

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**TÜRKİYE'DE 2014 YEREL SEÇİMLERİ:
KADIN BELEDİYE BAŞKANLARININ
SİYASİ TEMSİL SÜREÇLERİ ÜZERİNE
NİTEL BİR ARAŞTIRMA**

RUZİYE TALİ

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

ŞUBAT 2019

**TÜRKİYE’DE 2014 YEREL SEÇİMLERİ: KADIN BELEDİYE
BAŞKANLARININ SİYASİ TEMSİL SÜREÇLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

Ruziye TALİ

**DOKTORA TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2019

“Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından 09/2017-03 kodu ile
desteklenmiştir”

Ruziye TALİ tarafından hazırlanan “Türkiye’de 2014 Yerel Seçimleri: Kadın Belediye Başkanlarının Siyasi Temsil Süreçleri Üzerine Nitel Bir Araştırma” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/ÇY ÇÖZÜŞÜ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/ Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN

Sosyoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM

Sosyoloji Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Dr. Özge ÇELİK RUSSELL

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Dr. Çiğdem ERDEM

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 08/02/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitüsü Müdürü

“Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından 09/2017-03 kodu ile desteklenmiştir”

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ruziye TALİ
08/02/2019

TÜRKİYE’DE 2014 YEREL SEÇİMLERİ: KADIN BELEDİYE BAŞKANLARININ
SİYASİ TEMSİL SÜREÇLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

(Doktora Tezi)

Ruziye TALİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Şubat 2019

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye’de 2014 yerel seçimlerinde seçilen kadın belediye başkanlarının, yerel siyasi temsil süreçleri (aday adaylığı ve adaylık) ile bir kadın temsilci olarak ortaya koydukları farkları ve katkıları kadınların yerel siyasi temsili tartışmaları çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesini; betimleyici ve nitelikli temsil kuramları ile yerel seçimlerin aday adaylığı ve adaylık süreçleri tartışmaları oluşturmaktadır. Bu tartışmalar, yerel siyasetin karar alma süreçlerinde özne/başkan konumunda bulunan kadın belediye başkanları üzerinden örneklendirilmiştir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırmadır. Araştırmanın verileri, 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş 11 kadın belediye başkanı ile yapılan derinlemesine görüşmelerden ve katılımcı gözlem notlarından elde edilmiştir. Derinlemesine görüşmelerden ve katılımcı gözlem notlarından kadın belediye başkanlarının yerel seçim aday adaylığı ve adaylık süreci ile bir kadın temsilci olarak başkan/yönetici deneyimlerine ilişkin öykülerine ulaşılmış ve anlatılarının çözümlenmesinde tematik analiz kullanılmıştır. Analize göre, kadınların, “*belediye başkanı*” seçilme mücadelelerinin hiç kolay olmadığını, erkek rakiplerine göre çok daha fazla engellerle, zorluklarla ve tepkilerle karşılaştıkları ve bunları aşmak için çok daha fazla çalışmaları gerektiği; başkanların, kadın temsilciler olarak erkek temsilcilerden farklı özelliklerinin ve sorumluluklarının olduğu ve buna bağlı olarak belediye yönetiminde, hizmet, politika ve projelerinde farklar ve katkılar ortaya koydukları temel sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bilim Kodu	: 111611
Anahtar Kelimeler	: Kadın Belediye Başkanları, Betimleyici ve Nitelikli Temsil, Yerel Seçimler, Aday Adaylığı ve Adaylık Süreçleri, Kamusal/Siyasal Alan
Sayfa Adedi	: 280
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU

2014 LOCAL ELECTIONS IN TURKEY: A QUALITATIVE RESEARCH ON THE
REPRESENTATION PROCESSES OF WOMAN MAYORS

(Ph.D. Thesis)

Ruziye TALİ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

February 2019

ABSTRACT

This dissertation aims to analyze the local political representation processes (nomination candidacy and candidacy) and the differences and contributions of woman mayors that were elected at the 2014 local elections in Turkey as woman representatives from within the discussions about women's local political representation. Descriptive and substantive representation theories and discussions of nomination candidacy and candidacy constitute the theoretical framework of this research. These discussions are exemplified by using the woman mayors who are in subject/lead positions in the decision-making processes of local politics. Methodology of the research is qualitative. Research data comes from participant observation notes and in-depth interviews with eleven woman mayors that were elected at the 2014 local elections. Woman mayors' narratives about leadership/governorship experiences as woman representatives is accessed through in-depth interviews and participant observation notes and thematic analysis is used to parse their narratives. The analysis demonstrates that women's struggle to be elected as mayors was not easy at all and they had to work much harder to overcome the many more obstacles, difficulties, and reactions that they faced compared to their male competitors, and as woman representatives these mayors had different qualities and responsibilities from their male counterparts and accordingly they achieved different contributions through municipal administration, service provisions, policies, and projects.

Science Code : 111611
Keywords : Woman Mayors, Descriptive and Substantive Representation,
Local Elections, Nomination Candidacy and Candidacy Processes,
Public/ Political Area
Page Number : 280
Supervisor : Lecturer Dr. Belma TOKUROĞLU

TEŞEKKÜR

Tez başta benim, sonra beni bu yolculukta yalnız bırakmayan gizli kahramanlarımın desteği, gücü ve sevgisi ile hayat bulmuştur. Onlar olmasa ben ne uykusuz gecelere, ne hiç bitmeyecek gibi duran sürece, ne sabıra, ne özleme, ne umudumu korumaya, ne de yemeksiz kalmaya dayanabilirdim... İşte bu gizli ve özel kahramanlarımdan en başta annem ve babama teşekkür etmek istiyorum... Tekrar dünyaya gelsem yine annem ve babam olmalarını isteyeceğim iki değerli eşsiz hazineme... Beni bu kadar özgür, özgüvenli, korkusuz, hayallerinin peşinde koşan bir kız olarak yetiştiren, destekleyen ve her daim arkamda dağ gibi hissettiğim en büyük güçlerim canım annem Gülfidan TALİ'ye ve canım babam Mehmet TALİ'ye teşekkürü bir borç bilirim. İkinci olarak hayatımın dört inci tanesine; Fatma TALİ BİLGEN'e, Şerife TALİ'ye, Mustafa TALİ'ye ve Ayşe TALİ'ye kardeş/can olmanın tüm fedakarlığını desteğini ve sevgisini sınırsız paylaşarak beni bu yolda daha güçlü, daha azimli ve daha sabırlı kıldıkları için tüm kalbimle teşekkür ederim. Fatma Şule TALİ'ye, Şaban BİLGEN'e ve tabii ki hayatımın gökkuşağı yeğenlerime (Mehmet Asilhan, Oğuzhan, Zehra Masal, Öykü Zeynep ve Gülsu) çok teşekkür ederim.

Tezin başlangıcından bitimine kadar daha çok bir arkadaş, samimi bir dost olarak varlığına, desteğine, emeğine, zamanına ve güleryüzüne sahip olduğum için kendimi çok şanslı hissettiğim çok kıymetli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Belma TOKUROĞLU'na öncelikle teşekkür etmek istiyorum. Saha çalışması için soruların hazırlanmasından verilerin analizine kadar her bir aşamasında desteklerini, katkılarını ve değerli zamanlarını esirgemeyen olumlu eleştirileriyle çalışmayı zenginleştiren çok değerli Prof. Dr. Esra BURCU SAĞLAM'A içtenlikle teşekkür ediyorum. Çalışma süresince eleştirilerini ve katkılarını esirgemeyen çok sevgili Doç. Dr. Özge ÇELİK RUSSELL'a çok teşekkür ediyorum.

Tezin her bir aşamasında varlıkları ve destekleri ile hep yanımda ve yakınımda olup bıktığım usandığım zamanlarda süreci atlatmamda yardımcı olan çok sevgili arkadaşlarım; Dilek SÜRÜCÜ'ye, Sevtap İBİŞ'e ve Doç. Dr. Aysun ÇETİN'e en kalbi teşekkürlerimi gönderiyorum. Çok değerli kadın belediye başkanlarına teşekkürü bir borç bilirim. İyi ki varlar. Tezin (proje kodu 09/2017-03) gerçekleşmesinde desteğini aldığım Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi'ne teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Önemi ve Problem Cümleleri	9
1.1.1. Araştırmanın Konusu.....	9
1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	12
1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri.....	14
1.2. Araştırmanın Yöntemi	16
1.2.1. Araştırmanın Tasarımı.....	16
1.2.2. Araştırmanın Katılımcıları.....	19
1.2.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları.....	25
1.2.4. Araştırmanın Veri Analizi Süreci	27
1.2.4.1. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerliliği	30
1.2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zorlukları.....	31
1.3. Literatür Taraması ve Tanıtımı	32

2. BÖLÜM

TEMSİL KAVRAMI, SİYASİ TEMSİL KURAMLARI ve KADINLARIN
YEREL SİYASİ TEMSİLİ

2.1. Temsil Kavramı	39
2.2. Siyasi Temsil Kuramları	43
2.2.1. Şekilci Temsil Kuramı.....	44
2.2.1.1. Yetkilendirme Kuramı	44
2.2.1.2. Sorumluluk Kuramı.....	47
2.2.2. Sembolik Temsil Kuramı.....	47
2.2.3. Vasi Temsil Kuramı.....	48
2.2.4. Delege Temsil Kuramı.....	50
2.2.5. Liberal Temsil Kuramı.....	50
2.4. Kadınların Siyasi Temsil Kuramı	53
2.4.1. Betimleyici Temsil Kuramı	54
2.4.2. Nitelikli Temsil Kuramı.....	58
2.4.3. Feminist Araştırma ve Kadınların Siyasi Temsili	62
2.4.3.1. Birinci Dalga Feminizm: Eşit Haklar Talebi	63
2.4.3.2. İkinci Dalga Feminizm: Kamusal/Özel Alan İkiliği	65
2.4.3.3. Üçüncü Dalga Feminizm: Kadınlar Kategorisi Eleştirisi	69
2.4.4. Temsili Demokrasilerde Kadınların Eşit Temsilinin Kadınlar İçin Önemi...	73
2.4.4.1. Temsil Edilmesi Gereken: Kadın Çıkarı ya da Kimlikleri.....	73
2.4.4.2. Kadınların Siyasi Temsili: Formal ve İnformal Engeller.....	75
2.4.4.3. Kadın Siyasi Temsilciler: Temsili Kurumlar ve Fonksiyonları	76
2.4.5. Kadınların Belediye Başkanlığı Temsili.....	78
2.4.5.1. Dünya’da Kadın Belediye Başkanlığı Temsili.....	78
2.4.5.2. Türkiye’de Kadın Belediye Başkanları Temsili.....	84

Sayfa

2.4.5.2.1. 2014 Yerel Seçimleri ve Kadın Belediye Başkanları Temsili.....	86
--	----

3. BÖLÜM**ARAŞTIRMANIN BULGULARI**

3.1. Kadın Belediye Başkanlarının “Aday Adaylığı” Süreci.....	91
3.1.1. Kadınları Aday Adayı Olmaya Teşvik Eden Unsurlar	93
3.1.1.1. Sosyal Hayat Hikayeleri.....	95
3.1.1.1.1. Halkın İçinde Olmak.....	96
3.1.1.1.2. Siyasal Alanda Görünürlük Temelli Toplumsallaşma...	98
3.1.1.1.3. Siyasetin İçine Doğmaları: Aile İçinde Siyasal Toplumsallaşma	100
3.1.1.2. Siyasi Geçmişleri	103
3.1.1.2.1. Aday Adayı Olmanın Faydaları: Kadının Kamusal Görünürlüğünün Siyasal Bağlantılarının Kurulma Yolları.....	104
3.1.1.2.2. Aday Adayı Olmanın Faydaları: Siyasetin Kadınlar Açısından Yapılabilirliğini Görebilme Tecrübesi	107
3.1.1.2.3. Tecrübeyle Kazanılanların Getirdiği Başarı: 2014 Yerel Seçimlerinde Kadın Adayların Siyasal Başarısı....	108
3.1.1.3. Aday Adayı/Aday Olma Yolları	109
3.1.1.3.1. Halkın İsteği: Adaylaşmak.....	110
3.1.1.3.2. Kendi Kararlarını Alabilenler: Özgür Kadınlar	112
3.1.1.3.3. Partiden Teklif Alınması: Direkt/Doğrudan Adaylık	113
3.1.2. Kadın Belediye Başkanlarının Aday Adaylığına Gelen Tepkiler	115
3.1.2.1. Toplumsal Tepkiler	115
3.1.2.2. Siyasi Tepkiler	117
3.1.2.3. Kadın Aday Adayı Olmanın Getirdiği Avantajlar	121
3.1.3. Belediye Başkanlığı “Aday Adaylığı” ndan “Adaylık” Sürecine Yapılan Çalışmalar.....	123

	Sayfa
3.1.3.1. Partilerin Aday Belirlemede Uyguladığı Yöntemler	124
3.1.3.1.1. Önseçim	124
3.1.3.1.2. Teşkilat/Aday Yoklaması	125
3.1.3.1.3. Merkez Yoklaması	126
3.1.3.1.4. Eğilim/Temayül Yoklaması	129
3.1.3.2. Aday Adaylarının Seçim Bölgelerinde Yaptığı Çalışmalar	133
3.1.3.2.1. Ev, Mahalle ve Köy Gezmeleri	135
3.1.3.2.2. Kamu Kurum ve Kuruluş Ziyaretleri	137
3.1.3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşu Ziyaretleri	137
3.1.3.2.4. Basın Ziyaretleri ve Basın Toplantıları	139
3.1.3.2.5. Diğer Çalışmalar	139
3.1.4. Kadın Aday Adaylarının Temsilinin Önünde Engel: Başvuru/ Adaylık Ücreti	142
3.1.4.1. Engel: Kadın Yoksulluğu	146
3.1.4.2. Engel Değil: Kadınların Ekonomik Gücü Olmalı	149
3.2. Kadın Belediye Başkanlarının Adaylık Süreci	152
3.2.1. Kadınların Adaylıklarının Önüne Çıkan Engelleri Aşma Serüveni: Siyasi Parti Adayı Olma	155
3.2.2. Kadınların Adaylık Sürecinde Destek Olanlar: Aile, Arkadaş, Halk, Teşkilatlar ...	161
3.2.3. “Adaylık” tan “Seçime” Kadar Geçen Sürede Yapılan Çalışmalar	164
3.2.3.1. Siyasi Parti ile Yapılan Çalışmalar	164
3.2.3.2. Partiden Bağımsız Yapılan Çalışmalar	168
3.2.3.2.1. Seçim Bürosu	170
3.2.3.2.2. Saha Çalışmaları: Gezmeler, Ziyaretler ve Mitingler	176
3.2.3.2.3. Seçim Kampanyası Görünürlük Çalışmaları	179
3.2.3.3. Saha Çalışmalarında Kadın Aday Olmak	182
3.2.3.3.1. Kadın Aday Olmanın Dezavantajları	185

	Sayfa
3.2.3.3.2. Kadın Aday Olmanın Avantajları	189
3.2.4. Seçim Kampanyalarının Maliyeti: Yerel Siyasi Temsilde Paranın Rolü	191
3.2.4.1. Seçim Kampanyası Maliyet Kalemleri	192
3.2.4.1.1. Partisel Maliyet Kalemleri	193
3.2.4.1.2. Seçmene Yapılan Maliyet Kalemleri	196
3.2.4.2. Maddi Destek Alınan/Sağlanan Yerler	197
3.3. Kadın Temsilci/Yönetici Deneyimi	200
3.3.1. “Kadın Temsilci” Kimlikleri: Farklı Sorumluluklar	201
3.3.1.1. Cinsiyete Bağlı Sorumluluk	203
3.3.1.2. Başarısız Olmama Sorumluluğu	209
3.3.1.3. Daha Çok Kadının Temsil Edilmesi	211
3.3.2. Kadın Başkanların “Kadın Temsilci” Olarak Ortaya Koyduğu Farklar	214
3.3.2.1. Belediye Yönetiminde Farklar	215
3.3.2.1.1. Sosyal Belediyecilik	216
3.3.2.1.2. Kültürel Belediyecilik	224
3.3.2.1.3. Borç Yönetimi ve Tasarruf	227
3.3.2.1.4. Personel Yönetimi	229
3.3.2.2. Belediye Hizmet-Politika-Projelerinde Farklar	232
3.3.2.2.1. Hemcinslik Dayanışması: İletişim ve İşbirliği	232
3.3.2.2.2. Belediye Yönetimi, Politika ve Projeleri: Pozitif Ayrımcılık	238
3.3.3. Kadın Temsilci/Başkan Olmak: Olumlu/Olumsuz Tarafları	245
SONUÇ VE TARTIŞMA	251
KAYNAKÇA	259
EKLER	271
EK-1. Görüşme Formu	272
EK-2. Etik Komisyon Kararı	276
ÖZGEÇMİŞ	279

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde seçilmiş ve görevinin başında olan kadın belediye başkanlarının listesi.....	21
Çizelge 1.2. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri	22
Çizelge 1.3. Katılımcıların siyasi ve idari bilgileri	23
Çizelge 2.1. Kadınların siyasal karar alma süreçlerinde yeri.....	79
Çizelge 2.2. Avrupa Birliği Ülkeleri 2005-2015 kadın belediye başkanı temsil oranları.....	80
Çizelge 2.3. Avrupa başkentlerinde kadın belediye başkanları	82
Çizelge 2.4. Dünya büyükşehirlerinde kadın belediye başkanları	83
Çizelge 2.5. 1930'dan 1963'e kadın belediye başkanları	85
Çizelge 2.6. 1963'ten 2014 yerel seçimlerine kadın belediye başkanı sayıları ve oranları.....	86
Çizelge 2.7. 1930'dan 2014 yerel seçimlerine kadın il belediye başkanları.....	88
Çizelge 3.1. 2014 yerel seçimleri siyasi partilerin belediye başkanlığı aday adaylığı başvuru ücretleri	143
Çizelge 3.2. TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin 2014 yerel seçimleri kadın aday sayıları.....	153
Çizelge 3.3. 2014 yerel seçimleri belediye başkanlığı kadın-erkek bağımsız aday sayıları	154

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. 2009 ve 2014 yerel seçim kadın temsil oranları	87
Şekil 2.2. 2009- 2014 yerel seçimleri büyükşehir belediye başkanı kadın-erkek temsil oranları.....	88
Şekil 2.3. 2009-2014 yerel seçimleri kadın-erkek belediye başkanı (İl, ilçe merkez, ilçe ve belde) temsil oranları	89

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	: Avrupa Birliği (European Union)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler (United Nations)
CE	: Avrupa Konseyi (Council of Europa)
CEDAW	: Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)
CEMR	: Yerel Yaşamda Kadın- Erkek Eşitliği Avrupa Şartı (The Council of European Municipalities and Regions)
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
EC	: Avrupa Komisyonu (European Commission)
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
IKNOW	: Siyasette Kadının Uluslararası Bilgi Ağı (International Knowledge Network of Women Politics)
IPU	: Uluslararası Parlamentolar Birliği (Inter Parliamentary Union)
IULA	: Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (International Union of Local Authorities)
KA.DER	: Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Merkezi
KB	: Kadın Başkan
KHF	: Kadınlar Halk Fırkası
KSGM	: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsünü Geliştirme Müdürlüğü
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİGM	: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
MKYK	: Merkez Karar ve Yönetim Kurulu
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

Kısaltmalar**Açıklamalar**

PM	: Parti Meclisi
SKM	: Seçim Koordinasyon Merkezi
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPK	: Siyasi Partiler Kanunu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TKB	: Türk Kadınlar Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UN	: Birleşmiş Milletler (United Nations)
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
YSK	: T. C. Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

“Türkiye’de 2014 Yerel Seçimleri: Kadın Belediye Başkanlarının Siyasi Temsil Süreçleri Üzerine Nitel Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma; doktora ders döneminde “kadınların ailede karar alma süreçlerine katılımı” başlıklı ödevi hazırlarken yapılan okumalara, 2015 genel seçimleri aday adaylığı süreci deneyimlerime, büyükşehir ve ilçe belediye meclis toplantıları gözlemlerime dayanmaktadır.

Kadın belediye başkanları üzerine araştırma yapmayı tercih etmem tesadüfen olmadı. Doktora ders döneminde, “kadınların, ailede karar alma süreçlerine katılımı” konulu ödevi hazırlarken başladı süreç. Literatür okumalarım devam ederken aslında ailemdeki ve çevremdeki kadınların aile içinde karar alma süreçlerinden nasıl dışlandığını görmeye başladım. Aile içinde belirlenen ve sürdürülen bu yapı ve zihniyetin, toplumsal yaşam içinde de aynen devam ettiğini ve kadınların aslında sadece aile içinde karar alma süreçlerinden değil aynı zamanda hayattan, kamusal alandan, siyasetten ve siyasal alandan da dışlandığını fark ettim. Diğer taraftan siyasal alana çıkıp milletvekili/belediye başkanı/meclis üyesi seçilmeyi başaran kadınların; aile yapıları, eğitimleri, seçim süreçleri (aday adaylığı/adaylık), yönetici deneyimleri kısaca hikayelerini merak etmeye başladım. Okumalarım bu yöne evrildikçe özellikle kadınların “ulusal/yerel seçim aday adaylığı/adaylık süreçleri” ile çalışmaların sınırlılığını gördüm. Araştırma sorularım zaman içinde başka yönlere açılım yaptıkça ve çeşitlendikçe; araştırmacı olarak 2015 genel seçimleri milletvekili aday adayı olmaya karar verdim ve başvurumu yaptım. Milletvekilliği aday adaylığı sürecini, başvuru formunun doldurulmasından mülakata kadar geçen tüm aşamalarını katılımcı gözlem yaparak deneyimledim. Bu deneyim bir araştırmacı olarak bana “*aday adaylığı süreci*” ile ilgili kadın aday adaylarının neler yaşadıkları, siyasi partileri ile ilişkileri ve süreçte hangi aşamalardan geçtiklerini görmemi ve bilgi edinmemi sağladı. Geldiğim nokta da kadınların siyasi temsili üzerine çalışacaktım özellikle de yerel seçim süreçleri deneyimlerini çalışacaktım ama bu deneyimleri hangi kadın temsilciler (milletvekili/belediye başkanı/meclis üyesi) üzerinden ortaya koymam gerekiyordu bunu bilmiyordum. Diğer taraftan, yerel siyasetin karar alma süreçlerinde kadın temsiliyetinin çok daha düşük olması ve dünya ile ters bir seyir izlemesi ilgimin yerel seçim süreçlerinde temsil edilen kadınların deneyimlerine yönelmesini destekliyordu. Kadın belediye başkanları mı yoksa belediye meclis üyeleri mi yerel siyasal karar alma süreçlerinde daha etkili sorusuna cevap bulmak için sahaya çıktım ve Ankara büyükşehir,

Altındağ ve Çankaya Belediyesi meclis toplantılarını izledim ve gözlem yaptım. Gözlemlerim sonucunda; belediye başkanlarının meclis toplantılarında ve alınan kararlarda daha etkili olduklarını gördüm. Tüm bu çalışmalar sonucunda tezimin konusu, “*Türkiye’de 2014 Yerel Seçimleri: Kadın Belediye Başkanlarının Siyasi Temsil Süreçleri Üzerine Nitel Bir Araştırma*” olarak belirlendim.

Bu çalışmanın temel amacı, 2014 yerel seçimleri ile belediye başkanı seçilmiş ve görevinin başında olan kadın belediye başkanlarının, yerel siyasetin erkek egemen yapısı içinde kendilerine nasıl alan açtıklarını, seçilme süreçlerinde ve sonrasında yaşadıklarını, kadınların bilgi ve deneyimleri bağlamında incelemek, ortaya koymak ve yorumlamaktır. Bu amaç doğrultusunda bu çalışma ile yerel seçimlerin aday adaylığı ve adaylık süreçlerini tüm aşamaları ve çalışmaları ile ortaya koymak/görünür kılmak hedeflenmektedir. Ayrıca kadın başkanların, kadın temsilci olarak ortaya koydukları farkları, sorumlulukları ve özellikleri algıları, deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda ortaya koymak da amaçlanmaktadır.

Yerel siyasette ve yerel siyasetin karar alma süreçlerinde kadınların temsili konularında çalışmalar, uluslararası örgütler (UN, OECD, UCLG vb.) önde olmak üzere hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin gündemlerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Kadınların yerel siyasi temsili literatüründe yapılan çalışmalar, kadınların belediye başkanlığı gibi karar alma sürecinde özne durumunda temsilinin yetersizliğini ortaya koymaktadır. Dünya genelinde kadın belediye başkanlığı temsil oranı %5’ten daha az (UCLG, 2015) iken Türkiye’de bu oran 2014 yerel seçimlerinde %2,87’dir. Bu araştırma ile 2014 yerel seçimlerinde belediye başkanı seçilmeyi başaran kadınların, seçilme öncesi, seçilme süreci ve sonrası deneyimlerinin ortaya konularak daha fazla kadının belediye başkanı temsili için katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Kadın başkanların; aile yapıları, eğitimleri, meslekleri, yerel siyasete başlama hikayeleri, belediye başkanı aday adayı olmaya karar vermeleri, adaylık süreçleri, belediye başkanı olarak yöneticilik deneyimleri ortaya konularak belediye başkanı seçilmeyi nasıl başardıkları anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmaktadır. Böylece hem kadınların belediye başkanı olarak siyasi temsiline hem de literatürdeki boşluğa katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Araştırmanın kapsamı, 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş kadın belediye başkanlarıdır. 2014 yerel seçimlerinde 39 kadın belediye başkanı seçilmiş ancak 15 Temmuz 2016 darbe

girişiminden sonra OHAL kapsamında BDP/HDP'nin 22 kadın belediye başkanı görevden uzaklaştırılmıştır. Bu yüzden araştırmanın kapsamı, 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş ancak görevinin başında olan 17 kadın belediye başkanları olarak sınırlandırılmıştır. Derinlemesine görüşmeler için; 17 kadın başkandan 11'inden randevu alınarak, her bir başkanın görev yaptıkları merkez ilçe ve ilçelere gidilerek makam odalarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada yerel siyasetin karar alma süreçlerine belediye başkanı olarak seçilen kadınların algılarını, yaşantılarını ve deneyimlerini anlamak, ortaya koymak ve yorumlamak hedeflendiği için araştırmanın felsefi ve kuramsal bakış açısını yorumlamacı yaklaşım (nitel araştırma yöntemi) oluşturmaktadır. Aynı zamanda feminist araştırmanın, kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğu vurgusu bu araştırmanın da temel vurgusunu oluşturmaktadır. Kadınlar toplumsal yaşamın öznel, empatik, sürece yönelik ve kapsayıcı yanlarını vurgulamaktadırlar (Neuman, 2012: 152). Bu bağlamda, yerel siyasette yerel yönetici olarak görev yapan kadın belediye başkanlarının algılarını ve deneyimlerini anlama ve yorumlama bu çalışmanın bir taraftan da feminist araştırma kapsamında değerlendirilmesine imkan vermektedir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma yönetiminin veri toplama araçlarından derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Kadın belediye başkanlarının yerel seçim aday adaylığı ve adaylık süreci ile belediye başkanı olarak kadın yönetici deneyimlerini, algılarını, hayatlarını, söylemlerini, düşüncelerini, faaliyetlerini derinlikli bir şekilde anlayabilmek için yarı-yapılandırılmış soru formu hazırlanmıştır. Soru formunda iki temel araştırma sorusu belirlenmiştir; *“belediye başkanı seçilmeyi nasıl başardınız?”*, ve *“kadın yönetici (belediye başkanı) olarak yaşadığınız deneyimler nelerdir?”*. Temel araştırma sorularının altında katılımcılara sorulacak sorular oluşturulmuştur ve üniversitenin Etik Kurul Komisyonu'na başvurularak araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna dair izin alınmıştır. Bu arada araştırmanın saha çalışması, Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) kapsamında projelendirilmiştir ve başkanlarla derinlemesine görüşmeler yapmak için hazır hale gelmiştir.

Araştırma kapsamında görevinin başında bulunan 17 kadın belediye başkanından derinlemesine görüşme yapmak için randevu alma süreci başlamıştır. Randevular ve görüşmeler için planlanan ve projelendirilen 3 aylık süreç özellikle randevu alma sıkıntısı nedeniyle 3 aylık ek süre daha talep edilmiştir. Toplam 6 aylık süre içerisinde 17

başkandan 11'inden randevular alınarak görüşmeler yapılmıştır. Geriye kalan 6 kadın belediye başkanından randevu almak için tüm yolların (milletvekilleri, belediye başkanı arkadaşları, diğer arkadaşları vb.) denenmesine rağmen randevu alınamamıştır. Randevu veren başkanlarla görüşmeleri yapmak için görev yaptıkları merkez ilçe ve ilçelere gidilmiştir ve her biri ile makamlarında ortalama 50-90 dakika arasında süren derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, başkanların izni ile kayıt altına alınmıştır. Başkanlardan sadece ikisi, kayıt alınmasına izin vermediği için görüşmeler not alınarak tamamlanmıştır. Görüşmelerin bu aşamalarında, katımlı gözlem notları da ayrıca tutulmuştur.

Verilerin analizinde ilk adım olarak, başkanlarla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen ses kayıtları birebir çözümlenmiştir. Araştırmacı tarafından çok hacimli ses kayıtları (dokuz ses kaydı ve her biri ortalama 50 dakika) hiçbir kelimesi atlanmadan titizlikle ve özenle transkripsiyonu yapılmıştır. Uzun ve sabır gerektiren bir iş olan ses kayıtlarının araştırmacı tarafından çözümlenmesi özellikle verilerin kodlanması ve kodlar arası örüntülerin bulunmasında araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Diğer taraftan her bir görüşmenin hemen ardından gözlem notları ayrıntılı olarak yazılmıştır ve kayıt altına alınmıştır. Her iki veri seti de defalarca okunup analiz aşamasına geçilmiştir.

Verilerine analizinde tematik analiz kullanılmıştır. Tematik analizde araştırmacı, veriler içinde tema ve örüntüler aramak için analitik tekniklere odaklanmaktadır. Bu çalışmanın en önemli yönü verilerin kodlanmasıdır. Verilerin kodlanmasıyla, aynı biçimde kodlanmış tüm veriler okunur ve öncelikle o kodun özünde (Glesne, 2014: 256-259) ne olduğu bulunmaya çalışılmaktadır. Kodlama yapılırken üç tür kodlama esas alınmıştır. Bunlar; açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlamadır. Açık kodlama, araştırmada veriler üzerinde gerçekleştirilen kavramsal çözümlemenin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bunlar sabit kodlardır. Bu çalışmada açık kodlama ile araştırma sorularından literatürdeki kavramlardan ve başkanların konuyla ilgili düşüncelerinden hareketle düşük soyutlama düzeyindeki temalara ulaşılmıştır (Burcu, Yıldırım, Sırma ve Sanıyaman, 2015: 72). Eksen kodlama, verilerin açık kodlanmasından ortaya çıkan kategoriler arasında bağ kurularak verilerin yeniden farklı yollarla bir araya getirilmesidir. Farklı bir ifade ile, ana kategorilerin alt kategorilerle ilişkilendirilmesi ve bağlantılarının kurulması demektir. Seçici kodlama da ise, merkez bir kategori seçilir ve diğer kategoriler sistematik olarak bu kategori ile ilişkilendirilir. Bu üç tür kodlama ile araştırmamızın veri analizi daha pratik bir

şekilde yapılmıştır. Daha sonra verilerin kodlanması, kodlar arası ilintiler kurularak ön temaların bulunması ve tekrar gözden geçirilen ön temalardan ana temalara ulaşılması aşamaları Nvivo 10 programı ile yapılmıştır. Bu aşamaların her birinde danışman hocam ile kodların, ön temaların ve ana temaların araştırmanın problem cümleleri ve kavramsal kuramsal çerçevesi içinde kontrolü yapılmıştır. Başkanların, yerel seçim aday adaylığı ve adaylık süreçleri ile yönetici deneyimleri tüm bu değerlendirmeler sonucunda anlaşılma, ortaya koyulmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Değerlendirmeler; kadınların yerel temsili, kadın belediye başkanlarının yerel seçim süreçleri, yönetici deneyimleri hem kadınların betimleyici ve nitelikli temsili ile feminist tartışmalar çerçevesinde hem de Türk modernleşme sürecinde kadının rolü, vatandaşlık hakkı ve siyasi hakları kazanma ve kullanma kapsamında yürütülmüştür.

Çalışma, dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm; araştırmanın konusu, amacı, önemi, problem cümleleri, araştırmanın yöntemi, literatür taraması ve tanıtımı temel başlıkları altında açıklanmıştır. İlk temel başlık altında; araştırmanın konusu, amacı, önemi ve problem cümleleri başlıkları yer almakta ve her biri ayrıntılı olarak ele alınarak anlatılmaktadır. Öncelikle, 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş kadın belediye başkanlarının araştırma kapsamına alınma nedenleri literatür çerçevesinde ortaya koyulmuştur. Araştırmanın amacı ve önemi anlatıldıktan sonra araştırmanın temel soru cümleleri ve temel soru cümlelerinin altında katılımcılara sorulacak sorular ortaya koyulmuştur. İkinci temel başlık altında; araştırmanın yöntemi ve seçilme nedenleri, araştırmanın tasarımı, katılımcılar, veri toplama araçları, veri analizi, araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği ile araştırmanın sınırlılıkları ve zorluklarından ayrıntılı olarak bahsedilmektedir. Son temel başlık altında ise; kadınların siyasi temsili, kadınların yerel siyasi temsili ve kadın belediye başkanları üzerine uluslararası ve ulusal literatür ile ilgili kapsamlı ve ayrıntılı literatür taraması ve tanıtımı yapılmaktadır.

İkinci bölüm altında araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi üç temel başlık altında tartışılmaktadır. İlk başlıkta; temsil kavramı, tarihsel gelişim süreci içinde ele alınarak açıklanmaktadır. İkinci başlık; siyasi temsil kuramlarını tarihsel gelişim çizgisinde ele almaktadır. Üçüncü başlıkta; kadınların siyasi temsil kuram tartışmalarının temelini oluşturan betimleyici ve nitelikli temsil kuramları güncel tartışmalar çerçevesinde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Betimleyici temsil kuramına göre temsilcilerin, temsil edilenlere benzerliği ve benzer deneyimi paylaşması yani kadınları, kadınların temsil etmesi

argümanı; nitelikli temsil kuramının ise, kadın temsilcilerin siyasal karar alma organlarında erkeklerden daha çok kadınlar adına eylemde bulunması yani kadın temsilcilerin, kadın çıkar ve ihtiyaçlarını daha çok savunması argümanı bu çalışmanın da temel kuramsal argümanlarını oluşturmaktadır. Bu argümanlar, kadın belediye başkanları üzerinden örneklendirilmektedir. Kadınların siyasi temsil kuramı tartışmalarına feminist araştırmaların katkısı; birinci, ikinci ve üçüncü dalga feminist dönemler altında ele alınmaktadır. Daha sonra temsili demokrasilerde kadınların eşit temsili tartışmalarına yer verilerek kadınlar için önemi üç alt başlık altında anlatılmaktadır. Son başlık altında ise; Dünya’da ve Türkiye’de kadın belediye başkanlığı temsil süreci ve temsil oranları hakkında bilgi verilmektedir. Araştırmanın konusunun daha iyi anlaşılması için 2014 yerel seçimlerinde seçilmiş kadın belediye başkanları temsil oranları 2009 yerel seçimleri kadın belediye başkanları temsil oranları ile karşılaştırılarak şekil/grafiklerle görselleştirilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmanın bulguları üç temel başlık altında yer almaktadır. İlk başlıkta başkanların, *“belediye başkanlığı aday adaylığı süreci”* tüm çalışmaları ve aşamaları ile ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir. Literatürde yeterince tartışılmayan ve görünür olmayan ama kadınların siyasi temsili için çok önemli bir süreç olan yerel seçimlerin aday adaylığı sürecini; kadınları belediye başkanlığı aday adaylığına teşvik eden unsurları, aday adaylıklarına gelen tepkileri, aday adaylığından adaylık sürecine yapılan çalışmaları ve aday adaylığı başvuru ücreti temel başlıkları altında incelenmektedir. Temel başlıkların alt başlıklarında başkanların; seçilmeden önceki sosyal hayat hikayeleri, siyasi geçmişleri, tecrübenin getirdiği başarı ve aday adayı olma yolları ortaya konularak bu kadınları diğer kadınlardan farklı kılan unsurlar anlaşılmaya çalışılmaktadır. Başkanların aday adaylığı başvurularını yaptıktan sonra karşılaştıkları toplumsal, siyasal tepkiler ve avantajlar özellikle toplumun kadın yöneticiye bakışı, ön yargısı ve tepkileri bağlamında ortaya konulmaktadır. Yerel seçimlerin aday adaylığından adaylık sürecine kadar geçen süreçte yapılan çalışmaların, faaliyetlerin ve ziyaretlerin neler oldukları ve nasıl yapıldıkları, halkla ve siyasi partiler ile ilişkiler, iletişimler ve işbirlikleri bağlamında tüm aşamaları ile ortaya koyulmaktadır. Son olarak, kadınların temsiline önünde engel olarak görülen aday adaylığı başvuru ücretinin ve kadın yoksulluğunun, kadın temsiline önünde engel oluşturup oluşturmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci başlığının konusunu başkanların, *“belediye başkanlığı adaylık süreçleri”* oluşturmaktadır. Başkanların, partileri tarafından belediye başkanı adayı ilan

edilmesinde seçimlere kadar geçen süreçte yaptıkları çalışmalar, faaliyetler, ziyaretler, toplantılar, mitingler vb. deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Başkanların adaylık sürecinden seçimlere kadar geçen süreçte; partilerinin belediye başkanı adayı olmayı nasıl başardıkları ve karşılaştıkları engellerin neler olduğu, belediye başkanı adayı olduktan sonra kimlerin yanlarında olduğu/desteklediği, belediye başkanı adaylığından seçime kadar geçen süreçte yaptıkları çalışmaların ve faaliyetlerin neler olduğu, seçim çalışmalarının maliyeti ve kadın temsiline önünde engel oluşturup oluşturmadığı sorularına cevap bulunmaya gayret edilmiştir. Yerel seçimlerin adaylıktan seçimlere kadar geçen süreçte yapılan tüm çalışmalar aşamaları ile birlikte ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın son başlığının konusunu başkanların, “*kadın temsilci/yönetici deneyimi*” oluşturmaktadır. Kadınların, belediye başkanı olarak göreve başlamaları ile; kadın temsilci olarak kendilerini nasıl tanımladıkları, sorumluluklarının neler olduğu, kadın temsilci olarak ortaya koydukları farkların neler olduğu ve kadın yönetici olarak karşılaştıkları olumlu/olumsuz davranışların neler oldukları, deneyimleri, bilgileri, söylemleri ve faaliyetleri doğrultusunda cevap aranmıştır. Başkanların, kadın temsilci kimliklerine bağlı ortaya koyduğu farklar, sorumluluklar ve özellikler ortaya koyularak kadınları, kadınların temsil etmesinin katkıları betimleyici ve nitelikli temsil kuramları bağlamında anlaşılmasına ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve sonuç bölümünde ise, araştırmanın bulguları temelinde genel bir değerlendirme ve tartışma yapılarak araştırma tamamlanmıştır. Özellikle “*yerel seçimlerin belediye başkanlığı aday adaylığı ve adaylık süreçleri*” çalışmalarının ve faaliyetlerinin kadın deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda ortaya koyulması bu araştırmanın orijinalliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda literatürdeki sınırlılığa/boşluğa da önemli bir katkı sunmaktadır. Başkanların, kadın temsilci olarak ortaya koydukları farklar, taşıdıkları sorumluluklar ve özelliklerin, betimleyici, nitelikli temsil ve feminist tartışmalar çerçevesinde; Türk modernleşme süreci, eşit yurttaşlık hakkı ve siyasal hakların kullanılması kapsamında değerlendirilmesi kadınların/kadın belediye başkanlarının siyasi temsil tartışmalarına zengin bir katkı sağlaması beklenmektedir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın kapsam ve yöntemi üç başlık altında ele alınmaktadır. Öncelikle ilk başlık altında araştırmanın konusu, amacı, önemi ve problem cümleleri ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. İkinci başlıkta, araştırmanın yöntemi ayrıntılı olarak ele alınmakta ve araştırmanın tasarımı, katılımcıları, veri toplama araçları, veri analizi süreci, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği ile araştırmanın sınırlılıkları ve zorlukları hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü başlıkta ise, araştırmanın literatürü, araştırma konusunun özgünlüğü ve gerekliliği ortaya koyulmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Önemi ve Problem Cümleleri

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Geçmiş yüzyıldan beri kadınların siyaset alanındaki kazanımları ağır ve eşitsiz devam etmektedir. Kadınlar hala siyasi, idari ve adli karar alma süreçlerinde yetersiz temsil edilmektedir. Diğer taraftan kadının ekonomik ve sosyal yaşamda temsilinin artması otomatik olarak kadınların üst pozisyonlara gelmesine ya da siyasi temsiline neden olmamaktadır. Kadınlar hala ulusal/yerel parlamentolarda, siyasi yöneticilikte ve üst pozisyonlarda “siyasi cam tavanlar” nedeniyle yetersiz temsil edilmektedir (OECD, 2014: 24-25). Kadınların siyasal karar alma süreçlerinde eşit temsili sadece demokrasinin ya da adalet taleplerinin sonucu değil aynı zamanda kadın çıkarlarının ve taleplerinin temsili için de öncelikle gerekmektedir (IKNOW, 2008: 2). Bu yüzden uluslararası kurum ve kuruluşlar (UN, CE, OECD, IULA, UCLG, vb.) kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde temsilini artırıcı politikalar, programlar, projeler geliştirerek ve düzenlemeler yaparak siyasi temsilde toplumsal cinsiyet eşitliğini hedeflemektedir.

Son on yılın üzerinde kadınların siyasi temsili ile ilgili toplumsal cinsiyet ve siyaset araştırmalarına/tartışmalarına bakıldığında; kadınların betimleyici (*descriptive*) temsili ile nitelikli/nitel (*substantive*) temsili ve aralarındaki ilişkiler üzerine yapılan araştırmaların daha baskın olduğu görülmektedir. Araştırmalarda, kadın temsilci ile kadın çıkarlarının ve taleplerinin daha iyi temsili arasında ilişki kurulmaktadır. Her ne kadar bu ilişkinin

garantisi olmasa da kadın temsilcilerin kadınları daha iyi temsil edecekleri kabul edilmekte (Dovi, 2002; Phillips, 1995; Mansbridge, 1999; Celis ve Childs, 2012: 213) ve temsil edilenler ile temsilciler arasında benzer deneyim paylaşımı olması gerektiğine de vurgu yapılmaktadır. Yerel siyasetin karar alma süreçlerinde temsil edilen kadınların yerelde, hem toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında hem de sürdürülebilir kalkınmada yerel yönetimlerdeki rollerinin önemine de ayrıca vurgu yapılmaktadır. Bu yüzden yerel ve bölgesel yönetimler yerel seçilmiş kadın temsilini artırmak ve yerel siyasal karar alma mekanizmalarının her düzeyinde kadın katılımının desteklemesi gerektiğinin altını çizmektedir. Ancak, şu an için dünyada kadın belediye başkanı temsil oranı %5'ten az, kadın belediye meclis üye oranı ise sadece %20'dir (UCLG Women, 2015: 3-6). Bu oranlar yerelde kadınların siyasi temsillerinin önünde engellerin devam ettiğini göstermektedir. Engellerin başında; aile ve iş yaşamında toplumsal cinsiyet rollerinin ısrarcı devamlılığı, rol model, mentör (danışman), sponsor (maddi destek sağlayan kuruluş/kişi) ve network (ağ) fırsatlarının yokluğu ya da yetersizliği (EC, 2016: 25), adaylık için finansal kaynaklara erişimin sınırlılığı, siyasal cesaretlendirmenin yetersizliği, iş-yaşam dengesizliği, parti içi dinamikler, seçmen tercihleri (OECD, 2014: 30-34) gelmektedir. Tüm bu engellere rağmen bir çok kadın cesur davranarak, seçim süreçlerine dahil olmakta yarışmakta ve kazanmaktadır (UN, 2008: 45). Bu bağlamda 2014 yerel seçimlerinde belediye başkanı seçilen kadınların cesaretleri ve başarıları önemli hale gelmektedir. Bu yüzden bu araştırmanın konusunu 2014 yerel seçimleri ile seçilen kadın belediye başkanları oluşturmaktadır. Bunun temel nedeni, 2014 yerel seçimleri ile seçilen kadın belediye başkanı sayısındaki kıpırdanmadır. Türkiye'de ilk defa 3 kadın bu seçimler ile büyükşehir belediye başkanlığına seçilirken 36 kadın da ilçe merkez/il/ilçe ve belde belediye başkanlığına seçilmiştir. Yerel siyasetin erkek egemen alanında kendilerine belediye başkanı olarak yer açan bu kadınların; bunu nasıl başardıkları, hangi aşamalardan geçtikleri, karşılaştıkları zorluklar ve avantajlar ile belediye başkanı olarak yöneticilik deneyimleri bu araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Kısaca, 2014 yerel seçimleri ile seçilen ve görevinin başında bulunan kadın belediye başkanlarının bunu nasıl başardıkları özellikle aday adaylığı ve adaylık süreçleri bağlamında; deneyimleri, algıları, bilgileri ve faaliyetleri üzerinden anlaşılmaya ve tüm aşamaları ile görünür kılınmaya çalışılmaktadır. Kadınların yerel siyasi temsili ile ilgili olarak özellikle literatürde yeterince tartışılmayan yerel seçim sürecinin tüm aşamaları, çalışmaları ve faaliyetlerinin ortaya koyulması, tartışılması ve görünür kılınması hedeflenmektedir. Böylece ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde temsil edilmek isteyen kadınlara, seçim süreçlerinde nelerle

karşılaşacakları, nasıl çalışmalar yapacakları, hangi aşamalardan geçmelerinin gerektiği, seçim harcamalarının hangi kalemlerden oluştuğu ve nasıl finanse edecekleri, halkla ve siyasi partiler ile ilişkiler vb. konularda bilgi, belge ve deneyim sunulması beklenmektedir. Bu düşünceden hareketle kadın belediye başkanlarının özellikle yerel seçimlerin aday adaylığı ve adaylık süreçleri ile kadın yönetici deneyimleri, bilgileri ve çalışmaları araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bu açıklamalara göre araştırmanın temel konuları üç başlık altında ele alınmaktadır. İlk başlıkta başkanların, “*belediye başkanlığı aday adaylığı süreçleri*” tüm çalışmaları ve aşamaları ile ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir. Literatürde yeterince tartışılmayan ve görünür olmayan ama kadınların siyasi temsili için çok önemli bir süreç olan yerel seçimlerin aday adaylığı süreci; kadınları belediye başkanlığı aday adaylığına teşvik eden unsurlar, aday adaylıklarına gelen tepkiler, aday adaylığından adaylık sürecine yapılan çalışmalar ve aday adaylığı başvuru ücreti temel başlıkları altında incelenmektedir. Temel başlıkların alt başlıklarında başkanların; seçilmeden önceki sosyal hayat hikayeleri, siyasi geçmişleri, tecrübenin getirdiği başarı ve aday adayı olma yolları ortaya konularak bu kadınları farklı kılan unsurlar anlaşılmalı ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Belediye başkanı aday adayı olarak başvurularını yaptıktan sonra toplumsal, siyasal tepkiler ve varsa avantajlar özellikle toplumun kadın yöneticiye bakışı, ön yargısı ve tepkileri bağlamında ortaya koyulmaktadır. Yerel seçimlerin aday adaylığından adaylık sürecine kadar geçen süreçte yapılan çalışmaların, faaliyetlerin ve ziyaretlerin neler oldukları ve nasıl yapıldıkları, halkla ve siyasi partiler ile ilişkiler ve işbirlikleri bağlamında tüm aşamaları ile ele alınmaktadır. Son olarak, kadınların temsiline önünde engel olarak görülen aday adaylığı başvuru ücreti kadın yoksulluğu bağlamında değerlendirilerek kadın temsiline önünde engel oluşturup oluşturmadığı anlaşılmalı çalışılmaktadır.

Araştırmanın ikinci başlığının konusu başkanların, “*belediye başkanlığı adaylık süreçleri*” oluşturmaktadır. Kadın başkanların siyasi partileri tarafından “*belediye başkanı adayı*” ilan edilmesinden seçimlere kadar geçen süreçte yapılan çalışmalar, faaliyetler, ziyaretler, toplantılar, mitingler vb. deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda ortaya konularak tüm çalışmaları ve aşamaları ile anlaşılmalı ve görünür kılınmaya çalışılmıştır. Kadın başkanların adaylık sürecinden seçimlere kadar geçen süreçte; partilerinin belediye başkanı adayı olmayı nasıl başardıkları ve karşılaştıkları engellerin neler olduğu? Belediye başkanı adayı olduktan sonra kimlerin yanlarında olduğu/desteklediği? Belediye başkanı

adaylığından seçimlere kadar geçen süreçte yaptıkları çalışmaların ve faaliyetlerin neler olduğu? Seçim çalışmalarının maliyeti ve kadın temsiliyetinin önünde engel oluşturup oluşturmadığı? sorularına cevap bulunmaya gayret edilmiştir. Yerel seçimlerin adaylıktan seçime kadar geçen süreçte yapılan tüm çalışmalar aşamaları ile birlikte bu sorular/başlıklar altında ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın son başlığının konusunu ise başkanların, “*kadın temsilci/yönetici deneyimi*” oluşturmaktadır. Kadınların, belediye başkanı olarak göreve başlamaları ile; kadın temsilci olarak kendilerini nasıl tanımladıkları, sorumluluklarının neler olduğu, kadın temsilci olarak ortaya koydukları farkların neler olduğu ve kadın yönetici olarak karşılaştıkları olumlu/olumsuz davranışların neler oldukları sorularına başkanların deneyimleri, bilgileri, söylemleri ve faaliyetleri doğrultusunda cevap aranmıştır. Başkanların, kadın temsilciler olarak özellikle kadınların çıkar, sorun ve taleplerini temsil etmeleri ve katkıları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı; 2014 yerel seçimleri ile belediye başkanı seçilmiş ve görevinin başında olan kadınların, yerel siyasetin erkek egemen yapısı içinde kendilerine nasıl alan açtıklarını, seçilme süreçlerinde ve sonrasında yaşadıklarını kadınların bilgi, algı ve deneyimleri bağlamında incelemek, görünür kılmak ve yorumlamaktır. Bu amaç doğrultusunda yerel seçimlerin aday adaylığı ve adaylık süreçleri tüm çalışmaları ve aşamaları ile görünür kılmak hedeflenmektedir. Ayrıca başkanların, kadın temsilci olarak ortaya koydukları farkların, sorumlulukların ve özelliklerin de ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Yerel siyasette ve yerel siyasetin karar alma süreçlerinde kadınların temsili konularında çalışmalar, uluslararası kurumlar/örgütler (UN, OECD, UCLG vb.) önde olmak üzere hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin gündemlerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Kadınların yerel siyasi temsili ile ilgili literatürde, kadınların yerel siyasetin karar alma sürecinde özne durumunda yani belediye başkanı olarak temsil edilmelerinin yetersizliği vurgulanmaktadır. Dünya genelinde kadın belediye başkanı temsil oranı %5’ten (UCLG, 2015) daha azdır. Türkiye’de ise bu oran, 2014 yerel seçimleri ile %2,87 olarak gerçekleşmiştir. Kadın belediye başkanlarının temsil oranlarındaki bu

yokluk/görünmezlik seçilmeyi başaran kadın belediye başkanlarının deneyimlerini önemli hale getirmektedir. Buna göre bu araştırma ile 2014 yerel seçimleri ile belediye başkanı seçilmeyi başaran kadınların; belediye başkanı seçilme öncesi hayatları, seçilme süreçleri ve bilgi, algı ve deneyimlerinin ortaya koyularak daha fazla kadının belediye başkanı seçilebilmesi ve bu süreçlere dahil olması için katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu anlamda kadın başkanların; aile yapıları, eğitimleri, meslekleri, yerel siyasete başlama hikayeleri, belediye başkanı aday adayı olmaya karar vermeleri, adaylık süreçleri, seçim ve belediye başkanı olarak yöneticilik deneyimleri, hangi engellerle karşılaştıkları ve bu engelleri nasıl aştıkları algıları, deneyimleri ve bilgileri bağlamında ortaya koyularak belediye başkanı seçilmeyi nasıl başardıkları anlaşılmalı ve değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Literatüre bakıldığında kadınların ulusal/yerel siyasi temsiline önünde en önemli engellerin başında, siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinde kadın aday adaylara karşı yaptığı ayrımcılık gelmektedir. Yerel seçim sürecinde belediye başkanlığı aday adaylığı için siyasi partilere başvuru yapan kadın sayısının %50'den daha fazla olmasına rağmen sürecin sonunda bu oran çarpıcı bir şekilde düşmekte ve çok az kadın aday gösterilmektedir (Matland, Barrington, 2004: 2). Kadın aday adayları bu süreçte farklı sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal engellerle ve ayrımcılıkla karşılaşmakta ve aday gösterilmemektedir. Kadınların siyasi temsili için yerel seçimlerin aday adaylığı ve adaylık süreçlerinde karşılaştıkları engellerin ve ayrımcılığın bu kadar önemli olmasına rağmen Türkiye özelinde yapılan çalışmaların yetersizliği bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Hatta ulusal/yerel seçim süreçlerinin deneyimleyen kadınların bu deneyimlerini ortaya koyan bir araştırmanın olmaması da bu araştırmanın önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yerel siyasetin, siyasi partilerin ve siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinde karar verenlerin erkek egemen yapısı göz önünde bulundurulduğunda; kadın belediye başkanlarının yerel seçim süreçlerinde yaşadıklarının/ deneyimlerinin, kadın temsili için ne kadar önemli olduğunun ve tüm aşamaları ile görünür kılınmasının gerekliliği tartışmasız kabul edilmektedir. Bu araştırma, tam da bu süreçleri tüm aşamaları ve çalışmaları ile kadın belediye başkanlarının deneyimleri üzerinden ortaya koyarak hem kadın temsiline hem de literatürdeki boşluğa önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kadınların yerel siyasal süreçlere katılımı ve temsili konusu esas olarak arka planda kalmaktadır. Bunun sebebi çoğunlukla kadınların yeniden üretilen rolleriyle ilişkili görülmesinden kaynaklanmaktadır (Wedel, 2013: 39). Oysaki yerel siyaset, kamusal alan özel alan karşıtlığında özel alanın içeriğine daha yakın durmaktadır. Yerel alan, gündelik yaşamı ilgilendiren konuları içermektedir. Bu nedenle kadınların yerel sorun ve politikalarla daha çok ilgilenmeleri ve yerel siyasal karar alma süreçlerinde daha çok temsil edilmeleri önemli/gerekli hale gelebilmektedir. Bu, kadın çıkarları, sorunları ve taleplerinin temsili için de öncelikle gerekebilmektedir. Bu doğrultuda betimleyici temsil kuramının temsilcilerin, temsil edilenlere benzerliği ve benzer deneyimi paylaşması yani kadınları, kadınların temsil etmesi argümanı; nitelikli temsil kuramının ise, kadın temsilcilerin siyasal karar alma organlarında erkeklerden daha çok kadınlar adına eylemde bulunması yani kadın temsilcilerin, kadınların çıkar, ihtiyaç ve sorunlarını daha çok savunması argümanı, kadın belediye başkanları üzerinden örneklendirilmektedir. Böylece kadın temsilcilerin, özellikle yerelde kadınların ihtiyaç ve sorunlarının karar alma süreçlerinde daha çok savunması, politikalar geliştirmesi ve projeler üretmesi konusunda kadın temsilci farkının olup olmadığı ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

1.1.3. Araştırmanın Problem Cümleleri

Araştırmanın cevap aradığı iki temel sorusu bulunmaktadır: *Belediye başkanı seçilmeyi nasıl başardınız?* ve *Belediye başkanı olarak göreve başladıktan sonra yöneticilik deneyimleriniz nelerdir?* Bu temel soruların altında araştırmada katılımcıya sorulan sorular ise;

Belediye Başkanlığı Aday Adaylığı Süreci

1. Yerel siyasete katılma/başlama hikayenizi anlatır mısınız?
2. Belediye başkanlığı için aday aday olma nasıl karar verdiniz? Aday aday olmanızı isteyen/teşvik eden birileri var mıydı? Siz mi istediniz aday aday olmayı?
3. Aday adaylığı başvuru ücreti ödediniz mi? Ne kadardı? Sizden başka kadın aday aday var mıydı?
4. Kadın olmanız aday adaylığınızın önünde engel oluşturdu mu? Kadın ile ilgili önyargılarla karşılaştınız mı?

5. Siyasi partinizin “*aday adaylığı*” sürecinde takip ettiği aşamaları ve sizin hazırlanma sürecinizi bize anlatır mısınız? Bu süreçte sizi, partinizin diğer aday adaylarından ayıran/ayrı bir çalışmanız oldu mu? Örnek verebilir misiniz?

Belediye Başkanlığı Adaylık Süreci

1. Partinizin sizi aday olarak belirlemesinde sizin hangi özelliklerinizin/çalışmalarınızın etkili olduğunu düşünüyorsunuz?
2. Belediye başkanlığı adayı olduğunuz açıklandıktan sonra adaylığınızı kimler daha çok destekledi? Seçime kadar kimler sizinle çalıştı?
3. Adaylığınız kesinleştikten sonra; “seçime” kadar geçen sürede yürüttüğünüz çalışmalar var mı? Bunlar nelerdir? Sadece partinizin yaptığı programlar çerçevesinde mi hareket ettiniz yoksa kendiniz de kişisel seçim çalışmaları (ek kampanya programları) yaptınız mı?
4. Diğer partilerin adayları ile nasıl rekabet ettiniz? Kadın aday var mıydı?
5. Çalışmalarınız boyunca sizi destekleyen ve sizin için çalışanlar daha çok kadın seçmenler mi yoksa erkek seçmenler mi oldu? Partinizin diğer kadın/erkek adayları ile bu süreçte bir araya geldiniz mi?
6. Seçim çalışmaları maliyetli mi? Bu maliyetler hangi kalemlerden oluşmaktadır ve bunları nasıl karşıladınız? Maddi katkı sağlayanlar oldu mu? Olduysa bunlar kimlerdir? Sizce bu maliyetler, kadın temsiliyi nasıl etkilemektedir?
7. Seçim kampanyası süresince kadın aday olmanız nedeniyle size farklı davranıldığını düşündünüz mü? Evetse, örnek verebilir misiniz?
8. Seçim çalışmaları süresince kadın seçmenlerle ilişkileriniz nasıldı? Kadın seçmenlerin desteğinin daha çok olduğunu düşünüyor musunuz? Seçim kampanyanızda kadın seçmenlere yönelik vaatleriniz oldu mu? Olduysa, bunlar nelerdir?

Yöneticilik (Belediye Başkanı) Deneyimi

1. Bir kadın siyasetçi olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız? Vatandaşlar ve özellikle kadınlar için yapmak istediğiniz projeleriniz var mı?
2. Belediye başkanı kadın olarak ortaya koyduğunuz farklar nelerdir? Erkek bir belediye başkanının düşünemediği ama sizin düşünebildiğiniz neler var? Örnek verebilir misiniz?

3. Kadın yönetici olmanızdan dolayı size farklı davranılıyor mu? Davranılıyorsa nasıl? Örnek verebilir misiniz?
4. Belediyede yaptığınız planlamalarda/projelerde mesela personel alımında toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyor musunuz? Kadınlara pozitif ayrımcılık yapıyor musunuz?
5. Belediye başkanı olarak, kadınlarla ilgili ele alınmamış, ihmal edilmiş sorunlar var mı? Varsa, bu sorunlar nelerdir ve nasıl belirlediniz? Bu sorunların çözümüne yönelik politikalar/projeler ürettiniz mi?
6. Sizin döneminizde, kadınların belediye ile ilişkisinin ve iletişiminin arttığını düşünüyor musunuz? Kadınların istek ve şikayetlerini dinlemek/çözüm üretmek için özel bir görüşme/organizasyon vb. yapıyor musunuz? Yörenizde kadın dernekleri varsa sizinle iletişimleri/destekleri nasıl?
7. Meclis üyesi kadınlardan bölgenizin kadın ihtiyaçlarına yönelik bir istek geldi mi?
8. Diğer belediye başkanı kadınlarla/erkeklerle irtibatınız var mı? Ortak çalışmalar yapıyor musunuz? Yaptıysanız bunlar nelerdir?
9. Sizce kadın belediye başkanı olarak, kadınların siyasete girmelerinde/ilgilerinin artmasında rol model olduğunuzu düşünüyor musunuz?

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde ilk olarak, araştırmanın tasarımı anlatılmaktadır. Çalışma başlamadan önceki düşünceler, kavramsal çerçeve, araştırmanın yöntemi, neden seçildiği, araştırmanın ne ya da kimler hakkında olacağı, verilerin nasıl toplanacağı ve nasıl çözümleneceği hakkında bilgiler verilmektedir. İkinci olarak, katılımcıların demografik (yaş, eğitim, medeni durum) bilgileri ile belediye, parti, memleket, ilçe ve bölge gibi temel nitelikleri anlatılmaktadır. Ardından araştırmanın veri toplama araçları, derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem teknikleri ele alınmaktadır. Verilerin analizi başlığında; analizin nasıl yapıldığı, aşamaları, araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği hakkında bilgi verilmektedir. Son başlık altında ise, araştırmanın sınırlılıkları ve zorlukları değerlendirilmektedir.

1.2.1. Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışmanın tasarımı üç bileşenden oluşmaktadır. İlk olarak, çalışma başlamadan önceki ön düşüncelerdir. Bu aşama bir sorun veya problem cümleleri etrafında şekillenmektedir.

Problem cümleleri ile ilgili literatür taranırken yeni problem cümleleri ile araştırmanın gerekliliği ortaya koyulmaktadır. İkinci olarak, çalışmanın yürütülmesi sırasında atılan adımlar yani problem cümleleri etrafında ortaya koyulan geniş bakış açısı sağlayan tüm varsayımların değerlendirilmesidir. Bundan sonra güvenle çalışılması gereken konu veya problem cümlelerin var olduğu güvenle söylenebilmektedir. Araştırmanın yönteminin belirlenmesi, araştırmacının sahaya çıkması, verilerin toplaması, analizi ve raporunun yazılması da bu sürecin gerektirdiği çalışmalardır. Üçüncü ve son aşamada, araştırmanın tüm aşamalarında rol alan öğeler gelmektedir. Araştırmanın her aşamasında etik ilkelere duyarlı olunması gerekmektedir. Çalışmanın tasarlanmasında, başlangıcında, veri toplarken, analiz ederken ve raporunu yazarken etik ilkelere göre davranılmalı (Creswell, 2016: 50-59), izinler alınmalı ve bilgilendirmeler mutlaka yapılmalıdır.

Araştırmada yerel siyasetin karar alma süreçlerine belediye başkanı olarak seçilen kadınların algılarını, yaşantılarını ve deneyimlerini anlamak, görünür kılmak ve yorumlamak hedeflendiği için araştırmanın felsefi ve kuramsal bakış açısını yorumlamacı yaklaşım (nitel araştırma yöntemi) oluşturmaktadır. Aynı zamanda feminist araştırmanın, kadınların öznel deneyimlerinin erkeklerinkinden farklı olduğu vurgusu bu araştırmanın da temel vurgusunu oluşturmaktadır. Kadınlar toplumsal yaşamın öznel, empatik, sürece yönelik ve kapsayıcı yanlarını vurgulamaktadır (Neuman, 2012: 152). Bu bağlamda, yerel siyasette yerel yönetici olarak görev yapan kadın belediye başkanlarının algılarını ve deneyimlerini anlama ve yorumlama bu çalışmanın bir taraftan da feminist araştırma kapsamında değerlendirilmesine imkan vermektedir.

Yorumlamacı yaklaşım (paradigma¹), insan düşüncelerini, davranışlarını ve ilişkilerini belirli bir bağlamda ya da daha geniş bir kültür içinde anlamayı amaçlamaktadır. Yorumlamacı geleneğe yakın olan ontolojik inanç, gerçeğin sosyal ortamda oluştuğu, karmaşık olduğu ve sürekli değiştiği bir dünya görüşünü savunmaktadır. O halde, her şeyi bilmenin önemi, insanların bazı nesneleri, olayları, davranışları, algıları vb. nasıl yorumladıkları ve nasıl anlamlandırdıkları ile ilgilidir. Bu yapılandırılmış gerçeklerin

¹ Paradigma sözcüğü, sıradan kullanımında ki anlamıyla, “taklit edilebilecek ya da izlenebilecek tipik bir örnek ya da modeli” ifade etmektedir. Thomas Kuhn sözcüğün bu anlamını terimin teknik kullanımına ve oradan da oldukça geniş kapsamlı bir dizi sosyolojik bağlama taşımaktadır (Marshall, 1999: 574). Kuhn, “The Structure of Scientific- Bilimsel Devrimlerin Yapısı” adlı eserinde birbirine alternatif ve zaman zaman birbirini dışlayan paradigma tanımları (Kuhn, 1982: 10) yapmış olsa bile bizi bu çalışmada ilgilendiren anlamıyla paradigma, doğruluk ve gerçekliğin doğasına ilişkin varsayımlar, araştırılabilecek nitelikli soruları ortaya koyan ve bunların nasıl yapılacağına ilişkin bir bilim felsefesi ya da çerçevesi olup (Glesne, 2013: 7) bilim insanları için bir rehber ya da bir harita gibi fonksiyonları bulunmaktadır.

yalnızca bireyin aklında değil, bireysel algıların dil ve daha geniş bir toplumun düşünceleri ile karşılıklı alışveriş içinde olduğu sosyal yapıların içinde var olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle aynı sosyal grubun birden fazla algılarına ulaşarak o grup içindeki düşüncenin ve davranışın kültürel örüntüsü (Glesne, 2014: 11) hakkında bir şeyler söylenebilmektedir. Neuman (2012: 140) ise, yorumlamacı yaklaşımı empatik bir anlayışı sağlamakla ilgilenen toplumsal araştırma tekniklerinin temeli olarak kabul etmektedir.

Feminist düşünce özellikle 1960'lerden bu yana özellikle nitel araştırma yöntemlerinin yeniden şekillendirilmesinde oynadığı rolle sosyal araştırma yöntemlerine önemli katkıda bulunmaktadır. Buna rağmen tek kendine özgü bir feminist yöntembilim tanımlamak zordur. Bunun nedeni farklı feminizmlerin varlığı, araştırma yöntemlerine feminist yaklaşımlarında farklılaşmasına neden olmaktadır. Feminist eleştirinin özü, tüm bilimlerin dünyayı eril bakış açısıyla ele aldığı biçimindeki anlayıştır. Bütün bilimler erkek merkezlidir. Kadınların deneyimini yok sayar veya çarpıtır. Feminist bakış açısını farklı kılan, değinilen noktalardan her birinin kadınların ikincilleştirilmesine ve baskı altında tutulmasına katkıda bulunmaktadır. Özelliklerinden ikincisi olan cinsiyet ilişkilerinin her alanda etkili olması ve geleneksel araştırma yöntemlerinin ataerkil bir temelinin olması, feminist konumu en ayırt edici biçimde dile getirmektedir (Punch, 2014: 135). Feminist araştırma ise, genellikle adalet ve güç konularına odaklanır ve baskıya neden olan ve baskının devamını sağlayan güçleri ortaya çıkarmayı ve anlamayı amaçlamaktadır. Irk, sınıf, kültür, etnik yapı, cinsel tercih ve diğer kimliklerin analizleri feminist araştırmada önemli rol oynamaktadır. Feminist araştırma, öncelikle bir araştırma sorusu ile başlayarak kadını ilgilendiren ve kadının önemini vurgulayan sorular sormaktadır (Glesne, 2014: 15). Bu araştırmanın amacı da kadınların yerel siyasi temsildeki yetersizliğini/görünmezliğini kadın belediye başkanları üzerinden örneklendirmektir. Kadın belediye başkanlarının; yerel siyasetin erkek egemen yapısı içinde özellikle seçilme süreçlerinde (aday adaylığı/adaylık) karşılaştıkları engeller, sorunlar ve ayrımcılıklar kadın başkanların algıları, bilgileri ve deneyimleri üzerinden ortaya koyulmaktadır. Bu araştırma; feminist araştırmanın öne çıkardığı kadın, siyasi güç odakları, erkek egemenliği, yerel siyasi temsil ve belediye başkanlığını güç odaklı olması noktasında tartışmaktadır.

Nitel araştırma yönteminde araştırmacı önemlidir. Araştırmacı, bizzat alanda zaman harcayan, araştırma kapsamındaki kişilerle doğrudan görüşen ve gerektiğinde bu kişilerin deneyimini yaşayan, alanda kazandığı bakış açısını ve deneyimlerini toplanan verilerin

analizinde kullanan kişidir. Veri kaynaklarına yakın olma, ilgili bireylerle konuşma, gözlemler yapma, ilgili dokümanları inceleme, araştırılan konuyu yakından tanıma ve anlama nitel araştırmada oldukça önemli bir yer tutar. Bu yönüyle nitel araştırmacı, araştırma sürecinin doğal bir parçası haline gelir ve zaman zaman bir veri toplama aracı işlevi görür. Nitel araştırmada en önemli amaçlardan biri araştırmaya dahil edilen bireylerin/katılımcıların algılarının, deneyimlerinin ve bilgilerinin ortaya koyulmasıdır. Araştırmacılar, bu bireylerin dış dünyayı nasıl algıladıklarını ve nasıl yorumladıklarını anlamak amacıyla onlarla konuşur onları gözler. Araştırmaya dahil edilen bireyler önemli veri kaynakları olarak kabul edilir ve onların vereceği yanıtlar daha önceden oluşturulan sorularla sınırlandırılmaz (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 44-45).

Araştırmanın amacı, yerel siyasetin karar alma sürecinin öznelere olan kadın belediye başkanlarının o dünyaya ilişkin yani seçilme süreçleri ve yöneticilik algılarını, bilgilerini ve deneyimlerini anlamak, görünür kılmak ve yorumlamaktır. Bu nedenle araştırmaya temel oluşturan kuram yorumlamacılık/nitel araştırmadır. Kadın belediye başkanlarının algılarını, bilgilerini ve deneyimlerini öğrenmek, anlamak ve yorumlayabilmek için veri toplama tekniği “*derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem*” olarak belirlenmiştir.

1.2.2. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcıları belirlenirken amaçlı örnekleme yapılmaktadır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına imkan vermekte ve pek çok durumda olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 118) yararlı olmaktadır. Araştırma katılımcılarının araştırma amacına uygun yerel siyaset ve yerel siyasetin karar alma süreçlerinde temsil edilme deneyimine ve bilgisine sahip kadınların seçilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle bu çalışmanın merkezinde yerel siyasetin karar alma mekanizmalarında temsil edilmeyi başarmış, yerel siyasete katılım sürecini yaşamış ve bu süreçteki deneyimlerini anlatmaya ve paylaşmaya istekli kadın belediye başkanları yer almaktadır. Araştırmanın katılımcılarını belirlerken; kadın belediye başkanları mı yoksa kadın belediye meclis üyeleri mi olmalı sorusu ile karşılaşmıştır. Sorunun cevabı için sahaya çıkılarak katılımcı gözlem yapılmıştır.

Belediyelerin karar organı belediye meclisleridir ve üyeleri nispi temsil yöntemi ile doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Belediye başkanı, belediye yönetiminin başı, belediye tüzel kişiliğinin temsilcisi ve yürütme organıdır. Belediye başkanının belediye meclisine ve belediye encümenine başkanlık etmesi onu belediye yönetiminde ki en etkin kişi durumuna getirmektedir. Literatüre dayalı bu bilgilerin sahada uygulamasını yerinde görmek için araştırmacı; Altındağ Belediyesi, Çankaya Belediyesi ve Ankara Büyükşehir belediye meclisi toplantılarına katılarak gözlem yapmıştır. Belediye meclis üyelerinin, meclis toplantılarında alınan kararları değiştirme ve düzeltme yönünde bir katkılarının olmadığı gözlenmiştir. Belediye başkanlarının, belediye meclisine başkanlık etmesinin alınan kararları da etkilediği ve başkanı etkin kişi haline getirdiği görülmüştür. Bu yüzden kadınların yerel siyasi temsilde kadın belediye başkanlarının algılarının, bilgilerinin ve deneyimlerinin ortaya koyulmasının, anlaşılmasının ve yorumlanmasının kadınların yerel temsili ve daha fazla kadının belediye başkanı seçilebilmesi için çok daha önemli olacağı düşünülmüştür. Bu doğrultuda araştırmanın katılımcıları 2014 yerel seçimleri ile seçilen kadın belediye başkanları olarak belirlenmiştir.

2014 yerel seçimleri ile 1396 belediye başkanlığının sadece 39'una kadın belediye başkanı seçilmiştir. Araştırmanın saha çalışması başlamadan hemen önce 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminden sonra OHAL kapsamında tutuklama ve görevden almalar nedeniyle kadın belediye başkanı sayılarında düşüş yaşanmıştır. BDP'den seçilen daha sonra HDP'ye geçen 22 kadın belediye başkanının belediye başkanlığı düşürülmüştür ve geriye görevinin başında 17 kadın belediye başkanı kalmıştır. Araştırmanın katılımcı grubunu da bu 17 kadın belediye başkanı oluşturmaktadır. Görevlerinden uzaklaştırılan kadın belediye başkanları araştırmanın katılımcı grubuna dahil edilmemiştir. Buna göre görevlerinin başında olan ve bu araştırmanın katılımcı grubunu oluşturan kadın belediye başkanlarının listesi aşağıda Çizelge 1.1'de yer almaktadır.

Çizelge 1.1. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde seçilmiş ve görevinin başında olan kadın belediye başkanlarının listesi*

PARTİ İSMİ	AD ve SOYAD	İL	İLÇE/BELDE
AK Parti	Fatma ŞAHİN	Gaziantep/Büyükşehir	
	Hava YILDIRIM	Ankara	Güdül
	Filiz ULUSOY	Ankara	Kalecik
	Zeynep AKYÜZ	Eskişehir	Mihalgazi
	Fatma TORU	Konya	Meram
	Fethiye ATLI	Elazığ	Keban
	Aynur ZORLUKAYA	Gümüşhane	Kürtün/Özkürtün
BDP/HDP	Birsen Kaya AKAT	Diyarbakır	Bağlar
	Güler Özavcı DOĞU	Diyarbakır	Hazro
CHP	Özlem ÇERÇİOĞLU	Aydın/Büyükşehir	
	Zehra ÖZYOL	Amasya	Gümüşhacıköy
	Birsen ÇELİK	Denizli	Bozkurt
	Handan TOPRAK BENLİ	İstanbul	Avcılar
	Sema PEKDAŞ	İzmir	Konak
	Sibel UYAR	İzmir	Urla
CHP/AK Parti	Makbule Zerrin GÜNEŞ**	Zonguldak	Çaycuma/Saltukova
MHP/AK Parti	Saliha ÖZÇINAR ŞENGÜL***	İzmir	Kiraz

* YSK'nın 2014 yerel seçim sonuç listeleri ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası OHAL kapsamında tutuklamalar ve görevden almalar nedeniyle oluşan yeni duruma göre hazırlanmıştır.

** CHP'den istifa ederek 09.12.2016 tarihinde istifa ederek AK Partiye geçmiştir.

*** MHP'den istifa ederek 31.01.2015 tarihinde AK Partiye geçmiştir.

Listede görüldüğü gibi 17 kadın belediye başkanı araştırmanın katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Ancak, araştırmaya 11 kadın başkan dahil olmuştur. 11 başkanın kimliklerinin deşifre edilmemesi için gerçek isimleri araştırmada kullanılmamıştır. Onlara kodlar verilmiştir. “Kadın Başkan” kelimelerinin baş harfleri alınarak (KB) kodu oluşturulmuştur. Sonra her bir başkan 1,2,3... diye numaralandırılmıştır. Kod (KB) ve numaralar (1,2,3...) bir araya getirilerek KB1, KB2, KB3... şeklinde kodlama yapılmıştır.

Sosyo-demografik özellikleri: Görüşülen ve kod isimleri KB1, KB2, KB3....KB11 olan kadın başkanların hepsinin ortak özelliği; hem kendilerinin ilk defa belediye başkanı seçilmeleri hem de görev yaptıkları il, ilçe ve beldelerin de ilk defa kadın belediye başkanları ile tanışmalarıdır. Başkanların sosyo-demografik özellikleri aşağıda Çizelge 1.2’de gösterilmiştir.

Çizelge 1.2. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Meslek
KB1	55	Üniversite	Evli	Memur
KB2	56	İlkokul	Evli	Ev kadını
KB3	40	Üniversite	Evli	Öğretmen
KB4	42	Üniversite*	Evli	Avukat
KB5	39	Üniversite*	Bekar	Sosyolog
KB6	56	Üniversite	Bekar	Daire başkanı
KB7	60	Üniversite	Evli	Eczacı
KB8	46	Üniversite*	Evli	Harita- Kadastro Müh.
KB9	35	Üniversite	Bekar	Öğretmen
KB10	47	Üniversite*	Evli	Gıda Mühendisi
KB11	58	Üniversite	Evli	Doktor

*Yüksek lisans mezunu.

Başkanların yaşı: Başkanların yaş aralığının 40 yaş ve üstü olduğu, yaş ortalamalarının ise 48 olduğu görülmektedir. Sadece 2 başkanın yaşı, 40 yaşın altındadır. Başkanlardan biri 39 diğeri 35 yaşındadır. Buna göre araştırmaya katılan başkanlardan en küçüğünün yaşı 35 en büyüğünün yaşı ise 60'dır. Bu yaş aralığı Sumbas'ın (2012: 28) 2009 yerel seçimleri ile seçilmiş kadın belediye başkanları üzerine yaptığı araştırmasındaki kadın başkanların yaş aralığı ile benzerlik göstermektedir. Buradan kadın siyasetçilerin/başkanların genelde bu yaş aralığında olduğu ve bu yaş aralığında ki kadınların genelde çocuklarını büyütmüş ve erkek korumasına ihtiyaç olmadığı bir dönemde olduklarına (Ayata, 1995: 308) da ayrıca dikkat çekilmektedir. Araştırmaya dahil olan başkanların yaş aralığının da bu tespiti doğruladığı söylenebilir.

Medeni Durum ve Çocuk: Kadın belediye başkanlardan 8'i evli, 3'ü bekardır. Bekar olan kadınlardan 2'si hiç evlenmemiş, 1'i ise eşinden ayrılmış/boşanmıştır. Evli başkanlardan 6'sının çocuğu var, 2'sinin ise çocuğu yoktur.

Başkanların eğitim durumu: 11 başkandan sadece 1 başkan ilkokul mezunu diğerlerinin hepsi üniversite mezunudur. Üniversite mezunu başkanlardan 3'ü yüksek lisans, 1 başkan ise ön lisans mezunudur. Bir önceki dönem yani 2009 yerel seçimlerinde belediye başkanı seçilen kadınların eğitim seviyelerine bakıldığında çoğunluğunun üniversite mezunu (Sumbas, 2012: 29) olduğu görülmüştür. Bu araştırmada ise kadın başkanların eğitim seviyelerinin daha da yükseldiği ve 3 kadın başkanın yüksek lisans mezunu ve 1 başkanın da ikinci bir üniversite olarak ön lisans okuduğu ortaya çıkmıştır.

Başkanların çalışma durumu: 11 başkandan sadece 1 başkanın çalışmadığı ev kadını olduğu diğer 10 başkanın ise çalıştıkları ve mesleklerini yaptıkları görülmektedir. 10 başkandan sadece 3'ü kamu sektöründe diğer 7 başkan ise özel sektörde (kendi işyerlerinde) çalışmaktadır. Kadınlar, belediye başkanı oldukları ilçelerde kendi işyerleri (muayehane, eczane, büro (avukatlık ve mühendislik), etüt merkezi ve dersane) sahibi oldukları ve halkla meslekleri gereği iç içe oldukları ortaya çıkmıştır. Buradan kadın başkanların iyi eğitilmiş olmalarının yanında iyi birer meslek sahibi oldukları da anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan ve kendileri ile derinlemesine görüşmeler yapılan kadın belediye başkanlarının siyasi ve idari bilgileri ise Çizelge 1.3'te yer almaktadır.

Çizelge 1.3. Katılımcıların siyasi ve idari bilgileri

Katılımcılar	Önceki başkanın cinsiyeti	Seçildikleri parti	Görev yerleri	Bölge dağılımı	Memleket aidiyeti
KB1	Erkek	AK Parti	İlçe	Doğu Anadolu	Oralı
KB2	Kadın	BDP*	Merkez ilçe	G. Doğu Anadolu	Oralı
KB3	Erkek	BDP*	İlçe	G. Doğu Anadolu	Değil
KB4	Erkek	AK Parti	İlçe	İç Anadolu	Oralı
KB5	Erkek	AK Parti	İlçe	İç Anadolu	Oralı
KB6	Erkek	CHP	İlçe	Karadeniz	Oralı
KB7	Erkek	CHP	İlçe	Ege	Oralı
KB8	Erkek	AK Parti	Merkez ilçe	İç Anadolu	Oralı
KB9	Erkek	MHP**	İlçe	Ege	Oralı
KB10	Erkek	CHP	İlçe	Ege	Oralı
KB11	Erkek	CHP	Merkez ilçe	Marmara	Oralı

* Başkanlar, BDP'den belediye başkanı seçilip daha sonra HDP'ye geçmişlerdir.

** Seçildiği partiden istifa ederek AK Partiye geçmiştir.

Önceki başkanın cinsiyeti: Araştırmaya katılan 11 kadın başkandan sadece 1'inin görev yaptığı belediyenin önceki belediye başkanının kadın olduğu, diğerlerinin hepsinin ise erkek olduğu ve erkek belediye başkanları tarafından yönetildiği anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre kadınların hepsinin ilk defa belediye başkanlığı görevine seçildiği ve ilk dönemleri olduğu ortaya çıkmıştır. Başkanların görev yaptıkları merkez ilçe ve ilçe halkları da ilk defa kadın belediye başkanı/yönetici ile tanıştığı ve deneyimlediği görülmektedir.

Seçildikleri siyasi parti dağılımı: Araştırmaya dahil olan kadın belediye başkanlarının 4'ü AK Partiden belediye başkanı seçilmişler ve AK Partili belediye başkanı olarak görevlerine devam etmektedirler. MHP'nin tek kadın belediye başkanı, daha sonra partisinden istifa ederek AK Parti'ye geçmiştir. Buna göre araştırmaya katılan başkanlardan 5'i AK Partili belediye başkanıdır. Kadın belediye başkanlardan 4'ünün

CHP'den belediye başkanı seçildiği ve görevlerine de CHP'li belediye başkanları olarak devam ettikleri görülmektedir. BDP'den belediye başkanı seçilen 2 kadın başkanın da daha sonra partilerinden istifa ederek HDP'ye geçtikleri ve HDP'li belediye başkanı olarak görevlerinin başında olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan belediye başkanların siyasi partilere göre dağılımı şöyledir; 5'i AK Partili, 4'ü CHP'li ve 2'si HDP'li belediye başkanıdır.

Görev yerleri: Başkanlardan 3'ü büyükşehir merkez ilçe belediye başkanı, geriye kalan 8 başkan ise ilçe belediye başkanıdır. 2014 yerel seçimleri ile seçilen ve şu an görevinin başında bulunan 2 büyükşehir, 1 merkez ilçe ve 1 ilçe kadın belediye başkanlarından tüm ısrarlara, aramalara ve araya tanındıklarının girmesine rağmen randevu alınamamıştır.

Bölge dağılımı: Araştırmaya katılan 11 başkanın bölgelere göre dağılımları şöyledir; İç Anadolu 3, Ege bölgesi 3, Güney Doğu Anadolu 2, Doğu Anadolu 1, Karadeniz 1 ve Marmara Bölgesi 1'dir. Akdeniz bölgesi'nde kadın belediye başkanı bulunmamaktadır. Bu sonuç sadece araştırmaya katılan başkanlarının bölge dağılımı arasında değil 2014 yerel seçimleri ile seçilen kadın belediye başkanları arasında da Akdeniz bölgesini temsil eden kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

Memleket aidiyeti: Yerel siyasi temsilde memleket aidiyetinin önemi araştırmaya katılan kadın başkanların verileri ile ortaya koyulmaktadır. 11 kadın başkandan 10'u belediye başkanı oldukları merkez ilçe ve ilçeleri memleketleri olarak “*buralıyım ve burada yaşıyorum*” diye belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kadın başkanların yaşadıkları ilçelerin belediye başkanı olarak seçilmelerinde memleket aidiyetinin önemli olduğu ve vurgulandığı görülmektedir. Buradan siyasi partilerin belediye başkanlığı için aday belirlerken memleket aidiyetini göz önünde bulundurduğu ve hatta önemli bir kriter olarak belirledikleri/aldıkları anlaşılmaktadır. Başkanlardan sadece biri, görev yaptığı ilçenin memleketi olmadığı ve memleketi dışından seçildiğini söylemiştir. İlçede siyasi partinin kadın kotası uygulaması nedeniyle başkanın memleket aidiyetinden daha çok siyasi parti bağlılığının ön plana (Sumbas, 2012: 30) alındığı ve bunun da etkili olduğu görülmüştür.

1.2.3. Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nitel araştırma yönetimin veri toplama araçlarından derinlemesine görüşme ve katılımcı gözlem tekniklerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşme, temel veri toplama araçlarındandır. Görüşme, insanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur (Punch, 2014: 165-166). Görüşmenin amacı, bireyin iç dünyasına girmek ve onu anlamaktır. Görüşme yoluyla; deneyimler, tutumlar, düşünceler, niyetler, yorumlar ve zihinsel algılar ve tepkiler gibi gözlenemeyenlerin anlaşılmasına çalışılır. Bu, araştırmacıya katılımcıların bakış açılarını keşfetme ve deneyimlerini anlama yollarını sunmaktadır. Görüşme, temelde soru sorma ve yanıt alma ile ilgilidir. Görüşmenin birçok türü ve kullanımı vardır. Görüşmenin en çok kullanılanı ve bilinen türü bireysel ve yüz yüze söz alış verişidir. Görüşme, araştırmacı içinde de büyük ölçüde esneklik sağlamaktadır. Araştırmacı daha derinlemesine yanıtlar için ek sorular sorabilir, sorunun daha iyi anlaşılması için ek açıklamalarda bulunabilir ve soruyu tekrar edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 130). Görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşmeler feminist araştırmalarda da fazlaca kullanılmaktadır. Feminist araştırmacılar, geleneksel görüşmeyi eril özellikleri vurgulayan, duyarlılığı, duygusallığı ve kültürel olarak dişil görülen diğer özellikleri dışlayan eril bir kültürde yerleşmiş eril bir paradigma (Punch, 2014: 169) olarak görmektedirler.

Nitel araştırmalarda gözlem, en yaygın kullanılan veri toplama yöntemlerinden bir diğeridir. İnsan davranışlarının doğal ortamları içinde gözlenmesi davranışların gerçekçi bir biçimde incelenmesinin ön koşuludur. Bunun için araştırmacılar, “*katılımcı gözlem*” yöntemine başvurmaktadır. Gözlem tekniklerinden biri olan katılımcı gözlem, araştırmacının araştırma boyunca çalışma alanına katılması ile gerçekleşmektedir. Bu sayede araştırmacı, içeriden bir bakış açısı ile öznel veri (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 173-175; Creswell, 2016: 166-167) elde edebilmektedir. Araştırmanın konusu, katılımcıların hayatları, algıları, deneyimleri ve bilgilerini sorguladığı için temel veri toplama araçları olarak derinlemesine görüşme; katılımcıların görev yaptıkları belediyelere gidilerek kendi doğal alanlarında içeriden bir bakış açısı ile veri elde edilebilmesi için katılımcı gözlem tekniği ile birlikte kullanılmıştır. Veriler birlikte ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Her bir görüşme, kendi içinde ele alınmasına rağmen karşılaştırmalar, farklar ve benzerlikler ortaya konularak kuramsal tartışmalar çerçevesinde genelleştirici analizler ve değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya dahil olan 11 kadın belediye başkanı ile yarı-yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme soruları, görüşme formunda² üç temel başlık altında 26 soru olarak kurgulanmış ve uygulanmıştır. İlk başlık (6 soru), “*tanıma*” başlığıdır ve bu başlığın; başkanın kendisini tanıma (yaşı, eğitimi, mesleği, medeni durumu, eşi, çocukları) ve ailesini tanıma (Aile yapısı, anne-baba eğitim durumu, meslekleri, kardeşleri, vb.) olarak iki alt başlık altında ele alınmıştır. İkinci başlık (11 soru), “*yerel siyasi temsil süreci*” başlığıdır. Başlığın özellikle belediye başkanı seçilme sürecine odaklanması nedeniyle; “*yerel siyasete başlama hikayeleri*”, “*belediye başkanlığı aday adaylığı süreci*” ve “*belediye başkanlığı adaylık süreci*” olarak üç alt başlık altında ele alınmıştır. Yerel siyasete başlama hikayeleri; başkanların siyasete nasıl başladıkları, siyasi geçmişleri ve ailelerinde siyasetle uğraşan birilerinin olup olmadığının öğrenilmesi üzerine kurulmuştur. Belediye başkanlığı aday adaylığı süreci; başkanların ilk belediye başkanı aday adayı olmaya nasıl karar verdikleri, başvuruları, çalışmaları, faaliyetleri, siyasi partileri ile ilişkileri; algıları, bilgileri ve deneyimlerini ortaya koyan 4 sorudan ve her bir soru da kendi içinde alt sorulardan oluşmaktadır. Belediye başkanlığı adaylık süreci başlığı altında ise; 6 temel soru ve alt soruları yer almaktadır. Başkanlara, siyasi partileri tarafından belediye başkanı adayı ilan edilmelerinden seçim gününe kadar geçen süreçte hem sahada yaptıkları çalışmaların hem siyasi partileri ile yaptıkları çalışmaların ve faaliyetlerin neler olduklarını ortaya koyan sorular sorulmuştur. Kadın aday olmaları nedeniyle sahada karşılaştıkları zorluklar, engeller ve avantajlar neler olduğunu sorgulayan sorular da kendilerine yöneltilmiştir. Üçüncü ve son başlıkta (9 soru), kadınların belediye başkanı koltuğuna oturduktan sonra kadın temsilciler/yöneticiler olarak ortaya koydukları farklar, karşılaştıkları zorluklar/engeller ile kadın sorun, çıkar ve taleplerini politikalarına, projelerine ve planlarına ne kadar yansıtabildiklerini sorgulayan sorular sorulmuştur. Sorularla, başkanların toplumsal cinsiyete duyarlılıkları, kadın sorun ve ihtiyaçlarına karşı farkındalıkları anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmacı, görüşme öncesi başkanların özel kalemlerinden randevuları almış ve kendi görev yaptıkları ilçelere giderek derinlemesine görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Başkanlardan sadece biri, daha önce kendisi ile makamında görüşülmesine rağmen o gün yoğunluktan yapılamayan görüşme daha sonra başkanın yüksek lisans dersi nedeniyle üniversiteye gidilerek kütüphanede yapılmıştır. Görüşme saatine kadar araştırmacı; önce belediye personeli ile sonrasında ilçe merkezine giderek esnafla, halkla ve özellikle

² Görüşme Formu EK 1’de verilmiştir.

kadınlarla belediye başkanı ve hizmetleri konusunda sohbet imkanı da elde etmiştir. Görüşmeler, başkanların makam odalarında ortalama 50 dakika ile 1,5 saat arasında sürmüştür. Bazı görüşmeler, başkanların yoğunluğu nedeniyle ara verilerek (1 görüşme) bazıları ertesi güne kalarak (3 görüşme) tamamlanabilmiştir. Başkanların bazıları makam koltuğunda oturmayı tercih ederken bazıları ise araştırmacının yanına ya da yakınına oturmayı tercih ederek görüşmenin sohbet havasında geçmesine katkı sağlamışlardır. Görüşmeler samimi, sıcak ve karşılıklı anlayış içinde geçerek sonrasında devam eden dostluklar kurulmuştur.

Derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlem eş zamanlı olarak Mayıs 2017-Ekim 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın saha çalışması için 3 aylık bir zaman planlaması yapılmıştır ancak randevu almada yaşanan sıkıntı nedeniyle bu süre 3 ay daha uzatılmıştır. Buna rağmen, 2014 yerel seçimleri ile seçilen ve görevinin başında bulunun toplam 17 kadın belediye başkanından 11'ine ulaşılarak randevu alınabilmiş ve görüşmeler yapılmıştır. Geriye kalan 6 kadın belediye başkanına; mail trafiği, ısrarlı aramalar ve tanıdıkların araya girmesine rağmen hiçbir şekilde bağlantı kurulamamış daha doğrusu özel kalem engeli aşılamamıştır. Araştırmaya dahil olan başkanlardan da bu konuda yardım istenmiştir ancak başkanların bizzat randevu için diğer kadın başkanları aramalarına rağmen yine de bir sonuç alınamamıştır. Görüşme sorularını hazırlarken literatürden yararlanılmıştır. Sorular üzerinde pilot çalışma yapma imkanı; özellikle ilk görüşme için bile yaşanan randevu alma zorluğu yani başkanlarla ikinci bir görüşme imkanını kısıtlamıştır/sınırlamıştır. 6 kadın belediye başkanından tüm yollarında denenmesine rağmen randevu alınamaması bunu açıkça doğrulamaktadır.

1.2.4. Araştırmanın Veri Analizi Süreci

Nitel araştırmalarda veri analizi süreci; analiz için verilerin hazırlanmasını ve organizasyonunu, verileri kodlamayı, kodların bir araya getirilmesiyle temalara indirgemeyi ve son olarak veriyi şekiller, çizelgeler/tablolara veya bir tartışma halinde sunmayı içermektedir (Creswell, 2014: 180). Veri analizi, yaşanan deneyimi ve ondan ne öğrenildiğinin anlaşılabilmesi için görülenin, duyulanın ve okunulunun düzenlenmesini içermektedir. Verilerle çalışılırken; veriler tanımlanır, karşılaştırılır, açıklamalar oluşturulur, verinin kendi öyküsü ile diğer öyküler arasında bağlantı kurulur, varsayımlar oluşturulur ya da kuram geliştirilir. Bunun nasıl yapılacağı konusu yani verilerin

anlamlandırılmasında analiz türü çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu araştırmada analiz türünün seçimi, kuramsal çerçeve, araştırma soruları ve verilerin toplanması çerçevesinde tematik analiz olarak belirlenmiştir. Tematik analizde araştırmacı, veriler içinde tema ve örüntüler aramak için analitik tekniklere odaklanmaktadır. Bu çalışmanın en önemli yönü verilerin kodlanmasıdır. Verilerin kodlanmasıyla aynı biçimde kodlanmış tüm veriler okunur ve öncelikle o kodun özünde (Glesne, 2014: 256-259) ne olduğu bulunmaya çalışılır.

Kadın belediye başkanlarının yerel siyasi temsil süreçleri ve kadın yönetici deneyimleri verilerini analiz edebilmek için ilk olarak; araştırma soruları kapsamında sorulan problem cümlelerinin her bir katılımcı tarafından cevaplanıp cevaplanmadığı veya sıralarında değişiklik olup olmadığı gibi genel bir kontrol ve düzenleme yapılmıştır. Verilerin analizinde ilk adım olarak başkanlarla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen ses kayıtları birebir çözümlenmiştir. Ses kayıtlarının çözümlenmesi araştırmacı tarafından yapılmıştır. Uzun ve sabır gerektiren bir iş olan ses kayıtlarının araştırmacı tarafından çözümlenmesi özellikle verilerin kodlanması ve kodlar arası örüntülerin bulunmasında araştırmacıya kolaylık sağlamıştır. Bu yüzden araştırmacı tarafından çok hacimli ses kayıtlarının hiçbir kelimesi atlanmadan titizlikle ve özenle transkripsiyonu yapılmıştır. Diğer taraftan her bir görüşmenin hemen ardından gözlem notları ayrıntılı olarak yazılarak kayıt altına alınmıştır.

Verilerin analizinde kodlama niteliksel çözümlemede ilk adımdır ve sonraki aşamalar için temel oluşturmaktadır. Verilerdeki düzenlilikleri keşfetmek için kodlama yapılması gereken asli bir işlemdir. Kodlar, etikettir ve isimdir. Kodlama ise, veri gruplarına isimlerin ve etiketlerin verilmesi işlemidir. Bu veri grupları tek kelimede olabilir veya küçük ya da büyük veri grupları da olabilmektedir. Etiketleme, veri gruplarına anlam vermektir. İlk etiketler, temaları bir araya getirerek ve örüntüleri tespit ederek verilerin özetlenmesini mümkün kılan daha ileri düzeydeki kodlamaya izin vermektedir. Dolayısıyla ilk temel kodlama hem çözümlemenin ilk aşaması hem de verilerin daha sonraki çözümleme için hazır hale getirilmesidir. Daha ileri düzeydeki kodlama, verilerin daha üst bir soyutlama düzeyine çıkarılmasıyla gerçekleştirilen benzer işlemdir yani kategorilendirme (Punch, 2014: 193-194) işlemidir.

Kodlama yapılırken üç tür kodlama esas alınmıştır. Bunlar; açık kodlama, eksen kodlama ve seçici kodlamadır. Açık kodlama, araştırmada veriler üzerinde gerçekleştirilen kavramsal çözümlemenin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bunlar sabit kodlardır. Bu çalışmada açık kodlama ile araştırma sorularından, literatürdeki kavramlardan ve başkanların konuyla ilgili düşüncelerinden hareketle düşük soyutlama düzeyindeki temalara ulaşılmıştır (Burcu vd, 2015: 72). Eksen kodlama, verilerin açık kodlanmasından ortaya çıkan kategoriler arasında bağ kurularak verilerin yeniden farklı yollarla bir araya getirilmesidir. Farklı bir ifade ile ana kategorilerin alt kategorilerle ilişkilendirilmesi bağlantılarının kurulması demektir. Seçici kodlama da ise, merkez bir kategori seçilir ve diğer kategoriler sistematik olarak bu kategori ile ilişkilendirilir (Punch, 2014: 199-206). Bu üç tür kodlama ile araştırmamızın veri analizi daha pratik bir şekilde yapılmıştır.

Bu kapsamda araştırmacı, sahadan topladığı verileri (ses kaydı, görüşme notları, gözlemler) çözümleyerek ilk olarak kodlara ayırmıştır. Bunları defalarca okuyarak kod listesi oluşturmuştur. Ardından kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temalara ulaşılmıştır. Son aşamada ise verilerin üzerinden tekrar geçilmiş belirlenen temalar yeniden düzenlenmiş ve böylece araştırmanın ana temalarına ulaşılmıştır. Araştırmacı aynı zamanda araştırmanın problem cümleleri, kavramsal ve kuramsal çerçevesini tekrar tekrar okuyarak elde edilen veriler arasında bağlantılar kurmuş ve yorumlayarak sunuma hazır hale getirmiştir.

Araştırmacı, verilerin analizini bilgisayar ortamında Nvivo 10 programı yardımı ile gerçekleştirmiştir. Nitel veri analizi programları, verileri bütüncül bir bakış açısı ile görme olanağı sunduğu için araştırmacıya kolaylık sağlamaktadır. Nitel verilerin büyüklüğü/fazlalığı durumunda bilgisayar programlarının kullanımı araştırmacıya; düzenli dosyalama sistemi, metin içinde arama yapma, kodları oluşturma, değiştirme, birleştirme, temalar arası ilintilerin kurulması, verilere bütüncül bir bakış sağlama, hatırlatıcı (memo) notların eklenmesi, kod ve temalar arası bağlantıların görselleştirilmesi gibi kolaylıklar sağlamaktadır (Creswell, 2016: 201-202). Bu yüzden araştırmanın veri analizi sürecinde sahadan toplanan verilerin yoğunluğu ve hacim olarak büyüklüğü karşısında kolaylık sağlamak ve bu avantajlarından yararlanmak için Nvivo 10 programı kullanılmıştır. Nvivo 10, nitel verileri analiz etmeye, yönetmeye ve şekillendirmeye yardım etmektedir. Modern görünümü kullanımını kolaylaştırmaktadır. Nvivo 10 ile öncelikle ses kayıtlarının dökümü yapılmıştır. Program, ses kayıtlarının dökümünde de araştırmacıya büyük kolaylık

sağlamıştır. Kayıtların veri atlamadan doğru transkriptini yapabilmek için; kaydı yavaşlatabilmek, tekrar dinlemek, aralıkları belirleyebilmek ve gerektiğinde sadece o aralığı dinleyebilmek gibi bir çok seçenekler sunmaktadır. Kadın başkanların ses kayıtları da Nvivo'nun bu seçenekleri kullanılarak dökümü yapılmıştır ve analiz için hazır hale getirilmiştir. Dokuz ses kaydının (her biri ortalama 50 dakika) çözümlenmesi ile 350 sayfalık bir veri elde edilmiştir. Daha sonra verilerin kodlanması, kodlar arası ilintiler kurularak ön temaların bulunması ve tekrar gözden geçirilen ön temalardan ana temalara ulaşılması aşamaları program yardımı ile yapılmıştır. Bu aşamaların her birinde danışman hoca ile kodların, ön temaların ve ana temaların araştırmanın problem cümleleri ve kavramsal kuramsal çerçevesi içinde kontrolü yapılmıştır.

1.2.4.1. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerliliği

Nitel araştırmada geçerlik kavramı bulguların doğruluğunu değerlendirmeye yönelik görülmekte ve en iyi şekilde araştırmacı ve katılımcılar tarafından tanımlanabilmektedir. Nitel araştırmacılar, detaylı anlamlara ulaşmak amacıyla alanda uzun zaman geçirmekte ve katılımcılarla kurulan iletişim ve yakınlık ile çalışmanın derin bilgi yapısını anlamaya çabalamaktadır. Bunun için nitel araştırmacılar, araştırma sürecinde ya da sonrasında “doğru anladık mı?”, ya da “söylediklerinizden bunu mu anlamamız gerekiyor” diye katılımcıya sorarak bilginin geçerlik ve güvenilirliğinin artmasına katkı sağlamaktadır (Creswell, 2016: 43). Araştırmada, katılımcıların görev yaptıkları ilçelere gidilerek en çok vakit geçirdikleri makam odalarında görüşmeler yapılarak elde edilen verilerin daha kapsamlı ve samimi olması hedeflenmiştir. Bununla birlikte araştırmacı, görüşme esnasında katılımcının verdiği cevaplardan sonra “*doğru mu anladım?*” ya da “*bunu mu demek istediniz?*” gibi sorular yönelterek araştırmanın verilerinin kendi içinde güvenilirliğini katılımcıya onaylatmıştır. Bazı görüşmeler tamamlanamayıp ertesi güne kaldığında araştırmacı öncelikle katılımcıya bir önceki görüşmede verilen cevapları hatırlatmıştır. Katılımcıların verdikleri cevapların üzerinden tekrar tekrar geçilerek araştırmanın güvenilirliğine katkı sağlanmıştır. Ayrıca araştırmacı içerideki ben-dışarıdaki ben dengesini sağlamaya çalışarak görüşmelerin samimi olarak gerçekleşip gerçekleşmediğine şüphe ile yaklaşmıştır. Böylece araştırmacı görüşmelerinde daha dikkatli olmaya gayret etmiştir.

1.2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Zorlukları

Araştırmanın konusunu 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş ve görevinin başında olan kadın belediye başkanları oluşturmaktadır. Araştırmada sadece 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş kadın belediye başkanlarının alınması ve daha önceki dönemlerde seçilmiş kadın belediye başkanları ile bir karşılaştırma öngörmemesi araştırmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Araştırmanın sadece kadın belediye başkanlarına odaklanması ve erkek belediye başkanlarının bu sürecin dışında tutulması araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Araştırma kadın belediye başkanları ve onların deneyimleri üzerine verilerin toplanması ve değerlendirilmesi üzerine kurulduğu için erkek belediye başkanlarının deneyimlerini de içerecek şekilde bir araştırma tasarımı yapılmamıştır. Kadın belediye başkanlarının yerel siyaseti deneyimleme süreçleri ile ilgili verilerin toplanması, analizi ve değerlendirilmesinde erkek belediye başkanlarının bu süreçleri nasıl deneyimledikleri ve ne gibi farklar olduğu konusunun da araştırılması ve karşılaştırılması ihtiyacının gerekliliği hissedilmiştir. Bu nedenle bu sınırlılığın yeni araştırmalar için alt yapı oluşturması ve yol gösterici olması beklenmektedir.

Araştırmada karşılaşılan zorlukların başında kadın belediye başkanları ile ilgili literatürün sınırlılığı gelmektedir. Kadın belediye başkanları konusunda sadece bir (1) doktora (Sumbas, 2012) ve bir (1) yüksek lisans (Aslan, 2009) tez çalışması bulunmaktadır. Bu durum araştırmanın içeriğinin oluşturulmasında verilerin analizi ve yorumlanmasında kapsamlı bir karşılaştırma yapılmasını sınırlandırırken benzer çalışmaların verilerinden ve deneyimlerinden yararlanma imkanını da kısıtlamıştır. Araştırma da karşılaşılan en büyük zorluklardan bir diğeri ise 15 Temmuz darbe girişiminin yaşanması ile OHAL döneminin başlamasıdır. Bu süreçle birlikte araştırmanın saha çalışması için hazırlanan Bilimsel Araştırma Projesi'nin (BAP) yeniden yazılma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Projenin ilk halinde, araştırma kapsamında 39 kadın belediye başkanı bulunmakta idi ve proje ona göre tasarlanmıştı. Randevu alamama ve katılmak istememe gibi durumlar göz önünde bulundurularak kadın belediye başkanı sayısı değiştirilmeden projelendirilmiştir. OHAL kapsamında 22 kadın belediye başkanının görevden uzaklaştırılması nedeniyle bu sayı değişti ve görevinin başında olan kadın belediye başkanı sayısı 39'dan 17'ye düştü. Bu gelişmeler ilk BAP projemizi anlamsız kıldı ve yeniden 17 başkan üzerinden ikinci bir BAP projesi hazırlama ihtiyacını doğurdu. Bundan sonraki süreçte karşılaşılan en büyük zorlukların başında başkanlardan görüşme için randevu alma süreci gelmektedir.

Görüşülen 11 kadın başkandan sadece 5 başkandan zorluk yaşanmadan randevu alınmıştır. Geriye kalan 6 başkandan randevu almak için özel kalemleri defalarca aranmış, notlar bırakılmış ve mailler gönderilmiş ama sonuç alınamamıştır. Her aramada özel kalemin tekrar not alması, mail gönderilmesi isteği ve görevlendirme yazısının tekrar tekrar ulaştırılmasına rağmen yine bir sonuç alınamamıştır. Bu süreç 3 ay içinde tamamlanamayınca üniversiteden tekrar 3 ay ek süre talep edilerek ikinci bir görevlendirme yazısı daha alınmıştır. Bu süre içerisinde kadın başkanların bulundukları illerin milletvekillerine gidilerek onların aracılığıyla randevu alınmaya gayret edilmiş ve bu yöntem randevuların alınmasında kısmen de olsa sonuç vermiştir. Tüm bu gayretlere rağmen kendilerine hiçbir şekilde ulaşılamayan daha doğrusu özel kalem engelinin bir türlü aşılamadığı 6 kadın belediye başkanına ulaşılammış ve araştırmaya dahil edilememiştir. Bunlardan ikisi büyükşehir, biri merkez ilçe, biri ilçe ve ikisi de belde belediye başkanı olan kadınlardır.

Randevu alınan ve kendileri ile görüşülen kadın başkanlarla; randevu saatinin değişmesi, görüşme esnasında telefon ve ziyaretçilerin gelmesi, verilen saat aralığında görüşmenin tamamlanamaması ve ertesi güne kalması gibi pek çok zorluk ve sıkıntılar yaşanmıştır. Ama tüm bunlar araştırmacıyı randevu engeli kadar zorlamamıştır. Bu sınırlılıklara ve zorluklara rağmen başkanların samimi tavırları ve güler yüzleri tüm zorlukları ve sıkıntıları unutturmuştur. Başkanlarla çok güzel sohbetler edilmiş ve görüşmeler samimi bir ortamda sohbet havasında geçmiştir.

1.3. Literatür Taraması ve Tanıtımı

Dünya genelinde kadınların ulusal/yerel siyasi temsili üzerine artan bir literatüre rastlamak mümkündür. Bu literatürde kadınların yerel siyasi temsili ya da yerel siyasal karar alma süreçlerine katılımı ve temsili tartışmaları son yıllarda ayrı ve önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Son 30 yıldır dünyanın çeşitli yerlerinde “temsilde cinsler arası eşitlik” ve “pozitif ayrımcılık” gibi kavramlar kullanılarak kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde yeterli temsil edilmesini sağlayacak uluslararası sözleşmeler ve politikalar uygulanmaktadır.

Kadınların her düzeyde karar alma süreçlerine katılımı ve temsili çalışmaları Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1975 tarihinde “Kadın On yılı (1976-1985)” ilan etmesiyle

başlamıştır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “*Kadına Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi-CEDAW*” ı kabul ederek kadınların siyasal karar alma süreçlerine dahil olmalarını güvence altına almıştır. Bu gelişmelere rağmen 1995 tarihli Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda, “*Bütün dünyadaki demokratikleşme hareketi, pek çok ülkede bir politik süreç başlatmıştır ama kadınların erkeklerle eşit ve tam ortak olarak önemli karar verme süreçlerine katılmaları, özellikle politikada, henüz başarılammıştır*” tespiti yapılmıştır. Konferans’ta kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda kritik alanlardan biri olarak, “*Yetki ve Karar Alma Süreçlerinde Kadınlar*” başlığı düzenlenmiş ve uluslararası topluluk, hükümetler ve sivil toplum stratejik eylemler yapmaya çağırılmıştır. Eylül 2000 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 147 devlet ya da hükümet başkanları (189 üye ülke), “*küresel düzeyde insan onuru, eşitlik ve esenlik ilkelerinin güçlendirilmesi için topluca taşıdıkları sorumluluğu*” kabul ederek Binyıl Bildirgesi’ni ilan etmişlerdir. “*Kadınların yerel karar alma süreçlerine dahil edilmesi*” Bildirge’nin açık amacı olarak belirlenmiştir.

Yerel ve bölgesel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliği için uluslararası çalışmalar özellikle, yerel seçilmiş kadın temsilinin artırılmasına ve kadınların yerel karar alma süreçlerine katılmasını desteklemeye odaklanmaktadır. Bu bağlamda; 1998 yılında Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (The International Union of Local Authorities- (IULA), Dünya Yerel Yönetimde Kadınlar Bildirgesi, “*yerel ve bölgesel yönetimlerin kadın hakları alanındaki eylemleri ile ilgili uluslararası ilkelerin ve taahhütlerin temel kurucu belgesi olarak*” benimsenmiştir. 2006 yılında ise, Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi (The Council of European Municipalities and Regions- CEMR), “*Yerel Yaşamda Kadın- Erkek Eşitliği Avrupa Şartı*” nı hazırlamıştır. Şart’ın 1. bölümünün 3. maddesinde, “*Kadınların ve erkeklerin karar alma süreçlerine dengeli katılımları demokratik bir toplum için ön koşuldur. Kadın-erkek eşitliği hakkı gereği yerel ve bölgesel yönetimler, uygun tüm tedbirleri almak ve gerekli tüm stratejileri uygulamak suretiyle, karar alma süreçlerinin tüm aşamalarında kadınların ve erkeklerin dengeli katılımını ve temsilini sağlamakla yükümlüdürler*” (CEMR, 2006:7) denilmektedir. Ayrıca, Şart’ın 2. maddesi siyasi temsil başlığı altında, “*temsilci atadığı veya seçtiği hiç bir kamusal veya siyasi makamı kalıp yargısal tutumlar nedeniyle, gerek prensipte gerekse uygulamada, tek bir cinsiyete kısıtlamamayı veya tek bir cinsiyetin normal rolüymüş gibi algılamamayı taahhüt eder...*” denilmektedir. Bu maddelerden anlaşıldığı gibi Şart, “*dengeli temsil*” ilkesinin altını çizmekte ve yerel/bölgesel yönetimleri açıkça kadınların ve erkeklerin karar alma

süreçlerine dengeli katılımını ve temsilini sağlamakla yükümlü tutmaktadır. Şimdiye kadar 32 ülkeden 1500’den fazla yerel ve bölgesel yönetimler Şart’ı imzalayarak bu yükümlülükleri (EC, 2016: 40) üstlenmişlerdir.

Avrupa Şartı’ndan ilham alınarak 2013 yılında “*Yerel Seçilmiş Küresel Kadın Konferansı*” yapılmış, kadın ve erkeklerin yerel yaşamda eşitliği için “*Paris Yerel ve Bölgesel Yönetimi Küresel Ajanda*” kabul edilmiştir. Ajanda, karar alma süreçlerinin her alanında kadın ve erkekler arasında eşitliği artırmak için stratejik bir araç olmayı hedeflemektedir. Bu hedeften 2 yıl sonra 2015 tarihinde UCLG *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* Daimi Komitesi, Kadın Liderliği ve Gelişimi Zirvesi’ni (Women Leadership and Development) yapmıştır. Zirvede yerel yönetimler için, Birleşmiş Milletlerin 2030 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden; “*kadınların siyasal, ekonomik ve kamusal yaşamın karar alma süreçlerinin tüm aşamalarında lider olarak temsil edilmesini sağlayıcı eşit fırsatların ve etkili katılımın sağlanması*” hedef olarak benimsenmiştir. Yine bu kapsamda Avrupa Konseyi’nin 2014-2017 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Strateji Belgesi’nde stratejik amaçlardan biri olarak, “*siyasal ve kamusal karar alma süreçlerine kadın erkek katılım dengesini başarmak*” belirlenmiştir. Tüm bu çalışmalar ve hedefler kadınların yerel siyasi temsilinin artırılması çalışmalarının uluslararası kuruluşlar, organizasyonlar ve sözleşmeler ile ilgili boyutunu ortaya koymaktadır. Kadınların yerel siyasi temsilinin artırılmasına ve temsilde kadın erkek dengesinin sağlanmasına yönelik uluslararası çalışmaların yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi son 20 yılda artış gösterdiği ancak son 10 yıl içinde ise çok daha dikkat çekici şekilde arttığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan kadınların ulusal/yerel siyasi temsili ile ilgili uluslararası literatüre bakıldığında araştırmaların ve tartışmaların daha çok kadınların betimleyici ve nitelikli temsili üzerine yapıldığı görülmektedir³. Bu tartışmaların daha çok kadınların kadınları temsil etmesi ve yasama organlarında kadın temsilcilerin katkıları üzerine olduğu⁴ bilinmektedir. Bununla birlikte kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde kadın sayısının artırılmasına yönelik çalışmaların ve araştırmaların arttığı da

³ Bkz. Sapiro, 1981; Paxton, 1997; Matland, 1998; Wagnerud, 2000; Swers, 2002; Dahlerup, 2006; Saward, 2006; Beckwith and Cowell-Meyers, 2007; Celis, 2008; 2009; Celis and Childs, 2008; Childs, Webb, Marthaler, 2010; Celis, Webb, Marthaler, 2010; Celis and Childs, 2012; Black, 2013; Evans, 2013; Schulze, 2013; Celis, Childs, Kantola, Krook, 2014; Garboni, 2015; Lloren, 2015.

⁴ Bkz. Sapiro, 1981; Phillips, 1991; 1995; Swers, 2002; Dovi, 2002; Wolbrecht, 2002;; Mansbridge, 1999; Htun, 2004; Stabile 2009; Cheng ve Tavits, 2011; Celis and Childs, 2012; Jones, 2014; Kurebwa, 2015; Renae, 2015.

görülmektedir⁵. Yerel meclislerde kadın temsilci sayısının artırılmasına ya da yerel meclislerde bulunan kadın belediye meclis üyelerinin katkıları üzerine yapılan çalışmaların kadın belediye başkanları ile ilgili çalışmalara göre çok daha yoğun olduğu ortaya çıkmaktadır⁶. Bunda, dünyada yerel meclislerde kadın temsilci sayısının kadın belediye başkanına göre daha fazla sayıda temsil edilmesinin etkisinin olduğu söylenebilir. Ancak son 5 yıldır kadın belediye başkanları ile ilgili uluslararası araştırmaların, çalışmaların ve raporların arttığı yerel siyasal karar alma süreçlerinde kadın belediye başkanı vurgusunun daha ön plana çıktığı gözlemlenmektedir⁷. Bu çalışmalarda daha çok; kadınların belediye başkanlığı pozisyonuna ulaşmalarının önündeki engeller, kadın belediye başkanına sahip olmanın avantajları, kadın belediye başkanları, kadınların hakları ile ilgili sorunlara daha fazla çözüm üretilmesi tartışılmaktadır (IKNOW, 2014). Kadın belediye başkanlarının, yönetimde daha şeffaf (Araujo ve Tejedro-Romero, 2016), daha dürüst, merhametli, samimi (Deaux ve Lewis, 1984; Best ve Williams, 1990), yaşlı ve fakirlerin ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı olduklarını ortaya koyan araştırmalar (Herrnson, Lay ve Stokes, 2003; Lawless, 2004) da bulunmaktadır.

Türkiye’de ise yerel siyasal karar alma süreçlerinde kadın belediye başkanlarının temsili konusunda literatürün oldukça sınırlı olduğu çalışmaların daha çok yerel siyaset ve kadın konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Siyaset ve kadın konusunda yapılan ilk çalışmalara örnek olarak (Abadan ve Unat, 1979; Tekeli, 1982; Çitci, 1982; Arat, 1989; Yaraman, 1999; Toprak ve Kalaycıoğlu, 2004) verilebilmektedir. 2000’li yıllarla birlikte doktora tez çalışmalarında yerel siyaset ve kadın konularında çalışmaların arttığı ama çalışmaların daha çok “*yerel yönetimler ve yerel siyaset*” ve “*yerel siyaset ve belediyeçilik*” üzerine yapıldığı anlaşılmaktadır⁸. Yüksek lisans çalışmalarında; kadınların yerel karar alma süreçlerinde sınırlı temsilleri, rolleri ve belediye meclislerinde kadın konularının daha çok öne çıktığı görülmektedir⁹. Yerel siyasette kadın konusunu farklı açılardan ele alan makale,

⁵ Bkz. Kymlicka, 1998; Dovi, 2002; Childs, 2006; Celis, 2008; Childs ve Krook, 2008; Phillips, 2012; Lloren, 2015.

⁶ Bkz. Johnson, Carroll 1978; Carroll, Strimling 1981; MacManus 1992; Darcy, Welch, Clark 1994; Burns, Schlozman, Verba 2001; Deckman 2007; Knowles 2008; Sundström, 2013; Wangnerud & Kokkonen, 2016.

⁷ Bkz. Blay & Soeiro, 1979; Hall Saltzstein, 1986; Bowman & Keanery, 1993; Weldon, 2003; Carroll & Sanbonmatsu, 2010; Childs & Cowley, 2011; Evertzen, 2011; Tejedro-Romero & Araujo, 2016; Smith, Reingold, Owens, 2012; Magin, 2013; Crowder-Meyer, Gadarian, Trounstone, 2015; Sundström & Wangnerud, 2016; Maskarinec, 2016; Arvate, Firpo, Pieri, 2017.

⁸ Bkz. Kovanlıkaya, 1999; Wedel, 2001; Alkan, 2005; Demir, 2002; Deniz, 2009; Şahin, 2010; Demirkürek, 2011; Pınarcıoğlu, 2011; Adar, 2012; Kayalı, 2013.

⁹ Bkz. Tosun, 2009; Üçer, 2011; Kara, 2012; Aydemir, 2013; Özyılmaz, 2013; Aslan, 2014.

rapor, analizler, vb. sayılarında da artış yaşanmaktadır¹⁰. Ayrıca, kadın dernekleri de kadınların yerel siyasetteki eksik temsillerine çözüm üretmeye gayret göstermektedirler. Bu derneklerden KA.DER, yerel siyasette kadınların eksik temsili için bir eğitim seti hazırlamıştır. Kadınların yerel siyasete katılımının teşviki için 2003-2007 tarihleri arasında “yarın için bugünden” adlı kampanya başlatmıştır. Yine KA.DER’in 2014 yerel seçimlerine kadın katılımının ve temsilinin artırılmasına yönelik hazırladığı afişli kampanya büyük ses getirmiştir. Kampanya kapsamında AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP lideri Devlet Bahçeli’nin fotoğraflarının bulunduğu afişlere “KADIN ADAYLARI UNUTMA” yazılı kağıtlar yapıştırılmıştır. Bu çalışmalarda kadınların yerel siyasette daha fazla temsil edilmesine yönelik farkındalığın artması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmaların dışında özellikle bu araştırmanın konusu ile ilgili YÖK veri tabanı tarandığında kadın belediye başkanları üzerine tek doktora (Sumbas, 2012) ve tek yüksek lisans (Aslan, 2009) tez çalışmalarına ulaşılmıştır. Kadın belediye başkanları üzerine yapılan diğer çalışmalara (makale, rapor, analiz) bakıldığında; çalışmaların oldukça (Negiz, 2008; Negiz ve Üçer, 2012; Bozkurt ve Bozkurt, 2014; Koyuncu Lorasdağı ve Sumbas, 2015-2016; Üste, 2017; Tali ve Tokuroğlu, 2018) sınırlı kaldığı görülmektedir.

Sumbas (2012), “*Demokrasi ve kadın temsili çerçevesinde yerel siyasette kadın temsilcilerin etki ve katkıları: Türkiye’de 2009 yerel seçimlerinde seçilen kadın belediye başkanları örneği*” adlı doktora tezinde; 2009 yerel seçimlerinde seçilmiş 24 kadın belediye başkanından 18’i ile derinlemesine mülakatlar yapmış 24 belediyeyle de anketler gerçekleştirmiştir. Sumbas araştırmasında, kadın belediye başkanlarının yerel politika düzeyinde, kadın gereksinimlerine duyarlı hizmet götürme, politika üretme, kadın talep ve çıkarlarını temsil etme ve bu bağlamda kadınların siyasal temsilini ve katılımını artırma konusunda potansiyelleri ve katkıları olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aslan (2009), “*Erillikten Dişillığe Türkiye’de Kadın Belediye Başkanlığı*” isimli yüksek lisans tezinde; Türkiye’de yerel yönetimler özelinde kadın belediye başkanlarının, seçme ve seçilme hakkını elde ettikleri 1930 yılından 2009 yılına kadar olan dönemin siyasi

¹⁰ Bora & İşat, 2006; Tokman & Kendirci, 2006; Alkan, 2004, 2005, 2006, 2009; Negiz, 2008; Arıkboğa, 2009; Senol, 2009; Çaha, 2010; Çaha & Çaha, 2012; Cindoğlu, 2011; Kasapoğlu & Özerkmen, 2011; Negiz & Üçer, 2012; Koyuncu Lorasdağı & Sumbas, 2015, 2016; Üste, 2017; Pınarcıoğlu, 2017; Tali & Tokuroğlu, 2018.

profillerini çıkarmıştır. 2004 yerel seçimlerinde seçilen kadın belediye başkanlarının meclisteki siyasi parti dağılımları göz önüne alınarak her partiden bir kadın belediye başkanı ile derinlemesine mülakatlar yapmıştır. Bahsedilen kuramsal çerçeve ve çalışmasıyla elde edilen ampirik veriler ışığında kadın belediye başkanlarının Türkiye’de yerel yönetimler düzleminde özgün bir dönüşüm gerçekleştirip gerçekleştiremediklerini irdelemiştir.

Negiz Avşar (2008) makalesinde, 2004 yerel seçimlerinde seçilmiş 18 kadın belediye başkanı ile anketler yapmış ve kadınların yerel siyasette erkeklere oranla düşük temsil edilmesinin nedenlerini ve siyasette kadın katılımının artırılması için alınacak önlemleri ortaya koymayı amaçlamıştır.

Negiz ve Üçer (2012) ise, 2004-2009 yerel seçimleri ile göreve gelen kadın belediye başkanları ile kadının temsil-katılımına yönelik sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerilerini tartışmaktadır. Kadının siyasal görünmezliği olarak değerlendirilen kadının eksik ya da yetersiz katılımı ve temsile ilişkin sorunlar, seçilen kadın belediye başkanlarının bakış açısıyla ele alınmaktadır. Araştırmanın bulguları iki sonucu ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki, kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin çokluğu ve bunun kadın için ortaya çıkardığı dezavantajlardır. İkincisi, kadını erkek karşısında eşit temsile götürecek yasal düzenlemelerin siyasal partiler düzeyinde de yapılmasının gerekliliğidir.

Bozkurt ve Bozkurt (2014), Türkiye’de 1930 yılında kadınlara yerel seçimlere katılma hakkının verilmesinden sonra 1950 yılında yapılan yerel seçimlerde Türkiye’nin ilk kadın il belediye başkanı seçilen Müfide İlhan’ın belediye başkanı seçilmesi, görevi süresince yürüttüğü faaliyetleri ve görevden ayrılmasını değerlendirmektedir.

Koyuncu Lorosdağı ve Sumbas (2015, 2016) ilk araştırmalarında, kadına yönelik şiddetle mücadeleyle yönelik belediyelerin ne tür hizmetler ve faaliyetler gerçekleştir(eme)diklerini, Türkiye’de 2004 ve 2009 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanı seçilmiş farklı büyüklüklerdeki 36 belediye örneğinde inceleyerek ortaya koymaktadır. İkinci araştırmalarında ise, 2004-2009 yerel seçimlerinde seçilmiş kadın belediye başkanları ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular temelinde, Türkiye’de yerel siyasetteki (belediyelerde) kadın temsiline, parlamentodaki kadın temsili ile uyumlu

olmadığını; Kadın belediye başkanının “makamın iktidarına” bağlı olarak yerel siyasette kadınların temsilini tartışmaktadır.

Üste (2017) çalışmasında, tek partili dönem sonrası yapılan yerel seçimlerde kadın temsilini, siyasi partiler içindeki cinsiyet ayrımcılığı ve son üç yerel seçimde kadın temsilini karşılaştırmalı olarak incelemektedir.

Tali ve Tokuroğlu (2018) ise araştırmalarının verileri 2014 yerel seçimleri ile seçilmiş 7 kadın belediye başkanı ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların özel alandan çıkıp kamusal alanda görünür olmalarının kadınların yerel siyasi temsili için yeterli olmadığı, kadınların siyasal alanda siyasi eylemleri ile görünür ve tanınır olmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Kadınların siyasal alanda görünür ve tanınırlığı hem belediye başkanı adayı gösterilmelerini hem de belediye başkanı seçilmelerini olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, yerel siyaset, yerel siyasal karar alma süreçlerinde kadınların temsili, kadın belediye başkanlarının temsili konuları dünyada da güncel tartışılan konuların başında gelmektedir. Türkiye’de bu tartışmalardan etkilenmekte ve 2009 yerel seçimleri ile hem kadın belediye başkanı temsil sayısında hem de akademik çalışmalarda bir hareketliliğin olduğu gözden kaçmamaktadır. Ancak bunun yeterli olmadığı ve daha çok çalışmanın yapılmasının gerekliliği hem kadınların siyasi temsili için hem de kadın bakış açısının yerel siyasal karar mekanizmalarına yansımaları için öncelikle gerekmektedir. Bu yüzden yerel siyasetin karar alma mekanizmalarında belediye başkanı olarak temsil edilmeyi başarmış kadınların, yerel seçimlerin aday adaylık ve adaylık süreçleri ile kadın yöneticilik deneyimleri doğrultusunda anlaşılmaya, yorumlanmaya ve görünür kılmaya çalışılarak literatürdeki boşluğa önemli bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

2. BÖLÜM

TEMSİL KAVRAMI, SİYASİ TEMSİL KURAMLARI ve KADINLARIN YEREL SİYASİ TEMSİLİ

2.1. Temsil Kavramı

Demokrasinin ilk örneği olarak kabul edilen Antik Yunan'da bile “*oylamayla*” veya “*kurayla*” seçilmiş kişilerden oluşan çeşitli “*temsili (representative)*” pratiklere ve kurumlara rastlanılmasına rağmen “*temsil*” kelimesini tam olarak karşılayacak bir kavram bulunmamaktadır. Temsil (representation) kavramının etimolojik kökeninin Klasik Latince’de bulunduğu ve kavramın “*var etmek, ortaya çıkarmak veya yeniden sunmak*” (Gürleyen, 2012: 16) anlamına geldiği bilinmektedir. Bugün kullandığımız temsil kavramı ise, Romalıların “*repraesentare*” sözcüğünden türemiştir. Repraesentare kelimesi, daha önce eksik olan bir şeyi ortaya koymak ya da bir nesnedeki soyutluğun somut hale gelmesi (insan yüzünde ya da bir heykelde cesaretin gözle görünür hale gelmesi gibi) anlamında kullanılmasına rağmen bugün kullandığımız modern anlamda kullanımına benzer (siyasi kurumlar, seçimler, demokrasi, başkasının yerine ve adına kamusal faaliyetleri yürüten kişi) anlamlarında kullanılmamaktadır. Temsil kavramının modern anlamda kullanımına benzer ilk defa 13. ve 14. yüzyıllarda Latince’de daha sonra İngilizce’de rastlanılmaktadır. İngilizce’de de Kilise Konseyine katılan kişiler veya İngiliz Parlamentosu için kullanılmaya başlandığı (Pitkin, 1967: 3) görülmektedir.

Temsil kavramı Ortaçağ boyunca çeşitli sosyal ve hukuki gelişmelere paralel gelişme göstermiştir ancak Ortaçağ teorisyenlerinin yazılarında kavramın modern anlamda kullanımına rastlanılmamaktadır. 12. yüzyılda hukuk alanında başlayan gelişmeler 13. yüzyılda corporate anlamında toplulukların başkaları tarafından temsili dini ve laik mahkemelerin büyük toplantılarında görülmeye başlanmasına rağmen temsil kavramı kesin bir siyasal anlam kazanamamıştır. Daha sonra kavramın anlamı hukukçular tarafından farklı bir dönüşüme uğradı ve özellikle “*kollektif yaşamın kişiselleşmesi*” ve “*kollektif yaşamın temsil aracının belirlenmesi*” çabaları kavramın modern anlamda kullanımını ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan 13. yüzyılın sonuna doğru Kastil ve Katalonya’da parlamenter kurumlar oluşmaya başlamıştır. Benzer gelişmeler Alman ve İtalyan krallıklarında yaşanıyordu ama en önemli gelişmeler 1215 tarihli Magna Carta ile

İngiltere’de yaşanmıştır. İngiltere, Magna Carta ile krallın elinden vergi koyma yetkisini alarak Parlamente’ya vermiştir ve Kralın zorla yeni vergi koyması elinden alınmıştır. 14. yüzyılın başlarında İngiltere parlamentosu baronların, şövalyelerin, ruhban sınıfının ve burjuvazinin ayrı ayrı temsil edildiği birden fazla bölümden oluşan kurum özelliği göstermesine rağmen 1327 tarihinden itibaren tek organ haline gelmiştir. 14. yüzyılın sonlarına doğru benzer gelişmeler diğer Avrupa monarşilerinde görülmeye ve temsili kurumlar yönetim mekanizmasının bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin demokratik olmadığı feodal toplumlarda yaşandığı gözden kaçırılmamalıdır (Örs, 2006: 2-6). Temsil ve temsili kurumların gelişimiyle ilgili ortaçağ boyunca yaşanan bu gelişmeler daha sonra mutlak monarşi karşısında belli bir süre gerilese de, 17. yüzyıla gelindiğinde hayli tartışmalar olsa da, 18. yüzyıla kadar varlığını korumayı başarmıştır ve felsefi argümanlarla da (Pitkin, 1967: 7) desteklenmeye başlanmıştır.

Temsil kavramının siyasal felsefe içinde ele alınmaya başlanması İngiliz düşünür Thomas Hobbes ile başlamıştır. Pitkin’e göre Hobbes, temsil kavramını tam anlamıyla gelişmiş ve sistematik anlatımını sağlayan ilk kuramcıdır (Pitkin, 1967: 7). Temsil fikrinin siyasî bir içerikle gerekçelendirilmesi ve devlet ile ilişkisi ve bu ilişkinin ne anlama geleceği açısından ilk incelemeye Hobbes’un “Leviathan” adlı eserinde rastlanılmaktadır (Skinner, 2005: 23). Hobbes, temsil fikrini Leviathan’da “*Kişiler, Amiller ve Kişileştirilmiş Nesneler Üzerine*” başlıklı 16. bölümünde ortaya koymaktadır. Hobbes temsili, doğal ve yapay kişiler arasında bir yetki tescili işlemi olarak görmektedir. Leviathan’da bu kişiler şöyle tanımlanmaktadır: “*Söz ve eylemler kişinin kendisine ait ise o bir doğal kişi olarak adlandırılır. Bir başkasının sözlerini ve eylemlerini temsil ediyorlarsa, o bir yapma veya yapay kişidir*” (Hobbes, 2012: 126). Hobbes, temsil olgusunun her türlü hükümet için geçerli olduğunu ve tüm hükümetlerin halkı temsil ettiklerini de savunmaktadır. Hobbes, insanı doğa halinden çıkarmak için sadece toplumsal sözleşme aracını değil “*temsil*” kavramını da kullanmaktadır. İnsanlar birbirleri ile anlaşarak ortak bir devlet kurarlar ve bu devlet içindeki herkesi temsil etmesi için de içlerinden birini ya da bir grubu yetkilendirirler. Kişi veya gruba verilen temsil yetkisi sınırsız kabul edilmektedir. Kişinin veya grubun yaptığı her şey halk tarafından yapıyormuş gibi algılanmakta ve aldığı her karar halkı için bağlayıcı kabul edilmektedir. Buradan Hobbes’un, temsil edilenlere/halka yükümlülükler yüklerken temsilcilere/iktidardaki kişilere herhangi bir sorumluluk yüklenmediği anlaşılmaktadır. Bu yüzden Hobbes’un temsil tanımı yanıltan çok eksik kabul edilmekte ve dar bir perspektiften bakan tek çeşit bir temsil şekli olduğu

belirtilmektedir (Pitkin, 1967: 33-38; Skinner, 2005: 26). Tanımın eksiklerine rağmen Hobbes'un temsil kavramına yönelik görüşleri temsil felsefesinde (Gürleyen, 2012: 77) önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

Bir diğer düşünür Edmund Burke'un siyasi temsil kavramı ise, “*menfaatlerin temsildir ve menfaatler nesnel, gayri şahsi ve bağımsız realitelerdir*” (Pitkin, 1967: 168). Burke'un siyasi temsil ile ilgili düşüncelerine 1774 yılında Bristol Seçimleri'nde yaptığı konuşma metninde rastlanılmaktadır: “*Siz aslında bir üye seçiyorsunuz, ancak onu seçtiğinizde, o artık Bristol'ün değil, parlamentonun bir üyesidir... Temsilciniz, sadece çalışmaları için değil, kendi yargıları içinde size karşı sorumludur; bunu sizin fikrinize kurban ederse size hizmet etmek yerine ihanet etmiş olur*” (Heywood, 2012: 293). Burk, temsilcilerin seçildikten sonra artık parlamentonun üyesi olduklarını ve bu temsilcilerin halk için en iyisini bulup karar veren seçkin bir grup olduğunu belirtmektedir. Bu görüş güçlü elitist anlamlar taşımaktadır ve bu grup Burke'un “*doğuştan aristokrasi*” olarak adlandırdığı gerçek seçkinler grubudur (Pitkin, 2014: 165). Elitler, her toplumun vazgeçilmezidir çünkü halk kendileri için neyin iyi olduğunu bilemeyeceğinden temsilcilerin kendi başlarına düşünüp halk adına bağımsız kararlar vermeleri gerekmektedir (Heywood, 2012: 293). Bu bağlamda Burke, bir ulusun yüksek iyiliğinin temsili için temsilcilerin, “*özgür vekaletnameye*” ihtiyacı olduğunu savunmaktadır (Pollack, Batura, Mokre, Sigalas ve Silomonski, 2009: 10). Burke'un bu görüşleri modern siyasi temsil tartışmalar içinde çok az paylaşılmasına ve kullanılmasına rağmen döneminde, en yaygın görüşler olarak kabul edilmiştir ve 19. yüzyılın ilk yarısına (Manin, 2003: 259; Heywood, 2012: 294) kadar devam etmiştir.

Jean Jacques Rousseau, siyasi temsil olgusuna olumsuz yaklaşımı ile diğer düşünürlerden ayrılmaktadır. Rousseau egemenlik kavramından yola çıkarak “*Toplum Sözleşmesi*” adlı eserinde, “*Egemenlik hangi nedenlerden dolayı başkasına aktarılamazsa yine aynı nedenlerden (dolayı) temsil edilemez. Egemenlik özünde genel iradeye dayanır, genel irade temsil olunamaz; ya kendisidir ya değildir. İkisinin ortası olamaz. Buna göre milletvekilleri, milletin temsilcileri değildirler ve olamazlar... Halkın onamadığı hiçbir yasa geçerli değildir, yasa sayılmaz*” demektedir (Rousseau, 2011: 90). Rousseau, bu görüşleri bağlamında İngiliz halkının parlamento üyelerini seçerken özgür olduklarını ama üyeleri seçtikten sonra “*Ne olursa olsun, bir ulus kendine temsilciler seçer seçmez özgürlüğünü de varlığını da yitirmiş olur*” köle haline geldiğini söylemektedir (Rousseau,

2011: 90). Buna göre Rousseau, yasama yetkisinin devredilemeyeceği yani temsil edilemeyeceğini ancak yürütmenin temsil edilebileceğini çünkü yürütmenin bir üstünlüğünün olmadığını (Rousseau, 2011: 105) belirtmektedir.

19. yüzyıl'da faydacı düşünürler Jeremy Bentham ve James Mill'in siyasi temsil anlayışları, faydacılığın temel ilkesine dayanmaktadır. Bentham, hükümetleri bireylerin mutluluğu için birer araç olarak görürken J. Mill, yetişkin nüfusun % 80'inden fazlasının oy hakkının dışında bırakılmasına dayanan bir temsil önermektedir (Judge 1999: 25-26). John Stuart Mill'in düşünceleri ise, 19. yüzyılın liberal temsil algısına bir yönüyle ışık tutmaktadır. Menfaatler ve oy hakkı tartışmaları bu bakış açılarının merkezinde (Pitkin, 1967: 201) bulunmaktadır. J. S. Mill, liberal parlamentarizmde siyasi temsili *"kişisel temsil"* kavramıyla dile getirilmektedir. J. S. Mill'e göre temsilciler, parlamentoda müzakere özgürlüğüne sahiptirler ve karar verirken kamunun ortak iyiliğine uygun gerçekleri bulmak amacıyla kendi kişisel görüşlerini temsil etmelidir. Temsilciler kendi kişisel görüşlerini temsil ederken aynı zamanda bütünü temsil etmektedir. Siyasal erdemın paylaşımı eşitsizdir ve geniş oranda eğitime bağılıdır. Eğitimliler yani temsilciler eğitimsizlerin iyiliği için tecrübe ve erdemlerini kullanmalıdır. Bundan dolayı J. S. Mill, *"seçilmiş siyasetçilerin, seçmenlerin görüşlerini yansıtmaktan ziyade, kendi adlarına konuşmaları hususunda ısrarcıdır"* (Heywood, 2011: 58). J. S. Mill, belli bir eğitime ve diplomaya sahip olanlara 4 veya 5 oy, kalifiye ve yönetim kadrosunda olanlara 2-3 oy, sıradan işçilere 1 oy kullanma hakkının verildiği *"çoğul/çoklu oy"* kullanma sistemini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan J. S. Mill, temsilciler ile temsil edilenler arasında siyasal eşitliği kabul etmese de oy kullanma hakkının, okur-yazar olmayanları hariç tutarak herkesi, zamanla da kadınları kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu düşünceleri ile J. S. Mill, oy hakkının okuma yazma bilen ve vergi ödeyen herkesi hatta dönemine göre oldukça radikal bir söylem olan kadınlara kadar genişletilmesini savunurken diğer taraftan vatandaşların kendileri için neyin iyi olacağına karar veremeyeceği yani bilginin ve aklın toplum içinde eşit dağıtılmadığı inancını (Heywood, 2011: 60; Heywood, 2012: 294) taşımaktadır.

20. yüzyılda temsil ile ilgili bu felsefi gelişmeler/tartışmalar siyasi temsil kuramlarının ortaya çıkmasına ve akademik söylemlerin bir bölümü haline gelmesine neden olmuştur (Pollak, Batora, Mokre, Sigalas ve Slominski, 2009: 18). Diğer taraftan temsili hükümetlerin kurulması ve temsili kurumlara sahip neredeyse tüm ülkelerde *"evrensel oy"*

hakkının” kabul edilmesi ile oy hakkı üzerine yapılan tartışmalar yerini seçimler ve seçilmiş temsilcilerin rolüne ilişkin tartışmalara bırakmıştır (Birch, 50). Demokrasi kapsamında en çok tartışılan/sorulan soru “*kimin temsil*” edilmesi gerektiği üzerinde yapılmaktadır. Temsil, siyasete gerekli eğitime ve yeterliliğe (*erkek, mülk sahipleri, belirli ırk ve etnik gruplar*) sahip insanlarla mı yapılmalı? Yoksa temsil tüm vatandaşları mı kapsamalıdır? Bu sorular günümüzde resmi anlamda evrensel oy hakkının (*bir kişi, bir oy*) kabulü ile artık sorulmamaktadır. Temsilde sorulması/tartışılması gereken; kimin (*ulus, halk, sınıf, seçim bölgesi vb.*) veya neyin (*çıkarlar ve görüşler*) temsil edileceğidir (Heywood, 2012: 292). Bu sorulara ve tartışmalara farklı siyasi temsil kuramları farklı kavramsal ve teorik cevaplar vermektedir.

2.2. Siyasi Temsil Kuramları

Siyasi temsil kuramları literatürü, oldukça zengin, çeşitli ve farklı bakış açısı sunmaktadır. Çok sayıda belirli ideolojik ve siyasi varsayımlara dayanan farklı siyasi temsil kuramları bulunmaktadır: “*anayasal* (Sieyes [1789] 1981); *gerçek* (factual), *zımnî* (virtual) ve *geleneksel* (Burke [1887] 1994); *somut* (substantial), *betimleyici* ve *simgesel* (Pitkin, 1967); *devredilen* (delegated), *mikrokozmetik* ve *seçimsel* (Birch, 1971); *taahhüt içeren*, *beklentisel*, *jiroskopik* ve *naip* (surrogate) (Mansbridge, 2003); *yukarı yönde* (upstream) ve *aşağı yönde* (downstream) (Crum, 2008); *bölgesel* ve *yerel temsil* (Pollak, 2007)” (Pollak, Batora, Mokre, Sigalas ve Slominski, 2009: 2); *mütevellilik/vesayet*, *delege*, *vekalet* ve *benzerlik temsil* (Heywood, 2012: 296-297).

Siyasi temsil kuramları çeşitliliği, çeşitli temsil unsurlarını ve düzeylerini ele alarak farklı birer siyasi temsil kuramı ortaya koymaya çalışmaktadır. Örnek olarak, “*mikrokozmetik*, *betimleyici*, *zımnî*, *kolektif*, *kurumsal temsil* vb.” farklı adlar verilmektedir. Temsilin aktivitesine göre, “*dinamik*, *anayasal* vb.”; temsilcilerin yetkilendirme süreci ve seçimi noktasında, “*seçimsel*, *devredilen*, *beklentisel*, *jiroskopik* vb.”; coğrafi ve siyasal tanımlanmış alan olarak, “*bölgesel* ve *yerel*” sıfatlar/adlar ile temsil kuramları açıklanmaya çalışılmaktadır. Temsil kuramları için kavramsal netlik oldukça zordur bu nedenle bu sıfatlar ile temsil tarif edilmeye çalışılmaktadır.

Siyasi temsil kuramları ne kadar çeşitli ve farklı boyutta olursa olsun bir siyasi temsil kuramı, aslında dört temel bileşene sahip olması gerekmektedir. Bunlar; “*temsil eden*”

(temsilci, kuruluş (örgüt), hareket, kamu dairesi vb.), “*temsil edilen*” (seçmenler, müşteriler, vb.), “*temsil içeriği*” (siyasi bağlam) ve “*temsil nesnesi*” (yani çıkarlar, tercihler, görüşler, fikirler vb.). Siyasi temsil kuramcıları bu dört bileşenden her birine odaklanarak siyasi temsil kuramlarını açıklamaktadır (Dovi, 2006: 1). Örneğin siyasi demokratik temsil kuramcıları, “*temsilci*” unsurunu resmi seçimlerle seçilmiş resmi temsilcilerle sınırlandırmaktadır. Sınırlama sadece demokratik siyasi temsil kuramı için açıklayıcı olurken bunun dışında kalan demokratik olamayan/gayri resmi temsilcilerin temsil ilişkilerini (*toplumsal hareketler, gayri resmi kuruluşlar vb.*) içine alamamaktadır. Demokratik siyasi temsilin, siyasal bağlamını resmi seçimlerle gelen siyasal temsilciler oluşturmaktadır. Bu nedenle temsil kavramını farklı formlarda birbirleri ile ilişkilerini anlatacak genel bir kuram geliştirilememektedir. Yine bu bağlamda siyasi temsil kuramları literatürü temsilcilerin vasi ya da delege olarak mı hareket etmesi gerektiği üzerine süregelen tartışmalara da odaklanmaktadır. Temsilin ne olduğu, temsilcilerin, kimi neyi ne kadar temsil ettiği, seçmenlerin menfaatleri doğrultusunda mı yoksa ortak menfaatler doğrultusunda mı hareket etmeleri gerektiği sorularına, temsilin bir veya birkaç boyutunu açıklayan farklı siyasi temsil kuramları ile cevap aranmaktadır (Dovi, 2006: 1; Örs, 2006: 7; Gürleyen, 2012: 94-95). Siyasi temsil kuramlarının gelişimi tarihsel süreç içerisinde ele alınırken aynı zamanda araştırmanın konusunu açıklamaya ve anlamaya yardımcı olabileceği düşünülen siyasi temsil kuramlarının ele alınmasına dikkat edilmektedir.

2.2.1. Şekilci Temsil Kuramı

Şekilci temsil kuramı, temsilci ve temsil edilen arasındaki ilişkilerin formalitelerine yoğunlaştığı için Pitkin, bu temsil kuramını formalistik temsil kuramı olarak adlandırmaktadır (Pitkin, 1967: 38-39). Bu kuramın iki boyutu vardır: “yetkilendirme” ve “sorumluluk”.

2.2.1.1. Yetkilendirme Kuramı

Yetkilendirme kuramının kökenleri Hobbes’un “*Leviathan*” adlı eserinde siyasi temsil kavramında ortaya koyduğu “yetki verme” ve “yetki devralma” ilişkisi temeline dayandığı için Pitkin tarafından “yetkilendirme/yetki verme” kuramı (Pitkin, 1967: 38) olarak adlandırılmaktadır. Literatürde, “*emici temsil*” (Göhring, 2003: 44; Pollak, Batora, Mokre, Sigalas ve Slominski, 2009: 9) olarak da somutlaştırılmaktadır.

Yetkilendirme kuramında temsil, yetki verme ya da yetki devralma; temsilci ise, başkaları adına hareket etme yetkisi verilmiş kişi olarak tanımlanmaktadır. Temsilci hareket yetkisine daha önceden sahip değildir ama temsil edilenler/halk, hareketleri sanki kendileri yapmış gibi sorumlu olmaktadır. Temsilcilerin hakları genişletilirken sorumlulukları azaltılmaktadır. Kuram, ağırlıklı olarak temsilci yararını gözetmektedir. Temsil edilenler ise, hem yeni sorumluluklar kazanırken hem de bazı haklarından vazgeçmektedir. Temsilcinin kendisine verilen yetkiler oranında ve yetkisinin sınırları dahilinde yaptığı her şey temsildir. Buradan temsilcinin temsil etme eyleminin sınırlarını ona verilen yetkinin sınırlarının belirlediği anlaşılmaktadır. Eğer temsilci, kendisine verilen yetkiyi aşan temsil etme eyleminde bulunursa artık o temsil eylemini yapmıyor demektir. Bu anlamda iyi ya da kötü temsil etmek diye bir şey yoktur. Temsilci ya temsil ediyordur ya da etmiyordur (Pitkin, 1967: 39).

Yetkilendirme kuramı, birçok siyaset kuramcı ve siyaset bilimci tarafından savunulmuş ve geliştirilmiştir. Kuramın üç versiyonu üzerinde durulmaktadır: Bunlardan ilki Alman teorisyenlerinden oluşan “*Organschaft Okulu*”dur. Organschaft kuramcıları, Hobbes’un tam tersi hareket etmekte ve tek bir bireyden değil gruptan yola çıkmaktadır. Temsilci, bireyin vekili olmak yerine bir grubun organı haline gelmektedir. Bu görüşü en iyi geliştiren isim Max Weber’dir. Weber temsili, “*bir grubun belli üyelerinin hareketinin diğerlerine atfedilmesi gerekmekte ya da grubun geri kalanları bu hareketleri gerçekten kendileri için geçerli ve bağlayıcı olarak görmesi*” olarak tanımlamaktadır ve “*sosyal bir ilişkinin, her üyenin hareketinin diğer tüm üyelere atfedilmesi ya da belli üyelerin hareketinin diğer üyelere de atfedilmesi*” (Pitkin, 1967: 40) olarak da genişletmektedir. Bu tanımla Weber, faydaların ve sorumlulukların paylaşıldığını belirtmektedir. Her üyenin hareketleri diğerlerine atfedilir ise ortaya çıkan temsil değil (kan davaları, intikam vb.) “*dayanışma*” olmaktadır. Bu nedenle doğru temsil, sadece grup adına hareket etme yetkisi verilmiş seçilmiş temsilcilerindir.

İngiliz ve Amerikalı siyaset bilimci ve kuramcıdan oluşan bir diğer grup teorisyene (Edward Sait, Karl Loewenstein, John Plamenatz, Joseph Tussman vd.) göre ikinci versiyon, demokratik temsili hükümet çerçevesinde savunulmaktadır. Bu kuramcılar Hobbes’un tanımını temel almaktadır ve temsili, “*bir kişiye diğerlerinin adına hareket etme yetkisi*” olarak tanımlamaktadırlar. Temsilin özünü, “*temsilcilerin -ne şekilde atanmış olursa olsunlar- seçmenleri adına, onlarla müşterek hareket etmek için önceden*

yetkilendirilmiş olmaları ve ortak aldıkları kararlarla onları bağlamalarıdır” (Pitkin, 2014: 43). Buna göre yetkilendirme kuramından yola çıkan bir temsili demokrasi kuramcısı için esas olan seçimlerdir. Seçimler, seçmenlerin yetkilerini resmi temsilcilere devretmesi olarak görülmektedir. Yeni seçim zamanı geldiğinde temsilcilerin yetkileri sona ermektedir.

Eric Voegelin’in “*aşkın temsil*” kavramı, yetkilendirme kuramının son versiyonunu oluşturmaktadır. Voegelin de, Hobbes’un temsil anlayışından hareket etmekte ama temsil kavramına yeni boyutlar da getirmektedir. Voegelin, seçilmiş meclisten ve seçilmiş yöneticiden bahsederek temsili hükümet şeklini diğer hükümet şekillerinden ayırmaktadır. Bu temsilden “*betimleyici temsil*” olarak bahsetmekte ve onu “*temel tip*” temsil olarak nitelendirmektedir. Voegelin, tartışmasına devam ederek bu temel tipten daha ileri gidilmesinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bunun üzerine Voegelin, temsili “*varoluşçu (existentialist)*” olarak adlandırdığı ikinci bir temsil türüne dikkat çekmektedir. Bu temsil türünde bir toplum, sadece onun adına hareket edebilecek bir temsilciye sahip olduğu zaman bir toplum olarak var olmaktadır. Temsilcinin hareketlerinin toplumun tümüne atfedilmesi için “*toplumun ruhu*” diyebileceğimiz toplumsal ortak “*ideaya*” uygun olması gerekmektedir. Bu tanımlama Voegelin’i “*aşkın (transcendental)*” türde bir temsil anlayışına götürmektedir. Buna göre toplum, “*kendisinin ötesinde aşkın bir gerçekliğin*”, “*aşkın bir hakikatin*” temsilcisi olarak ele alınmakta ve temsilcinin eylemlerine bunun yansımaları gerektiği üzerinde durulmaktadır (Pitkin, 1967: 44-46). Voegel, yaptığı bu üç temsil tanımından özellikle aşkın bir gerçeklik ile temsilci arasındaki bağın nasıl olacağına ve aralarındaki uyumun nasıl sağlanacağına dair sorulara (Örs, 2006: 9) cevap aramamaktadır.

Kuramda, temsilcinin aldığı yetkiyle gerçekleştirdiği eylemlerden kendisi değil temsil edilenler/halk sorumlu tutulmaktadır. Yetkilendirme kuramının, yetkilendirme kavramının sadece şekli/formalite yönüne odaklanması kuramın temel sorunu olarak kabul edilmektedir (Pitkin, 1967: 55; Örs, 2006: 9). Bu yüzden sorumluluk kuramcıları görüşlerini yetkilendirme kuramının bu sorununu çözmek ve düzeltmek için sunmaktadır.

2.2.1.2. Sorumluluk Kuramı

Sorumluluk kuramı, temsili “*yetki*” üzerinden değil “*sorumluluk*” üzerinden tanımlamaktadır. Sorumluluk kuramı için temsilin özünü temsilcinin temsil edilene karşı sorumluluğu oluşturmaktadır. Temsilci ister seçimle ister seçim dışı (atama, görevlendirme vb.) yollarla temsilcilik görevini elde etmiş olsun temsil edilenlerin ihtiyaç ve taleplerini yerine getirmekten sorumlu tutulmaktadır. Sorumluluğu yerine getirmediği durumda mutlaka hesap sorulmalı ve cezalandırılmalıdır (Pitkin, 1967: 57; Dovi, 2006: 5). Bu nedenle sorumluluk kuramı teorisyenleri gerçek temsili, “*sorumluluk*” ve “*hesap sorma*” olarak görmelerine rağmen bu kavramları açıklamada şekilci kalmaktan kurtulamamışlardır.

Pitkin (1967), yetkilendirme ve sorumluluk kuramının temsil kavramını tanımlamakta şekilcilikten kurtulamadıklarını belirtmektedir. Yetkilendirme kuramı temsili sadece yetki verdikten sonra sorumluluk kuramı ise hesaba çekilmeden önce harekette bulunmak olarak görmektedir. Örneğin, sorumluluk kuramının üzerinde durduğu temsilcinin davranışlarının nasıl değerlendirileceğine dair bir açıklama yapılmamaktadır. Temsilcinin ne yaptığı, nasıl yaptığı ve temsil hareketinin unsurları vb. sorgulanmalıdır. Aynı şekilde temsilcinin kim olduğu ve temsilci olmak için hangi özelliklere sahip olunması sorularının da üzerinde durulması ve tartışılması gerekmektedir. Sorulara aranan cevaplar temsili, “*başkasının yerine geçmek (betimleyici temsil)*” ya da “*bir şeyin yerine geçmek (sembolik temsil)*” kuramlarına götürmektedir.

2.2.2. Sembolik Temsil Kuramı

Sembolik/simgesel temsil kuramı, siyasi temsilin tarihi evrimi açısından bakıldığında siyasi temsilin ilk biçimi/şekli olduğu söylenmektedir. Temsil kavramının siyasi anlamda ilk nasıl kullanılmaya başladığı henüz netleşmemiştir (Göhring, 2003: 2). Sembolik kuram, sembollerinde çoğu kez gerçekte var olmasalar da bazı şeyleri temsil ettiği varlıkları ile onları var kıldığını söylemektedir. Siyasi temsil dahil diğer temsil türleri bu şekilde yorumlanabilmektedir. Bu görüşü benimseyen sembolik temsil kuramcıları, temsilin tümünü bir çeşit sembolleştirme olarak görmektedir. Siyasi temsilcinin, ulusu temsil eden bir bayrak ya da herhangi bir inancı temsil eden bir amblem modeli üzerinden algılanması gerekmektedir. Tıpkı bir bayrağın ve ulusal marşın ulusu temsil ettiği gibi siyasi temsilciler

de semboller gibi ulusu temsil etmektedir. Bu nedenle sembolik temsil genellikle devletin başındaki kişilere atfedilmektedir. Devlet başkanı aynen bayrak, marş vb. gibi hem milleti ve devleti temsil etmekte hem de devletin ve milletin varlığının ve birliğinin sembolü (Pitkin, 1967: 89) olarak görülmektedir.

Pitkin (1967) kuramda, sembollerin temsil eylemini nasıl yerine getirdiğini ve “*temsil etmek*” ile “*sembolize etmek*” arasındaki farkın altını çizmektedir. Sembolize etmek sadece bir objeyi temsil etmek değil aynı zamanda somut olmayan şeyleri (duygu, düşünce, fikirler vb.) de çağrıştırmak demektir. Semboller bazen temsil ettikleri şeylerin özelliklerini taşıırken bazen herhangi bir özelliğini taşımaz bazen de bir şeyi hem sembolize hem de temsil eder. Örneğin, Türk bayrağı hem Türkiye’yi temsil etmekte hem de Türkiye’nin bölünmez bütünlüğünü ve onurunu sembolize etmektedir. Semboller bilgi kaynağı olarak kullanılmamaktadır. O zaman semboller neden kullanılmaktadır? Semboller, millet hakkında bilgi almak için değil temsil edilen milletin duygularını ve dileklerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu yüzden devlet başkanına hakaret etmek sadece devlet başkanının şahsına yapılmış bir hakaret değil aynı zamanda devlet başkanının temsil ettiği millete de hakaret etmek anlamına gelmektedir. Devlet başkanı eylemleri ile milleti temsil ederken aynı zamanda varlığı ile de milleti sembolik olarak temsil etmektedir. Devlet başkanı milleti “*aşkın/ulusal ruh*” anlamında (Örs, 2006: 12) sembolik temsil etmektedir.

Buraya kadar bahsedilen siyasi temsil kuramlarında temsilciler, temsil edilenler adına hareket eden ama sorumluluk almayan ya da sorumlulukları sadece temsil ile sınırlandırılan ve karar alma görevi verilmeyen kişiler olarak ele alınmaktadır. Diğer siyasi temsil kuramlarına göre temsilciler, temsil edilenlere karşı hem sorumlu tutulmakta hem de karar alma görevi üstlenmektedir. Kuramlarda temsilci ve temsil edilenler arasındaki bağın önemi ortaya çıkmakta ve temsil faaliyetinin (*temsil edilen adına mı, onun yerine mi, onun çıkarına ve ihtiyaçlarına mı*) ne olduğu, temsilcinin kimi (*ulusu mu, halkı mı, sınıfı mı vb.*), neyi (*halkın çıkarları mı yoksa bir sınıfın çıkarları mı vb.*) ne kadar temsil ettiği ele alınmakta ve tartışılmaktadır.

2.2.3. Vasi Temsil Kuramı

Vasi temsil kuramı, Pitkin tarafından “*bağımsızlık kuramı*” yani “*bağımsız hakların temsili*” olarak da adlandırılmaktadır. Vasi temsil kuramı “*mütevellilik/ vesayet kuramı*”

olarak da bilinmektedir (Heywood, 2012: 293). Kuramın özünü temsilci-temsil edilenler arasındaki ilişkide “*temsilcilerin bağımsızlığı*” prensibi oluşturmaktadır. Temsilci, seçimler yoluyla seçilip göreve geldikten sonra eylemlerinde kendi kararları doğrultusunda hareket eden bağımsız bir uzman olarak görülmektedir. Temsilcilerin, seçmenlerden gelen talimatlar doğrultusunda hareket etmemeleri gerekmektedir.

Vasi temsil kuramındaki temsilin ilk klasik ifadesine Edmund Burke’ün 1774 yılında Bristol seçmenlerine yaptığı konuşmada rastlanılmaktadır. Burke, “*Siz aslında bir üye seçiyorsunuz, ancak onu seçtiğinizde, o artık Bristol’ün değil, parlamentonun bir üyesidir... Temsilciniz, sadece çalışmaları için değil, kendi yargıları içinde size karşı sorumludur; bunu sizin fikrinize kurban ederse size hizmet etmek yerine ihanet etmiş olur*” (Heywood, 2012: 293) demektedir. Burke, konuşmasında temsilcinin özelliklerini de vurgulamaktadır. Temsilcilerin parlamento üyesi olmasıyla birlikte seçmenler adına en doğru kararları veren seçkinler olduklarını belirtmektedir. İşte bu faaliyet temsilin ta kendisidir. Burke, seçkinler grubu “*doğuştan aristokrasi*” olarak adlandırmaktadır. Seçkinler grubu, her toplumun vazgeçilmezleridir. Seçmenler kendileri için neyin iyi ya da neyin yanlış olduğu konusunda kendilerini yönetme kapasitesine sahip olmadığı için iyi eğitilmiş seçkinler grubu halkı yönetmeli ve onların menfaatleri yönünde (Pitkin, 1967: 165; Heywood, 2012: 293) hareket ederek kararlar almalıdır.

Günümüzde Burke’ün bağımsız hakların temsili görüşü kabul edilmemektedir. Sebebi modern temsil tartışmaları içinde Burke’ün temsil kavramına ilişkin ortaya koyduğu varsayımların ve yaklaşımların çok azının paylaşılması ve diğerlerinin ciddi eleştirilere maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Bunların başında seçmenlerin eğitim seviyesinin yetersizliği nedeniyle kendi adına karar veremeyeceği bu yüzden temsilcilerin kendi başlarına hareket ederek halk adına doğru karar vereceği düşüncesine gelmektedir. Bu bağlamda seçmenlerin, temsilcileri seçmelerine izin verilmesi çelişki yaratmaktadır. Diğer taraftan eğitilmiş seçkinler grubu, seçmenlerin menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri beklentisi gerçeklik taşımamaktadır. Thomas Paine, “*eğer temsilciler kendi başlarına karar verirlerse bunu kendi bencil menfaatleri için kullanacaklarının*” altını özellikle çizmekte ve “*temsilciler asla seçmenlerden bağımsız olarak kendi menfaatleri için çalışmamalıdır*” düşüncesini savunmaktadır (Sağduyu Common Sense, (1776) 1987: 68, aktaran Heywood, 294). Bu düşünce Paine’i, delege temsili kuramına yaklaştırmıştır.

2.2.4. Delege Temsil Kuramı

Delege temsil kuramı, “vekalet kuramı” ve “emredici vekalet kuramı” olarak da adlandırılmaktadır. Delege kelimesi, latince “görevlendirerek gönderme” anlamına gelen “legare” kelimesinden gelmektedir. Siyasi temsil kavramına uygulandığında ise, “*temsilcinin merkezi hükümete net talimatlarla ya da belirli bir şeyi yapmak için gönderildiğine işaret eder. Özel bir yetkiyle, bir göreve gönderilir*” (Pitkin, 1967: 130). Kuramın özü, temsilci-temsil edilenler arasındaki ilişkinin “*temsilcilerin bağımlılığı*” prensibi oluşturmaktadır. Temsilcilerin parlamentoda seçmenlerin direktifleri doğrultusunda hareket etmeleri ve kendi kararları doğrultusunda hareket etmemeleri gerektiğine dayanmaktadır. Bu özelliği nedeniyle kuram, halk egemenliği idealini gerçekleştirmeye yaklaşmaktadır.

Kuramın eleştirilen yanları da bulunmaktadır. Kuramın eleştirilen ilk yanı, temsilcilerin seçmenlerin direktiflerine bağlı hareket etmesinin temsilciler arasında yerelliği öne çıkararak temsilciler arasında çatışma yaratabilme ihtimaline yapılmaktadır. Bu durum temsilcileri, ulusun temsilcileri değil seçmenlerin temsilcileri olmasına götürerek parlamentonun belli bir amaç doğrultusunda hareket etmesini engelleyebilecektir. Bir diğer eleştiri, temsilcilerin sadece seçmenlerin görüşlerini uygulamaları vizyonlarının gelişmesini sınırlayabilecektir (Heywood, 2012: 295-296). Uzun yasama dönemlerinde temsilcilerin ortaya çıkan her yeni durumda seçmenlerin görüşlerine başvurmalarının güçlüğü/zorluğu düşünüldüğünde; yasama faaliyetlerinin etkili olarak yerine getirilememesi sonucunu ortaya çıkaracağı için kuram uygulamada yeterliliğini kaybetmiştir (Teziç, 1991: 97). Diğer taraftan radikal temsil kuramında, ideal demokrasinin halkın yönetime etkin katılımı ve temsilcilerin halkın iradesi dışında serbest hareket etmemeleri gerektiği savunulmaktadır.

2.2.5. Liberal Temsil Kuramı

Liberal temsil kuramı Amerikan ve İngiliz Devrimlerinden sonra doğmuş ve geliştirilmiştir. Kuramda, “*menfaatlerin*” temsili değil menfaatlere sahip olan “*bireylerin*” temsili ön plana çıkmaktadır (Örs, 2006: 16). Liberalizm kuramcıları, temsil kavramını kolektif kişilere veya sınıflara değil doğrudan bireylere yönelik bir etkinlik olarak ele almaktadır. Liberal kuramda temsil, “*bireylerin temsili olarak düşünülse de menfaatler*

liberal politikalarda merkezi bir rol oynamaktadır” (Pitkin, 1967: 190). Liberal kuramda öne çıkan menfaat kavramı, Burk’ün menfaat kavramı anlayışında farklıdır. Liberal kuramda tek bir çıkara sahip ulustan ya da sınıftan değil bireylerin zaman içinde değişen, sübjektif ve çoğulcu çıkarlarından bahsedilmektedir. Temsil edilenlerin değişken ve çoğulcu menfaatleri temsilde merkezi rol oynamaktadır. Bu yüzden temsilciler, temsil edilenlerin çoğulcu ve değişken menfaatlerini korumakla ve yükseltmekle görevli görülmektedir.

Liberal temsil kuramının iki temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlardan biri yukarıda bahsedilen *“bireycilik”* kavramıdır. Bu, siyasi temsil birimlerinin sosyal gruplar değil, bireyler olması gerektiğini ifade etmektedir. Liberal felsefeye göre, siyasette de eylem kaynağı rasyonel ve özgür bireydir. Bireyci tavır, liberalizmin siyasal partilere ve baskı gruplarına karşı düşmanca tavır takınmasına neden olmaktadır. Örneğin, liberal teorisyenlerden James Madison siyasi partileri hizipler olarak adlandırmakta ve aynı zamanda siyasi partileri kendi menfaatlerini savundukları için devleti tehdit eden kuruluşlar olarak nitelendirmektedir. Diğerisi ise yine bireyci bakış açısından kaynaklı *“parlamentoculuk”* kavramıdır. İdeal seçmen, özgür ve rasyonel bireydir o zaman ideal milletvekili de özgür ve rasyonel birey olmalıdır. Parlamento, toplum içerisindeki çeşitli menfaatleri temsil eden bir organ değil bağımsız temsilcilerin rasyonel davranışları ile kamu iyiliğini arayacakları bir kuruluştur. Temsilciler, kendi seçmenlerinin iradesini yansıtmak üzere parlamentoya gönderilmiş bir delege olmayıp kendi bağımsız düşüncelerine göre kamu iyiliği anlayışına göre hareket eden temsilcilerdir. Temsilciler aracılığıyla yapılacak siyasi temsil, temsil edilenlerin menfaatlerini geçici veya özel menfaatler karşısında feda etmemek demektir. Ülke, siyasi partilerin zararlarından (Beer, 1957: 628-632) ancak bu şekilde korunabilir.

Liberal temsil kuramına yöneltilen temel eleştiriler iki başlık altında toplanabilmektedir. Bunlardan ilki, bireyi ön plana çıkaran atomistik temsil denilebilecek eşitlik perspektifinden hareket etmesi ve salt siyasal eşitliğe vurgu yaparak sosyal ve ekonomik yaşamın eşitsizliğini görmezden gelmesidir. Bu durum kuramın eşitlik vaat etmesine rağmen dezavantajlı grupları (*kadınlar, azınlıklar, etnik gruplar, vb.*) sistematik bir biçimde yetersiz temsil edilmesine neden olmaktadır (Gürleyen, 2012: 114). İkinci eleştiri, feminist kuramlar tarafından liberalizmin kendi cinsiyetçi içeriğini göz ardı eden soyut bir bireycilikle özdeşleştirmesine yapılmaktadır. Liberalizmin cinsiyet, ırk ve etnik köken

farklılıklarını göz ardı eden homojenleştirici eşitlik ideallerine yönelik eleştiriler de ön plana çıkmaktadır (Phillipps, 1999: 199). Batı demokrasilerinde siyasal alana bakıldığında seçilmiş temsilcilerin, genel olarak “*orta sınıftan beyaz erkekler*” den oluştuğu görülmektedir. Bu yüzden, “*azınlık gruplarının meclislerde tam olarak temsil edilmediği iddiası, insanların ancak kendi toplumsal cinsiyetlerini, sınıflarını, mesleklerini, etnik kökenlerini, dillerini vb. paylaşan birileri tarafından temsil edilebilecekleri*” (Kymlicka, 1995: 216) eleştirileri öne çıkmaktadır ve eleştiriler, yeni temsil anlayışı tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Phillipps’in (1999: 204) temsil tartışmalarının odağını, “*fikir politikalarından varlık politikalarına*” kayması gerektiğini savunması önemli hale gelmektedir. Phillips’e göre fikir politikaları, temsilde siyasal dışlama sorunlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu noktada fikir politikaları varlık politikalarından yalıtılmış olarak ele alındığında ırkları, etnik kökenleri veya cinsiyetleri nedeniyle kendilerini demokratik süreçten dışlanmış hisseden toplumsal grupların deneyimlerini yeterince ele alamamaktadır. Bunun nedeni “*temsili edilecek şeyin temsili sağlayan kişiye oranla öncelik kazanmasıdır*”. Bu durumda siyasal mevcudiyet meseleleri büyük ölçüde önemsiz kalmaktadır çünkü farklılık düşünsel çeşitlilik olarak görülmekte ve belirli fikirleri kimin temsil ettiği o kadar da önemli olmamaktadır. Temsilcilerin temsil edilen kişi veya kişilerin özelliklerini “*yansıtma*larına” gerek kalmamaktadır. Böyle olunca “*gerek demokrasi öncesi gerek demokrasi sonrası fikirler ve politikalar değişiklik gösterse de değişiklik göstermeyen tek şey bunları dile getiren temsilcilerin aynı olması yani “erkek olması” bir sorun teşkil etmemektedir. Oysa bu belirli fikirleri ve çıkarları dile getiren temsilciler alternatif fikirleri, çıkarları ve deneyimleri görünmez kıldıkları için bu temsilcileri değiştirmek gerekmektedir. Bu nedenle ihtiyaçları, ilgi alanlarını ve fikirleri yaratan süreçler konusundaki bu yeni anlayışta fikirlerin, siyasal varlığa üstünlüğünü savunmak daha zor olmaktadır*” (Phillipps, 1991: 204). İfadelerden Phillipps’in varlık politikasının kimlik tabanlı olduğu olduğu anlaşılmaktadır. Kimlik politikaları daha doğrudan siyasi etkinliğe dayanmasına rağmen sınıf politikaları ekonomik ve sosyal koşullardan kaynaklanan farklılıklara dayanmaktadır. Sorun, siyasi dışlama yoluyla eksik temsil edilen bu grupların siyasi karar alma süreçlerine doğrudan girebilmesini sağlayabilmektir. Burada amaç cinsiyet, ırk veya etnik köken farklılıkları etrafında kimlik tabanlı politikalar üreterek farklı bir temsil anlayışı geliştirmektir. Phillipps, daha adil bir temsil sistemini “*kadınlar ve etnik azınlıklar*” üzerine odaklanarak (Gürleyen, 2012: 115) bulmaya çalışmaktadır.

Demokrasiler de siyasal eşitlik vaadini yerine getirecekse ele alacağı konuların başında varlık politikaları gelmektedir. Varlık politikasına direnenlerin çoğu varlık politikasını yanlış biçimde “*grup görüşü*” olduğunu ileri sürmektedir. Grup görüşü, bir grubun çıkarlarını anlamak veya temsil etmek için o grubun üyesi olmalı ya da o söz konusu grubun bütün üyelerinin aynı düşünmesini gerektiren bir şey olarak yorumlamak doğru değildir. Kadınları temsil edecek asli bir kadın özne ya da otantik siyah bir kadın özne imasından kaçınılmaması gerekmektedir. Burada farklılığa duyarlı olmak önemlidir kimliğin özcü açıdan savunulması değil. Bu nedenle bugün egemen olan görüş, “*çoğul kimlikler ve çoğul özne*” (Phillipps, 1999: 204) konumlarıdır. Bu bağlamda kadınların siyasi temsili tartışmaları; liberal temsil kuramının soyut evrensel eşitlikçiliğinin kadınları farklılık temelinde dışlayarak “*vatandaşlık*” kavramının dışında bırakmasına en büyük eleştiriler feminist siyaset bilimcilerden gelmiştir. Kadınların siyasi temsili bu eleştiriler ışığında

2.4. Kadınların Siyasi Temsil Kuramı

Kadınların siyasi temsili ile ilgili siyaset ve toplumsal cinsiyet araştırmalarına (son on yılın üzerinde) bakıldığında; kadınların betimleyici temsili ile nitelikli/nitel temsili arasındaki ilişkiler üzerine yapılan araştırmaların daha baskın olduğu görülmektedir. Araştırmalarda kadın temsilcilerin temel iki fark yaratacakları varsayılmaktadır; kadınların çıkarlarını daha iyi temsil etmeleri ve feminist politikaları daha iyi tanıtmalarıdır. Bu bağlamda feminist politika ve özellikle de varlık politikası literatürü, kadınların betimleyici temsili (kadın temsilci olmak) ile nitelikli temsili (kadınların çıkarları ve taleplerinin temsili) arasında ilişki kurmaktadır. Her ne kadar bu ilişkinin garantisi olmasa da kadın temsilcilerin aynı deneyimleri paylaştıkları kadınları, erkek temsilcilerden daha iyi temsil edebilecekleri kabul edilmektedir (Dovi, 2002; Phillips, 1995; Mansbridge, 1999; Celis ve Childs, 2012: 213). İki temsil kuramı arasındaki ilişkiye odaklanmış araştırmaların daha çok; kadın temsilcilerin, kadınların çıkar ve taleplerini savunmada ya da onlar adına eylemde bulunmada sayılarının etkisi var mı?, Kadın temsilcilerin yasama davranışlarına parlamento dinamiklerinin etkisi nasıl olmaktadır?, Kimlikler ve çıkarların yasama sürecine etkisi nedir?, Kadın temsilcilerin, karar alma süreçlerine etkileri var mıdır? (Childs ve Krook, 2008: 21) sorularına cevap aramaktadır.

2.4.1. Betimleyici Temsil Kuramı

Betimleyici temsilde temsilcilerin, temsil edilenlerle hem benzer özellikleri (*ırk, yaş, cinsiyet, sınıf, meslek, toplumsal cinsiyet, etnik ya da bölgesel vb.*) taşıması hem de aynı deneyimi paylaşması (Mansbridge, 1999: 629) gerekmektedir. Bir bakıma temsilciler temsil edilenlerin aynası olması gerekmektedir. Bu nedenle betimleyici temsile, “*ayna (mirror)/yansıtıcı/tanımlayıcı temsil*” (Pitkin, 1967: 60; Phillips, 1991: 62; Mansbridge, 1999: 629) adları da verilmektedir. Aynı zamanda “*grup temsili*” (Kymlicka, 1998: 216), “*mikrokozmosik temsil*” (Judge, 1999: 21) ve “*orantılı/sayısal (nicel) temsil*” olarak da adlandırılmaktadır.

Betimleyici temsil kuramı, temsilciler meclisi/parlamentonun doğası itibariyle nasıl olması gerektiği üzerinde durmakta ve gerçek temsili, “*meclisin kompozisyonunun tüm halkla örtüşecek şekilde betimlemesi*” olarak tanımlamaktadır. Yani parlamentonun temsil ettiği şeyle ilgili herhangi bir çarpıtma olmaksızın kesin bir uyuma ve benzeşme sağlaması gerekmekte ve ancak bu şart gerçekleştiğinde parlamento, gerçekten halkı temsil etme gücünü kazanmaktadır. Amerikan Devrimi Döneminde John Adams’da temsilciler meclisi için; “*insanların detaylı, tam bir portresi, bir minyatürü olması gerektiğini çünkü onlar gibi düşünüp hissetmesi, onlar gibi akıl yürütüp onlar gibi hareket etmesi gerekmektedir*” diyerek benzer görüş ortaya koymuştur. Edmund Burke’te de benzer bir görüşe rastlanmaktadır. Burke, “*Temsilciler meclisinin değerlerinin, ruhunun ve özünün halkın hislerinin net bir yansıması olmakta yattığını*” belirtmektedir. Parlamento, temsil ettiği toplumun küçük bir minyatürü olursa ancak o zaman parlamentonun seçmenlerin tamamını yansıtacak şekilde olduğu kabul edilmektedir (Pitkin, 1967: 59, 60). Ancak bu şekilde olursa toplumdaki ekonomik, sosyal, siyasal, dinsel, etnik vb. farklılıklar ile en küçük çıkarlar, en irrasyonel görüşler temsil edilme imkanı elde edebilmektedir.

Betimleyici temsil kuramı, parlamentoda temsilcilerin topluma ne kadar benzediği, toplumun çıkarlarını ve deneyimlerini ne kadar temsil ettiğinden hareket etmektedir (Dovi, 2002: 5). Temsilcilerin “*nasıl olması*” gerektiği üzerinde durmaktadır. Yetkilendirme kuramında ise temsil işlevi temsilcinin eylemini gerektirmektedir. Buradan şu sonuç çıkarılabilmektedir. Betimleyici kuramda temsilcinin “*nasıl olması*” gerektiği önemliyken yetkilendirme kuramında temsilcinin “*eylemde*” bulunması önemli hale gelmektedir. Bu, aynı zamanda iki siyasi temsil kuramı arasındaki temel farkı da oluşturmaktadır.

Günümüzde üzerinde tartışılan siyasi temsil kuramlarının başında betimleyici temsil kuramı gelmektedir. Tartışma konularının başında; temsilcilerin temsil edilenlere benzemesi yani temsil ettiklerini bir şekilde “yansıtmaları” gerektiği düşüncesinden gelmektedir. Bu düşünce, “kadınların sadece kadınları, zencilerin sadece zencileri” (Mansbridge, 1999: 629) ya da işçi sınıfından bir kişinin işçi sınıfını temsil edeceği vb. anlamına gelen dar bir temsil kavramı tanımını ortaya çıkarmaktadır. Temsilciler, sadece geldikleri grupların ve kişilerin menfaatlerini savunurlarsa o zaman hiçbir temsilcinin kamu yararı gözetemeyeceği ortaya çıkmaktadır (Heywood, 2012: 297-298). Aynı şekilde temsilcilerin seçildikleri bölge ve yer adına konuşmaları ve menfaatlerini savunmaları gerektiğinin varsayılması da tartışma yaratmaktadır. Burada yerellikler içerisinde menfaatlerin homojen olduğu düşünülmektedir. Ancak, her iki durumda da birbirine ters düşen menfaatlerin olduğu ve olabileceği göz ardı edilmektedir. Bu durumda belirli bir ırkın, dinsel grubun, zenginlerin ya da yoksulların yoğun olduğu bölgelerde temsilcilerin sınıfı, ırkı ya da dini önemli hale gelebilirken temsilcilerin erkek ya da kadın olması konuyla ilgisiz kalmaktadır. Buna klasik itiraz Edmund Burke’den gelmektedir. Burke, temsilcilerin yerel çıkarlara değil ulusa hizmet etmeleri gerektiğini ve bu nedenle siyasi meselelerde kendi yargılarını uygulamakta özgür olmaları gerektiğini ileri sürmektedir. Burada da cinsiyet, konunun dışında kalmakta ve kadınların aleyhine devreye girmektedir. Burke’e göre temsilci şerefli, dürüst ve geniş görüşlü bir adamdır (Phillips, 2012: 83). Bir diğer tartışma, parlamentonun sadece ulusun farklı çıkarlarının konuşularak ifade edilme biçiminde “bilgi verme işlevi” ile sınırlandırılmasında yaşanmaktadır. Parlamento toplum adına yasama görevini yapamıyorsa o zaman parlamentonun matematiksel olarak toplumu yansıtarak temsil etmesinin bir anlamı kalmamaktadır. Son tartışma başlığını ise, “parlamentonun toplumu nasıl bu kadar kesin bir biçimde yansıtabileceği düşüncesi” oluşturmaktadır. Toplumdaki dini, etnik, siyasi vb. farklı menfaatlerin hangi siyasi sistem olursa olsun parlamentoda kesin ve hassas bir biçimde temsil edilmesi pek mümkün (Örs, 2006: 11) görünmemektedir.

Betimleyici temsil kuramı dolaysız demokrasiyi ideal sistem olarak görmektedir. Günümüzde bu mümkün olmadığı için temsili ikinci en iyi olarak sunan radikal demokrasi ile bağlantı kurmaktadır. Buna göre, işçi sınıfı, kadınlar ve azınlıklar gibi dezavantajlı grupların temsili kurumlarda (parlamento, belediye ve bölge meclisleri vb.) temsil edilememesinin bu grupların çıkarlarının marjinalleşmesini veya tamamen göz ardı edilmesini sağladığını ileri sürmektedir (Heywood, 2012: 297). Betimleyici temsil bir

anlamda bu grupların temsilini savunarak bu grupların çıkarlarını karar alma süreçlerinde temsil edilmesini amaçlamaktadır. Kymlicka'nın da (1998: 207) belirttiği gibi bu gruplar (*etnik, ulusal ve ırksal*) ve kadınlar, tek tek siyasi hakları üzerinde herhangi bir sınırlama olmamasına rağmen ulusal ve yerel parlamentolarda eksik/yetersiz temsil edilmekten bir türlü kurtulamamaktadırlar (Sapiro, 1981: 730; Phillips, 1991: 66; Kymlicka, 1998: 207; Dovi, 2002: 730). Örneğin, Türkiye'de ulusal (%17.1) ve yerel parlamentolardaki (%10.7) kadın temsil oranları bunu açıkça doğrulamakta ve kadınların yetersiz/görünmez temsilini gözler önüne sermektedir. Bu yüzden betimleyici temsil, siyasi arenada kadın ve erkeğin eşit oranda bulunmasını talep ederek dezavantajlı grupların siyasi temsilin önündeki formal ve informal engellerle ve mevcut eşitsizliklerle mücadele ederek bu grupların siyasal alana erişimini takviye etmek için savaşılmaktadır (Dovi, 2006: 17; Kurebwa, 2015: 52). Bu bağlamda demokrasi açısından dezavantajlı grupların özellikle ulusal ve yerel parlamentolarda temsil edilememe/görünememe sorununun betimleyici temsil kuramıyla çözülebileceği (Mansbridge, 1999: 629) savunulmaktadır.

Bu nedenle kadınların ve diğer azınlık grupların parlamentolarda betimleyici temsili, son on yıldır daha çok tartışılmakta ve ağır da olsa hem kadınların hem de azınlıkların temsilinde ilerleme görülmektedir (Lloren, 2015: 144). Kadınların yetersiz temsili karşısında temsili kurumlarda daha fazla kadının temsil edilmesi yani temsilde eşitlik talebinin temel dayanakları üç başlık altında ele alınmaktadır. İlki, *adalet nosyonudur*. Kadınların siyasal alandaki temel etkinliklerden dışlanmaları haksızlık olmasına rağmen kadınların siyasetin dışında tutulmaları ise daha büyük haksızlık olarak nitelendirilmektedir. Kadınların siyasetin ulusal/yerel karar alma süreçlerinde eşit temsili adaletin bir gereğidir. İkincisi, kadınların farklı deneyimleri ve bilgileri olduğu için siyasete farklı değerler, deneyimler ve uzmanlıklar getirebileceği düşüncesidir. Üçüncüsü ise, kadınların ve erkeklerin çıkarlarının farklı olduğu ve bu nedenle erkeklerin kadınları temsil edebileceği beklentisinin anlamsız olduğudur (Phillips, 2012: 82). Kadınları kadınlar, siyasal ve idari karar alma süreçlerinde doğrudan temsil etmelidir. Mansbridge'in (1999: 629), "*kadınları kadınlar; siyahları siyahlar*" temsil etmeli düşüncesi bu anlamda doğrulanmaktadır. Ancak temsilcilerin temsil edilenlerle sadece "*fiziksel benzerlikleri (ten rengi, cinsiyet, yaş vb.)*" yeterli değil aynı zamanda temsilciler ile temsil edilenler arasında "*deneyim paylaşımının*" olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda "*temsilcilerin, temsil edilenlerin ihtiyaç ve çıkarlarını gerçek anlamda kavraması için belli deneyimleri ya da nitelikleri paylaşması gerektiği savunulmaktadır*. Buna göre bir beyaz erkek; bir

kadının ya da bir siyah erkeğin çıkarlarının ve ihtiyaçlarının ne olduğunu bilemez” (Kymlicka, 1998: 216). Buradan bir erkeğin bir kadını ya da beyaz bir kadının siyah bir kadını temsil etmesi mümkün değildir sonucuna varılabilmektedir.

Diğer taraftan, erkek temsilcilerin ya da kadın temsilcilerin birbirlerinin çıkarlarını ve ihtiyaçlarını anlamış olsalar bile bu çıkarları temsil edeceklerine/savunacaklarına güvenilemeyeceği de belirtilmektedir. Burada da hem kadınların hem de erkeklerin çıkarlarının farklı olduğu vurgulanmaktadır. Bir grubun üyeleri ile diğer grubun üyeleri arasında temsili imkansız kılacak ya da en azından azaltacak bir çıkar çatışması olabileceğini tahmin etmemiz gerekmektedir (Boyle, 1983: 797; Minow, 1991: 286; aktaran Kymlicka, 1998: 217). Bir grubun üyelerinin öteki grup üyelerinin çıkarlarını ve ihtiyaçlarını anlamayacakları argümanı geçerli kabul edilirse, grup temsili ihtimali de zayıflamaktadır. Her grubun kendi öz deneyimleri ve çıkarları farklı olan alt grupları vardır (Kymlicka, 1998: 218). Eğer erkekler kadınları temsil edemezse beyaz kadınlar siyah kadınları temsil edebilir mi? Beyaz kadınlar kategorisi içerisinde zengin, eğitilmiş ve sağlıklı kadınlar, yoksul, eğitimsiz ve sakat kadınları temsil edebilir mi? Ya da boşanmış, çocuklu kadınlar, evli ve çocuksuz kadınları temsil edebilir mi? gibi çok sayıda alt gruplar ve sorular çoğaltılabilmektedir. Bu durumda betimleyici temsilin, temsilcilerin temsil edilenlerin aynası olması gerektiği ilkesi zayıflamakta ve eleştirilmektedir. Her/alt grubun kendisini temsil etmesini istemek mümkün olmadığı gibi bu grup/alt grupların temsil edilememesi çıkarlarının da temsil edilememesine ve çıkarlara yönelik politikaların da geliştirilememesi tehlikesini barındırmaktadır. Diğer taraftan sadece bir grubun üyesi olduğu için temsilci seçilmesi; müzakere ve kollektif karar alma yeteneğinden uzak donanımsız temsilcilerin seçilmesine neden olarak toplumun asli çıkarlarının ve taleplerinin temsil edilmesini zorlaştırabilmektedir. Bu durumda betimleyici temsil, demokratik temsilin asli unsurları müzakere ve kollektiflik bağlamında toplumun asli çıkarlarının ve taleplerinin temsil edilmesini güçleştirebilmektedir (Mansbridge, 1999: 630).

Betimleyici temsil, temsilci-temsil edilen ilişkisi açısından iki önemli etki ortaya koymaktadır. İlki, “*kör sadakat*” olarak adlandırılmaktadır. Temsil edilenlerin, sırf kendilerinden oldukları için temsilcilere sorgusuz güvenmeleri ve temsilcilerin yaptıkları her şeyi ilgisiz/anlamsız olsa da desteklemeleridir. Betimleyici temsilciler içinde kör sadakat, nitelikli temsili ve nitelikli temsil için sorumluluk almayı azaltabilmektedir (Jones,

2014: 178; Mansbridge, 1999: 639). İkincisi, kadın temsilcilerin “*rol model*” olmasıdır. Kadın temsilciler, hem kadın çıkarlarının temsil edilmesi ihtimalini artırmakta hem de kadınlara rol model olarak kadınların kendilerine olan güvenlerinin artmasına katkı sağlamaktadır (Jones, 2014: 178). Her ikisi de, kadınların sistem içinde tanımlanmasına, görünür olmasına, yeteneklerinin artmasına ve birbirlerini etkilemelerine neden olabilmektedir.

Kısaca kadınların betimleyici temsili, temsili kurumlardaki kadın temsilci sayısı (Evans, 2013: 4) ile ilgilenmekte ancak kadın temsilcilerin gerçekte neler söyledikleri (nitelikli temsil) ile ilgilenmemektedir (Kurebwa, 2015: 52). Kadınların betimleyici temsili, “*kadın siyasetçilerin varlığını*” temel alırken, kadınların nitelikli temsili, “*kadınların çıkarlarının temsilini*” esas almaktadır (Evans, 2013: 1). Bu nedenle kadınların siyasi temsili ile ilgili son dönem araştırmaların çoğu nitelikli temsilin yeniden düşünülmesi (Childs, 2006; Celis ve Childs, 2008) üzerine yapılmaktadır.

2.4.2. Nitelikli Temsil Kuramı

Nitelikli/asli temsil, temsilcilerin “*temsili edilenlerin çıkarlarına uygun eylemde bulunması, ve bu eylemlerinden dolayı da temsili edilenlere karşı duyarlı olması*” (Pitkin, 1967: 209) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre nitelikli temsil, üç kriterden oluşmaktadır: Eylemler, çıkarlar ve duyarlılık (Celis, 2008: 3). Nitelikli temsilde, temsilci bu kriterleri yerine getirmektedir. Temsilci, temsili edilenler adına eylemde bulunurken özgürce hareket edememektedir. Temsili edilenler açıkça yetki verirse o zaman temsilci takdir ve muhakeme yetkisini kullanırken özgürce karar verebilmektedir (Celis, Childs, Kantola ve Krook, 2008: 100-101). Temsilcilerin temsili edilenler adına eylemde bulunurken onların politik duyarlılıklarına yani kanunların yasalaşmasında, politikaların yürütülmesinde, temsili edilenlerin ihtiyaçlarına ve taleplerine karşı duyarlı davranmaları beklenmektedir. Bu yüzden Pitkin nitelikli temsili, temsilin en önemli boyutu olarak ve temsili bağlamda kalbi (Kurebwa, 2015: 53) olarak değerlendirmektedir.

Kadınların nitelikli temsil temelli siyasi temsil (*sembolik ya da şekilci temsilden ziyade*) tartışmaları; temsilci kadınların karar alma organlarında, erkeklerden daha çok kadınlar adına eylemde bulunması gerektiği iddiasında yapılmaktadır (Childs, 2006: 9; Celis, 2008: 8). Kadınlar adına eylemlere; kadınlar adına konuşma, kanun tasarılarının tanıtımı ve

desteklenmesi, daha geniş bir siyasi ajanda, kadınların çıkarlarının savunulması, toplumsal cinsiyet tabanlı bütçe ve siyasi içerik, feminist siyasi analiz ve geri bildirim gibi örnekleri verebiliriz. Kadınların kamusal/özel alandaki durumlarına yönelik özel sorunlarının parlamentolarda kadın temsilciler tarafından erkek temsilcilere göre daha çok gündeme getirilerek tartışılmaktadır. Bu yüzden araştırmalarda temel soru, “*kadınların betimleyici temsilinin nitelikli temsile neden olduğu ya da nitelikli temsili artırıp artırmadığı*” olarak kabul edilmektedir. Araştırmaların sonuçları iki argüman ortaya koymaktadır. İlki, kadınların betimleyici temsili, kadınların nitelikli temsilini artırmaktadır (Celis, 2008: 8-9; Swers, 2002; Black, 2013: 4; Garboni, 2015: 91). İkincisi, kadınların betimleyici temsili doğrudan kadınların nitelikli temsilinin artmasına neden olamamaktadır (Celis ve Childs, 2008: 419; Childs, Webb ve Marthaler, 2010: 199; Schulze, 2013: 139; Lloren, 2015: 146). İkinci argümana göre, kadınların betimleyici temsili ile nitelikli temsili arasındaki ilişkinin ana unsurunu “*cinsiyet*” değil “*toplumsal cinsiyet*” oluşturmaktadır. Daha çok kadının temsili, kadınların homojen bir grup olmamasından dolayı ortak çıkarların belirlenmesini ve temsil edilmesini de zorlaştırabilmektedir. Bu yüzden kadınların betimleyici temsili, doğrudan kadınların nitelikli temsiline neden olur ifadesi doğru (Celis ve Childs, 2008: 419) kabul edilememektedir.

Araştırmaların ortaya koyduğu kadınların betimleyici ve nitelikli temsili arasındaki ilişkiye yönelik bu çelişkiler bazen “*kritik eşik/çoğunluk kuramı (critical mass theory)*” ile açıklanmaktadır (Childs, 2006: 8). Kritik çoğunluk kuramında kadınların parlamentoda ancak belli bir orana ulaştıklarında farklılık yaratabilecekleri inancına dayanmaktadır (Celis, 2008: 11). Childs ve Krook’ a (2008: 22) göre bu oran %30’dur ve kadınlar, temsili kurumlarda ancak %30 oranına ulaştıklarında “*kadın dostu (women-friendly)*” politika ve politika değişikliği yapabilme gücüne ulaşabilmektedir. Bu yüzden birçok ülke “*kota politikaları*” ile temsili kurumlardaki kadın temsilci sayılarını %30 oranına çıkartmıştır (Childs ve Krook, 2008: 22). Ancak bazı araştırmalarda kadınların temsili kurumlarda sayısal çoğunluğunun kadın dostu politikaların geliştirilmesine çok az etkisi hatta hiç etkisi olmadığı da ortaya çıkmaktadır.

Kritik çoğunluk kuramı, siyaset bilimi araştırmalarında problemlili bir kuram olarak da tartışılmaktadır. Tartışmaların başında kuramının sabitlenmiş bir oranının olmaması ve literatürde %15, 20, 25, ya da % 30’a kadar oranların çeşitlenmesi gelmektedir (Beckwith ve Cowell-Meyers, 2007: 553). Kadınların betimleyici ve nitelikli temsili arasındaki

ilişkiyi sadece parlamentoda bulunan kadın oranı üzerinden tek yönlü kurması (Celis ve Childs, 2008: 420), nitelikli temsilin yasama süreci değerlendirildiğinde kadın temsilcilerin davranışlarını etkileyen örneğin, kurumsal normlar, parti, medya, siyasi çevre vb. (Childs, Webb ve Marthaler, 2010: 202) göz ardı edilmesi kuramın zayıflıkları olarak görülmektedir. Son araştırmalarda temsili kurumlarda; kadın temsilcilerin sayılarından çok onların pozisyonlarının daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kadınların nitelikli temsili için kadınların kritik çoğunluklarından ziyade *kritik aktörlerin (critical/key actor)* kritik eylemlerinin daha etkili ve önemli olduğu tartışılmaktadır (Dahlerup, 2006; Celis, 2008: 11; Celis, Webb ve Marthaler, 2010: 199). Kritik aktörler, bireysel ya da grup olarak kadın çıkarlarına yönelik politikaların oluşturulmasında temsilcilerden daha fazla rol oynamaktadır. Kritik aktörler, kadın ve erkek parlamento temsilcileri, hükümetler, bakanlar, parti üyeleri, bürokratlar ve sivil toplum üyeleri vb. (Celis ve Childs, 2008: 421) geniş bir siyasal alanın olası oyuncusudurlar. Kadınların nitelikli temsilde olası aktörlerin sayısının ve çeşitlerinin artması hem kadınların çıkarlarının temsil edilmesine hem de kadınların grup olarak nitelikli temsiline ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Celis, Childs, Kantola ve Krook, 2008: 104). Ayrıca kritik aktörler eylemlerini (*kritik çoğunluk kuramına göre*), hem daha düşük oranda ve sayıda (1 kişi bile olabilir) gerçekleştirmekte hem de kadın olmaları da gerekmemektedir (Celis ve Childs, 2012: 214). Kadınların çıkarını savunan kritik aktörler; erkek/sivil toplum üyeleri/parti üyeleri vb. olabilmektedir. Buradan temsilcilerin kim olduğu değil kimin/kimlerin kadınları/kadın çıkarlarını daha iyi temsil etmesi anlaşılmaktadır. Bu yüzden son dönem siyaset ve toplumsal cinsiyet araştırmaları kritik çoğunluk kuramını artan oranda reddetmektedir. Yerine, kadınların nitelikli temsili için çoklu/çeşitli aktörleri ve hedefleri getirmektedir.

Kadınların nitelikli temsili ile ilgili son çalışmalarda, temsilcilerin sadece siyasi/seçilmiş temsilci olmasının önemli olmadığı vurgulanmaktadır (Saward, 2006: 304; Celis, Childs, Webb ve Marthaler, 2010: 203). Saward'ın (2006: 209) "*temsili talep*" kavramı, temsil için yeni ve farklı modellerin düşünülebileceğini ortaya koyarak "*seçilmiş ve seçilmemiş temsilciler gibi uzak ve belirsiz çeşitli aktörler*" temsil konusuna muhafazakar bakış açısının yenilenmesine ve değişmesine neden olabilmektedir. Örneğin seçilmemiş aktörlerin, seçilmiş temsilcilerden daha etkili ve görünür olduğuna örnek olarak; Caroline Criado-Perez'in, bir banknotun üzerine kadın resminin konulması için kampanya başlatması; dünyaca ünlü aktrist Angelina Jolie'nin tecavüze uğrayan kadınlar konusunda konuşmak için dünya seyahatine başlaması ve Türkiye'de kamplarda yaşayan sığınmacıları

ziyaret etmesi; yine ünlü aktör Lindsay Lohan'ın Sultanbeyli'deki sığınmacı evlerini ziyaret etmesi vb. verilebilir. Örneklerden seçilmemiş aktörlerin, temsilcilik görevini seçilmişlere göre çok daha etkili ve etkin olarak yapabildiği düşünülebilir (Celis ve Childs, 2012: 215; Celis, Childs, Kantola ve Krook, 2014: 157). Bu çalışmanın konusunu ise, nitelikli temsilin seçilmiş temsilcileri (kadın belediye başkanları) oluşturmaktadır. Bu nedenle seçilmemiş aktörler ile ilgili literatürdeki tartışmalar ayrıntılı olarak ele alınmamıştır sadece gelişmelerden ve tartışmalardan kısa bir bilgi verilmiştir.

Tekrar Pitkin'in tanımından hareketle kadınların nitelikli temsili tanımında ikinci ve üçüncü kritere döndüğümüzde kadın temsilcilerin, politika sürecinde *kadınların çıkarları ve sorunlarını* temsil ederek bu konulara erkeklerden daha duyarlı olması beklenmektedir. Peki kadınların çıkarları nasıl tanımlanmaktadır? Aynı şekilde kadınların sorunlarını neler oluşturmaktadır? Öncelikle; çıkar, sorun, ve tercih kavramlarının açıklanması gerekmektedir. Karen Beckwith' göre (2011) *çıklarlar*, kadınların yaşamlarının temeli; *sorunlar*, çıkarların stratejik seçimleri; *tercihler*, aktörlerin alternatifler arasından seçimi olarak tanımlanmaktadır. Tanımlamalara göre “*çıklarlar*” kavramının, diğer kavramları da kapsadığı (Beckwith, 2011; Childs ve Krook, 2008: 25), bazen de “*sorunlar*” kavramının diğer kavramları kapsadığı görülmektedir (Celis, Childs, Kantola ve Krook, 2014: 159; Peden, 2015: 12). Ayrıca bu kavramlar birbirlerinin yerine de kullanılabilir (Childs, Webb ve Marthaler, 2010: 202). Bu çalışmada ise “*kadın sorunları*” kavramı, şemsiye kavram olarak kabul edilmektedir.

Kadın çıkarları kavramı, feminist bakış açısı ile literatürde üç çizgide ele alınmaktadır. Bunlar; patriyarkal toplum içinde kadınların geleneksel rolleri (*aile ve çocuk bakımı*) ya da feminist vurgu (*kürtaj ve aile içi şiddet*) (Childs vd, 2010: 202); kadınların işgücü piyasasına katılımları; kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği için rollerini değiştirme fırsatlarıdır (Wagnerud, 2000). Çıklarların ne olduğu sorusuna ilk araştırmacılar, toplumsal cinsiyetten kaynaklı üreme ve üretim alanlarının bölünmesinin çıkarları farklılaştırdığını (Sapiro, Diamond ve Hartshock); sonraki araştırmacılar (Phillips, 1995; Young, 2000) ise, kadın ve erkeğin farklı yaşam deneyimleri ve bilgileri olduğu ve bu nedenle de farklı çıkarları ve sorunları olduğu ve bu çıkarların temsil edilebilir olduğunu vurgulamaktadırlar. Diğer taraftan Phillipps (1995), evrensel kadın çıkarları ve ihtiyaçları tanımını kabul etmemektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı özel yaşam deneyimleri ve çıkarları olduğu ve bu nedenle temsil edilmesi gerekenin de bu

çıkarlar olduğunu belirtmektedir (Celis, 2008: 7). Bu bağlamda kadınların nitelikli temsili için Celis'e göre (2008: 14-15); kadın çıkarlarının (pratik ve stratejik) daha fazla desteklenmesi, yeni sorunlar ve bakış açıları ile kapsamının genişletilmesi ve çıkarlar arasında yaşanan çatışmaların ve ideolojik tartışmaların yansımaları gerekmektedir.

Kadınların siyasi temsili ile ilgili yukarıdaki tartışmaların sonucunda kadınların betimleyici temsili ile nitelikli temsili bir aradalığı kabul edilmektedir. Kadınların yetersiz temsili nedeniyle sayısal varlığını öne çıkaran ve destekleyen betimleyici temsili ile kadınların sayısal varlığının yanında kadın temsilcilerin kadın çıkarları ve sorunları adına eylemde bulunmalarını savunan nitelikli temsili birbirinden ayrılması mümkün görünmemektedir. Her ne kadar kadınların sayısal varlıkları nitelikli temsili garantisi (Celis, 2008: 19) olmasa da kadınların sayısal varlığının öncelikli olması kabul edilmeli ve ondan sonra nitelikli temsili ortaya çıkartıp çıkartmadığı tartışılmalıdır. Kadınların sayısal varlığının, kadınlar üzerindeki sembolik görünürlüğü etkileyerek kadınları güçlendirdiği de tartışılmaktadır. Bu görünürlüğü temsil eden kadın özne, kendi grubunun çıkarları adına eylemde bulunmasa bile o grubun yararına olumlu etki yaratabilmektedir (Jones, 2014: 178). Bu nedenle, bu çalışmanın kadınların siyasi temsili bağlamında kuramsal çerçevesini kadınların betimleyici temsili ile nitelikli temsili birlikteliği oluşturmaktadır.

2.4.3. Feminist Araştırma ve Kadınların Siyasi Temsili

Feminizmin siyasi haklarla ve bu bağlamda kadınların oy ve temsil hakları ile ilişkisi 17. ve 18. yüzyıllarda Batı'da Aydınlanma Çağı (*Akılçılık*) olarak adlandırılan dönemin içinde gelişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. 18. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan Amerikan ve Fransız Devrimleri'nin temel noktasını oluşturan Doğal Haklar Doktrini'nin kadınları kapsamaması üzerine ilk olarak, Olympe de Gouges "*kadın hakları*" adlı el broşürü yayımlayarak doğal hakların kadınları da kapsamaması gerektiğine dikkat çekmiştir ancak bu yüzden Gouges, giyotinle idam edilmiştir. Daha sonra Mary Wollstonecraft, Elisabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony, Sarah Grimke gibi kadın düşünürler başta "*oy hakkı*" olmak üzere kadınların birer vatandaş olarak erkeklerle aynı eşit doğal haklara (*eşitlik, özgürlük, insan hakları vb.*) sahip birer insan olmaları gerektiğini gündeme getirerek eşit hak talebinde bulunmuşlar (Donovan, 2013: 29). Birinci dalga feminizm olarak nitelenen bu dönemin, "*kadınların temsili meselesini bir sorun olarak ilk kez gündeme getirmesi açısından kadın temsili tarihinde önemli bir dönüm noktası*" (Sumbas, 2015: 108) olarak

kabul edilmektedir. 1960’larda ikinci dalga feminizmi ve 1990’larda üçüncü dalga feminizmi çerçevesinde kadınların siyasi varlık/çıkarlarının temsillerinin daha farklı karşıtlıkların (*kamusal/özel alan; farklılık/eşitlik*) sonucu ortaya çıkan gerilimler etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu karşıtlıklar feminist hareketin geniş yelpazesinde üç dönem altında üç farklı biçimde sorgulanmaktadır. Birinci dalga feminizmin, “*kadınların kamusal alana eşit katılımlarını ve temsil edilmelerini savunan liberal eşit haklar politikası*”; ikinci dalga feminizmin, “*temsili demokrasinin ve vatandaşlığın eril kuruluşunu kamusal/özel alan ayırımı üzerinden sorgulaması*”; üçüncü dalga feminizmin, “*kadınlar kategorisinin kimleri temsil ettiği ve kimleri dışladığı*” (Sarıtaş, 2014: 1-2) başlıkları altında ele alınmaktadır.

2.4.3.1. Birinci Dalga Feminizm: Eşit Haklar Talebi

Feminist araştırma içinde birinci dalga feminizm olarak da adlandırılan Aydınlanmacı Liberal Feminizm, hem Doğal Haklar Doktrini’nin teorik temellerine hem de aydınlanma liberalizminin düşünsel dünyasına dayanmaktadır. Doğal Haklar Doktrini’ne göre, her birey doğuştan gelen devredilmez ve vazgeçilmez “*doğal haklara*” sahiptir. Liberal erkek kuramcılara göre ise, bu doğal haklara sahip bireyler ailelerin efendileri olan mal sahibi erkekler olarak kabul edilmektedir. Bunun üzerine feminist araştırmacılar, kadınların da birer vatandaş olarak erkeklerle aynı eşit doğal haklara (*eşitlik, özgürlük, insan hakları vb.*) sahip birey olması gerektiğini vurgulayarak seslerini duyurmaya başladılar. Ancak, daha Fransız Devriminin ilk yıllarında kadınların da oy kullanma hakkı olduğunu vurgulayan ve 1791 yılında “*kadın hakları*” adlı broşür yayımlayan Olympe de Gouges giyotinle idam edilmiştir (Donovan, 2013: 20-21). Bu olaydan bir yıl sonra ise feminist araştırmanın klasiği olarak kabul edilen Mary Wollstonecraft’ın 1792 tarihli “*Kadın Haklarını Savunma (A Vindication of the Rights of Women)*” adlı eseri yayınlanmıştır. Wollstonecraft çalışmasında, “*kadınların salt cinsel varlıklar olmadığını her şeyden önce insan olduğunu öne sürmektedir. Hem toplumda hem de kadının durumunda değişiklik yapabilmek için duyulan en temel ihtiyaç eşitliktir. Buradaki eşitlik, kişinin bir başkasına bağımlı olmaması anlamına gelmektedir*” (Arat, 1991: 49). İnsanlara yeteneklerini geliştirip uygulayabilecekleri, istedikleri mesleği seçip istedikleri etkinliği yapabilecekleri fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu yüzden kadınlar, yasalar karşısında erkeklerle eşit haklara ve eşit statüye kavuşmak için; mülkiyet ve miras hakkı, çocuğun velayeti, eğitim,

kamusal hizmetlere katılma hakları ve özellikle de oy kullanma hakkı vb. talep edilmeye başlanmıştır.

Kadınların bu hak taleplerinden özellikle oy kullanma hakkı (*Süfraj Hareketi*) talebi 19. yüzyılın 2. yarısından 20. yüzyılın başına kadar kadın hakları kampanyasının temel mücadele alanlarından biri olurken kadınların seçilme hakkı ikincil bir mesele (Phillips, 1991: 71) olarak görülmüştür. Kadınlar, erkeklerle ekonomik, sosyal ve siyasal eşitlik sağlayabilmek için oy kullanma hakkını temel araç olarak gördükleri için bu hakkı elde etmek için örgütlü mücadele başlatılar. Başta Amerika olmak üzere çeşitli ülkelerde çok sayıda kadın örgütü kuruldu ve temelde oy kullanma ve eğitim hakkı, kamu görevlerinde çalışma hakkı, eşit işe eşit ücret gibi hedefler için mücadeleye başladılar (Acar-Savran, 2009:155). Mücadele sonucunda kadınlar oy kullanma haklarına bazı ülkelerde aşamalı olarak ulaşırken bazı ülkelerde herhangi bir aşama olmadan doğrudan oy kullanma haklarını elde ettiler. Örneğin, İngiltere’de 1918 yılında ilk olarak evli ve 30 yaşını doldurmuş kadınlar oy kullanma hakkını elde ederken ancak on yıl sonra (1928 tarihinde) bu sınırlı kullanım kaldırılarak tüm kadınlar oy kullanma hakkına kavuşmuşlar. Bazı ülkeler kadınlara seçme ve seçilme hakkını birlikte tanırken bazı ülkeler önce seçme sonra seçilme ya da tam tersi süreç takip etmişler. Yeni Zelanda 1893 yılında tarihte kadınlara oy kullanma hakkını veren ilk ülke olmasına rağmen kadınlara seçilme hakkını ancak 26 yıl sonra 1919’da verebilmiştir (Ekşi, 2005: 16). Benzer durum Türkiye’de de yaşanmıştır. Kadınlara önce 1930 yılında 1580 sayılı Kanunla belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı, 1933 yılında 2349 sayılı Kanunla köy ihtiyar heyetlerine ve muhtarlığa seçme ve seçilme hakkı ve 1934 yılında da milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

Aydınlanmacı feminist siyaset bilimcilerin bazılarının kitaplarında ve söylevlerinde “*siyasal temsil*” kavramı yer almaktadır. Örnek vermek gerekirse Sarah Grimke 1838 tarihli “*Eşitlik Üzerine Mektuplar (Letters on Equality)*” adlı kitabında; *siyasal temsil hakkı tanınmadan vergi mükellefi sayılmayı* ilk olarak tartışmaya açmaktadır. Elisabeth Cady Stanton 1854 tarihli söylevinde, *özellikle evli olmayan kadınlara siyasal temsil hakkı verilmeden vergi mükellefi olmalarını* şikayet etmektedir. Benzer ifadeyi Suzan B. Anthony, *siyasal olarak temsil edilmediği halde vergi mükellefi olmaya zorlanan* şeklinde kullanmaktadır. Cümlelerde geçen siyasal temsil kavramının daha çok oy kullanma/seçme hakkı anlamında kullanıldığı söylenebilir. 1870 yılında Amerikan Anayasasına eklenen 14. maddenin 2. faslında “*oy kullanma hakkı bir eyaletin erkek sakininden esirgenirse, siyasal*

temsilin temeli sarsılır” (Donovan, 2013: 44-54) maddesinden de siyasi temsilin seçme hakkı anlamında kullanıldığı doğrulanabilmektedir.

Bu mücadeleler sonucunda dünyanın bir çok yerinde kadınlar başta oy kullanma hakkı dahil, diğer yasal haklarını (*seçilme hakkı, çalışma, eğitim vb.*) kazandılar. Ancak bu kazanımlar, kadınların bağımlı statülerinin ortadan kalkmasını sağlayamadığı gibi kadınları temsili ve kamusal alanın kadınlara yönelik dönüşümü için yeterli olamamıştır (Sumbas, 2015: 108). Oysaki aydınlanmacı feministler, kadınlara erkeğin yasal eşitliğinin sağlanması ile toplumsal eşitliğin sağlanacağı yani kadın-erkek arasındaki eşitsizliğin kendiliğinden ortadan kalkacağını ve kamusal/siyasal alanda kadınların görünür olacağına inanmışlardı (Yaraman, 2015: 19) ama gerçekte öyle olmamıştır. Özellikle kadınların yasalar önünde eşitliği talep edilirken “*özel alana dokunulmaması*” bu dönemin en temel problemlerinden biri olmuştur. Aydınlanma döneminde ortaya konulan kamusal/özel alan ayrımı/karşıtlığı bugün de ahlaki, toplumsal ve siyasi hayatımızı belirlemeye devam etmektedir (Donovan, 2013: 65-67). Bu bağlamda kamusal/özel alan ayrımına en büyük feminist eleştiri ikinci dalga feminizmin “*cinsiyet rollerine dayalı kamusal/özel alan*” vurgusu ile getirilmektedir.

2.4.3.2. İkinci Dalga Feminizm: Kamusal/Özel Alan İkiliği

İkinci dalga feminizm, 1960’ların sonunda başlayarak 1980’lerin başına kadar süren dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde cinsiyetler arası “*farklılık*” vurgusu ön plana çıkmaktadır. Birinci dalga feminizmin cinsiyetler arası “*eşitlik temelli hak*” talebinden ikinci dalga feminizmin “*farklılık temelli hak*” talebine doğru bir evrilme görülmektedir. İkinci dalga feminizmde kadın ve erkeğin farklı olduğuna vurgu yapılmakta ve bu farklılıklar temelinde eşit haklar talep edilmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollere atfedilen değerler ele alınmaktadır. Ayrıca, kadınların kamusal/siyasal alanda varlığının ve çıkarlarının temsil edilmesinin önündeki temel engellerden; iktidarın erilliği, kamusal/özel alan ayrımı gibi araştırma ve tartışmalar aracılığıyla kadın karşıtı öğelerin irdelenmesi ve dönüştürülmesi de amaçlanmaktadır (Yaraman, 2015: 18). Ancak o zamandan bugüne kadınların siyasi temsili konusunda istenilen bu dönüşüm gerçekleştirilememiştir. Kadınların siyasi temsillerinin önünde hala kültürel, sosyal, ekonomik, psikolojik ve pratik engeller varlığını devam ettirmektedir (Sumbas, 2015: 108). Engellerin temelinde kamusal/özel alan ayrımının olduğu kabul edilmektedir.

Modern siyasal kurumların ve temsil biçimlerinin temel dayanağını oluşturan kamusal/özel alan kavramı ikilisi, aynı zamanda kadınların siyasi temsiline yetersizliği noktasında yapılan pek çok değerlendirmenin temel dayanağını oluşturmaktadır (Acar-Savran, 2009:155). Kamusal/özel alan¹¹ ayrımı üzerine kurulan modern siyaset alanı, kadını özel alana hapsederken ve özel alanla bağıyı görünmez kılarken aynı zamanda kadınla ilgili olanı kamusal alandan yani siyaset alanından ve ekonomik yaşamdan dışlamaktadır. Özel alanın, aile ya da cinsel politikanın bir parçası olduğu gerçeği kadınları özel sorumlulukları çerçevesinde baskılamakta ve kadınların kamusal/siyasal alanda erkeklerle rekabetini engellemektedir (Bryson, 2003: 155). “*Kamusal/özel yaşam ayrımı, yaşamın bütün alanlarında cinsiyetler arası toplumsal hiyerarşileri ve eşitsizlikleri pekiştirmeye ve sürdürmeye yaramaktadır*” (Cohen, 1999: 271). Bu nedenle ikinci dalga feminizm en başından beri kadınları ve çıkarlarını kamusal/siyaset alanından temsil edilememesinden dışlayan ya da bu alana girdiklerinde dezavantajlı duruma getiren kamusal/özel alan ayrımını sorgulamaktadır. Sorgulamanın hedefine de liberalizmin geliştirdiği birey ve yurttaşlık hakları kavramlarını yerleştirmektedir.

¹¹ Kamusal/özel alan kavramı, eski Yunan düşüncesine dayanmakta ve Yunan kentlerinde bu ayrım oikos/polis ikiliği biçiminde ortaya çıkmaktadır. Polis, özgür vatandaşların (erkeklerin) ortak kullandığı alanı anlatmakta ve tek tek şahıslara ait olan alanı anlatan oikos’tan ise kesin olarak ayrılmaktadır. Polise katılabilmek için yoksul ve köleden yoksun olmamak gerekmektedir. Polis’te bir şahsın konumunu oikos’taki despotluğu belirlemektedir. Oikos’ta hayatın yeniden üretimi, kölelerin çalışması kadınların hizmeti, doğum, ölüm vb. faaliyetler sürdürülmektedir ve bu faaliyetler despotluğun şemsiyesi altında yapılmakta ve özel alanın gölgesinde gizlenmektedir. Polis, vatandaşlara eşitler arası ilişki ve onur kazanabilecekleri serbest bir alan sunmaktadır (Habermas, 2010: 60). Oikos, kadınların, kölelerin ve çocukların yeri olan üretim ve yeniden üretim alanını ifade eden ev içi alanı; Polis ise, erkeklerin yeri yani politika ve kamusal alanı olmaktadır. Bu nedenle gerek Platon gerek Aristo hanenin özel dünyasının karşısına politikanın kamusal dünyasını koymaktadırlar. Hane, üretimin ve yeniden üretimin alanı olması nedeniyle gerekliydi ama politikanın talep ettiği akılcılık, bilgelik ve kahramanlığı temsil edemediği için sıradan kabul edilmektedir. Aristo’ya göre kadınların siyasette yeri yoktur çünkü kadınlar “doğaları” gereği özel alanın düşük erdemlerine uygundur. Platon, Aristo’nun bu fikrine katılmamakta ve kadınları en yüksek siyasi role (temsile) muhtemel adaylar olarak görmektedir ancak, Platon “Devlet” adlı eserinde seçkin muhafızların aile yaşamından vazgeçmeleri gerektiğini belirtmektedir (Phillips, 2012: 44-45). Buradan Yunan kentlerinde ve düşünürlerinde kamusal/özel alan ayrımının bu kadar açık ve keskin olarak yapılandırıldığı görülmektedir. Oysa Yunan Kentlerinden farklı olarak Ortaçağın feodal toplumunda kamusal/özel alan ayrımı bu keskinlikte kurulmamaktadır (Hall, 1973; 49-51; Acar-Savran, 2009:107). Feodal toplumda toprağa bağlı kamusal erk, özel/shahsi ellerde yani soyluların şahsında temsil edilmektedir. Böyle olunca kamusal erk, ayrı alan ve kurumlar arasında paylaşılmamakta ve ortaya bütünlüklü bir kamusal alan ortaya çıkmamaktadır. Habermas (2010: 64), özel alandan ayrılmış, kendi başına bir alan olarak kamusal alandan söz edilemeyeceğini ve temsili kamunun kendini toplumsal bir alan bir kamu alanı olarak ortaya koymadığını belirtmektedir. Hanedanlar arasında paylaşılan kamusal erkten özellikle soylu ailelerin kadınları erkeklerin yokluğunda toprak yönetiminde ve silah kullanımından az da olsa faydalandıkları görülmektedir (Acar-Savran, 2009: 108). 16. yüzyılda merkezi devlet yapısının güçlenmeye başlanması diğer taraftan feodal toprak yapısının parçalanması sonucunun ortaya çıkarması ile Lord’un kamusal gücünün aile babasına geçtiği ve böylece patriarkal aile yapısının ortaya çıktığı görülmektedir. Patriyarkanın modernite öncesi bu durumunda kamusal/özel alan ayrımının toplumsal cinsiyete göre yapılandırılmadığı söylenebilmektedir (Acar-Savran, 2009: 113). Kamusal/özel alan ayrımının tarihsel gelişim süreci 17. yüzyıldan itibaren modern halini alırken kamusal alan/kavramsallık kavramları da dönüşmeye devam etmektedir. Habermas (2010) bu dönüşümü, “*Kamusal alanın Yapısal Dönüşümü*” adlı çalışmasında ele alarak değerlendirmekte ve bu değerlendirme üzerinden yeni bir kamusal alan tanımlamaktadır.

Liberalizm üzerine oturan modern toplumda böyle bir kamusal/özel alan ayrımı üzerine kurulmaktadır. Liberalizmin, kralın egemenliğine karşı bireyin egemenliğini savunması ve bireylerin özgür iradeleri ile bir araya gelerek oluşturdukları “*toplumsal sözleşme*” ile egemenlik haklarını siyasal iktidara devretmektedir. Böylece ortaya çıkan burjuva kamusal alanı sözleşme yapan bireylerin “*ortak çıkar*” alanını temsil etmekte ve liberalizmin soyut bireyi de üretim ve siyasetin temel kurucu öznesi olarak tanımlanmaktadır. Liberalizmin soyut bireyi anlam dünyasını kamusal/özel, akılcı/duygusal, doğal/tarihsel ikili kavramlaştırmalar çerçevesinde kurarken bu kavramlardan biri diğerine karşı hükmetme hak veya yetkisi ile donatılmaktadır. Kamusal alan, toplumsal ve siyasal alan olarak olumlanırken özel alan, öteki/mahrem olarak kamusal alandan dışlanmaktadır (Üşür, 1994: 58). Liberalizm kamusal/özel alan ayrımını ataerkil pratiklere uygun olarak cinsiyetler arası iş bölümüne dayandırmaktadır. Liberalizmin eşit, özgür soyut bireyi erkek bedeninde kendisini kamusal alanda temsil ederken kadınlar doğası gereği kamusal/siyasal alana uygun görülmemekte ve aile içinde erkeklere bağımlı/ikincil olmaları doğal kabul edilmektedir (Okin, 1998: 118-9). Oysa kapitalist toplumun ücretli ve istihdam temelli toplum olması kadınlarla erkekleri farklı yurttaşlık statüleri ile değerlendirmektedir. Refah devleti politikaları yurttaşlığı istihdam temelinde tanımladığı için kadınların yurttaşlığı eksik yurttaşlıktır. Bu yüzden Pateman (1998: 241-245) göre, kadınlar yurttaş olduklarında bile erkeklerle aynı biçimde yurttaş olamamaktadır. Kapitalist toplum da istihdam temelli vatandaşlık vurgusu ile kadını kamusal alandan dışlayarak siyasi temsilini engellemektedir.

Bu anlamda hem liberal hem de cumhuriyetçi yurttaşlık¹² geleneğinde kamusal alan akılla, özel alan ise duygu ve arzuyla özdeşleştirilmektedir (Kartal, 2016: 74). Her iki yurttaşlık geleneğinin bu katı kamusal/özel alan ayrımına radikal feministler, “*kişisel/özel olan politiktir (Personal is the Political)*”¹³ sloganı ile en keskin eleştirilerini getirmişlerdir. “*Kişisel olan politiktir*” ifadesinde geçen “*politik*” kelimesi sadece seçmen ve seçim siyasetini tanımlamamaktadır aksine kelime anlamı olarak daha geniş bir alanı kapsayan güç ilişkilerini tanımlamaktadır (Hanisch, 2013: 39-40). Kamusal/özel alan ayrımını belirleyen temel faktörün ataerkil sistemden kaynaklı olduğu ve gerek kamusal (*eğitim*,

¹² Liberal yurttaşlık, 17. yüzyıldan itibaren ulus devletin siyasal cemaatine aidiyeti yurttaşlık hakları ile garanti altına alan liberal geleneğin anlayışıdır. Bu hak temelli yaklaşım, rasyonel her insanın eşit olduğu ve bu nedenle hakların evrenselliğini savunur. Cumhuriyetçi yurttaşlık ise, liberal yurttaşlığın haklar ve sorumluluklar ile eşitlik anlayışının yanında siyasal alanda tercihler yapabilmek için toplumsal rolleri ve “iyi” bir yurttaş olmak için gerekli ahlaki nitelikleri de barındırmaktadır (Kartal, 2016: 64-65).

¹³ Radikal feminist Carol Hanisch’in “*Kişisel olan politiktir*” adlı makalesi ilk olarak 1970 yılında “*Notes From the Second Year: Women’s Liberation*” adlı dergide yayınlanmıştır (Hanisch, 2013: 39-40).

siyaset kurumları vb.) gerekse özel kurumların (*aile*) tümünün bu ideolojiyi ürettiği ve kadının ezilmesini pekiştirdiği anlatılmaktadır. Bu nedenle radikal ve sosyal feministler kamusal/özel alan ayrımına bu sloganla cevap vererek kadınların özel alanda ezilmesine dikkat çekmektedirler. Liberal kuramın özgür ve güvenli yaşamın temel alanı kabul edilen özel alan temelden reddedilerek kamusal/özel alan arasındaki ayrım ortadan kaldırılmak istenmektedir. Kadınlara kamusal alanın kapısı aralanacak ve liberal kuramın birey ve yurttaş kavramına kadınlarda dahil olarak siyasal bir kişilik kazanması sağlanabilecektir.

Aslında özel alanın siyasallaştırılmasının temel amacı kadınların kamusal alanda görünür olmasını yani temsil edilmesini sağlayabilmektir (Çaha, 2010: 87-88). Mackinnon'a (2003) göre, özel alanda kadınların seçme hakkı yoktur ve karar alma süreçlerine katılmaları çok sınırlıdır. İşte bu nedenle özel alan araştırılmak ve siyasallaştırılmak istenmektedir. Kişisel olanı politik olarak tanımlayanlar için özel olan da kamusaldır (Mackinnon, 2003: 223). Özel alanın siyasallaştırılması ile kadınların kamusal/siyasal görünürlüğü arasında bir bağ kurulmaktadır. Acar-Savran'a (2009:155-156) göre ise, kadınların ve özel sorunlarının kamusal tartışmanın bir parçası haline gelerek kamusal görünürlük kazanabilmeleri için kamusal alanın yeniden yapılanmasına ilişkin yeni bir bakış açısı yani kamusal/özel alan birliğini pratikte kuran bir bakış açısının olması gerekir. Yeni bakış açısını oluştururken özen, bakım, dayanışma vb. gibi kategorilerle yetinmek ya da daha ileri gidip kadınların "*insan hakları ve siyasal temsili*" türünden hukuksal ve siyasal kategorileri eklemek yeterli değildir. Her şeyden önce bu kategorilere "*ekonomik*" kategorileri eklemek ve yeniden tartışmaya açmak gerekmektedir.

Bazı feministler bugün, kamusal/özel alan ayrımından kaynaklı özel alana mahsus bazı mahremiyet haklarının olduğunu ve bu haklarını korumak istediklerini belirtmektedir (Bryson, 2003: 156). Kamusal/özel alan ayrımının korunması gerektiğini vurgulayan birçok feminist (*Elshtain, Iris Young, vd.*) bulunmaktadır. Diğer taraftan feminizmin öncülük ettiği yeni kimlik yönelimli hareketler kamusal alanı liberal ve demokratik stratejinin reddi açısından eleştiriye uğratmaktadır. Demokratik feministler, bir taraftan kamu alanı kavramının vazgeçilmez olduğunu vurgularken diğer taraftan kamu alanını "*kadına ve farklılığa saygılı*" hale getirme çalışmalarını yürütüyorlar (Cohen, 1999: 272). Kamusal alanda farklılıkların tanınması ve temsil edilmesi sorunu çağımızın "*postmodern durumu*" göz önünde bulundurulduğunda özellikle hangi farklılıkların tanınması ve temsil edilmesi ile hangi farklılıkların göz ardı edilmesi sorusu vb. etrafında tartışmalar devam

etmektedir. Kamusal ile özel alanın belirsiz hale geldiği günümüzde kamu hayatında özel farklılıkların fiilen temsilinde rol oynayan özellikle cinsiyet, ırk ve etnik aidiyetle ilgili bazı somut sorunlar ve sorular ele alınmaktadır. Kadınları sadece kadınlar mı temsil etmeli? Kadınların siyasette temsili sayılarıyla orantılı olmalı mıdır? (Gould, 1999: 244-245). Soruların cevapları klasik liberal hak anlayışından farklı bir hak ve adalet anlayışı çerçevesinde ele alınmaktadır. Klasik liberal eşit haklar anlayışı farklılıkları görmezden gelmektedir. Kamusal alanda farklılıkların tanınması ve farklılık haklarının korunması adalet ilkesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Gould'a (1999: 258-259) göre, bu yeterli değildir ve adalet ilkesinin yeniden formüle edilmesinin yanında daha fazlasının yapılması gerekmektedir.

Diğer taraftan, kamusal ve siyasal alanda farklılıkların temsili ifadesi düşünce açısından bir sorun taşımaktadır. Farklılık vurgusu farklılıklar arasında bir hiyerarşiye ve çoğunluk olan farklılığın tiranlığına yol açma tehlikesi barındırmaktadır. Kamusal alanda ve temsili kurumlarda farklılıkların temsili kolay değildir (Kalaycı, 2013: 21-23). Tam da bu bağlamda kadınların, kadın çıkarlarının ve farklılıklarının temsili çağımızın postmodern durumu içinde düşünüldüğünde o kadar da kolay olmadığı görülebilir. Kadınlar kategorisinin kimleri temsil edip kimleri dışladığı ya da hangi kadın temsil etmeli/edilmeli gibi sorular daha radikal biçimde üçüncü dalga feminist hareket içinde sorgulanmaktadır.

2.4.3.3. Üçüncü Dalga Feminizm: Kadınlar Kategorisi Eleştirisi

Üçüncü dalga feminizm dünyada 1990'larda yükselmeye başlamıştır. Kadın hakları ve eşitliğinin daha karmaşık, toplumun kültürel ve sosyal ilişkilerden kaynaklanan sorunlar üzerinden tartışılması gerektiği vurgulanmaktadır (Sumbas, 2015:108). Kadınların ortak çıkarlarının düşünüldüğü kadar açık olup olmadığı da sorgulanmaktadır. Sorgulama kadınlar arası farklılıkları gündeme taşıırken kadınlık kategorisinin kimleri temsil edip kimleri dışladığı daha radikal biçimde ele alınmaktadır (Sarıtaş, 2014: 2) Yine aynı şekilde hangi kadın temsil etmeli/edilmeli ya da kadınları, kadın temsilciler mi temsil etmeli gibi sorular bu kapsamda tartışılmaktadır.

Feminizimde çoğunlukla kadınlar kategorisi, siyasi olarak temsil edilmesi hedeflenen özneyi oluşturmaktadır. Kadınların ve kadın çıkarlarının ya yanlış temsil edildiği ya da hiç temsil edilmediği yaygın kültürel durum göz önünde bulundurulduğunda; kadınları

tümüyle temsil eden bir dilin geliştirilmesinin kadınların siyasi görünürlüğüne teşvik etmek açısından yeterli kabul edilmektedir. Ancak son zamanlarda feminist hareket ile siyaset arasındaki bu yaygın anlayışa feminist araştırma içinden meydan okunmaktadır. Butler’a (2012: 44) göre meydan okuma iki başlık altında yapılmaktadır; “*kadınlar öznesinin artık kalıcı ve istikrarlı bir şey olarak anlaşılmadığı*” ve “*kadınlar kategorisini neyin oluşturduğu ya da neyin oluşturması gerektiği*” dir.

Feminist araştırma açısından kadın olmanın anlamı hiçbir zaman görüldüğü kadar açık olmamıştır. “*Feminist araştırmada kadınlardan bahsedildiğinde anlaşılması gereken beyaz kadınlar olmaktadır. Bu yüzden siyah feministler, ortak kadınlık kimliğinin esasen beyaz, orta sınıf kadınların deneyiminden kaynaklandığını ve içerdiği sınıfsal ve ırksal dışlama mekanizmalarını gizlediklerini vurgulamaktadır. Bunun karşısında sömürge ülkelerindeki kadınlar da hem beyaz feminizme hem de siyah feminizme sömürgecilik deneyimlerini göz ardı ettikleri eleştirisini*” (Sarıtış, 2014: 4) getirmektedir. Bununla birlikte özellikle son yıllarda postmodernizm akımıyla birlikte, “*yoksul ve işçi sınıfından olan kadınlarla renkli ırktan gelen kadınlar ve lezbiyenler, yaşamlarını aydınlatma ve yaşadıkları sorunları ifade etme konularında yetersiz kalan feminist kuramlara karşı eleştirilerini daha geniş bir kitleye duyurmaktadır. Bu kadınlar, ikinci dalga kadın hareketinin başlangıcına hakim olan orta sınıf, heteroseksüel, beyaz kadınların deneyimlerinden yanlış bir biçimde çıkarsanmış olduğunu göstermektedir*” (Benhabib, 2014: 33). Bu bağlamda “*kadınlar*” teriminin yeterince kapsayıcı olmadığı ve bu nedenle ortak bir kimliği ifade ettiği varsayımı feminizm için siyasi bir sorun teşkil etmektedir (Butler, 2012: 46). Kadınlar kategorisi feminist hareketin başından beri kendi içinde bölünmektedir. Bölünmenin temel eksenleri olarak milliyet ve sömürge durumu, sınıf, ırk, etniklik, din, göçmenlik, cinsel yönelim, yaş, bedensel durum ve medeni durum sayılmaktadır. Ayrıca, kadın hareketi farklı siyasi ve ideolojik (*liberal, muhafazakar, milliyetçi, islamcı, dindar, radikal, queer, vb.*) söylemlere eklenerek kadınlar arasındaki toplumsal farkları (Özkazanç, 2015: 60) çeşitlendirmektedir

O zaman bu kapsayıcılığı oluşturabilmek için “*kadın*” kelimesinin önüne beyaz, siyah, işçi, müslüman vb. sıfatları eklememiz mi gerekecek, diğer taraftan kadın kelimesinin önüne eklenen bu sıfatların da aslında dışlayıcılık özelliği taşıdığına göz ardı edilmemesi gerekir. Kadınlık kategorisi hiçbir zaman tam ve eksiksiz bir temsil sağlayamamaktadır. Halbuki feminizmin kimlik siyasetinde direktmemesi aynı zamanda feminizmin hali hazırda verili

kimliklerin sabit ve değişmez özlerinin temsiline sıkışmasını önleyecektir. Kadın kategorisi sürekli yeniden ele alınarak değerlendirilecektir. Bu, farklılığı mümkün olduğunca çok tanıyacak bir temsil için ufuk açmaktadır (Sarıtaş, 2014: 5). Ama yine de kimlerin kadınlar adına söz alabileceği/söyleyeceği yani kimlerin kadınları temsil edeceği giderek hararetlenen bir tartışmanın konusu olmaya devam edecektir..

Bora'ya (2011) göre, önce siyasal temsilci kadınların kimler olduğuna bakmak gerekir. Aslında yalnızca siyasal temsil değil kamusal temsilciler olarak da hangi kadınların temsilci olarak ortaya çıktıkları, seçildikleri ya da işaret edildikleri önemlidir (Bora, 2011: 120). 23. Dönem TBMM'de yer alan kadın temsilciler üzerine yapılan bir araştırmada; TBMM'de temsil hakkı kazanan az sayıdaki kadının birbirlerine fazlasıyla benzer özelliklere sahip homojen bir grup oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Kadınların çoğu iyi eğitim almış, meslek sahibi, evli ve çocuklu kadınlardır. Kadınların çoğunun siyasette tutunabileceklerini sağlayacak sosyal ve siyasal ağlara sahip (Aydın, 2008: 106) olduğu da görülmektedir. Bunun üzerine Bora (2011: 120) çok önemli bir tespitte bulunarak söz konusu olan temsilin gerçek anlamda kadın temsili olmadığı bunun yerine "*temsili kadın*" olduğuna dikkat çekmektedir.

Diğer taraftan feministler; kota, parite, eşbaşkanlık, fermuar vb. yöntemlerini savunarak kadınların karar alma mekanizmalarında ve temsili kurumlarda eşit temsil edilmesini sağlamak için uğraşmaktadır. Yöntemler siyasal temsilin önündeki siyasal, toplumsal, iktisadi ve yapısal engelleri uzun vadede dönüştürürken aynı zamanda siyasal temsili belirli kimliklerle sınırlandırma tehlikesi taşımaktadır (Phillipps, 1999: 213-214). Tehlikeyi önleyebilmek için Sarıtaş'a göre (2014: 4) yapılması gereken, her zaman feminizmin siyasal öznesinin tartışmaya açık olmasının gerektiğidir.

Postmodern tavır ise, "*İnsanın, Tarihin ve Metafiziğin ölümü*" tezlerini (Flax, 1990: 32) ortaya koymaktadır. Benhabib'e (2014: 35) göre postmodernizm, öznenin ölümünü ilan etmektedir. O zaman kadınların kurtuluş ideallerini hedefleyen feminist politika öznesinin ölümü ile imkansız hale gelmektedir. Feminizmin hem postmodern olup hem de öznesinin kurtuluş fikrini korumaya devam etmesi mümkün değildir. Öznenin ölümü tezi feminist politikanın amaçlarıyla bağdaşmamaktadır. Feminizmin siyasal öznesi olan kadınlar kategorisinin bu şekilde radikal biçimde sorgulanması, bu sorgulamanın hem temsili politikanın hem de feminist politikanın zeminini yok edeceği endişelerine yol açmaktadır.

Butler (2014: 53), “*özne eleştirisi, öznenin yok sayılması ya da inkarı değil, önceden verilmiş ya da temelci bir öncül olarak öznenin kurulumunu irdeleme yoludur*” diyerek Benhabib’in bu eleştirilerine cevap vermektedir. Feminist öznenin, hangi dışlamalarla kurulmuş olduğu ve o dışlanmış alanların neler olduğu sorgulanarak daha önceden sorgulanmamış ve yetki verilmemiş alanlarda özne olabilmenin, konuşmanın ve siyaset yapabilmenin önü açılmaktadır. Bu nedenle özne ölmez! Ayrıca, “*tam da kadınların yeni yeni özne statüsüne kavuşurken, postmodern konumların çıkıp öznenin ölümünü ilan etmelerine dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda bazıları bunu, yeni yeni kendi adlarına konuşmaya başlayan kadınlara ve özgürleşmemiş diğer gruplara karşı bir komplo olarak görmektedir*” (Butler, 2014: 60). O halde günümüzde feminist politikanın temel sorusu; feminist politikanın öznesi öldüyse kadınları kim temsil edecek ya da kadınlar arası tüm bu farklara rağmen ortaklık nasıl kurulacaktır? Soru kapsamında tartışmalar devam etmektedir.

Diğer taraftan üçüncü dalga feminizm, farklılığı liberal demokrasi eleştirisinin merkezine taşıyarak liberal demokrasinin cinsiyet, ırk, sınıf gibi fikir ve inançlar arasındaki farklılıkları karşılayamadığını ortaya koymaktadır. Liberal demokrasi için esas olan inançların ve düşüncelerin farklılığı yani fikirler politikasıdır. Fikirler politikası, hem temsilcinin hem de temsil edilenin sınıfını, cinsiyetini ve ırkını soyut insan düşüncesi perdesi arkasında gizlemektedir. Bu yüzden Phillipps (1999), siyasi temsil hakkındaki tartışmaların odağının “*fikir politikalarından varlık politikalarına*” kayması gerektiğini savunmaktadır. Phillips’e göre, fikir politikaları temsilde siyasal dışlama sorunlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Demokrasiler siyasal eşitlik vaadini yerine getirecekse ele alması gereken konuların başında varlık politikaları gelmektedir. “*Varlık politikası ne temsil edilenin ne de temsilcinin soyut insanlar olmadığını göstermektedir. Varlık politikası siyasetin gündemine yerleştğinde, temsilcinin temsil edilenle deneyim ortaklığına sahip olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle temsili demokrasilerde kadınların ve çıkarlarının kadınlar tarafından temsil edilmesi talebi bu gereklilikten kaynaklanmaktadır*” (Sarıtaş, 2014: 3). Aynı şekilde temsili demokrasi tartışmalarında kadınların eşit temsili, kadınlar için neden önemli sorusuna verilen cevaplar da açıkça kadınların siyasi temsil sorununu devreye sokmaktadır.

2.4.4. Temsili Demokrasilerde Kadınların Eşit Temsilinin Kadınlar İçin Önemi

Demokrasi teorilerine bakıldığında Eski Yunanlılar'ın kadınları ve köleleri Polis'lerden dışlamalarına rağmen demokrasiyi düşünebildikleri ve yine liberalizmin bireysel özgürlüğü temel almasına rağmen herkesin oy kullanmak isteyebileceği konusunu hiç tartışmadan insanların eşitliğinden söz ettiği görülmektedir (Phillipps, 1991: 1). Üstelik bu eşitlik, benzerlik ve aynılaştırma üzerine kuruludur ve herkesin benzemesi aynı olması gereken prototip de beyaz, burjuva ve rasyonel erkek'tir (Berktay, 1998: 37). Modern temsili siyasal kurumların öznesi olarak karşımıza çıkan beyaz, bujuva ve rasyonel bireyler her zaman kamusal/siyasal alanın erkekleri olmakta ve kadınlar, kamusal/siyasal alanın bireyleri olarak görülmemektedir. Tam da bu noktada feminist hareket siyasal yaşamın geleneksel araştırma yöntemlerine meydan okumakta ve demokrasi kuramlarının alanını genişleterek demokrasinin analiz birimini “bireysel” den “aileye” genişletmektedir. Feminist hareketin öne çıkardığı kamusal/özel alan ayrımının reddi ve siyasi araştırmaların toplumsal cinsiyet eleştirileri de kadınların siyasal temsili/görünürlüğü tartışmalarına önemli katkılar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Dovi'ye (2006) göre, *demokrasilerde kadınların eşit temsil edilmesinin kadınlar için anlamı nedir?* sorusunun cevabı dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; temsil edilmesi gereken nedir? Kadının temsiliinin önündeki formal ve informal engeller nelerdir? Temsilcilerin fonksiyonları ve temsili kurumların demokratik normlarının tehlikeleri nelerdir? Soruların, kadınların siyasette eşit temsil edilmesine nasıl bir boyut kazandırdığı aşağıda anlatılmaya çalışılmaktadır.

2.4.4.1. Temsil Edilmesi Gereken: Kadın Çıkarı ya da Kimlikleri

Feminist araştırmacılar kadınların siyasi temsili ve eşit siyasi temsili konusunda ilk olarak; *temsil edilmesi gereken nedir?* sorusunu sordular ve “özcülük, kadın çıkarları, çıkarlar ya da kimlikler” konularını gündeme taşıyarak kadınların siyasi temsiline önemli katkılar sağladılar. Feministler ilk olarak özcülüğü yeniden tanımladılar. Özcülük, tüm kadınların ortak kimliğe ya da ortak çıkar gruplarına sahip olmaları şeklinde kabul edilmesidir. Bu aynı zamanda tüm kadınların, siyasi konularda da aynı bakış açısına sahip olduğu gibi hatalı bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Feministler, özcülüğün hatalı bakış açısına; “cinsiyet, cinsellik, toplumsal cinsiyet” kavramlarındaki anlam ve kullanımlarının farklılığını ortaya koyarak dikkat çektiler. Cinsiyet (*biyolojik, psikolojik*) ve cinsellik

(*cinsel tercihler, yönelim, uygulamalar*), toplumsal cinsiyetten (*sosyal rol ve sosyal statü*) farklıdır. Bir toplumda toplumsal cinsiyetin nasıl oluşturulduğunu anlamamızı işte bu farklılıklar sağlamaktadır. İkinci olarak, “*kadınlar ve feminist*” ayrımını ortaya koydular. Ayrımı, tüm kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin ortadan kaldırılması sorununa aynı kararlılıkta yaklaşmadığını/yaklaşmadığını vurgulamak için yaptılar. Her iki ayrım da “*kadın çıkarı*” kavramının ideolojik olduğunu ortaya koymaktadır (Dovi, 2006: 11-13). Kadınların siyasal temsilinin ya da eşit temsilinin gerekliliği kadınların amaçlarının, değerlerinin, düşüncelerinin, önceliklerinin ve çıkarlarının farklı olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Farklı cinsiyetlerin tıpkı farklı etnik gruplar gibi farklı çıkarları vardır. Çıkar, vatandaş kavramını tanımlayan bir unsura; hep başkalarına hizmet eden kadınların hep başkaları tarafından temsil edilen ya da hep başkaları tarafından çıkarlarının savunulduğu iddia edilen kadınların nasıl vatandaş olabildiği sorgulanmalıdır (Jaquette, 1994: 225; Sumbas, 2015: 110). Kadınların siyasi varlıklarının ve çıkarlarının, kadınlar tarafından temsil edilmeleri demokrasinin ve vatandaşlık tanımının gereğidir diyebiliriz. Young ‘a (2000) göre, kadınların siyasi temsili ancak kadın çıkarlarının, fikirlerinin ve bakış açılarının/perspektiflerinin temsil edilmesinde gerçekleşebilir. Çıkarlar, maddi kaynaklar gibi bireylerin yaşam umutlarını etkilemekte önemli olan şeylerdir. Fikirler, bireylerin değerleri, ilkeleri ve önceliklerinden oluşmaktadır. Bakış açıları/perspektifler ise, belirli türden sosyal anlamlar olarak anlaşılmaktadır. Aslında Young (2000), kadınların bakış açılarının temsil edilip edilmediğini hangi soruların sorulduğuyla belirlenmesini önermektedir. Bu soruların, kadınların yaşamlarını etkileyen sorular olması önemlidir. Kadınların yeterli siyasi temsili konusundan anlamamız gereken; kadınların sadece siyasi tercihlerine yer verilmesi değil kadınlarla ilgili konularda ve sorunlarda kadınların karar alıcı konumda olmaları gerekmektedir.

Kadınların ortak çıkarları olan bir kimlik grubu olmaları diğer kimlik gruplarından farklı bir siyasal temsil özelliği ortaya koymaktadır (Htun, 2004: 444). Kimlikler ile çıkarlar arasında bir bağ kurularak kimlikler çıkarlara bağlanabilmektedir (Bayard, 2001). Kadınların siyasi tercihleri kimlik oluşumundan ayrılamamaktadır. Bu yüzden siyasi temsilcilerin görevi, sabit politika tercihlerine cevap vermek olarak anlaşılmaması gerekir. Tam da bu nedenle feminist araştırmacılar, siyasi temsilcilerin kadın vatandaşların siyasi kimliklerinin şekillendirilmesinde rol oynadığını tartışmaktadır. Bu bağlamda kadınların betimleyici siyasi temsili kadınların siyasi kimliğini şekillendirmektedir. Bir grubun

üyelerinin özerk olabilmek için o grubun kimliğinin oluşumuna katılmaya ihtiyaç duymaktadır (Dovi, 2006: 13-14). Siyasi temsil, sadece siyasi tercihlerin rekabeti hakkında siyasi çatışmanın nasıl kurulduğu değildir. Siyasi temsil, aynı zamanda temsil edilenin de ne/kim olduğudur.

2.4.4.2. Kadınların Siyasi Temsili: Formal ve İnfomal Engeller

Feminist siyaset bilimciler, siyasi temsil kavramının kavramsal zayıflık ve boşluklarını saptayarak, kadınların ve kadın çıkarlarının ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinden nasıl dışlandığını ortaya koyarak adil/eşit bir temsil anlayışını savunmuşlardır (Campbell, Childs ve Lovenduski, 2009: 171-172; Mekre, 12-13). Feminist araştırmacılar, toplumun cinsiyetçi eğilimlerinin, erkekler ve kadınlar arasındaki mevcut farklılıkların siyasi alanda daha fazla gözlendiğini vurgulayarak özellikle kadınların siyasi temsiliinin önündeki formal ve informal engelleri ortaya koymuşlardır (Dovi, 2006: 14). Ayrıca, kadınların siyasi temsiliinin önündeki bu engellerin kabul edilemez olduğuna dikkat çekerek demokrasi kuramına büyük katkı sağlamışlardır.

Kadınların siyasi temsiliinin önündeki formal engellere; kadınların *seçme ve seçilme hakkı, çalışma hakkı ve eğitim haklarının vb.* yasal düzenlemelerle ellerinden alınmasını örnek olarak verebiliriz. Formal engeller, demokratik kurumların fonksiyonları ile de örtüşmemektedir (Dovi, 2006: 14). Kadınların siyasi temsiliinin önündeki informal engellerin başında kadınların *toplumsal cinsiyet rolleri* gelmektedir. Toplumda kadınların görünmez rolleri (*eş, anne, boşanmış, dul, ev kadını vb.*) kadınları; siyasi katılımın ve temsiliin kaynakları olan zaman, para, sosyal ilişkiler, örgütsel yaşam ve iletişim kanallarına ulaşmalarını sınırlamaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların bireysel yaşamlarını ve siyasi hareket/eylem alanlarını daraltarak siyasi temsillerinin önünde belki de en güçlü ve en direçli engel olmaya devam etmektedir. İnfomal engellerden bir diğerini ise *anahtar sosyal kurumlar* oluşturmaktadır. Anahtar kurumlar, örneğin siyaset, eğitim, sağlık, ekonomi ve hukuk vb. erkeklere sundukları fırsatları, kazançları ve korumaları kadınlara yeterli sunamamaktadır (Karuss, 1974; aktaran Jennings, 1983: 364). Örneğin, eğitim kurumlarını ele aldığımızda kadınların erkeklere göre daha az okula gittikleri ve bu nedenle nitelikli eğitimden erkeklere göre daha az faydalandıkları görülmektedir. Aynı şekilde siyaset kurumlarına (parlamento, yerel ve bölgesel meclisler) baktığımızda da kadınların çok daha az temsil edildikleri hatta

görünmez oldukları bilinmektedir. Anahtar kurumların bu cinsiyetçiliği kadınların siyasal alana çıkmalarına ve siyasal eylemlere katılmalarını sınırlandırarak siyasi temsillerini zorlaştırabilmektedir. İnformal engellerden üzerinde durulması gereken son başlığı kadınlarla erkeklerin farklı “*sosyal entegrasyonu*” (Jennings, 1983: 365) oluşturmaktadır. Aile içinde kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklerden farklı sosyalleşmeleri yani farklı siyasi katılım rolleri içinde sosyalleşmeleri daha sonra kadınların siyasal katılımlarının ve temsillerinin önünde direnç yaratmaktadır (Jennings, 1983: 364-365). Kadınlar siyasal alana çıktıklarında bu direnç karşısında ya daha fazla mücadele etmek durumunda kalıyorlar ya da temsil edilme mücadelesinden vazgeçebiliyorlar.

Günümüzde informal engellerin tümü ve daha fazlası, kadınların siyasi katılımlarının ve temsillerinin önünde varlıklarını güçlü bir şekilde devam ettirmektedir. Engellerin azaltılabilmesi ya da engel olmaktan çıkarılabilmesi için yapısal ve kurumsal reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

2.4.4.3. Kadın Siyasi Temsilciler: Temsili Kurumlar ve Fonksiyonları

Feminist kuramcılar, siyasi temsilcilerin fonksiyonlarına dikkat çekerek siyasi temsilcilerin fonksiyonlarının neden önemli olduğu ve siyasi temsilcilerin kimler olduğunu özellikle sorgulamışlar ve “*kadınları temsil etmek için neden kadın temsilcilere ihtiyaç duyulduğu*” sorusuna bir dizi farklı açıklamalar getirmişlerdir. Phillips (1995) dört farklı argümanla; “*göz ardı edilen çıkarlar, adalet, canlanmış demokrasi ve rol modeli*” açıklamasını yapmıştır. Dovi (2006: 17-19) ise, Phillipps’in dört argümanı çerçevesinde ampirik ve teorik literatürde ortaya çıkan tartışmalardan hareketle yedi farklı argüman ortaya koymuştur. Bunlar; “*rol modeli, adalet, güven, katılımı artırma, meşruiyet, dönüştürücü ve gözden kaçan çıkar*” argümanlarıdır. Argümanların her biri, temsilcilerin özellikle betimleyici temsilde demokrasilerde sahip olabilecekleri farklı bir fonksiyona işaret etmektedir.

Rol model argümanı; kadın siyasi temsilcilerin varlığının kadınların kendilerine olan öz saygılarını artırdığını iddia etmektedir. Argüman, kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde başbakan (*Margaret THATCHER, Angela MERKER, Tansu ÇİLLER vb.*) ya da belediye başkanı (*Fatma ŞAHİN, Özlem ÇERÇİOĞLU vb.*) pozisyonunda temsil

edilmelerinin diğerkadınlararol model olduğunu söylemektedir. Kadınlar, kendilerine rol model olan kadınların siyasi kariyer yollarını taklit etmeye (Wolbrecht ve Campbell, 2006) başlayarak aslında kendi siyasi görünürlüklerine ve temsillerine katkı sağlamaya başlamaktadırlar. *Adalet argümanı*; siyasetin ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde kadın ve erkeğin eşit oranda temsil edilmesi temeline dayanmaktadır. Argüman, kadın temsilcilere duyulan ihtiyacın nedenini vatandaşların adil olma duygusuyla yani eşit vatandaşlıkla bağlantılı olduğunu savunmaktadır. *Güven argümanı*; dezavantajlı grupların (*kadınlar, azınlıklar, etnik gruplar vb.*) siyasi temsili noktasında tarihsel ihanetlere odaklanmaktadır. Kadınların erkekler tarafından temsil edildiği iddiası deneyimlerin ve çıkarların farklılığından dolayı ancak kadın temsilcilerin artması ile demokratik vatandaşlığa olan güveni artıracakını savunmaktadır. *Siyasi katılımı artırma argümanı*, ulusal ve yerel parlamentolarda kadın temsilci sayısının artması siyasi katılımın diğer aşamalarını etkileyerek kadınların siyasete ilgi ve tutumlarının (*oy kullanmak, lobi yapmak, siyasete girmek, temsil edilmek vb.*) artmasına neden olmaktadır (Atkeson, 2003; Schwindt-Bayer ve Misher 2005; Burns, Schlozman ve Verba 2001; Verba, Burns ve Schlozman, 1997). *Meşruiyet argümanı*; temsili kurumların meşruiyetinin dezavantajlı grupların (*kadınlar, azınlıklar, etnik gruplar vb.*) temsilci sayılarına bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Temsili kurumların meşruiyeti ancak dezavantajlı grupların hangi oranda temsil edildiğine bağlıdır. *Dönüştürücü argüman*; kadınların ve çıkarlarının siyasi veya idari karar alma süreçlerinde temsil edilmesi aynı zamanda temsili kurumları ve normlarının da dönüşmesine neden olabilmektedir. Kadınların ve çıkarlarının temsili, temsili kurumları iyileştirme, adaletli yönetim biçimleri oluşturma ve dönüştürme potansiyeli taşıyabilmektedir. *Gözden kaçan çıkarlar argümanı*; temsili ve kamu kurumlarında kadınların temsil edilmesi demokratik müzakereye imkan sunduğu için kamu politikalarını iyileştirebilmektedir. Erkek temsilciler, kamu politikalarının kadınları nasıl etkilediğinin farkına varamayabilmektedir. Kadın temsilcilerin varlığı, kamu politikalarına ve yasal düzenlemelere kadın bakış açısının yansımalarına (Dovi, 2006: 17-19) neden olarak kamu politikalarının etkinliğini artırabilmektedir.

Feminist kuramcılarının son katkıları *temsili kurumları doğrulayan demokratik normların tehlikelerine* üzerinedir. Temsili kurumları temel alan bu değerler aslında iyi huylu ve tarafsız değerler olarak görülebilmektedir. Örneğin siyasal katılım, çoğunlukla zamanı ve ekonomik kaynağı olan kişiler tarafından kullanılmaktadır. Temsili kurumlar yalnızca zaman ve kaynak sahibi kişilere açık olurken bakım sağlayanlara (*kadınlara*) ve

başkalarına bağımlı olanlara (*çocuklara, hastalara, yaşlılara vb.*) karşı ön yargılı davranabilmektedir. Bu durumda başta kadınlar, temsili kurumların üyesi olabilmek için eşit imkanlara yani zaman ve ekonomik kaynağa sahip olamadıkları için temsili kurumların dışında kalmaktadır. Temsili kurumlar vatandaşların kabaca gerçek ve meşru demokratik otoritelerini etkileyen politikalara katkıda bulunacak kadar eşit olduğunu varsaymaktadır. Oysa demokrasi teorisyenleri ve feministler, demokrasinin vatandaşların ya da kadınların temsili kurumlarda temsil edilememesi üzerine nasıl çalıştığını ortaya koymaktadır.

2.4.5. Kadınların Belediye Başkanlığı Temsili

Geçmiş yüzyıldan beri kadınların siyaset alanındaki kazanımları ağır ve eşitsiz devam etmektedir. Kadınlar hala siyasi, idari ve adli karar alma süreçlerinde yetersiz temsil edilmektedir. Diğer taraftan kadının ekonomik ve siyasal yaşamda temsilinin artması otomatik olarak kadınların üst pozisyonlara gelmesine ya da temsil edilmesine neden olamamaktadır. Kadınlar hala ulusal/yerel parlamentolarda, siyasi yöneticilikte ve üst adli pozisyonlarda “*siyasi cam tavanlar*” nedeniyle yetersiz temsil edilmektedir (OECD, 2014: 24-25). Kadınların siyasi karar alma süreçlerinde eşit temsili sadece demokrasinin ya da adalet taleplerinin sonucu değil aynı zamanda kadın çıkarlarının ve taleplerinin temsili için de öncelikle gerekmektedir (IKNOW, 2008: 2). Bu yüzden uluslararası kurum/kuruluşlar (UN, UNDP, EC, OECD vb.) kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde temsilini artırıcı politikalar, programlar ve projeler geliştirerek düzenlemeler yaparak siyasi temsilde toplumsal cinsiyet eşitliğini hedeflemektedir. Ancak, bu çabalara rağmen kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde yetersiz temsili hala devam etmektedir. Dünya’daki kadın belediye başkanı ve kadın belediye meclis üyesi temsil oranları da bunu açıkça ortaya koyarak doğrulamaktadır.

2.4.5.1. Dünya’da Kadın Belediye Başkanlığı Temsili

Demokratik yönetimlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel elementini kadınların siyasi temsili oluşturmaktadır. Kadınların erkeklerle eşit ve tam ortak olarak ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerine katılmaları ve temsili henüz başarılamamıştır. Kadınların yetersiz siyasi temsili devam etmektedir (UN, 2015:119; EC, 2017: 32). Örneğin Avrupa parlamentolarında 2004 yılında kadın temsil oranı %22.1 iken 2015 yılında bu oran %28.5’e yükselmiştir. Aradan geçen 11 yılın ardından kadın temsil oranı sadece %6.4

oranında artış gösterebilmiştir. Bu artış hızı ile EU parlamentolarında kadın temsilci oranında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ancak 2051 yılında gerçekleşebileceği tahmin edilmektedir. Benzer durum kadın bakan temsil oranında da yaşanmaktadır. Kadın bakan temsil oranı 2004 yılında %21.2 iken 2015 yılında %27.4'e yükselmiştir (EC, 2016: 24). Kadınların yerel siyasal karar alma süreçlerinde ağır ve eşitsiz devam eden temsili sadece demokrasinin ya da adalet taleplerinin sonucu değil aynı zamanda kadın ihtiyaçlarının/çıkarlarının temsili için de öncelikle gerekmektedir (IKNOW, 2008: 2). Bu nedenle uluslararası kurum/kuruluşlar kadınların ulusal/yerel siyasi karar alma süreçlerinde temsilini artırıcı politikalar, programlar ve projeler geliştirmeye ve düzenlemeler yapmaya devam etmektedir. Ancak, tüm gelişmelere ve çalışmalara rağmen siyasal karar alma süreçlerinde erkek temsilinin ağırlığının/hakimiyetinin devam ettiğini Çizelge 2.1 göstermektedir.

Çizelge 2.1. Kadınların siyasal karar alma süreçlerinde yeri (Dünya)

Kadın	Sayı/ülke sayısı	Dünya Ortalaması (%)
Devlet Başkanı	11/152 ülke	7.2
Hükümet Başkanı	11/193 ülke	5.7
Meclis Başkanı	53/278 ülke	19.1
Bakan	732/193 ülke	18.3
Milletvekili	193 ülke	23.4

Kaynak: IPU (2018), Annual Report 2017, Genava: Inter Parliamentary Union.

Kadınlar yerel yönetimlerde de yetersiz temsil edilmektedir. Kadınların yerel yönetimlere ve yerel siyasal karar alma süreçlerine eşit katılımı toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar oluşturmak ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için kritik önemde olmasına rağmen kadınlar, dünya genelinde yerel yönetimlerde yeterli temsil edilmemektedir. Dünya geneli kadın belediye başkanı temsil oranı %5'ten az, kadın belediye meclis oranı ise sadece %20'dir (UCLG Women, 2015: 4). Oranlar, yerel siyasal karar alma süreçlerinde örneğin belediye meclislerinde alınan kararlarda en çok etkilenen kadınlar ve onların yaşamları olmasına rağmen; kararların alınma süreçlerine kadınların katılamadığını ya da yetersiz katıldıklarını ortaya koyarken aynı zamanda kadın bakış açısının ve çıkarlarının da alınan kararlara yansımadağını göstermektedir. Avrupa Komisyonu, ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerine katılımı ve temsilde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için kapsamlı bir stratejiye ve yasal düzenlemelere gerek olduğunu belirtmektedir. Bunun için; aile ve iş yaşamını uzlaştırmaya yönelik tedbirlerin alınması, siyasi kültürün değişimi, liderlik yetenekleri ile ilgili toplumsal cinsiyet stereotiplerinin üstesinden gelinmesi, kadınların ve kadın adaylarının finansal kaynaklara ulaşımının sağlanması, kadın adaylar için

destekleyici eğitim/mentör programları (EC, 2017: 35) gibi desteklerle daha çok kadının temsil edilmesi ve siyasal karar alma süreçlerine dahil edilmesinin altını çizmektedir. Kadınların güce, karar alma süreçlerine ve siyasal liderliğe ulaşmaları; ekonomik ve sosyal çıktıları olumlu etkileyerek eşit ve sürdürülebilir kalkınma ve gelişmeye katkı sağlamaktadır (OECD, 2014: 25). Buna rağmen kadınların yerel ve bölgesel yönetimlerin siyasal karar alma süreçlerinde özellikle belediye başkanı olarak temsili, belediye meclis üyeliğine göre çok daha düşük kalmaktadır (UN, 2015: 133). Örneğin 2015 Mayıs (en son) veri tabanına göre, Avrupa Birliği ülkeleri yerel meclislerinde kadın belediye meclis üyesi temsil oranı %35.5, kadın belediye başkanı temsil oranı ise sadece %15.1'dir. Ülkelerin 2005 ve 2015 yılı kadın belediye başkanı temsil oranları aşağıda Çizelge 2.2'de görülmektedir.

Çizelge 2.2. Avrupa Birliği Ülkeleri 2005-2015 kadın belediye başkanı temsil oranları

Avrupa Birliği Ülkeleri	2005 Yılı	2015 Yılı
	Kadın (%)	Kadın (%)
Almanya	7,5	10
Avusturya	2	6
Belçika	8,5	13
Çek Cumhuriyeti	0	4
Danimarka	7,7	12
Estonya	13,3	14
Finlandiya	13,4	17
Hırvatistan	3,9	7
Hollanda	18	21
İzlanda	19,2	26
İrlanda	20,2	19
İspanya	12,5	17
İsveç	32,1	37
İtalya	9,6	13
Kıbrıs	3	0
Letonya	36,4	24
Lihtenştayn	0	9
Litvanya	5	5
Lüksemburg	10,2	10
Macaristan	14,4	20
Norveç	17,1	22
Portekiz	5,2	8
Slovenya	5,7	8
Yunanistan	2	4
Türkiye	0,6	3

Kaynak: Congress of Local And Regional Authorities (2016), Women's political participation and representation at local and regional levels, CG31(2016)09 final: Council of Europa., 19.

2015 yılı verilerine göre, kadın belediye başkanı olmayan tek ülkenin Kıbrıs ve en az kadın belediye başkanına sahip ülkenin ise Türkiye olduğu görülmektedir. Çizelgedeki ülkelerin

kadın belediye başkanı temsil oranı ortalamaları %20'nin altındadır. Ülkeler arasından sadece İsveç'in kadın belediye başkanı temsil oranı %37'dir ve bu oran ile İsveç, çizelgedeki ülkeler arasında en fazla kadın belediye başkanına sahip tek ülkedir. Çizelge 2.2, 10 yıl (2005-2015) içinde ülkelerin çoğunluğunda kadın belediye başkanı temsil oranında bir hareketliliğin yaşandığını ve bunun kadın belediye başkanı temsil oranlarına bir artış olarak yansıdığını da ortaya koymaktadır. Ancak, bu artışın uzun zaman içinde ve çok az oranlarda gerçekleşebildiğini de gözden kaçırmamak gerekir. Bu yüzden yerel ve bölgesel yönetimlerde; özellikle son on yıl içinde seçilmiş kadın belediye başkanı ve belediye meclis üyesi temsilinin artırılmasına yönelik uluslararası ve bölgesel kurum ve kuruluşların çalışmalarında önemli bir artış olduğu gözlemlenmektedir.

Avrupa Şartı'ndan ilham alarak 2013 yılında Paris'te Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı (UCLG)¹⁴ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Daimi Komitesi'nin girişimi ve UCLG Bölge Teşkilatlarının katkıları ile Birleşmiş Milletler Kadın (UN Women)'in himayesinde toplanan “*Yerel Seçilmiş Kadınlar Küresel Konferansı'nda*”, karar alma süreçlerinin tüm alanlarında kadın ve erkek eşitliğine saygıyı artırmaya yönelik bir strateji olarak “*Yerel ve Bölgesel Yönetimlerin Yerel Yasamda Kadın Erkek Eşitliği Paris Küresel Gündemi*” başlatılmıştır. Küresel Gündem'in yerel ve bölgesel yönetimlere ilk çağrısı¹⁵, “*Eşit temsili sağlamak ve 2015 sonrası kalkınma gündemini başarılı kılmak için, yerel karar süreçlerine kadın katılımının artırılması*” olmuştur. Çağrı ile Dünya genelinde yerel ve bölgesel yönetimler yerel karar alma süreçlerinde kadın ve erkeklerin dengeli temsilini uygulamayı ve izlemeyi taahhüt etmiştir (UCLG Women, 2015: 2).

¹⁴UCLG (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler), yerel yönetim konularında Birleşmiş Milletler nezdinde yerel yönetimlerin resmi sözcüsü konumundadır. UCLG, üç kuruluşun birleşmesiyle oluşmuştur: Dünya Birleşmiş Kentler Federasyonu (FMCU-UTO), Uluslararası yerel Yönetimler Birliği (IULA) ve Dünya Büyükşehirler Birliği (METROPOLİS). Genel merkezi İspanya'nın Barselona kentinde olan UCLG, Ocak 2004'ten itibaren fiilen faaliyete geçmiştir (uclg-mewa.org). IULA, dünyanın bütün bölgelerinde 100'ü aşkın ülkeden üyeleriyle en eski ve en büyük uluslararası yerel yönetimler birliğidir. FMCU, 45 yıllık varlığı süresince 802'den fazla ülkede 1100'ü aşkın kentin yer aldığı güçlü bir iletişim ağı geliştirmiştir. METROPOLİS, 1984'ten itibaren bir milyondan fazla nüfusa sahip 81 büyükşehrin oluşturduğu bir uluslararası kuruluştur.

¹⁵ Bu çağrının alt başlıkları ise şöyle;

1. Binyıl Kalkınma Hedeflerinin açık bir amacı olarak, kadınların yerel karar süreçlerine dahil edilmesi,
2. Siyasi partilerin, kadınları tüm karar organlarına dahil etmesi ve tüm atama veya seçim süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve denkliliğine riayet etmesi,
3. Kendi siyasi partilerinde karar verici konumunda olan kadınların, siyasi sahneye çıkmaları, zorluklara göğüs germeleri ve kadın liderliğini desteklemeleri için diğer kadınları bir çerçeve dahilinde destekleyerek harekete geçirmesi,
4. Yönetimlerin, eşit temsilin gerçekleştirilmesine yardım edecek mekanizmalar kurması,
5. Yerel yönetim birliklerinin Daimi Eşitlik Komiteleri kurması ve güçlendirmesi,
6. Yerel yönetim birliklerinin, eşitsizlik sorunlarını çözümlemek amacıyla kadın sivil toplum örgütleri (STÖ) ve özel sektör ile yakın işbirliği yapması,

Birleşmiş Kentler ve Yerel yönetimler (UCLG) Cinsiyet Eşitliği Daimi Komitesi başkanı ve Paris Belediye Başkanı Anne Hidalgo'nun ev sahipliğinde, “*kadın, liderlik ve kalkınma*” konularında 2015 yılında özel bir oturum gerçekleştirilmiştir. Oturumda; yerel seçilmiş kadınların yerel yönetimlerdeki rolleri tartışılarak özellikle gelecek yıllarda yerelde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sürdürülebilir kalkınmada çok büyük rol oynayacağı vurgulanmıştır. Bu kapsamda “*Toplumsal cinsiyet eşitliği*”, UCLG için stratejik öncelik olarak belirlenmiştir. Yerel ve bölgesel yönetimler yerel seçilmiş kadın temsilini artırmak ve yerel siyasal karar alma mekanizmalarının her düzeyinde kadın katılımının desteklemesi gerektiğinin altı özellikle çizilmiştir. Şu an için dünyada kadın belediye başkanı temsil oranının %5'ten az olduğu ve kadın yerel temsilci üye oranının ise sadece %20 olduğu tekrar vurgulanmıştır. Ayrıca, oturumda “*Yerel Seçilmiş Kadın İletişim Ağı (Network)*” kurmanın, geliştirmenin ve kuvvetlendirmenin önemi ve gerekliliği anlatılırken aynı zamanda iletişim ağının yerel seçilmiş kadınların seslerini duyurmada çok önemli rol oynayacağı (UCLG Women, 2015: 3-6) da özellikle belirtilmiştir.

Tüm bu çalışmaların, taahhütlerin ve tavsiyelerin yerel ve bölgesel yönetimlerde kadınların belediye başkanı olarak temsilinde etkili olduğu ve birçok Avrupa ülkesi başkentlerinin özellikle 2013 yılı ve sonrasında kadın belediye başkanları tarafından yönetildiği görülmektedir. Şu anda Avrupa Birliği üyesi 28 ülkenin 9 başkentinin yönetimi (EC, 2017: 34) kadın belediye başkanlarının elindedir.

Çizelge 2.3. Avrupa başkentlerinde kadın belediye başkanları

Ülkeler	Başkentler	Başkanların Ad ve Soyadı	Seçilme Yılı
Polonya	Varşova	Hanna GRONKIEWICZ-WALTZ	2006'dan beri
Bulgaristan	Sofya	Yordanka FANDAKOVA	2009'dan beri
Lüksemburg	Lüksemburg	Lydie POLFER	2013
Fransa	Paris	Anne HİDALGO	2014 (ilk defa)
Çek Cum.	Prag	Adriana KRNACOVA	2014 (ilk defa)
İsveç	Stockholm	Karin WANNGÅRD	2014
İspanya	Madrid	Manuela CARMENA	2015
İtalya	Roma	Virginia RAGGI	2016 (ilk defa)
Romanya	Bükreş	Gabriela FİREA	2016 (ilk defa)
Hollanda	Amsterdam	Femke HALSEMA	2018 (İlk defa)

Kaynak: EC (2017), 2017 Report On Equality Between Women And Men In The EU, European Union: Belgium.

2013 yılı sonrasında Avrupa başkentlerinin 5'ine ilk defa bir kadın belediye başkanının seçildiği Çizelge 2.3'te görülmektedir. Yerel yönetimlerin ve özellikle başkentlerin tarihlerinde ilk defa kadınlar tarafından yönetilmesi hem kadınlar hem de halk adına çok

önemli bir gelişmedir. Kadınlar, hemcinsleri aracılığıyla yaşadıkları şehre yönelik alınacak kararlarda, yürütülecek politika ve projelerde ilk defa özne/başkan konumunda temsil edilmektedirler. Kadın başkanlar, bir kadın temsilci olarak aynı deneyimleri paylaştıkları kadınların çıkarlarına, ihtiyaçlarına ve taleplerine daha duyarlı olması beklenebilir. Diğer taraftan halkın, ilk defa bir kadın başkan/yönetici ile tanışarak deneyimlemesinin önü açılmaktadır. Her şeyden önce kadınların belediye başkanı olarak görünürlükleri bile daha çok kadının siyasete girmesine ve daha çok kadının belediye başkanı seçilmesine/temsil edilmesine katkı sağlayacaktır. Örneğin dünya genelinde; Amerika'dan Avustralya'ya, Afrika'dan Orta Doğu'ya ve Uzak Doğu'ya kadar özellikle büyükşehirlere ve bazı başkentlere kadınların ilk defa belediye başkanı seçilmelerinde 2014 sonrası bir artış yaşandığı Çizelge 2.4'te görülmektedir.

Çizelge 2.4. Dünya büyükşehirlerinde kadın belediye başkanları

Ülke	Büyükşehir/Başkent	Başkanın Adı ve Soyadı	Seçildiği Yıl
Avustralya	Sidney	Clover MOORE	2004'ten beri
Japonya	Yokohama	Fumiko HAYASHİ	2009'dan beri
Güney Afrika	Cape Town	Patricia DE LİLLE	2011'den beri
Türkiye	Gaziantep	Fatma ŞAHİN	2014 (ilk defa)
İspanya	Barselona	Ada COLAU	2015 (İlk defa)
Irak	Bağdat	Zekra ALVES	2015 (ilk defa) ¹⁶
ABD	Washington D.C.	Muriel BOWSER	2015
Venezuela	Karakas	Helen FERNANDEZ	2015
İsviçre	Basel	Elisabeth ACKERMANN	2016
Güney Afrika	Durban	Zandile GUMEDE	2016
Hindistan	Bangalore	G. PADMAVATHİ	2016
Kanada	Montreal	Valerie PLANET	2017 (ilk defa)
ABD	Seattle	Jenny DURKAN	2017 (ilk defa)
ABD	San Francisco	London BREED	2018 (ilk defa)
Meksika	Mexico City	Claudia SHEINBAUM	2018 (ilk defa)
ABD	New Orleans	Latoya CANTRELL	2018
Tunus	Tunus	Suad ABDURRAHİM	2018 (ilk defa)

Kaynak: Action, (2017, 2018), Women 4 Climate Women Mayors Empowering a New Generation of Women Leaders, New York City: C40 Cities Climate Leadership Group'taki bilgilerden hareketle hazırlanmıştır.

2014 yılı ile beraber dünya büyükşehirlerinde kadın belediye başkanı sayısında bir artış yaşandığı ve 2018 yılı yerel seçimleri ile bu artışın devam ettiği görülmektedir. Büyükşehirlerinin çoğunluğunda kadınların ilk defa belediye başkanı koltuğuna oturduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de de ilk defa 2014 yerel seçimleri ile 3 büyükşehre kadın

¹⁶ Seçimle değil atama yoluyla belediye başkanı olmuştur.

belediye başkanı seçilmiştir. Aydın, Diyarbakır¹⁷ ve Gaziantep, tarihlerinde ilk defa kadın belediye başkanları tarafından yönetilmeye başlamıştır.

Kadınların belediye başkanı olarak temsili, kadınların sorun ve çıkarlarının karar alma süreçlerine yansımaları, dile getirilmesi, savunulması ve toplumun değişimine (*hukuk, politikalar, projeler, hizmetler, kurumlar ve sosyal normlar*) olumlu yansımaktadır (CE, 2014: 5). Ayrıca, kadınların belediye başkanı olarak temsili gücün yapısını ve organizasyonların fonksiyonlarını etkileyerek değiştirebilmektedir (Batista-Medina 2015; Romero, 2016). Fox ve Schumann'ın (1999) yaptığı bir araştırmada, kadın başkanların erkek başkanlara göre vatandaşlarla iletişim kurmada ve belediye hizmetlerinin çıktılarında çok daha cesaretli oldukları ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmalarda ise kadın başkanların; daha sorumluluk sahibi, daha dikkatli, daha demokratik, daha iletişime açık, daha idealist (Eagly ve Karau 2002; Eagly, Johannesen-Schmidt, ve Van Engen 2003) oldukları sonucu ile karşılaşılmıştır. Kadınlar ve erkekler sosyal gerçekliğin farklı izlerini taşırlar. Bu bağlamda Brollo ve Troiano (2014) yaptığı bir araştırmada ise, Brezilya'da kadın belediye başkanlarının, daha zengin çıktılar ortaya koydukları ve yolsuzluğu azaltmada daha başarılı oldukları görülmüştür.

Yerel siyasal karar alma süreçlerinde kadınların başkan/özne olarak temsili; kadın bakış açısının karar alma süreçlerine yansımaları ile toplumun ekonominin, sürdürülebilir kalkınma ve gelişmenin merkezinde yer almaktadır. Bu yüzden dünya genelinde kadın belediye başkanı sayısında yeterli olmamakla birlikte bir artış olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'nin de bu artıştan ne kadar etkilendiği ya da etkilenmediği 2014 yerel seçimleri çerçevesinde aşağıda ele alınmaktadır.

2.4.5.2. Türkiye’de Kadın Belediye Başkanları Temsili

3 Nisan 1930 tarihli Belediyeler Kanunu'nun 23. maddesi 18 yaşındaki kadınlara oy hakkını ve 24. maddesi ise seçilme hakkını vermiştir. Kadınlar, 1933 yılında Köy Kanunu'nda yapılan değişiklikle “*muhtar seçme ve seçilme hakkı*” na, 1934 yılında Anayasa ve Seçim Kanunu'nda yapılan değişiklikle de “*milletvekili seçme ve seçilme hakkı*” na kavuşmuştur.

¹⁷ 15 Temmuz sonrası KHK ile görevinden uzaklaştırılmıştır.

Türkiye’de yerel seçimler belediye başkanlığı kapsamında tasnif edildiğinde iki süreç önümüze çıkmaktadır. İlki, iki dereceli/aşamalı sistemdir. Türkiye’de 1913-1963 tarihleri arasında belediye başkanlığı seçimleri iki dereceli yapılmıştır. Yerel seçimlerde çoğunluk sistemine göre önce meclis üyeleri seçilmekte sonra seçilen meclis üyeleri belediye başkanlarını seçmektedir (Çitçi, 2001: 2-3). İkincisi, tek dereceli sistemdir. 1963’ten günümüze tek dereceli sistem esas alınmakta ve belediye başkanları doğrudan halk tarafından seçilmektedir. 1963 öncesi dönemde yapılan belediye başkanlığı seçimleri ile ilgili arşivlemede sıkıntılar olduğundan ilk kadın belediye başkanının kim olduğu konusunda farklı açıklamalar bulunmaktadır. Literatür ve arşiv çalışmaları, ilk kadın belediye başkanının 1950 yılında Mersin’de seçilen “*Müfide İlhan*” olduğunu gösterirken son yapılan çalışmalarla ilk kadın belediye başkanının 1930 yılında Artvin’in Yusufeli İlçesi Kılıçkaya Beldesi’nde seçilen “*Sadiye Hanım*” ın olduğu bilgisi (Aslan, 2009: 49) ortaya çıkmıştır. 1930’dan 1963 yerel seçimlerine yani tek dereceli seçim sistemine kadar sadece 2 kadın belediye başkanlığına seçilmiştir. Sadiye Hanım’dan sonra Müfide İlhan’ın belediye başkanı seçilmesi için tam 20 yıl beklenmiştir.

Çizelge 2.5. 1930’dan 1963’e kadın belediye başkanları

İki Dereceli Sistemle Seçilen Kadın Belediye Başkanları			
Yerel Seçimler	Başkanların Ad ve Soyadı	İl	İlçe / Belde
1930	Sadiye Hanım	Artvin	Yusufeli / Kılıçkaya Beldesi
1950	Müfide İlhan	Mersin	-

1963 yerel seçimleri ile birlikte belediye başkanları doğrudan halk tarafından seçilmiştir. 1930 yılından 2014 yerel seçimlerine; 18 yerel seçim yapılmış ve geline nokta kadın belediye başkanı temsil oranı sadece %2,87 olmuştur. 1930’dan 2009 yerel seçimlerine kadar kadın belediye başkanı temsil oranı % 1’in altında kalmıştır ve ilk defa 2009 yerel seçimleri ile % 1 olmuştur. 2009 yerel seçimlerinde yaşanan bu kıpırdanma 2014 yerel seçimlerinde de devam ederek kadın belediye başkanı temsil oranı %2,87’ye çıkmıştır.

Çizelge 2.6. 1963'ten 2014 yerel seçimlerine kadın belediye başkanı sayıları ve oranları

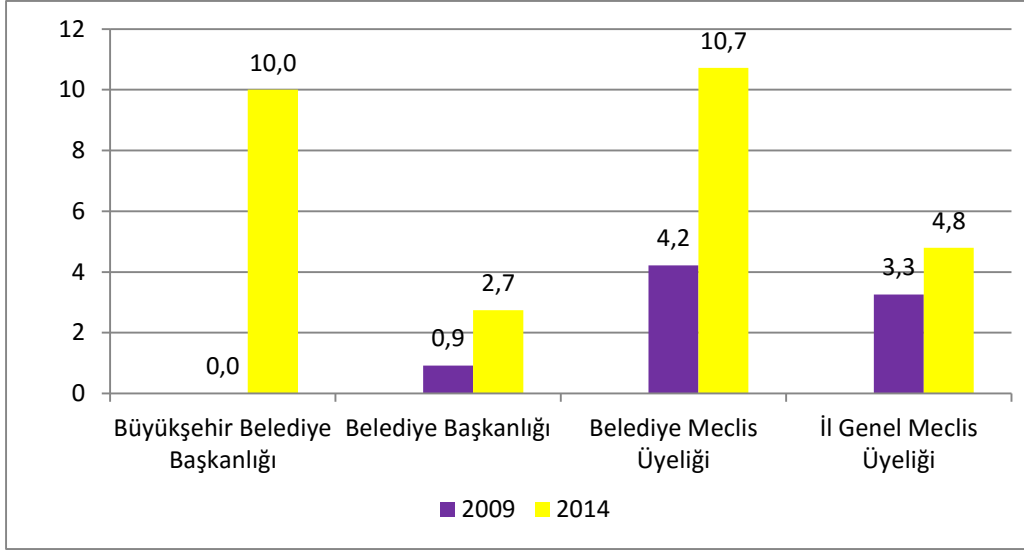
Yerel Seçimler	Belediye Başkanlığı Sayısı	Kadın Başkan Sayısı	Oranı(%)
1963	1032	-	0
1968	1238	4	0,32
1973	1620	5	0.30
1977	1710	5	0,29
1984	1697	-	0
1989	1976	2	0.10
1994	2695	9	0.33
1999	3200	14	0,43
2004	3225	17	0,52
2009	2903	26	0.90
2014	1396	39	2.87

Kaynak: Aslan, M. (2009). *Erillikten Dişiliğe Türkiye'de Kadın Belediye Başkanları*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

2014 yerel seçimleri ile kadın belediye başkanı temsil oranında yakalanan bu ivmenin/hareketliliğin daha net ortaya koyulması araştırma konusunun daha iyi anlaşılması için önemlidir. Bu amaçla, 2014 yerel seçimleri ile yerel siyasal karar alma süreçlerine belediye başkanı olarak dahil olan kadınların sayıları ve oranları aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

2.4.5.2.1. 2014 Yerel Seçimleri ve Kadın Belediye Başkanları Temsili

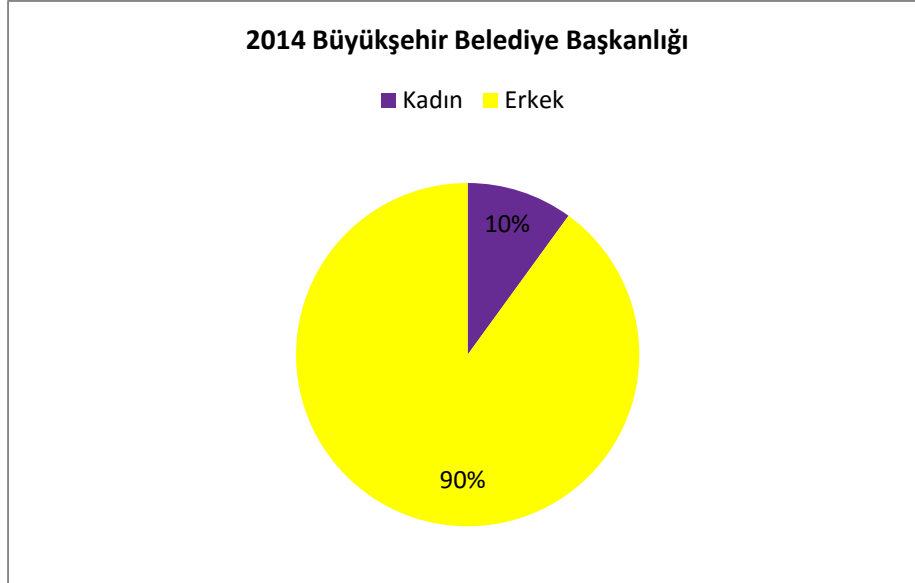
2014 yerel seçimleri 30 Mart'ta yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre, 3 kadın büyükşehir belediye başkanlığına ve 36 kadın da il/ilçe merkez/ilçe/belde belediye başkanlıklarına seçilmişlerdir. 2014 yerel seçimleri ile toplamda 39 kadın belediye başkanlığı koltuğuna otururken kadın belediye başkanı temsil oranı da %2,87 olarak gerçekleşmiştir. Ulaşılan bu oran, 1930'dan günümüze kadın belediye başkanı temsil oranında ulaşılan en yüksek orandır. 2009 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanı temsil oranı %1 olarak gerçekleşmiştir. İki seçimin oranları göz önünde bulundurulduğunda 2014 yerel seçimleri ile kadın belediye başkanı temsil oranında yaklaşık 2 puanlık bir artışın yaşandığı söylenebilir. Bu artış aşağıda Şekil 2.1'de daha net olarak görülmektedir.

* YSK'nın 2009 ve 2014 Yerel Seçim Sonuç Verilerine Dayanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 2.1. 2009 ve 2014 yerel seçim kadın temsil oranları

2014 yerel seçimleri ile ilk defa 3 kadın; Fatma ŞAHİN, AK Parti'den Gaziantep büyükşehir belediye başkanlığına; Özlem ÇERÇİOĞLU, CHP'den Aydın Büyükşehir Belediye Başkanlığına ve Gültan KIŞANAK, BDP'den Diyarbakır büyükşehir belediye başkanlığına seçilmiştir. Kadınların yerel siyasetin karar alma süreçlerinde ilk defa büyükşehir belediye başkanlığı konumunda temsil edilmeleri; hem kadın çıkar, ihtiyaç ve taleplerinin temsil edilebilmesi hem de sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal gelişme için gereklidir. 30 büyükşehirden 3'üne ilk defa kadınların seçilmesi ile büyükşehir belediye başkanlığı kadın temsil oranı %0'dan %10'a çıkmıştır. 2009 yerel seçimlerinde 16 büyükşehir belediye başkanlığının tamamı erkekler tarafından temsil edildiği için erkek temsil oranı %100, kadın temsil oranı %0 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yerel seçimleri ile büyükşehir belediye başkanı kadın temsil oranı %10, büyükşehir belediye başkanı erkek temsil oranı %90'a gerilemiştir. Büyükşehir belediye başkanı kadın temsil oranında ki bu olumlu artışa rağmen erkek büyükşehir belediye başkanlığı temsil oranı karşısında ne kadar yetersiz ve görünmez olduğu Şekil 2.2'de görülmektedir.

* YSK'nın 2009 ve 2014 yerel seçim sonuç verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 2.2. 2009- 2014 yerel seçimleri büyükşehir belediye başkanı kadın-erkek temsil oranları

Kadınların “*il belediye başkanlığı*” temsiline bakıldığında; Müfide İlhan'ın 1950 yerel seçimleri ile Mersin belediye başkanlığına seçildiği bilgisine ulaşılmaktadır. Müfide İlhan'ın Mersin il belediye başkanlığına seçilebilmesi için 1930'dan 1950 yerel seçimlerine kadar tam 20 yıl beklenmiştir. Sonraki yerel seçimlerde de kadınların il belediye başkanlığına seçilmesi hiç kolay olmamış ve 2014 yerel seçimlerine kadar geçen sürede toplam 5 kadın il belediye başkanlığına seçilebilmiştir. 2014 yerel seçimlerinde ise sadece bir (1) kadın il belediye başkanlığına seçilmiştir. Böylece 1930'dan günümüze il belediye başkanlığına seçilen kadınların toplam sayısı sadece yedi (7) de kalmıştır.

Çizelge 2.7. 1930'dan 2014 yerel seçimlerine kadın il belediye başkanları*

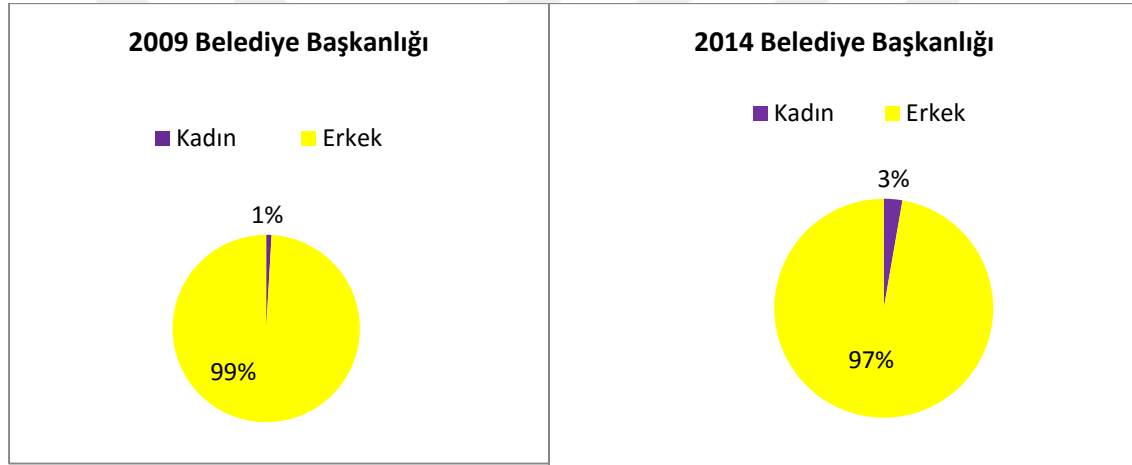
Ad ve Soyad	İl Belediye Başkanlıkları	Yerel seçimler
Müfide İLHAN	Mersin	1950
Leyla ATAKAN	İzmit	1968
İris ŞENTÜRK	Hatay	1999
Songül EROL ABDİL	Tunceli	2004
Özlem ÇERÇİOĞLU	Aydın	2009
Edibe ŞAHİN	Tunceli	2009
Dilek HATİPOĞU**	Hakkari	2014

* YSK'nın il belediye başkanlıkları yerel seçim sonuç verilerinden hazırlanmıştır.

** 15 Temmuz sonrası KHK'lar ile görevinden uzaklaştırılmıştır.

2014 yerel seçimleri ile 35 kadın da merkez ilçe, ilçe ve belde belediye başkanlığına seçilmiştir. Bu sayılarla 2014 yerel seçimlerinde; toplam kadın belediye başkanı temsil oranı %2,87 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yerel seçimlerinde bu oran %0.9 olarak

gerçekleşmişti ve bazı kaynaklar grafik/şekillerde %0,9 oranını göstermek zor olduğundan oranı yuvarlayarak %1 olarak göstermeyi tercih etmişlerdir. Burada da oran %1 olarak alınmıştır. 2009 yerel seçimleri ile karşılaştırıldığında 2014 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanı temsil oranında yaklaşık iki (2) puanlık bir artışın olduğu görülmektedir. 1930'dan 2014 yerel seçimlerine kadar kadın belediye başkanı temsil oranının %1'in altında gerçekleştiği düşünüldüğünde iki puanlık artışın ne kadar kıymetli ve önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan artışın, erkek temsil oranları ile karşılaştırıldığında ne kadar önemsiz ve görünmez olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. 2009 ve 2014 yerel seçimleri kadın ve erkek belediye başkanı temsil oranlarının karşılaştırması pasta Şekil 2.3'te açıkça görülmektedir.

* YSK'nın 2009 ve 2014 Yerel Seçim Sonuç Verilerine Dayanılarak Hazırlanmıştır, 2014.

Şekil 2.3. 2009-2014 yerel seçimleri kadın-erkek belediye başkanı (İl, ilçe merkez, ilçe ve belde) temsil oranları

2014 yerel seçimleri kadın belediye başkanı sayısında ve oranında artışın yanında kadın temsili açısından birçok ilki de beraberinde getirmiştir. Türkiye'de ilk defa başörtülü kadınlar belediye başkanı adayları olarak seçimlere girdiler ve seçimleri kazanarak başaörtülü belediye başkanları olarak görevlerine başladılar. Konya/Meram ilçesi belediye başkanı Fatma TORU, Eskişehir/Mihalgaşi ilçesi belediye Başkanı Zeynep AKGÜN, Ankara/Güdül ilçesi belediye başkanı Havva YILDIRIM, Elazığ/Keban ilçesi belediye başkanı Fethiye ATLI ve Diyarbakır/Hazro ilçesi belediye başkanı Güler ÖZAVCI DOĞU. Kadın başkanlar ayrıca, seçimlerde aldıkları yüksek oy oranları (%90, %84, %70, %57 vb.) ile erkek rakiplerine büyük fark atarak dikkatleri üzerlerine çekmeyi başardılar. Başkanların çoğunluğu, ilk defa belediye başkanlığı görevine seçilirken hem de seçildikleri

büyükşehir, il, ilçe merkez, ilçe ve beldeler için de ilk olma özelliği taşımaktadırlar. Böylece hem halk hem de belediye personeli ilk defa kadın yönetici ile tanışmıştır.

Sonuçta 2014 yerel seçimleri ile kadın belediye başkanı temsil oranlarında bir önceki döneme göre bir artış olduğu görülmektedir ancak erkek belediye başkanı temsil oranları ile karşılaştırıldığında bu artışın ne kadar yetersiz ve görünmez olduğu anlaşılmaktadır. 2014 yerel seçimleri ile yerel siyasetin ve yerel seçilme süreçlerinin erkek egemen yapısı içinde kendilerine alan açan 39 kadın belediye başkanının seçilmeden önceki hayatları, eğitimleri, meslekleri, diğer kadınlardan farklılıkları, seçilme (aday adaylığı/adaylık) süreçleri, karşılaştıkları engeller/zorluklar, avantajlar ve yöneticilik deneyimleri; araştırma kapsamında onların algı, bilgi ve deneyimleri doğrultusunda ele alınarak ortaya konulması, anlaşılması ve yorumlanması hedeflenmektedir. Bu amaç çerçevesinde araştırmanın katılımcıları, 2014 yerel seçimleri ile seçilen ve görevlerinin başında olan kadın belediye başkanları olmuştur.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.1. Kadın Belediye Başkanlarının “Aday Adaylığı” Süreci

Bu başlık altında yerel seçimlerin belediye başkanlığı aday adaylığı süreci; başkanların algıları, deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda anlamaya, görünür kılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Başkanların siyasal alana çıkarak belediye başkanı aday adayı olarak yerel seçim süreçlerine dahil olmalarından başlayarak başvuruları, karşılaştıkları zorluklar, avantajlar, aday olarak belirlenme süreçleri ve yöntemleri tüm aşamaları ile ele alınmaktadır. Yerel seçimlerin belediye başkanlığı aday adaylık sürecinde temel üç aktör bulunmaktadır. Bunlar; siyasi partiler, aday adayları ve bölge halkı. Üç aktörün, bu süreçteki birbirleri ile olan ilişkileri, iletişimleri, rolleri, görevleri açıklanmaya çalışılmaktadır. Siyasi partiler, adayların belirlenmesinde hem yöntem hem de araç işlevi görürken halk, partilerin belirlediği adaylar arasından yöneticisini seçmektedir. Aday adayları ise hem siyasi partilerin aday belirleme süreçlerini başarı ile tamamlayıp partinin aday olmak için uğraşmakta hem de halkın gönlünü kazanıp halkın aday olmak için çalışmaktadır.

Kadınların yerel siyasal süreçlere katılımı ve temsili konusu esas olarak arka planda kalmaktadır (Wedel, 2013: 39). Kadınlar yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine temsil edilmek istediklerinde kültürel, ekonomik, kurumsal ve siyasal engellerle karşılaşmaktadır. Cinsiyet rollerinin sosyalizasyon süreçleri ile birlikte farklılaşması, kamusal/özel alan ayrımının cinsiyetçi öğeler barındırması, özel alanın hane içi alan eşleştirmesinde kadının tanımlanan annelik sorumlulukları ve bakım yükümlülükleri gibi sosyo-ekonomik unsurlar kadınların ulusal/yerel karar alma süreçlerinde temsil edilmelerinin önünde temel engeller olarak görülmektedir (Phillips, 2012: 120; Güneş-Ayata ve Gölgelioğlu, 2010: 137). Ancak bu engellere rağmen bir çok kadın cesur davranarak, seçim süreçlerine dahil olmakta yarışmakta ve kazanmaktadır (UN, 2008: 45). Bu araştırmaya dahil olan kadın başkanlar da 2014 yerel seçimlerine cesurca katılarak ve yarışarak seçilmeyi başarmışlardır. Kadın başkanların başka bir ifade ile cesur olmak zorunda olan bu kadınların öncelikle *belediye başkanlığı aday adaylığı süreci* algıları, deneyimleri ve bilgileri; araştırma kapsamında anlaşılmalı, görünür kılınmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, kadınların

sosyal hayat hikayeleri çerçevesinde yerel faaliyetlerini nasıl siyasi faaliyetlere dönüştürdükleri ve yerel güçlenme stratejilerinin neler olduğu öncelikle ele alınmaktadır. Kadınların siyasi geçmişleri, özellikle kadının kamusal görünürlüğünün siyasal bağlantılarının kurulma yolları, siyasetin kadınlar açısından yapılabilirliğini görebilme tecrübesi ve siyasetin nasıl yapılacağına öğrenilmesi açısından ele alınarak aday adaylığı sürecine etkileri açıklanmaya çalışılmaktadır. Kadının siyasal alanda görünür olmasının önemi ve siyasal yaşama etkileri böylece ortaya konmuş olmaktadır. Diğer taraftan kadınların aday (adayı) olma yollarının neler olduğu ve sonuçları tartışılarak irdelenmektedir. Bunun yanı sıra kadınların aday adaylığının önündeki toplumsal, siyasal engeller ve önyargılar özellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına kamusal alan sınırı kapsamında değerlendirilerek kadınların bunlarla mücadele etme yolları ortaya koyulmaktadır.

Yerel seçimlerde “*adaylık işlemleri ve aday belirleme süreçleri ve yöntemleri*”, siyasi partilerin tüzüklerinde (AK Parti, madde 127-133; BDP/HDP, madde 48) ya da ilgili yönetmeliklerinde (CHP, madde 1-23) düzenlenmektedir. Siyasi partiler aday belirleme yöntemlerinden birini, bir kaçını ya da hepsini birlikte uygulama konusunda takdir hakkına sahiptir (Aydın, 2007: 92). Siyasi partiler takdir haklarını kullanarak adaylarını belirlemek için farklı yöntemler kullanabilmektedir. Siyasi partilerin adaylarını belirlemek için aday adaylarına hangi yöntemleri uyguladıkları, aşamaları ve sonuçları açıklanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte kadın aday adaylarının seçim bölgelerinde hem partileri ile hem de bağımsız yaptıkları çalışmaların neler olduğu, aşamaları, zorlukları ve kolaylıkları ile ortaya konulmuştur. Son olarak, kadın aday adaylarının başvuru ücreti kadın yoksulluğu kapsamında ele alınarak kadınların yerel temsiline önünde engel olup olmadığı da değerlendirilmektedir.

Kadın başkanların aday adaylığı süreci, araştırmanın bulguları doğrultusunda dört başlık altında ve her bir başlık kendi için de alt başlıkları ile ele alınmaktadır. Bunlar; *kadınları aday adayı olmaya teşvik eden unsurlar, kadınların aday adaylığına gelen tepkiler, belediye başkanlığı “aday adaylığı” ndan “adaylık” sürecine yapılan çalışmalar ve kadın aday adaylarının temsiline önünde engel: Başvuru/adaylık ücreti.*

3.1.1. Kadınları Aday Adayı Olmaya Teşvik Eden Unsurlar

Kadınların, seçme/oy kullanma hakkına ilişkin mücadeleleri her zaman seçilme/temsil hakkına ilişkin paralel bir mücadeleye bağlanmıştır ama seçme hakkının alınmasında ki başarı seçilme hakkına bir katkı sağlayamamıştır. Phillips (2012: 81) kadınların temsil edilmesindeki yetersizliği/eksikliği, demokrasi ile toplumsal cinsiyet hakkındaki düşüncenin birbiriyle bağlantılı olarak ele alınmamasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Liberal demokrasi; demokrasi/temsil, demokrasi/evrensel oy hakkı arasında kesin denklemler kurmasına rağmen demokrasi/kadın temsili hakkında bir bağ kurmamaktadır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların siyasal yönetime ve toplumu ilgilendiren kararların alımına katılamadığı bir demokrasinin nasıl bir demokrasi olduğu sorgulanmaktadır. Liberal temsil kuramının, erkeği merkeze alan ve rasyonel erkek öznenin temsilini mümkün kılan evrensel norm olarak sunulan soyut yurttaşına en büyük eleştiri ikinci dalga feminist hareketten gelmiştir. Eleştirinin hedefine de kamusal/özel alan ayrımına birey ve yurttaşlık kavramlarını yerleştirmişlerdir. Yurttaşlığın kavramlaştırıldığı ve hayata geçirildiği siyasal ve kamusal alanlar, varsayılan/ataerkil düşünceye dayanarak atfedilen erkek özelliklerini (*ücretli çalışan, ailenin geçimin sağlayan vb.*) temel aldıklarından (Friedman, 2005: 4) kadınların yurttaşlıkları siyasal haklarını elde etmelerini tamamlayamamaktadır. Dolayısıyla, siyasal yurttaşlığın toplumsal cinsiyetlendirilmiş pratikleri, kadınların yurttaşlığını baskılamaktadır. Bir iktidar ilişkileri sistemi olarak toplumsal cinsiyet, toplumsal hayatın her alanına maddi sonuçlar ortaya çıkaracak biçimde işlemektedir (Kartal, 2016: 62). Kadının ev yaşamı dışında çalışması, eğitim hayatını sürdürmesi, ulusal ve yerel meclislerde temsili, yöneticilik kariyeri için sürekli ve çok daha fazla çaba göstermek zorunda kalması büyük oranda kadınların eksikliğinden değil, maddi ve manevi alanda belirleyici ve egemen olanın kurmuş olduğu ekonomik-toplumsal-siyasal düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyete bakışın, kendiliğinden ve rastgele olmadığı, iktidarlar tarafından düzenlendiği ve kontrol edildiği (Tokuroğlu, 2004: 51-52) söylenebilir. Scott (2007: 53) da siyasetin, toplumsal cinsiyete dayalı ve ona göre belirlenen bir kavram olduğunu belirtmekte ve siyasetin kendi devamlılığını, kamusal iktidarını ve yüksek otoritesini kurarken kadınları kesin bir şekilde kendi işleyişinin dışında tutarak yaptığını vurgulamaktadır.

Kadınların siyasetten, siyasal alandan ve siyasi temsilden uzak kalışını açıklayan kuramlar vardır. Bu kuramlardan biri *siyasal sosyalleşme kuramıdır*. Kurama göre, “kız ve erkek

çocuklar daha çocukluktan ayrı ilgi alanlarına yönlendirilmektedir ve bu sosyalleşme süreci içinde erkek karar verici bir rol oynarken kadın edilgen, bağımlı ve ikincil bir rol içine girmektedir. Bu nedenle ilgisi kamu alanı dışına yani eve yöneltilen kadınların siyasal olaylara ve siyasete ilgi duyması da pek beklenmemektedir” (Koray, 1991: 89). Kadının siyasetten uzak kalışını *durumsal koşullarla açıklayan kurama* göre, kadının toplumdaki yeri aile içindeki geleneksel rolüne bağlı olarak belirlenmektedir. Kadınların bu rolün dışına çıkması örneğin siyasetle uğraşmak istemesi buna zaman ve enerji harcaması ya da ayırması çok kolay olmadığı gibi yapmak istediğinde de olumsuz toplumsal yaptırımlarla karşılaşabilmektedir. Kadınlar, evlerini yönetmekle uğraşmalı, ülkeyi yönetme işini ise erkeklere bırakmalıdır. Bugün de etkili olan bu bakış açısı nedeniyle kadınların öncelikleri çalışan kadınlar da dahil ev, aile ve çocuk olmakta ve bu sınırın dışına çıkmak zorlaşmaktadır. Daha sonra bu iki yaklaşımı da kapsayacak biçimde feminist hareket içinde *toplumun ataerkil yapısı* üzerinde duran görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşe göre tüm toplumsal ilişkilerde erkek egemenliğini dayatan ve cinsiyet ayrımını ortaya koyan özelliklerin toplumun ataerkil yapısından kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Koray, 1991: 90). “*Cinsiyet farklarına dayalı bu toplumsal ilişkiler sivil ve kamusal, siyasal ve toplumsal ve özel/mahrem/aileye ait olanı birbirinden ayırarak kodlamakta ve bu alanlar arasında düzeylerin ortak işleyişini sağlamakta, bağlantılar kurmakta ve düzenlemelere destek olmaktadır*” (Sancar, 2017: 27). Bu açıdan kadınlar, modern toplumlarda da aile odaklı özel alanda tanımlanmakta ve önceliklerinin aileleri ve çocuk yetiştirmek olduğu vurgulanmaktadır. Modern toplumlarda çocuk yetiştirmenin ne tür bir vatandaşlığa karşılık geldiği ise belirsiz kalmaktadır. Toplumun çocuk yetiştiren kadınlara karşı örneğin emeklilik, ücret, siyasi temsil gibi haklar konusunda bir sorumluluğu/borçluluğu bulunmamaktadır (Sancar, 2017: 24). Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşme projesi ve bu çerçevede içinde modern ulus-devletin inşa sürecinde “*kadın vatandaşı*” a biçilen rol tam da budur. Kadın, milletin biyolojik üretimi yanında kültürel yeniden üretimin sorumluluğuyla şerefendirilmekte ve geleneğin yeni kuşaklara aktarılması ile görevlendirilmektedir. Kadın, aile üzerinden geleneğin muhafaza edildiği özel alanla özdeşleştirilmektedir (Bora, 244). Böylece kadınların yurttaşlığı Durakbaşı’ya (1998: 461) göre, vesayet ve himaye altına alınmıştır.

Yeni Cumhuriyetin kuruluşuna imza atan 1924 Anayasa’sının tüm vatandaşlara eşit vatandaşlık statüsü tanımak anlamına gelen seçme ve seçilme hakkının verilmesinde kadınlar dışarda tutulmuştur/bırakılmıştır. Kadınlara seçme ve seçilme hakkının ancak

1934 yılında kabulü o dönemin otoriter siyasal rejim ortamında kadınların siyasal haklarını kullanmada çok da fazla bir şey yapma imkanını ortadan kaldırmıştır. Özellikle kadınların siyasal temsil haklarını kullanmalarında doğurduğu olumsuz miras görmek gerekmektedir. Süreçte yaşanan başarısızlıklar kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde eşit siyasal temsilinein çözülmeden günümüze kadar gelen/devreden en önemli temel sorun olarak devam etmesini sağlamıştır (Sancar, 2017: 153-167). Yerel siyasal karar alma süreçlerinde temsil edilen kadın belediye başkanlarının bir siyasal özne olarak neden siyasal temsil haklarını talep ettiklerini, teşvik eden unsurları ve diğer kadınlardan farklılıklarını sorgulamak gerekmektedir. Başkanların yerel siyasal alanda yerel seçim “*belediye başkanlığı aday adaylığı*” süreci deneyimleri ve bilgileri bu doğrultuda ele alınarak anlaşılmalı ve görünür kılınmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dahil olan 11 kadın belediye başkanından 3’ü merkez ilçe, 8’i ilçe belediye başkanıdır. Buna göre, kadın başkanların çoğunluğunun küçük ilçelerden seçilmesi aynı zamanda kadınlar üzerinde ataerkil ve geleneksel toplumsal yapının daha baskın (Alkan, 2005: 89) olmasını düşündürülebilir. Başkanlar, aday adayı olmaya karar verdiklerinde ve sonrasında geleneksel toplumsal yapının baskısını hissettiler mi? Kadınlar siyasal alana çıkmaya ve herşeyden önce siyasal özne olmaya nasıl karar verdiler, teşvik eden unsurlar nelerdir? Bu kadınları farklı kılan ve diğer kadınlardan ayıran özellikler nelerdir? Kadınların siyasal bağlantıları nelerdir, aday adayı olmalarında rolü/katkısı var mıdır? Soruların cevapları bu başlık altında ele alınarak irdelenmekte ve literatür çerçevesinde değerlendirilmektedir. Derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre kadınları, belediye başkanı aday adayı olmaya teşvik eden unsurların; *sosyal hayat hikayeleri, siyasal geçmişleri ve aday adayı olma yolları* olduğu ortaya çıkmıştır.

3.1.1.1. Sosyal Hayat Hikayeleri

Duruş noktası epistemologları Nancy Hartsock ve Hilary Rose, kadınların deneyimlerinin kökeninde cinsiyete-toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün yattığını düşünmektedirler. Kadınların deneyimleri erkeklerin deneyimlerinden yapısal olarak farklıdır. Rose’un belirttiği gibi, kadınların deneyimleri bir “*öznel paylaşılan baskı deneyimidir*” (Tanesini, 2012: 173). Diğer taraftan Dorothy Smith, kadınların deneyimini epistemik bir bakış açısından değerli kılan şeyin onların mevcut toplumsal ilişkiler sistemindeki hem marjinal hem de merkezi konumları olduğunu belirtmektedir. Kadınların konumu merkezidir, zira onlar mevcut ataerkil sistemin devamlılığını sağlayan işleri yapar ve bu işlerin

görünmezliğini sağlarlar. Marjinaldirler, zira sistem içinde bir güç konumunu işgal etmezler. Bu bağlamda kadın başkanların sosyal hayat hikayeleri, deneyimleri ve birikimleri hem erkeklerden farklı hem de birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu kadınlar, Akal'ın (1994: 84) belirttiği gibi “*sıradışı kadınlar*” dır. Sıradışı kadınlar, erkek iktidarının belirlediği siyasal alana girerek erkeklerle aynı safta yer almayı başarmış kadınlardır. Bu kadınlar siyasal hayata, toplumsal hayatlarındaki engellemelerin getirdiği eksiklerle katılmaktadırlar. Aynı ekonomik ve toplumsal haklara sahip olmamalarına, yaşamda erkeklerden çok daha fazla engellemelere/eksik bırakılmalarına maruz kalmalarına rağmen erkeklerle aynı siyasete katılım sınavından geçmektedirler. Aynı sınava katılmayı göze almalarına rağmen, çoğu zaman bu kadınların zekaları, bilgileri, becerileri, yetenekleri perdelenmekte, takdir edilmemekte ve görmezden gelinmektedir. Erkek iktidarı siyasal alana dahil ettiği kadınlardan erkek yöneticilerde aradığı/istediği özelliklerden çok daha fazlasını istemektedir (Akal, 1994: 84). Bu bağlamda kadın başkanların siyasal alana çıkarak, erkek iktidarının belirlediği abartılmış elemelerden geçerek belediye başkanı seçilmeyi başarmaları onları sıra dışı/farklı kılmaktadır. Kadın başkanların başarılarının altında yatan temel unsurların belirlenmesi için başkanların sosyal hayat hikayelerinin verileri bu başlık altında değerlendirilmektedir. Verilere göre kadın başkanları sıra dışı/farklı kılan üç unsur/özellik ortaya çıkmıştır. Bunlar; başkanların *halkın içinde olmaları, siyasal alanda görünürlük temelli toplumsallaşmaları ve siyasetin içine doğmalarıdır*.

3.1.1.1.1. Halkın İçinde Olmak

Kadın başkanların, kamusal alanda eğitim ve meslek temelli faaliyette bulunarak görünür olmaları onları farklı kılan temel unsurun başında gelmektedir. Araştırmaya katılan 11 başkandan 10'u üniversite (2'si yüksek lisans mezunu, 1 başkanın yüksek lisansı devam etmekte ve 1 başkan da ön lisansa devam etmektedir) sadece bir (1)'i ilkokul mezunudur. Mesleki bilgileri; *eczacı, doktor, avukat, sosyolog, gıda mühendisi, harita-kadastro mühendis, öğretmen (2), kamu kurumunda daire başkanı, muhasebe memuru ve ev kadınıdır*. Görüldüğü gibi kadın başkanların hepsi yüksek eğitilmiş (1 başkan hariç) ve mesleklerinde yetkinliğe ulaşmış kadınlardır. Ayrıca veriler, yerel siyasette temsil edilen kadın başkanların da milletvekili kadınlar gibi eğitilmiş, donanımlı ve mesleklerinde yetkinliğe ulaşmış kadınlar olduğunu (Arat, 1987; Çakır, 2013; Kenworthy ve Malami,

1999) ortaya koymaktadır. Buradan yola çıkarak ulusal ve yerel siyasetin temsilci kadın profillerinin benzer olduğunu söyleyebiliriz.

Kadın başkanlar, meslekleri (*doktor, eczacı, avukat, öğretmen, sosyolog ve gıda mühendisi*) gereği halkın içinde ve halkla iletişim halindedir. Kadın başkanlardan 4'ü kendi iş yerlerinde (*eczane, muayehane, avukatlık bürosu, etüt merkezi*) mesleklerini yapmaktadır. Doktor, eczacı, avukat ve öğretmen olarak halkın sorunlarına çözüm üretmekte istekliler ve kısaca meslekleri aracılığıyla halka ve halkın sorunlarına dokunmaktadırlar. Örneğin konuştuğumuz başkanlardan biri, mesleği (*doktor*) gereği halkın içinde olduğunu ve halkın problemlerini çözme konusunda gönüllü ve istekli olduğunu anlatarak bunu doğrulamaktadır.

“... hem ailemdeki bütün bireylere karşı hem de çevreme karşı kendimi sorumlu hisseden bir yapıya sahip olduğum için **problem çözme konusunda gönüllü ve istekli olduğum** için hani bazen arkadaşlarım tarif ederken diyebiliyorlar ki bana, **"sorumluluğunun sınırı yok"** diye... Sınırsız sorumlu, kendisini sınırsız sorumlu hissetmek; yani doğaya, evrene, her olana bitene, insana, sorumluluğunun sınırı olmayan bir yapı, ondan asla mutsuz olmayan ve kendisini gönüllü görevlendiren ve çevremdeki herkese de yaptıklarım karşısında da onları asla borçlandırmayan...” (KB11, CHP).

Bir diğer başkan da mesleğinin (*eczacı*) özellik ve getirilerini kullanarak; halkın içinde olduğunu, onlara dokunduğunu, ilçedeki tüm evlere girebildiğini ve herkesin onu tanıdığını ve bildiğini aşağıdaki sözlerinde anlatmaktadır.

“... çünkü insanın siyaset yapmayı engelleyen bir mesleği yok yani **eczacılık** zaten **halkla bire bir ve halka dokunmak...** **Siyasette halka dokunmak...** O nedenle eczacı olduğum için daha rahat siyaset yaptım. **Herkes çünkü kapısını açmaz. İlçede 2592 tane hane var. 2592 haneyi belediye başkan olmadan önce de kapısını çaldığımda da sen kimsin diyecek hiç adam olmaz, “buyur abla, buyur eczacı hanım, buyur kardeşim”** derler... Yani bunun rahatlığı ile her kapıyı çalabilirsin çünkü insanın evi namahremidir, namahreme tek girebilen kadındır erkek namahreme giremez.” (KB7, CHP).

Bir başka başkan ise yine sözlerinde, halkla iç içe olduğunu ve yaşadığı ilçenin tüm sokaklarını bildiğini, halkla birlikte olduğu için de halkın kendisini, başkanları olarak görmek istediklerini ifade etmektedir.

“Evet, sürekli **halkla iç içe olan** biriydim. Her zaman her yerde bu ilçenin tüm sokaklarını bilirim. Onun için her zaman onlarla birlikte olduğum için tabandan, kendilerinden biri ve doğru birisinin olmasını istediler. Aslında herhalde benim sahsımda kendilerini orada görmek istediler...” (KB2, HDP).

Bir başkan da belediye başkanı olmadan önce halkın içinde olduğunu, hiçbir zaman halkı siyasi ideolojilerine ya da dini inanışlarına göre ayırmadığını ve herkesle ilişkilerini sürdürdüğünü anlatmaktadır.

“...Ve ben o süreçte de **insanlarla ilişkilerimi çok güzel tuttum**. Yani demedim ki sen işte, MHP’lisin, sen CHP’lisin, sen işte Alevisin sen Sünni’sin demedim. **Ben insanlarla hep iyi geçindim**. Hiçbir gün o ayrımı yapmadım.” (KB1, AK Parti).

Veriler kadın başkanların, başkan olmadan önce eğitim ve meslek temelli sosyalleşerek kamusal alanda görünür olduklarını ve yine eğitim ve meslek temelli halkla iç içe olduklarını ortaya koymaktadır. Kadınların hepsinin üniversite mezunu olmaları ve bazılarının bununla yetinmeyip eğitimlerini uzatarak yüksek lisansa ve ön lisansa devam ettikleri görülmektedir. Eğitimin, mesleki ve ekonomik güç bağlamında kadınları/başkanları siyasal alana çıkmalarında ve temsil edilmelerinde güçlendirdiği söylenebilir. Kadınların, eğitim ve meslek temelli kamusal alana çıktıkları ve güçlendikleri görülmektedir. İkinci dalga feminizmin kadınların siyasi temsil tartışmalarını kamusal/özel alan ayrımına taşıması ve “*kişisel olan politiktir*” sloganı ile bu tartışmaları daha keskin hale getirmesi bu açıdan önemlidir. Mackinnon’a göre (2003: 223), özel alanda kadının seçme hakkı yoktur ve kadın siyasal karar alma süreçlerine sınırlı katılmaktadır. Bu yüzden özel alanın araştırılması ve siyasallaştırılması istenmektedir. Özel alanın siyasallaştırılması ile kadınların kamusal görünürlüğü arasında bir bağ kurulmaktadır. Kadınların kamusal/siyasal alanda görünür olması amaçlanmaktadır (Çaha, 2010: 87-88). Araştırmaya katılan kadınların da özel alandan eğitim ve meslek temelli kamusal alana çıktıkları, sosyalleştikleri, güçlendikleri ve siyasal katılımın/temsilin kaynakları olan zaman, para, sosyal/siyasi ilişkiler, örgütsel yaşam ve iletişim kanallarına ulaşmayı başardıkları görülmektedir.

3.1.1.1.2. Siyasal Alanda Görünürlük Temelli Toplumsallaşma

Kadın başkanları farklı kılan ikinci unsur siyasal alanda faaliyet ve görünürlük temelli toplumsallaşmalarıdır. Toplumsallaşma; bireyin yaşadığı toplumun değerlerini, kurallarını, inançlarını, eğilimlerini ve davranışlarını benimsemesi sürecidir. Toplumsallaşma sürecinin, içeriğinin ve biçiminin belirlenmesi öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir. Toplumsallaşma ve toplumsal değişme öznesiz olmamaktadır. Toplumsal değişmenin, toplumsal ilişkilerin, değişmelerin ve ilişkilerin insani değerler haline gelip gelmemesi,

karşıtlıkların ve benzerliklerin üretilmesini insan/özne sağlamaktadır. Bu anlamda, siyasal olan da gerçeğini toplumsal olanda bulmaktadır (Tokuroğlu, 2004: 50). Siyasal toplumsallaşma; bireyin siyasal sistemle ilgili, görüş, düşünüş, tutum ve değerlerinin gelişmesidir (Dursun, 2013: 96-97). Kadın başkanların siyasal toplumsallaşmalarında, siyasal alanla ilgili deneyimlerinin, bilgilerinin ve birikimlerinin artmasında en önemli unsuru kadınların bizzat siyasal alana çıkmaları sağlamaktadır. Arendt (2009: 30) kamusal/siyasal alanı kuran en önemli etkinliğin “*eylem ve konuşma*” olduğunu belirtmektedir. Kadınların siyasal alanda rol oynayacak birer aktör haline gelmeleri için yapacakları en önemli şeyin, kamusal alanın siyasal alanına eylem ve konuşmaları ile çıkarak siyasal görünürlük kazanmalarındır. Phillips’in (2012: 116) belirttiği gibi siyaset; bakanlar, bakanlıklar, parlamentolar ve meclis anlamına gelmekte ve ayrıca siyasi partiler ve baskı gruplarını da kapsamaktadır. Kadınların kamusal alanın siyasal alanında; siyasi partilere, parti teşkilatlarına, meclislere, baskı gruplarına vb. faaliyetlere/toplantılara/seçimlere katılarak deneyim kazanmaları ve siyasal sistemde rol oynayacak birer aktör “*siyasal insan*” (Dursun, 2013: 97) haline gelmeleri önemlidir. Kadınlar siyasal alana çıktıklarında; siyasal sistemin ilişki ve güç ağlarını çözmekte, siyasal alanda ne yapmaları gerektiğini bizzat siyasal alanda öğrenmekte, deneyimlemekte, kavramakta ve rollerini belirleyerek siyasal donanımına sahip bireyler haline gelebilmektedir. Araştırmanın verileri de bunu doğrulamaktadır. Aşağıda alıntılar yapılan kadın başkanların (sadece ikisi hariç)¹⁸ siyasal alana çıkarak siyasal faaliyetlerde bulunarak hem siyasi deneyim kazandıkları hem de siyasi donanımlarını artırdıkları görülmektedir.

“Aynı zamanda AK Partinin **kurucu ilçe başkan**ıyım. İki dönemdir seçilerek ilçe başkanlığı yaptım. Ondan sonra 5 yıl **İl Genel Meclis üyesi**liği yaptım.” (KB4, AK Parti).

“2009 yılında AK Parti tarafından **belediye başkanlığı** için aday gösterildim. 2009'da seçimi kaybettik daha sonrasında yaklaşık 1,5 yıl **AK Parti il yönetiminde** görev yaptım... AK Parti il teşkilatına girme sebebimin tek nedeni de teşkilatları öğrenmekti çünkü hiç teşkilat tecrübem yoktu.” (KB5, AK Parti).

“...2009 ile 2014 yılları arasında **Belediye Meclis Üyesi** olarak görev aldım. Çeşitli komisyonlarda çalıştım en başta en önemlisi ki **Denetim Komisyonudur**. 5 yıl yaptım onu ve denetim komisyonu bana çok şey öğretti. **Kent Konseyi**’nin kurulumunda rol aldım. **Hukuk Komisyonu başkanlığı** yaptım diğer bütün komisyonlarda çalıştım. Aynı zamanda **Tüketici Hakem Heyeti** üyesiydim Kaymakamlık'ta.” (KB10, CHP).

¹⁸ Memurlar .

“...Halkçı Parti var onun ilçe başkanı, tabi komşularımızla falan ilişkilerimiz çok girift falan bir de solculuk kökünde var. Direkt hemen dedi, "seni üye kaydedelim", "tamam" dedim, hemen partiye kaydoldum. **"Hemen ilçe yönetimine gir"** dediler, ilçe yönetimine girdim... Yerel seçimler başlayacak, ilçeden **il genel meclis üyesi** seçilecek 2 tane İl Özel İdareye, **"aday ol!"** dediler, "olayım" dedim. Yani yaparım öğrenirim yaparım ondan sonra aday oldum... O dönemde CHP meclis dışında kaldı ben %70 oyla seçildim. Ondan sonra **il genel meclis üyeliğine** başladım 3 dönem yaptım 15 sene (5+5+5)... Ondan sonra **il daimi encümenliği** yaptım, **Bütçe Plan Komisyon Başkanlığı** yaptım...2 dönem, 3 dönem falanda partinin **İl Başkanlığı'nda** çalıştım... Ondan sonra **2 defa milletvekilliği aday adayı** oldum. Tabi CHP'den!" (KB7, CHP).

“Uzun yıllar yani nerdeyse **30 yıldır HEP döneminden bu yana siyasette çeşitli kademelerde yer aldım**. Belediye başkanı olmadan önce **İl Disiplin Kurulu'nda, BDP İl Disiplin Kurulu'ndaydım**. Daha öncesi HEP Döneminde 90'da kurulan bir partimiz Kadın Kollarında. Kadınlar ilk önce komisyonlardan geldiler. Tabi ki ilk önce tüm siyasi partilerde kol yoktu. Türkiye'nin siyasi parti yasası tüzüğünde kol yoktu komisyon vardı. **Kadın Komisyonu'nda** yer aldım.” (KB2, HDP).

Negiz Avşar'ın (2008: 231) 2004 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanlar üzerine yaptığı araştırmasında, *“kadın başkanların teşkilat tabanlı olmadığı ortaya”* çıkmıştır. Negiz ve Üçer (2012: 12-15) 2009 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanlar üzerine yaptıkları araştırmalarında ise, *“kadın başkanların çoğunluğunun parti tabanından/teşkilattan yetiştikleri”* sonucunu bulmuşlardır. Sumbas'ın (2012:111-113) 2009 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanlar ile ilgili çalışmasında farklı bir değerlendirmeye giderek başkanları partileri doğrultusunda ele aldığı görülmektedir. Buna göre, *“AK Parti ve CHP'nin kadın belediye başkanlarının seçilmeden önce parti bağlılığı ve sıkı bir parti geçmişlerinin olmadığı, kadınların partileri ile olan ilişkilerinin ya belediye başkanlığı adaylık sürecinde ya da seçildikten sonra başladığı”* sonucu çıkmıştır. Ancak, araştırmanın verileri 2014 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanlar için bu sonuçların değiştiğini ortaya koymaktadır. Araştırmaya dahil olan 11 kadın başkanın neredeyse hepsinin (ikisi hariç) başkan olmadan önce; siyasi partileri ve parti teşkilatları ile bağlılık, iletişim ve işbirliği içinde oldukları, teşkilatlarda çalıştıkları, il/ilçe yönetimlerinde görev aldıkları ve siyasi partilerini yerel meclislerde temsil ettikleri (meclis üyeliği) sonucuna ulaşılmıştır. Buradan 2014 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanların, parti bağlılığı içinde teşkilat tabanlı yetiştiklerini söyleyebiliriz.

3.1.1.1.3. Siyasetin İçine Doğmaları: Aile İçinde Siyasal Toplumsallaşma

Aile, bireyin kişiliğinin oluşumunda ve bireyin siyasal toplumsallaşmasında etkin bir faktördür. Kızıldere'nin (2002: 29) çalışmasında, siyasal konularda bilgili ve siyasetle

ilgilenen aile ortamında yetişen çocukların, siyasal yaşama katılma konusunda hem ilgili oldukları hem de ilerleyen yıllarda yani büyüdüklerinde siyasal karar alma süreçlerine katılmak istediklerini ve katıldıklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda siyasal yaşama katılma uygulamalarını öğrenme sürecinin çocukluk dönemindeki öğrenme süreci ile ilişkilendirilebilir. Çocuklukta edinilen deneyimler, ilerleyen dönemlerde belirli konularda ki öğrenmeyi de kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle aile, bireyin siyasal toplumsallaşmasında uyguladığı bilinçli yönlendirme ile aile içi karar alma süreçlerine katılma¹⁹ kalıplarını da aktarabilmektedir (Uysal, 1984: 83). Koray'ın (1991: 149) çalışmasında, *“ailede siyasetle uğraşan birinin olmasının kadınların siyasete ilgisini artıran bir etken olduğu”* sonucu ortaya çıkmıştır. Negiz'in (2008: 232) 2004 yerel seçimleri ile seçilen kadın belediye başkanları üzerine yaptığı çalışmasında da, *“başkanların yarısından fazlasının ailesinde siyasal yaşamın çeşitli kademelerinde görev üstlenmiş aile bireylerinin olduğu”* sonucu çıkmıştır. Araştırmanın bulguları da bu çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Görüşmelere katılan 11 kadın başkandan 4'ünün *“ailelerinde siyasetle uğraşan aile bireylerinin olduğu”* sonucu çıkmıştır. Örneğin aşağıda alıntısı yapılan başkan, babasının da kendisi gibi aynı ilçede belediye başkanlığı (farklı partiden) yaptığını belirterek bir bakıma siyasetin içine doğduğunu söylemektedir.

“... Benim babam rahmetli burada CHP'den belediye başkanı idi... Babam sevilen bir insandı. CHP'de hem ilçe başkanlığı hem de belediye başkanlığı yaptı. Yani siyasetin içinde doğdum... Dediğim gibi, ben bunu derken lisede iken gerçekten insanlarla hep ilişkilerimi güzel tuttum. Hiçbir zaman... Ben maliyenin sınavını kazandım yani lisedeyken bunu diyordum evet, “ben ileride bu ilçenin belediye başkanı olacağım ve hizmet edeceğim”. Ama hakikaten bunu hep diyordum. “Ben hizmet edeceğim” diyordum”. Allaha şükürler olsun hakikaten geldiğimden beri ben elimden gelen gayreti gösteriyorum ve hizmet ediyorum.” (KB1, AK Parti).

Başkanlardan bir diğeri de, yine babasının siyasetin içinde olduğunu, iki dönem üst üste AK Parti'den belediye başkanı adayı olduğunu ve son yerel seçimlerde aynı siyasi partiden

¹⁹ Ailelerin, çocuklarını aile içinde karar alma sürecine dâhil etmemelerinin sonuçlarını Akbağ'ın (1994) çalışması, *“otoriter ortamda yetişen gençlerin sosyal uyum düzeylerinin düşük, demokratik ortamda yetişen gençlerin ise uyumlarının yüksek olduğunu”* ortaya koymuştur. Bu nedenle gençlerin olumlu anne-baba tutumlarının sergilendiği demokratik bir aile ortamında yetişmesi oldukça önemlidir. Ülkemizde gençler kendileriyle ilgili basit kararlar da dâhil olmak üzere ailede karar alma süreçlerine katılımı sınırlıdır. Örneğin Polat ve Gezer'in (2007) çocuklar ve gençlerle yaptıkları çalışmada; *“kızlar %9,7, erkekler %13,5 gibi az bir oranda evde yaşamlarını etkileyen konularda kararlara katıldıklarını”* ifade etmişlerdir. Hâlbuki gençlerin sosyal deneyimler edinmesi ve tercihler yapması, diğer bir deyişle karar alma becerilerini geliştirmesi gereken ilk yer ailedir. Ailelerin çocuklarını aktif olarak ailede karar alma süreçlerine katmamaları gençlerin yaşamları boyunca ihtiyaç duydukları karar alma ve sosyal uyum becerilerini kazanmalarını engellemektedir.

tekrar belediye başkan adayı olduğunda babasının vefat ettiğini ve bunun üzerine kendisinin aday olduğunu anlatmaktadır.

“2014 yılına kadar pardon. **2014 yılında babam AK Parti'den belediye başkanı adayı** olarak hazırlanıyordu fakat ömrü yetmedi bir kalp krizi sonucu babamı kaybettim. 2 dönem 2014'ten öncede belediye başkanlığına adaydı. Birinde 6 oyla birinde de 30 oyla seçimi kaybetmişti... Aynı şekilde bende öyleydim çünkü babam köy kahvehanelerinde **ANAP döneminde ilçe başkanırken** kahvelerde gezerken o zamanlar gazoz olmazdı bakkallarda. Her yerde bulunmaz sadece köy kahvehanelerinde vardı. Sırf o gazozu içmek için **babamla seçim gezilerine gider, oturur, orada gazozumu içer işte onun tadını çıkartırdım.** Diyorum ki o dönemlerde demek ki iyi kötü bir şeyler kapmışız... **Ben doğduğumda babam 30 yaşındaymış ve 30 yaşından beri siyasetin içindeyiz.** ANAP ile başladık daha sonra MHP'deydi en son AK Parti kurulduktan sonra AK Partiye geçmişti.” (KB9, AK Parti).

Bir diğer başkan da benzer şekilde örneğin, dedesinin siyasetle uğraştığı ve bir siyasi partinin il kurucusu olduğunu belirtmekte babasının ise farklı partiden il genel meclis üyeliği yaptığını söylemektedir.

“Benim **babam Adalet Parti'de İl Genel Meclis üyesiydi.** 2-3 dönem yapmış. Ziraat Oda Başkanı olmadan önce. **Dedem zaten CHP'nin içerisinde buradaki il düzeyinde kurucuları arasında.** Öyle bir şeyi vardı. Alt yapımız vardı. 90'lı yıllarda 80'li yıllarda da abilerin siyasete girmesiyle yani HEP döneminde ve biz kızlarda içinde yer aldık aynı zamanda.” (KB2, HDP).

Son başkan da, diğer başkanlarla benzer şekilde yine babasının siyasetle uğraştığını ama bu sefer diğer başkanların babalarından farklı olarak babasının, ulusal siyasetle ilgilendiğini ve 1999 milletvekili seçimlerinde aday olduğunu sözlerinde ifade etmektedir.

“**Babam** da aynı şekilde onunda tabi farklı tecrübeleri var o da 2002 seçimlerinde yanılmıyorsam ya da 2002 değil 99 pardon, 99 seçimlerinde **Doğru Yol Partisi** daha hayattayken o da **milletvekili adayı idi** zaten!” (KB5, AK Parti).

Bulgular göstermektedir ki aile üyelerinden (*bu araştırma da baba ve dede*) birilerinin siyasetle ilgilenmesi ve siyasal yaşamın farklı kademelerinde temsil edilmeleri, ailenin diğer üyelerinin de (*bu araştırma da kızların*) siyasetle ilgilenmesini ya da temsil edilmesini olumlu etkileyebilmektedir. Aile içinde siyasal toplumsallaşmanın doğurduğu siyasal bilincin (Yaraman, 2015: 80) siyasal alana çıkmakta etkili olduğu görülmektedir. Bu araştırmada da kadınların, aile içinde dede/babalarının daha önceden belediye başkanı/milletvekili olarak temsil edilmelerinin hem siyasal toplumsallaşmalarında hem de daha önceden kurulan siyasi ilişkiler nedeniyle siyasal alanla bütünleşmelerini

kolaylaştırdığını görüyoruz. Tekeli'nin (1982) araştırmasında, siyaset geleneği bulunan ailelerden gelen kadın siyasetçilerin oranının %20'ye yaklaştığı belirtilmektedir. Bu araştırma için, 11 kadın başkandan 4'ünün siyaset geleneği bulunan ailelerden geldiği ve oranının ise %36 olduğu görülmektedir. Bu sonuçtan hareketle kadınların siyasi temsiline; siyaset geleneği bulunan aileden gelmenin etkisinin devam ettiğini söyleyebiliriz.

3.1.1.2. Siyasi Geçmişleri

Kadın belediye başkanlarının, belediye başkanlığı öncesi siyasal alandaki faaliyetleri, siyasi parti ve teşkilatı ile ilişkileri, varsa seçim deneyimlerinin hem kadınların siyasi ilgi, bilgi ve başarılarına katkıları hem de belediye başkanlığı aday adaylığı sürecine etkileri bu başlık altında anlaşılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Görüşmelere katılan kadın başkanların siyasi geçmişlerine bakıldığında nerdeyse hepsinin siyasi partiler ile sıkı bir ilişki ve bağlılık içinde oldukları, parti yönetimlerinde ve teşkilatlarında görev aldıkları ve yerel meclislerde partilerini temsil ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadın başkanların 3'ünün bir önceki dönem 2009 yerel seçimlerinde aday adayları oldukları, 2'sinin partileri tarafından aday gösterildikleri, seçime girdikleri fakat seçimleri kazanamadıkları görülmüştür. Ancak bu süreç bir sonraki yerel seçimlerde kadınlara hem adaylık hem de başkanlık getirmiştir. Örneğin başkanlardan biri alıntısında, 2009 yerel seçimlerini kazanamadığını ama siyasal alanda olmaya ve halkla yüz yüze çalışmalara devam ettiğini ve halka kendisini daha iyi anlatarak bir sonraki seçimlerde halkın desteğini almayı başardığını anlatmaktadır.

“2009 yerel seçimi sonucunda bizim 5 yıl içerisinde daha çok yüz yüze bire bir yaptığımız çalışmalarda bizim en baba erkekten daha bilgili daha donanımlı ve daha iyi konuştuğumuzu gördüklerinde **"yapar kadın da bu işi yapar"** dediler. 2014'te bir kişi dahi bir kişi dahi **"kadından başkan olmaz"** demedi, halk bunu dedirtmedi...” (KB5, AK Parti).

Kadınlar, siyasal alana çıkıp bu şekilde siyasal özne olmaya talip olduklarında kendi alanlarını doğrudan halkla temasta bulunarak genişletebilirler ve kendilerine oy kazandırabilirler ancak siyasal alanın dışlayıcı niteliğinden de kurtulamazlar (Çakır, 2013: 226). Kadınlar, kuralları ve çıkarları erkeklere göre belirlenmiş siyasal alana çıkarak siyasal alanın dışlayıcı niteliğine karşı mücadele etmeleri gerekmektedir. Araştırmanın verileri de bunu göstermektedir. Kadın başkanlardan 3'ünün siyasal alana çıkıp yerel seçim

süreçlerini belediye başkanı aday adayı/adayı olarak deneyimlemelerinin; *kamusal görünürlükleri aracılığıyla siyasal bağlantıların kurulmasına*” ve *“siyasetin yapılabilirliğini görebilme tecrübesi edinmeleri* gibi çok önemli iki sonuç ortaya çıkarmıştır.

3.1.1.2.1. Aday Adayı Olmanın Faydaları: Kadının Kamusal Görünürlüğünün Siyasal Bağlantılarının Kurulma Yolları

Başkanlarla görüşmelerde, *“2009 yılı yerel seçimlerinde belediye başkanı aday adayı olup olmadıkları”* sorulmuştur. Kadın başkanlardan 3’ünün bir önceki yerel seçimlerde belediye başkanı aday adayı oldukları ve sonrasında 2 başkanın partileri tarafından aday gösterilmelerine rağmen seçimleri kazanamadıkları ortaya çıkmıştır. Ancak bu süreç, bir sonraki yerel seçimlerde üç kadına da başkanlık getirmiştir. Peki bu süreçte değişen nedir ki kadınlar seçimleri kazanmışlardır? Sorunun cevabı araştırma verileri ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Kadınlar, belediye başkanlığı aday adaylığı ve adaylık süreçlerini deneyimleyerek daha doğrusu siyasal alanda faaliyetler yaparak görevler alarak kamusal görünürlüklerinin siyasal bağlantılarını kurmaktadır. Kamusal alanda görünürlük, siyasal alanda görünürlük demek değildir. Kadınlar eğitim ve meslek temelli kamusal alanda görünürler ama bu görünürlüğün siyasal alanda bir karşılığının olması her zaman mümkün görünmemektedir. Yaraman’a (2015: 24) göre bunun nedenleri, kadınların özel alan ile kamusal alan arasında bölünmüş kimliklerinin ortaya koyduğu performans düşüklüğü ve zaman/zamansızlık sorunudur. Eğitim ve ona bağlı çalışma yaşamı kadınların hayatlarında önemli ve olumlu değişiklikler yaratmakta ve kadını kamusal alanda görünür kılmaktadır ancak özel alanın kadına yüklediği toplumsal cinsiyet rollerinde ve sorumluluklarda değişiklik yaratamamaktadır. Bu yüzden kadınlar, kamusal alandan siyasal alana geçmekte bir değişim/dönüşüm gerçekleştirmemektedir. Kadınlar ancak siyasal alana çıkıp bizzat siyasi faaliyetlerde, görevlerde ve konuşmalarda (Arendt, 2009: 30) bulundukları zaman siyasal görünürlük kazanmaktadırlar.

Araştırma verilerine göre, kadınların siyasal alana çıkarak yerel seçimlerde aday adayı ve aday olmaları kadınlara kamusal görünürlüklerinin siyasal bağlantılarını kurmak için üç yarar sağlamaktadır. İlki, siyasal alandaki eylem ve konuşmaları öz güvenlerini artırmaktadır. İkincisi, halkın karşısına çıkarak halk karşısında konuşarak halkla iletişime geçerek tanınırlıkları ve görünürlükleri artmaktadır. Yerel halk tarafından özellikle de

kadınlar tarafından destek görmekte ve sahiplenilmektedirler (Wedel, 2013: 40). Üçüncüsü, siyasi parti ve teşkilatlarında kabul edilebilir siyasi bir özne haline gelmektedirler. Örneğin, bir belediye başkanı, kendisinin partisi tarafından aday gösterilmesine rağmen özellikle yerel halk ve parti teşkilatından ciddi bir dirençle karşılaştığını belirtmektedir. Seçimleri kazanamamasına rağmen ciddi bir **öğrenme sürecine** girdiğini belirterek bu süreçleri ve ilişki ağlarını deneyimlemesinin kendisine başta **saha, teşkilat ve seçim tecrübesi** getirdiğini söylemektedir.

“Ben **siyaseten öğrenme sürecine** girdim. AK Parti il teşkilatına girme sebebimin tek nedeni de teşkilatları öğrenmekti çünkü hiç **teşkilat tecrübem** yoktu. Her ne kadar siyaset sosyoloğu olsam da **saha tecrübem** yoktu **seçim tecrübem** yoktu. Bu açığı kapatmak istedim ve teşkilat yöneticiliği bana çok büyük bir tecrübe oldu. Çok çok şey öğretti bana ve teşkilatların adamı olmayı da getirdi tabi ki artık **onların kızı oldum** yani dışardan tabi Tayyip Erdoğan'ın havadan attığı kadın olunca size kötü bakılıyor, kıskanılıyorsunuz, hakkınızda şehir efsaneleri üretiliyor... Ama onların içinden onlarla omuz omuza mücadele eden yol yürüyen arkadaşları olduğunuzda da sahipleniyorlar. Haklı da bir tavır aslında bu tarafa geçtiğinizde... O dönem bu kadar anlayamıyorsunuz, niye bu tepki diyorsunuz içlerine girince evet tepki alıyormuşuz oluyormuş. **Bu büyük tecrübeydi.** 2009 sonrası hem başbakanlıktaki bürokrasi görevimde hem de siyasette çok büyük şeyler öğrendim.” (KB5, AK Parti).

Başkanlardan ikincisi, 2009 yerel seçimlerinde belediye başkanlığı için aday adayı olduğunu ve ön seçimlerde 2. sırada kaldığını ve bir daha aday olmayacağını söylemesine rağmen özellikle halkın ve tabanın ısrarla istemesi ile tekrar aday adayı olduğunu ifade etmektedir.

“2009'da evet yine kitlenin istemesi ile tabanın istemesi ile evet **aday adayı** olmuştum o zaman, daha coşku ve heyecan vardı. 2009'da da ön seçimle aday adayı olmuştum ve 2. sırada kalmıştım. Ön seçimlerde 2. sırada kalmıştım. Benden önceki ... başkan seçilmişti. Ama “**bir daha aday olmayacağım**” demiştim ama halkın teşviki, tabanın teşviki ve ısrarları ile tekrar aday adayı oldum” (KB2, HDP).

Başkanlardan üçüncüsü ise, 2009 yerel seçimleri belediye başkanlığı aday adaylığı için çok kararlı yola çıktığını ve çalışmalarına başladığını, eğer siyasi partilerden kendisine adaylık teklifi gelmezse seçimlere bağımsız aday olarak girmeyi göze aldığını anlatmaktadır.

“Dedim ki, “**ben aday adayı olacağım**” ve burada başladım şeylere, çalışmalara başladım. Yani ben şunu dedim, “**kimseden teklif gelmezse, ben şey yapacağım bağımsız olarak gireceğim ve deneyeceğim**”. Ama o süreçte Saadet Partisi, sağ olsun il başkanımız Allah razı olsun, o duymuş bana haber gönderdi ve “aday olmak istiyor musun?” diye sordu. “Tamam, olurum ben” dedim. 2009 seçimlerinde beni Saadet Partisi'nden aday gösterdiler. Biz aday olduk. Seçimlere girdik işte. Biz ama çok böyle bir hayalle şöyle...” (KB1, AK Parti).

Başkanların, yerel siyasal karar alma süreçlerine “özne” olarak temsil edilmek istemeleri ilk denemelerinde görüldüğü gibi başarı ile sonuçlanmayabilir. Kadınların, “özneleşme” mücadelesi tarihsel süreç içerisinde de hiç kolay kazanılan bir mücadele olmamıştır. Tekeli’nin, “*Türkiye’de kadın haklarının Atatürk tarafından tepeden inme verildiği tezinin haksız ve yanlış*” olduğunu saptaması da bu anlamda çok önemlidir (Berktaş, 1998: 2). II. Meşrutiyet’in öncesinden başlayarak milli mücadele dönemi boyunca ve Cumhuriyet’in ilanından sonra yeni anayasalar yapılarak yeni rejimin temel taşları yerlerine oturtulurken kadınların hakları kapsamlı olarak tartışılmaya başlanmıştır ama tartışmaların siyasal haklardan çok medeni haklara yoğunlaştığı görülmektedir. Bu tartışmalar temelinde kadınlar 1924 Anayasa ile siyasal haklarını erkeklerle aynı anda alamamışlar ama 1926 yılında Medeni Kanun’un kabulü ile modern aile yaşamı ile ilgili hakların (*resmi nikah, boşanma, eşit miras*) getirdiği özgürlükleri elde etmişlerdir. Ancak, seçme ve seçilme hakları geri çevrilerek reddedilmiştir. 1924 Anayasası ile siyasal haklarına kavuşamayan kadınlar, Nezihe Muhittin öncülüğünde 1924 yılında kadınların siyasal hakları mücadelesi için ilk kadın partisi “*Kadınlar Halk Fırkası (KHF)*” nı kuruyorlar ama kuruluş iznini alamıyorlar. Gençoğlu-Onbaşı (2013: 84), KHF’nin kurulmasına izin verilmemesinin sebebi olarak “*kadınların siyasal alanda siyasi gücün paylaşımı için mücadele edeceklerini açıkça ifade etmeleri*” olduğunu belirtmektedir. KHF siyasi partiydi ve bu yüzden yaşamasına izin verilmemiştir. KHF’nin programından siyasal hak taleplerinin çıkarılması üzerine KHF, ancak dernek statüsünde “*Türk Kadınlar Birliği (TKB)*” ismi ile kuruluş izni almıştır. Dernek çatısı altında kadınların siyasal haklarını alma mücadelesi daha sistemli yürütülmeye (Sancar, 2017:160-164) başlanılıyor ama bu hiç kolay olmuyor. Nezihe Muhittin ve TKB öncülüğünde kadınların seçme ve seçilme hakkının 1930 ve 1934 yıllarında anayasada yapılan değişiklikler ile kabulüne kadar geçen süreçte gözden düşürülmesi ve dernek yönetiminden istifa ettirilmek için yapılan tertipler/iftiralar mücadelenin boyutlarını ortaya koymaktadır. O günden günümüze kadınların siyasal alana çıkarak temsil haklarını kullanmak istemeleri Ayata’nın (2011: 262) da belirttiği gibi teşvik ve destek görmemiştir. Buna karşın kadınlar, seçme hakkının kullanılmasında teşvik görmekte, desteklenmekte ve hatta kanalize edilmektedir.

3.1.1.2.2. Aday Adayı Olmanın Faydaları: Siyasetin Kadınlar Açısından Yapılabilirliğini Görebilme Tecrübesi

Kadın başkanlardan 3'ünün siyasal alana çıkıp yerel seçim sürecinde belediye başkanlığı aday adaylığı ve adaylık sürecini yaşamalarının ikinci önemli sonucu, siyasetin kadınlar açısından yapılabilirliğini görebilme tecrübesidir. Kadınlar bu süreçleri deneyimleyerek siyasal alanda görünür olurken aynı zamanda yerelin siyasi ilişki ve güç ağlarına dahil olarak örgütlenmekte ve güçlenmektedirler. Siyasi kültür, bilgi ve ilgilerinin artması ile kadınlar kendilerini farklı tanımlamaya başlamaktadır (Wedel, 2013: 40-41). Araştırmanın sonuçları da bunu doğrulamaktadır. Örneğin aşağıda konuşmasından alıntı yapılan başkan, siyasetin yapılabilirliğini tecrübe ettiğinin altını çizmekte ve bu tecrübenin kendisine 2014 yerel seçimlerinde adaylık ve başkanlık getirdiğini belirtmektedir.

“2009 seçimlerinde kaybedişimin bana en büyük kazanımı, edindiğim tecrübedir. Bu yolda... Çıktığımız ve devam ettiğimiz bu yol 2014 seçimlerinde **yeniden adaylık** getirdi.” (KB5, AK Parti).

Aynı başkanın aşağıdaki şu sözleri ise, 2009 seçimlerini az bir oyla kaybetmesinin kendisini daha da güçlendirdiğini ve bir sonraki seçimleri kazanabileceği inancını artırdığını ortaya koymaktadır.

“Biz çok mücadele ettik ve o seçimi çok zor şartlarda **225 farkla kaybettik, %25 oy aldık** ama sonrasında yılmadık.” (KB5, AK Parti).

Görüşme yaptığımız diğer bir başkan ise, 2009 yerel seçimlerini kaybetmesine rağmen aldığı oy sayısının yüksek olduğunun altını çizmektedir. Oldukça yüksek oy almasına rağmen kaybetmesine üzüldüğünü ancak halkın gözünde aldığı oyların olumlu etkileri olduğunu ve halk tarafından oylarının ve çalışmalarının “*iyi bir karne*” olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir.

“Demek ki yani biz diyorduk “kesin kazanacağız” ama seçim günü akşamı **424 oy** aldık. **Çok iyi bir oy**. O zaman çok üzüldüm, çok üzüldüm... Çünkü, daha önce mesela aday olan insanlar vardı. Mesela benim babam rahmetlik 571 oyla kazanmıştı. **Daha önceki aday olanlar mesela ya 100 oyla, ya 50 oyla, ya 200 oyla bu şekilde kaybetmişler. Biz 424 oy aldık** ama ben diyorum ya çok işte böyle çok kendimi ona kaptırmıştım ki alacağız diye... Tabi iş bittikten sonra millet dedi ki, bazıları dedi ki, “ya, sen ne yapıyorsun, sen **çok iyi bir oy** aldın. Öyle bir şey düşünme! O senin en büyük şeyin yani şu anda **karnen**. Hiç üzülme **sen çok iyi bir oy** aldın” dediler...” (KB1, AK Parti).

Veriler, kadınların siyasal alanda seçim süreçlerini deneyimlemeleri ile siyasetin yapılabilirliğini tecrübe ederek siyaseti yapabileceklerine olan inançlarının arttığını ortaya çıkarmıştır. 2009 seçimlerini kaybetmelerine rağmen aldıkları oy oranlarının bir sonraki seçimleri kazanma inancını güçlendirdiğini ve kendilerine olan güvenlerini arttırdığını araştırmanın verileri de göstermektedir.

3.1.1.2.3. Tecrübeyle Kazanılanların Getirdiği Başarı: 2014 Yerel Seçimlerinde Kadın Adayların Siyasi Başarısı

Araştırma sonuçları, kadın başkanlardan 3'nün 2009 yerel seçim süreçlerini deneyimlemelerinin (*seçimi kaybetmiş olsalar bile*) kamusal görünürlüklerinin siyasi bağlantılarını kurmalarına ve siyasetin yapılabilirliğini görerek tecrübe edinmelerinin, 2014 yerel seçimlerinde kadınlara siyasi başarı/seçim zaferi getirdiğini ortaya çıkarmıştır. Kadınların bir önceki seçim deneyimi bir sonraki yerel seçimler için ciddi bir alan, seçmen, teşkilat ve seçim tecrübesi getirerek erkek rakipleri karşısında kadınlara ciddi bir destek (oy oranı) sağlayarak seçim zaferi ve siyasi başarı getirmiştir. Örneğin bir başkanın söyledikleri tam da bu yerel seçim zaferini anlatmaktadır. Öyle ki şimdiye kadar ilçede hiç bir belediye başkanının, kendi aldığı oy sayısına ve oranına ulaşamadığını ve ilçenin tarihinde de alınan bu oy sayısının ve oranının bir ilk olduğunu söylemektedir.

“Evet, yani gerçekten böyle bir şey hiç olmamıştı... İlk defa ilçenin tarihinde hiçbir belediye başkanı 1000 oydan yukarı almamıştır. 900'lerde kalmıştır. Yani 1000'i geçen yoktur. **İlçenin tarihinde ilk defa bir belediye başkanı 1716 oy aldı.**” (KB1, AK Parti).

İkinci başkan da, 2014 yerel seçim zaferinden bahsetmekte ve 2009 yerel seçimleri ile karşılaştırıldığında aldığı oy oranını ikiden fazlaya katladığını söylemektedir.

“Daha sonra 2014 seçimlerinde yeniden aday aday olmak için istifa ettim ve yeniden ikinci kez aynı seçim çevresinde ilçede AK Partiden yine aday olarak gösterildim. Bu sefer kazandık. **2009 seçimlerinde %25'le kaybedip 2014'te %57 ile kazandık. Kendimizi yani oyumuzu ikiden fazlaya katladık.**” (KB5, AK Parti).

Üçüncü başkan ise, 2014 yerel seçim zaferinde aldığı oy oranını aşağıdaki sözleri ile belirtmektedir.

“2009'da evet yine kitlenin istemesi ile tabanın istemesi ile evet aday aday olmuştum o zaman daha coşku ve heyecan vardı ama nedense bilmiyorum 2014'te o pek şey yoktu... **%58,5 oy oranı ile seçimi kazandık.**” (KB2, HDP).

Kadınların, kamusal/siyasal alana çıkarak yerel seçim süreçlerini deneyimlemeleri girmiş oldukları seçimi kaybetmiş olsalar bile siyaseti yapabilecekleri ve siyasi bağlantıları kurabilecekleri düşüncesini kazandırdığı ve güçlendirdiği için önemlidir. Kamusal alanın/siyasal yaşamın içine girerek (*siyasi eylem/konuşma/görev alma vb.*) mücadele veren ve siyaset yapabilmenin yollarını öğrenen kadınlar, edindikleri tecrübeleri kullanarak alanda yeni düşünceler, çalışmalar ve stratejiler geliştirebilmişlerdir. Eğitim görmüş ve meslek edinmiş bireyler olarak kadınlar, kamusal alanda yer almışlardır ancak bu onların doğrudan “*siyasi bir özne*” olmasına yol açamamaktadır. Dolayısıyla siyasi alanda yer alarak bilgisini değiştiren ve deneyimini artıran kadınlar, siyasi alanda yer almayan kadınlara göre “*kendilerine güven*” ve “*dünyayı değiştirebilme potansiyeli olduğuna inanma*” açısından farklılık gösterebilmektedir. Kadın artık siyasete/siyasi konulara/siyasi sorunlara dair sözü olan bir “*siyasi özne*” haline gelebilmektedir.

3.1.1.3. Aday Adayı/Aday Olma Yolları

Kadın belediye başkanlarına “*aday adayı olmaya nasıl karar verdiniz*” sorusu sorulmuştur. Bu sorunun yöneltilmesinin nedeni kadınların yerel siyasal karar alma süreçlerinde belediye başkan aday adayı olmak istemelerinde hangi faktörlerin etkili olduğunu anlamaya çalışmaktır. Literatürde kadınların, hem genel seçimlerde hem yerel seçimlerde aday adayı olma süreci çok az tartışılmaktadır. Ulusal/yerel seçimlerin aday adayı olma süreci ne kadar görünür olursa, aşamaları ne kadar iyi bilinirse daha çok kadının bu süreçleri deneyimlemek istemesine ya da siyaset yapmak için harekete geçmesine katkı sunulabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda kadın başkanların, aday adayı olmaya nasıl karar verdiklerinin hikayeleri bilinirse (*kendileri mi karar verdi, teşvik eden birileri var mıydı yoksa partilerden ya da kişilerden teklif mi aldılar vb. sorularının cevapları*) yerelde daha çok kadının siyaset yapmak için harekete geçmesini sağlayabilecektir. Soruların cevabı tam da bu başlık altında sorgulanmakta ve literatürde kadınların aday adaylığı süreçlerinin hikayeleri daha görünür hale getirilmek istenmektedir.

Araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanı ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda kadın başkanlardan 4’ünün halkın isteği, 3’ünün kendi kararları ve 4’ünün ise partiden gelen teklifle aday adayı ya da aday oldukları ortaya çıkmıştır. Bu verilere göre kadınların aday adayı ya da aday olmasında; “*halkın isteği, kendi kararları ve partiden*

teklif gelmesi” nin etkili olduğu görülmektedir. Sumbas’ın (2012: 115) 2009 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanlar üzerine yaptığı araştırmasında, *kadınların aday olmasında genelde partiden ya da kişilerden teklif gelmesi yolunun ağırlıkta olduğu ve 24 kadın belediye başkanının 4’ünün kocası adına seçildiği* sonucu çıkmıştır. Araştırmanın verileri ise bu sonuçlardan tamamen farklı bir durum ortaya çıkarmıştır. Kadınların aday adayı ya da aday olmasında *partiden gelen teklif yolunun (11 kadından sadece 4’ü) değil halkın istemesinin ve kendi kararlarının (11 kadından 7’si) ağırlıkta* olduğudur. Araştırma ayrıca, kocaları adına aday gösterilen ve seçilen bir başkanın olmadığı sonucunu da ortaya çıkarmıştır. Belediye başkanı olan kocaların bir şekilde aday olamaması/vefat etmesi üzerine eşler/kadınlar, partiler tarafından kocalarının yerine aday gösterilmektedir. Tekeli’nin (1982) “*dulluk hakkı*” olarak adlandırdığı bu uygulama, siyasi partiler tarafından yerel seçimlerde kadın aday seçiminde kullanılan etkili bir yöntemdir (Sumbas, 2012: 117). Yöntemin, araştırma sonuçlarına göre 2014 yerel seçimlerinde kadın aday belirlemede uygulanmadığı görülmektedir. Buna göre yerel temsilde kadın belediye başkanlarının önemli oranda siyasi partiler için vitrin olma ya da sembolik olmaktan sıyrılarak ya da kocaları yerine aday olmaktan kurtularak halkın desteğini ve kendi güçlerini arkalarına alarak belediye başkanı aday adayı olduklarını söyleyebiliriz.

Özetle araştırma sonuçlarına göre kadınların aday adayı olmalarında ya da aday olmalarında etkili olan üç yol bulunmaktadır: *Halkın isteği, kendi kararları ve partiden teklif gelmesi.*

3.1.1.3.1. Halkın İsteği: Adaylaşmak

Türkiye’de belediye başkanları, 1963’ten itibaren doğrudan halk tarafından seçilmektedir²⁰. Bu nedenle siyasi partiler, halkın uygun gördüğü, istediği ve desteklediği adayları özellikle göz önüne almaktadır. Aksi durumda halk, diğer partilerin adaylarına ya da bağımsız adaylara yönelebilmektedir. Siyasi partiler, kazanabilmek için yerel halk tarafından tercih edilen oy potansiyeli yüksek adayları, belediye başkan adayı olarak belirlemeyi istemektedirler (Kamalak, Kiriş, Gül, 2013: 10). Görüşmelere katılan 11 kadın başkandan 4’ünün aday adayı olmaya halkın isteği üzerine karar verdikleri görülmektedir. Örneğin başkanlardan biri, aday adayı olma sürecinden önce zaten kendisinin ilçe halkı

²⁰1913-1963 yılları arasında belediye başkanları iki dereceli; önce çoğunluk sistemi bağlamında belediye meclis üyeleri seçimleri yapılmakta daha sonra seçilen belediye meclis üyeleri de belediye başkanlarını seçmektedir (Çitçi, 2001: 2-3).

tarafından adaylaştırdığını, halk tarafından aday olarak görüldüğünü aşağıdaki sözleri ile anlatmaktadır. Başkan “*adaylaşma*” kelimesinin anlamını, halkın içinde olmak, halk üzerinde güven oluşturmak ve halka hizmet etmek olarak açıklamaktadır. Halk içerisinde tanınırlık ve etkinlik düzeyinin yükselmesi ise adaylaşma getirmektedir. Başkan, halkın nezdinde adaylaştığını ve halkın isteği ile aday adayı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca başkan, kadınların adaylaşamamasının nedenleri olarak; ekonomik güçleri ile sosyal-kültürel sermayelerinin yetersizliğine dikkat çekmektedir.

“Yaşadığım kentte de hep böyle bu süreçlere müdahil olmam insanlar arasında bir **güven** oluşturdu ve ben aday olmadım aslında “**adaylaştım**” yani buranın halkı tarafından belediye başkanı olmam noktasında... Bir adaylaşma süreci **25 yıllık hizmetin** sonucunda böyle bir şey oluştu. Ben hayatımda ilk defa aday oldum ve başkan oldum. Hiç bir şeye aday olmadım hayatımda yani adaylaştım.” (KB11, CHP).

"Bu ülkede kadın adaylaşamıyor! Kadının adaylaşamaması nedeniyle de "Kadın Adayları Destekleme Derneği (KADER)" olan bir ülkeyiz, bu çok üzülecek bir şey aslında! KADER, kadın adayları destekleme derneğidir. Şimdi **kadın adaylaşamıyor** çünkü kadın **ekonomiye ulaşamamakta**. Siyasette güçlü olamamasının sebebi **ekonomik ve sosyal alt yapısının olmamasıdır**. Kadın, şu anda güçlü konumda değil mesela akademik ortamda; kadın akademisyenle erkek akademisyen oranı bizim ülkemizde Avrupa düzeyinde yani eşite yakın ancak niye siyasette kadın olamıyor çünkü sebebi sosyal ve ekonomiktir. Bunlar, bu görevler kadına verilmiyor ve kadın **adaylaşamıyor** zaten adaylaşsa bir adaylaşma sürecini yaşasa kadın kazanır... Kazandıktan sonra da en iyi şekilde yapar.” (KB11, CHP).

Diğer üç başkan da, belediye başkanı aday adayı olmalarını halkın istediğini, desteklediğini ve teşvik ettiğini söylemektedirler. Başkanlardan biri ise halkın parti genel merkezine giderek “*o aday olursa başarılı olur*” dediklerini de ifade etmektedir.

“**Halk**, aday olmamı halk istedi. Taban, beni seçen tabandır.” (KB2, HDP).

“2. adaylıkta **halk bizi istedi**, teşkilat bizi istedi, **halk bizi istedi** tabi ki partimizde bizimle bu seçime girmek istedi.” (KB5, AK Parti).

“İlk sırada halk. **Halk, parti genel merkezine gitmiş** ve “**o işlerimizi bitiriyor, o aday olursa başarılı olur**” demiş. Ben çok uzlaştıracıyım ve küsleri barıştırırım. Bu özelliğimde halkın bu şekilde düşünmesine neden olmuş.” (KB6, CHP).

Veriler iki önemli sonucu ortaya koymaktadır. Bunlardan biri, halkın içinde olan ve güven oluşturan kadınların aday adayı olmasını halk teşvik etmekte ve desteklemektedir. İkincisi ise, halkın teşvik ettiği ve arkasında durduğu aday adayları karşısında siyasi partiler kayıtsız kalamamakta ve partinin adayı olarak belirlemektedir.

3.1.1.3.2. Kendi Kararlarını Alabilenler: Özgür Kadınlar

Araştırmaya katılan 11 kadın başkandan 3'ünün belediye başkanı aday adayı olmaya “kendilerinin karar” verdiği ortaya çıkmıştır. Sumbas'ın (2012: 115) araştırmasında, 2009 yerel seçimleri ile seçilen kadın başkanlar arasında kendi kararları ile aday olanların sınırlı/sayıllı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmanın verileri, 2014 yerel seçimleri ile seçilen ve araştırmaya dahil olan kadın başkanlar için bunun sınırlı sayıda olmaktan çıktığını göstermektedir. Kadınlar aday adayı olmaya karar verirken güçlerini kendilerinden almaktadır. Ailelerinin, eşlerinin ya da arkadaşlarının muhalefetine rağmen siyasal alana çıkmışlardır. Kadınlar, Ayata'nın (2011:274) araştırmasında bahsettiği iki tip kadın siyasetçiden “bağımsız kadınlara” benzemektedir. Bağımsız kadınlar, “azimli, kendilerini ispat etme gayreti içinde, çalışkan, mücadeleci ve rekabetçidirler. Tartışmayı severler ve konuşma rahatlıkları vardır” (Ayata, 2011: 275). Bu özellikleri aynen kadın başkanlar için de kullanabiliriz. Kadın başkanlar da aday adayı olmaya karar verirken hiç kimsenin desteğine ve teşvikine ihtiyaç duymadan siyasal alana çıkarak mücadele ve rekabet etmeyi göze almışlardır. Üç başkan da aday adayı olmaya kendilerinin karar verdiklerini sözleri ile anlatmaktadırlar.

“Ben kendim aday adayı olmaya karar verdim. Eşime, “gideceğim ve aday olacağım” dedim...” (KB1, AK Parti).

“Kendim aday adayı oldum, kimseyle dirsek temasım olmadan kendi özgeçmişimle aday adayı oldum.” (KB8, AK Parti).

“Tabi tabi! Kendim karar verdim aday adayı olmaya.” (KB10, CHP).

Sonuç olarak; 3 kadın başkanın belediye başkanı aday adayı olma kararını kendilerinin vermesi, hiç kimsenin destek ve teşviki olmadan siyasal alana çıkmaları, mücadele ve rekabete hazır olmaları, çalışkan ve azimli olmaları, halkın içinde, halkla iletişim kurma rahatlıkları bu kadınları diğer kadınlardan ayırmakta ve farklı kılmaktadır. Kadınların özellikleri nedeniyle Ayata'nın (2011: 274) araştırmasında bahsettiği “bağımsız kadınlar” adlandırmasından esinlenerek, ailelerinin ve çevresindekilerin muhalefetine rağmen kendi kararları ile siyasal alana çıkıp belediye başkanı aday adayı olan bu kadınları “özgür kadınlar” olarak isimlendirebiliriz.

3.1.1.3.3. Partiden Teklif Alınması: Direkt/Doğrudan Adaylık

Araştırmaya katılan 11 kadın başkanla yapılan görüşmeler sonucunda kadınlardan 4'ü “*partiden gelen teklif*” üzerine aday olduklarını belirtmişlerdir. Burada iki önemli sonuç ortaya çıkmıştır. Birincisi, partiden gelen teklif yolu ile aday olma yolunun ağırlığının ya da etkisinin 2014 yerel seçimlerinde azaldığıdır. Sumbas'ın (2012: 115) araştırmasında, 2009 yerel seçimleri ile seçilen kadınların aday olma yolları arasında daha çok partiden ya da kişilerden teklif gelmesi yolunun ağırlıkta olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. İkincisi ise, kadınların partiden gelen teklif yolu ile aday adaylığı süreci yaşamadan “*direkt/doğrudan aday*” olmasıdır. Örneğin, başkanlardan biri belediye başkanlığı aday adaylığına başvurmadığı halde cumhurbaşkanı ve aynı zamanda parti genel başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan tarafından direkt/doğrudan aday gösterildiğini sözlerinde ifade etmektedir.

“**Aday aday**ı değil de ben **direkt aday** oldum. Evet! Yani ben **aday aday**ı değilim aslında ama sizin tezinize konu. Cumhurbaşkanımızın adayıyım ben...” (KB4, AK Parti).

“Vatandaşa ilk başta bir sürpriz oldu onun bir şeyi oldu sersemletici bir etkisi oldu. Daha sonra özellikle **cumhurbaşkanımızın aday**ı olmam, olumlu etkide yarattı. Dediler ki, "hem iktidar partisinden oldu bu çok önemli hem **cumhurbaşkanımızın kendi aday**ı mutlaka destek olacaktır, destek verecektir diye düşünüldü karşıladı. Vatandaş olumlu karşıladı. Bir de benim ilçe başkanlığı ve il genellik döneminde yaptığım çalışmalar kurduğum diyaloglar da çok etkili oldu.” (KB4, AK Parti).

Örnekte de görüldüğü gibi, aday belirlemede liderin belirleyiciliği kadının lehine dönmüş ve kadın başkan liderin desteği ile aday gösterilmiştir. Parti liderinin kadın adayları desteklemeleri ulusal/yerel siyasette kadınları cesaretlendirici bir etki yapmasına rağmen bugün için bu durum arzu edilen seviyede değildir. Adayların belirlenmesinde parti merkezlerinin kadınların katılımını destekleyici sözleri kadın katılımını artırıcı bir sonuç ortaya koysa da parti liderlerinin kadın adaylara karşı tutumu çok daha belirleyici (Çakır, 2013: 240-244) olmaktadır.

Aşağıda alıntıları yapılan iki başkan da partilerinden gelen teklif üzerine aday adaylığı süreci yaşamadan direkt/doğrudan belediye başkanı aday olduklarını belirtmektedirler.

“**Aday aday**ı olmadım hiç, **direkt aday**dım. Yok, hayır direkt adaydım. **Bana teklif geldi**, "tamam" dedim, ben ertesi günü gittim kongrede rozet takıldı adayımız budur dendi çıkıldı. O kadar yani!” (KB9, AK Parti).

“**Aday adaylığım** yok. Tek adayım burada. Tabi, **direkt adaylık...** Tabi, tabi direkt aday oldum. Ondan sonra hemen ilçe başkanımıla belediye meclis üyelerimizi ben kendim seçtim.” (KB7, CHP).

Sonuncu başkan ise sözlerinde farklı bir örnek ortaya koymaktadır. Başkan da partisinden gelen teklif üzerine yerel siyasete girmiş ama diğer örneklerden farklı olarak direkt aday olmamıştır. Önce aday adaylığı sürecini geçirmiş sonra partisi tarafından aday olarak belirlenmiştir.

“Sonra arkadaşlar tabi partide çalışıyorlardı **ciddi bir teklifle geldiler.** "sen uzun yıllardır ilde aktif rol oynuyorsun. Bir deneyimin var. Bir genel kültür seviyen var. İşte senin yapabileceğini düşünüyoruz gibi...” (KB3, HDP).

Literatüre baktığımızda, Türk siyaset geleneğinde parti tarafından aday gösterilen kadınlarda iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kadın kimliğidir. İkincisi, genelde parti örgütlerinde yetişmemiş, kadın kollarında çalışmamış ve parti tarafından tanınmayan ama eğitilmiş, derli toplu/temiz şık, uyumlu, yabancı dil bilen, terbiyeli (Sancar, 2008: 177) mesleklerinde yetkinliğe ulaşmış (Çakır, 2013: 132) kadınlar olmalarıdır. Araştırma verileri çerçevesinde partiden gelen teklifle aday olan 4 kadın başkanın; Türk siyaset geleneğinde parti tarafından aday gösterilen kadın profili özelliklerine taşıyıp taşımadıklarına bakıldığında şu sonuçlar çıkmaktadır. Kadın başkanların 4’ü de üniversite mezunu ve içlerinden biri yüksek lisansa devam ediyor. Meslekleri; eczacı, avukat, İngilizce ve çocuk gelişimi öğretmeni. Kadın başkanlardan 3’ü kendi işyerlerinde mesleklerini yaparken 1’i özel sektörde mesleğini yapmaktadır. Bu sonuçlara göre yerel siyasette partiden gelen teklifle aday olan kadın başkanların eğitim ve meslek özellikleri Türk siyaset geleneğinde parti tarafından aday gösterilen kadın aday profiline benzer oldukları görülmektedir. Sancar (2008: 177), Türkiye’deki siyasi partilerin aday olarak belirlediği kadınların genelde parti örgütlerinden yetişmemiş, kadın kollarında çalışmamış, partinin kadın üyeleri ve örgütleri tarafından tanınmayan kadınlar olduğunu belirtmektedir. Ancak, araştırmanın sonuçlarına göre kadın profilinin değişmeye başladığı söylenebilir. Partilerin aday olma teklifi götürdükleri 2 kadın başkanın, parti tabanından yetiştiği, il/ilçe teşkilatlarında görevler aldığı sonucu çıkmaktadır. Buna göre, partiden gelen teklifle aday olan kadın başkanların parti tabanından yetişme ve partiye bağlılık konusunda Türk siyaset geleneğinden farklı bir değişim yaşanmaya başladığını söyleyebiliriz.

3.1.2. Kadın Belediye Başkanlarının Aday Adaylığına Gelen Tepkiler

Kadın başkanların, belediye başkanı aday adaylığı sürecinde karşılaştıkları engeller, zorluklar ve varsa avantajlar bu başlık altında ele aldık. Kadınlar, belediye başkanı aday adaylığı olarak yerel siyasal alana dahil olduklarında Wedel'in (2013:46) dediği gibi, erkek otoritesiyle karşı karşıya gelmekte ve cesaret kırıcı sorunlar yaşayabilmektedir. Geleneksel tutumlar, kadınların aşmakta en çok zorlandıkları engellerin başında gelmektedir. En sık duyduğumuz ise, *“bizim oralarda kadının böyle şeyler yapmasına iyi gözle bakılmaz”* (Bora ve İşat, 2006: 15) cümlesidir. Ataerkil ve geleneksel toplumsal yapı kadına toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında genel olarak aile içi faaliyetleri/özel alanı (*yemek yapmak, temizlik yapmak, çocuklara bakmak vb.*) erkeklerle ise, ev ve aile dışı faaliyetleri/kamusal alanı (*para kazanmak, politika yapmak, çalışmak vb.*) yüklemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin bu şekilde dağıtılması kadınları siyasetten ve siyasal alandan uzak tutmaktadır. Siyasal alana çıkmayı başaran kadınların örneğin, araştırma kapsamında görüşülen kadın başkanların aday adaylıkları sürecinde karşılaştıkları tepkiler ve önyargılar beklenen bir durum olmaktadır. Araştırma sonuçları da beklentileri doğrulamakta ve karşılaşılan tepkilerin, toplumsal ve siyasi tepkiler olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Araştırma verileri çok önemli bir sonucu daha ortaya koymaktadır. Kadın başkanların 3'ünün daha önce yerel siyasal alana çıkarak yerel seçim süreçlerini deneyimlemeleri ya da parti yönetimlerinde ve teşkilatlarında görev almaları alandaki toplumsal tepkilerin, engellerin ve ön yargıların kırıldığını/azaldığını; yeniden aday adaylığı olduklarında engellerle ve tepkilerle karşılaşmadıklarını ya da daha az karşılaştıklarını göstermektedir.

3.1.2.1. Toplumsal Tepkiler

Kadınların ulusal ve yerel siyasal karar alma süreçlerinde yer almak istemesinin önünde kültürel, ekonomik, kurumsal ve siyasi engeller bulunmaktadır. Bunlar aile ve iş yaşamında toplumsal cinsiyet rollerinin ısrarcı devamlılığı, kamusal/özel alan ayrımının cinsiyetçi öğeler barındırması, siyasete katılımlarını destekleyecek; maddi kaynak, rol model, danışman, maddi destek (*sponsor*) ve iletişim ağlarının (*networking*) yetersizliği ya da yokluğu (EC, 2015: 25), üretim, yeniden üretim, bakım sorumluluğu ve ekonomik yoksulluktur. Kadınların bu engelleri aşarak yerel siyasal alana çıktıklarında yine de toplumsal tepkilerle karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Kadınların siyaset ve siyasi yöneticilik için erkeklerle göre daha az yetenekli ve daha az uygun olduğu algısı vardır

(Iwanaga, 2008: 124). Özellikle ataerkil ve toplumsal cinsiyet rollerine dayalı geleneksel toplumsal yapının daha etkili olduğu ilçe ve beldelerde kadınlar, kadın olmaktan kaynaklı belli toplumsal tepkilerle karşı karşıya kalmaktadır. Araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanından 4'ünün merkez ilçe belediye başkanı, 7'sinin ilçe belediye başkanı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadınların toplumsal tepkilerle karşılaştıklarını tahmin etmek zor görünmemektedir. Örneğin, başkanlardan ikisi karşılaştıkları sosyal tepkilerin, “*otur evinde çocuğuna bak*”, “*yemeğini yap*” gibi toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü nedeniyle kadınların yerinin evi olduğunu vurgulayan ifadelerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

“Şöyle, oda başkanlarını ziyaret ediyorum, abimle beraber oda başkanını ziyaret ediyoruz dedi ki, **“bacım, koca yok mu, çocuk yok mu?”** dedi. **“var”** dedim, **“oturup çocuklarına baksana”** dedi. Bu ziyaretten 2 ay sonra tekrar gittiğimde, **“onun işine karışmam”** dedi.” (KB8, AK Parti).

“Yani **kadının çalışanı iyidir ama şu meslekte olursa daha iyidir. Akşam evine gelir, yemeğini yapabilir, çocuğuna bakabilir bilmem ne...** Erkeğin belirlediği bazlar vardır. **Yerel yönetimler, yöneticilik, başkanlık** işte bu bazların standartların dışında. Onun için de biraz zorlandık. Hala da kabul etmiş değerler açıkçası. Maalesef!” (KB3, HDP).

Başkanlardan bazılarının anlattıkları ise kadınların yerel siyasal karar alma süreçlerinde yönetici olarak yer almak istemeleri sonucu siyasetin ve yöneticiliğin erkek işi olduğunu vurgulayan ifadelerle karşılaştıklarını göstermektedir. Bu ifadeler, “*kadından yönetici olmaz*”, “*sizi bir kadın mı yönetecek*”, “*kadından belediyeçi olmaz*”, “*senden olmaz*” gibi kadının yönetici/başkan olmak istemesine karşı gösterilen tepkilerdir.

“Bir iki takılanlar falan olmuş bizim partidekilere işte oy vereceğim falan deyince ya da halk arasında diğerleri oy verdirtmemek için, **“bir kadın mı yönetecek sizi, bir kadına mı oy vereceksiniz, hiç utanmıyor musunuz”** falan diye böyle caydırmaya çalışanlar, bunu kullanmaya çalışanlar olmuş ama yok o engel olmadı!” (KB4, AK Parti).

“İlçede ilk başta çok şeydi. Yani bir kadın geldi, evet bizim için iyi, yani belediyeçilik yapılacak bundan sonra ama bir kadın yani; **“buradaki ailelerle baş edemez ki”...** İçten içe böyle bir şey de var yani, **“belediyeçiliği bilemez ki, yapamaz ki”** gibi... Böyle bir algıda vardı.” (KB3, HDP).

“Kimse inanmadı ki, kimse inanmadı. Bir kaç kişi dışında kimse inanmadı. Yani çok değişikti dediğim gibi hani, **“senden olmaz falan!”** (KB9, AK Parti).

Başkanlardan biri ise, aday adaylığı sürecinde “*bu kadının arkasında kim var?*” yani “*babası mı, erkek kardeşi mi, kocası mı var*” sorgulamasının yapıldığını ifade etmektedir.

Sorgulamanın altında büyük oranda yöneticinin/başkanın kadın olmasına duyulan kaygılar bulunmaktadır. Kadın yöneticilik yapar ama bu ancak kadının arkasında ailenin erkekleri varsa mümkündür aksi durumda kadından yönetici olamaz daha doğrusu yöneticiliği beceremez düşüncesinin toplumda yaygın olduğunu görmekteyiz.

“2014 seçimlerindeki **aday adaylık süreci çok uzundu** ve çok yıpratıcı bir iş oldu **çünkü bir kere kadın olarak sizin yönetemeyeceğinizi düşünüp acaba bunu kocası mı yönetecek, acaba babası mı, acaba erkek kardeşi mi, acaba bir başka adam mı, kadının haricinde herkes burayı yönetebilir yani kadının arkasında kim var?** Siz mesela şimdi gidin sorun, erkek belediye başkanlarının eşinin ne iş yaptığını kimse bilmez ama bir kadın belediye başkanının eşinin ne iş yaptığını cemi cümle alem bilir.” (KB10; CHP).

Başkanlardan bazılarının aday adaylıkları sürecinde karşılaştıkları toplumsal tepkilerin aşağılayıcı boyutlara *“sen ne utanmazsın! Bir ineğin arkasında o kadar öküz mü gideceğiz!”* ulaştığını alıntılarda görmekteyiz.

“İşte karşı çıkan mesela, daha önceki eski belediye başkanımızın akrabası vardı işte, **“senin ne işin var utanmaz geldin buraya aday oldun gibisinden işte, elinin hamuruyla erkek işine karışyorsun”** diye.” (KB1, AK Parti).

“Belediye başkanı bütün erkeklerin de patronudur ve erkekler dedi ki **“yani ne demek şimdi biz kadının önünde ceket mi ilikleyeceğiz”** dediler. İşte yani **çok çirkin şeyler olmuş...** Hani çok afedersiniz, **“bir ineğin arkasında o kadar öküz mü gideceğiz”** sözlerini söylediler. İşte bu kadar düşebildiler...” (KB5, AK Parti).

Örnekler göstermektedir ki kadınların yerel siyasal karar alma süreçlerine özne olarak dahil olmak istemeleri toplumsal tepkileri beraberinde getirmektedir. Toplumsal tepkilerin temelinde ataerkil geleneksel toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü bulunmaktadır. Kadınların çoğunluğunun ilçe (nüfusu daha az) belediye başkanı olması karşılaştıkları toplumsal tepkileri daha da güçlü ve dirençli kılmaktadır.

3.1.2.2. Siyasi Tepkiler

Türkiye’de siyasal rejim ve toplumsal değerlerin temelinde erkek egemen/ataerkil zihniyetin baskın olması sonucu karar verme ve yasa yapma mekanlarında erkeklerin imzasının olması sonucu yerel yönetimler, siyaset ve siyasi partilerde ataerkil yapılar olarak ortaya çıkmışlardır. Kadınların bu yapıların içinde sahip oldukları imkanlar sınırlanmış ve fırsat eşitliği düşüncesi gelişmemiştir. Türkiye’nin modernleşme tarihi siyasal alana dahil olmak ve karar alma kurumlarında yer almak için mücadele eden

kadınlarla doludur. Bu kadınlardan biri olan Nezihe Muhittin, Cumhuriyet'in kuruluş döneminin siyasal ortamında ulusal inşaya kadınların katılımını sağlamak ve “kadın elleriyle” Cumhuriyet İnkılaplarının yerleştirilmesi ve kadınların karar mekanizmalarına katılımı için mücadele etmiştir (Zihnioğlu, 2003: 262). Kadınların, erkeklerle eşit vatandaşlar olarak seçme ve seçilme hakkının verilmesi çalışmalarında yer almak isteyen tüm kadınların ve kadın örgütlerinin birleşerek KHF'yi kurması bu mücadelenin en önemli göstergesidir. KHF'ye kuruluş izninin verilmemesi ve KHF'nin programından kadınların siyasal haklarını elde etmek için yapacakları çalışmayı öngören maddenin çıkartılması ve yerine siyasetle uğraşılmayacağına dair bir maddenin eklenmesi sonucunda ancak sekiz ay sonra bir dernek olarak Türk Kadınlar Birliği (TKB)'nin kuruluşuna izin verilmiştir. Nezihe Muhittin yaşananları şöyle anlatmaktadır: *“tetkik ettik, henüz siyasi haklarını alamamış kadınların fırka teşkiline kanunen müsaade edilemeyeceği cevabını aldık. Aramızda bazı hanımlar nizamnamenin çok taşkın olduğunu ileri sürdüler. Mizamnameyi mümkün olduğunca tadil ettik. Ve cemiyetin ismine de Türk Kadınlar Birliği ünvanını verdik, vilayete takdim eyledik. Bu sefer vilayet mevcudiyetimizi tasdik ve nizamnameyi kabul etti.”* (Zihnioğlu, 2003: 148). TKB, 1927 Kongresi'nde yapılan değişikliklerle 2. maddesine siyasal haklar için mücadele etme amacını tekrar ekliyor. Ancak, o dönemin cumhuriyetçi kadroları tarafından Türk kadını vatana evlat yetiştirerek memlekete karşı vazifesini ifa etmektedir siyasete girmesine gerek yoktur (Zihnioğlu, 2003: 263) önermesiyle karşı çıkmıştır. Kadınların bir yurttaşlık hakkı olan seçme ve seçilme hakkı mücadelesi 1924 Tarihli Anayasa'da 1930 ve 1934'te yapılan değişikliklerle sonuç vermiştir. 1934 yılından günümüze kadınlar, seçme hakkını kullanmada destek ve teşvik görmelerine ve hatta erkeklerle nerdeyse aynı oranda haklarını kullanma düzeyine gelmelerine rağmen aynı destek ve teşviği seçilme/temsil haklarının kullanılmasında görememişlerdir (Ayata, 2011: 262). Kadınların siyasal alana çıkıp siyasal özne olarak temsil edilme talebi; yapıları, usulleri ve kuralları erkekler tarafından erkek normlarına göre düzenlenmiş siyasi partilerde yeterli karşılık bulamamaktadır. Siyasi partiler, kadınları daha çok seçmen ve kendilerine oy kazandıranlar (Ayata, 1998: 242) olarak görmektedirler. Bu yüzden araştırmaya katılan kadınların, belediye başkanı aday adayı olarak siyasal alana çıkmaları hem kendi siyasi partilerinde hem de diğer siyasi partiler/aday adayları tarafından destek ve teşvikle karşılanmayıp aksine engellerle ve tepkilerle karşılaşması mümkün görünmektedir.

Araştırmaya katılan kadın başkanlarla yapılan görüşmelerden kadınların aday adaylığı sürecinde siyasi partilerin ataerkil tutumundan kaynaklı siyasi tepkilerle de karşılaştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Kadın başkanlardan 4'ü, muhalif siyasi parti temsilcilerinin toplumsal cinsiyete dayalı tutumları nedeniyle siyasi tepkilerle karşılaştıklarını söylemişlerdir. Örneğin başkanlardan biri, kendisi aday adayı iken farklı partiye mensup belediye başkanından *“başkanlık kadın işi değil”, “sen git bulaşık yıka, çamaşır yıka”* gibi kadın olmaktan kaynaklı, siyasi rekabet nedeniyle muhalif tepkilerle karşılaştığını anlatmaktadır.

“Sadece... Parti’nin o dönem belediye başkanıydı, şimdi eski belediye başkanından gelen tepkilerle karşılaştım. İşte, **“git sen bulaşık yıka, çamaşır yıka”, “kadın işini yap”, “başkanlık kadın işi değil”, “kadın yapamaz”** gibi!” (KB6, CHP).

Başkanlardan üçü de yine siyasi rekabet nedeniyle diğer siyasi partilerin temsilcilerinden kadın aday adayı olmaktan kaynaklı siyasi tepkilerle karşılaştıklarını dillendirmektedirler.

“Tabi karşılaştım yani. Onlar tabi kimler, **muhalifler!**” (KB1, AK Parti).

“İl başkanı, merkezi arıyor ve **“şehir, kadın başkanı kaldıramaz”, “sosyolojik anlamda halkın zihninde yok, şehrin yönetimi, ipler bizde”** gibi şeyler söylüyor. Kadın kimliğiyle vuruyor.” (KB8, AK Parti).

“Parti daha başka argümanlar kullandı, **şehirli, buralı değil başka şehirli** gibi.” (KB8, AK Parti).

Başkanlardan biri yine aday adaylığı sürecinde diğer siyasi partinin *“dinimizde kadından yönetici olmaz”* argümanını kullanarak karşılaştığı siyasi tepkileri ifade etmektedir.

“.... Partisi ise **“dinimizde kadından idareci yönetici olmaz. Kadının idareci olduğu toplum iflah olmaz”** argümanını kullandı. Bir gün il müftüsü dedi ki, “seçim boyunca sizin için çalıştık”. Niye diye sorduğumda, seçmenler müftülüğü arayarak bu argümanın doğru olup olmadığını sordu. Aynı zamanda ilahiyat profesörü, **“kadından aday da olur, idarecide olur dinimizde, ben oyumu vereceğim”** dedi.” (KB8, AK Parti).

Başkanlardan bir diğeri ise, belediye başkanı aday adayı olmak için kendi partisine gittiğini ancak partisinin aday göstermek istememesi üzerine farklı bir siyasi partiden aday olduğunu ancak parti değişikliği nedeniyle karşılaştığı siyasi tepkileri anlatmaktadır.

“Babamın arkadaşlarından özellikle parti değişik gelince **“işte sen ne yaptığını zannediyorsun”** burada. İşte **“sen nasıl yaparsın böyle bir şey falan”, “sen işte bu**

partilisin, sen nasıl böyle bir şey yaptın, nasıl oy vereceğiz şimdi" diyenler vardı. Valla hepsine söyledim, "burada ben oyunuzu istiyorum" dedim." (KB9, AK Parti).

Veriler, başkanların aday adaylıkları sürecinde siyasi rekabet nedeniyle diğer siyasi partilerin temsilcilerinde gelen muhalif tepkiler ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır. Siyasi tepkilerin temelinde de yine kadın olmaktan kaynaklı toplumsal cinsiyete dayalı roller, bu rollere atfedilen değerler ve ataerki bulunmaktadır. *"Ataerki, babaların yönetiminin daha ötesinde bir kavramdır. Kocaların yönetimini, erkek patronların yönetimini, siyaseti, ekonomiyi kısacası "erkekler ligi", "erkekler meclisi" denen yerleri yöneten erkekleri içermektedir. Ataerki kavramı, kadınların sömürülmesi ve ezilmesinin tarihsel derinliğini göstermektedir"* (Mies, 2011: 94-95; Aktaran Çakır, 2013: 108). Bu yüzden ikinci dalga feminist hareket, kadınların tarihsel ve toplumsal ezilmişliğinin boyutunu ortaya koymak için ataerki kavramını mücadele alanının merkezine koymuştur. Feminist hareket, ataerkinin kökenindeki erkek denetiminin sadece kamusal politikaların değil aynı zamanda kadınların bedenlerini, cinselliklerini ve üreme kapasitelerini de denetlediğini ortaya koymuştur (Çakır, 2013:107). Kadınların özel alanla bağıını pekiştiren ve görünmez kılan bu denetim aynı zamanda kadını kamusal alandan ve siyaset alanından uzak tutmaktadır. Siyaset alanından uzak kalan kadının, siyasal alana çıktığında erkeklerle rekabet etmesinin dolayısıyla temsil edilmesinin zorluğuna dikkat çekilmektedir. Araştırmanın sonuçları da bu doğrultudadır. Kadınların siyasal alana özellikle siyasal özne talebi ile çıktıklarında diğer siyasi partiler/aday adayları, muhalif siyasi tepkilerini *"kadından yönetici olmaz"* argümanını kullanarak yaptığı ancak bazı siyasi partilerin aday adayları bu argümanı daha da ileri götürerek *"dinimizde kadından yönetici olmaz"* aşamasına kadar taşıdığı görülmektedir. Söylemi kendisini islamcı ya da muhafazakar olarak tanımlayan siyasi partilerin temsilcileri kullanmaktadır. Kadın aday adaylarını siyasal alandan dini söylem kullanarak uzaklaştırmaya çalışırken diğer taraftan kadın kollarının varlığını bu bağlamda tartışmamaları dikkat çekmektedir. Kadınların/kadın kollarının görevi çerçevesinde siyasi partilere oy kazandırmada kullanılması bir sorun teşkil etmezken aynı kadınların belediye başkanı olma talebi ile siyasal alana çıkmalarının sorun yarattığı açıkça görülmektedir. Zaten bu düşüncede olanlardan, kadınların belediye başkanı aday adayı olma taleplerinin ya da kadınların karar alma süreçlerine katılmalarını destekleyici ve teşvik edici (Ayata, 1998: 242) bir tartışmanın yapılması da beklenmemektedir.

3.1.2.3. Kadın Aday Adayı Olmanın Getirdiği Avantajlar

Kadın başkanlar araştırma kapsamında, belediye başkanlığı aday adaylığı sürecinde karşılaştıkları toplumsal ve siyasal tepkilerin yanında kadın aday adayı olmanın bazı avantajlarının olduğunu ve bu avantajları yaşadıklarını belirtmektedir. Sumbas'ın (2012:119) araştırması da, *“kadın adayların yaşadıkları olumsuzlukların yanında kadın bir aday olmanın belli avantajlarının da olduğunu”* ortaya koymaktadır. Kadınların bir kısmı ilk başta halkın tepkileri ile karşılaştıklarını ama daha sonra halk tarafından kabul gördüklerini ve desteklendiklerini söylemektedir. Örneğin başkanlardan biri, kendisiyle birlikte belediyenin üç dönemdir kadın başkan tarafından yönetildiğini, halkın kadın yöneticiye alışkın olduğunu ve bu durumun kendisi için avantaja dönüşerek nerdeyse halkın tamamının kabulünü ve desteğini aldığını anlatmaktadır.

“Biz parti olarak bunu aşmışız. Şimdi benimle birlikte 3 dönemdir belediyede kadın yönetici var. Yani bizim tabanımız hele özellikle ilçede parti tabanımız alışkın. Hele benim açımdan, halkın yani nerdeyse beni destekleyenlerin tamamının kabul gördüğü bir adayım. Yanlış anlamayın! Bunu araştıra bilirsiniz!” (KB2, HDP).

Bir başka başkan ise, bir önceki yerel seçimlerde yaşadığı toplumsal ve siyasi tepkilerle bu seçimlerde hiç karşılaşmadığını hatta; *konuşma kabiliyeti, kadın başkanın isteklerine kimse hayır diyemez ve bu işi erkeklerden daha iyi yapıyor* gibi kadın kimliğinden kaynaklı avantajlar yaşadığını sözleri ile doğrulamaktadır.

“Hiç bu iş konuşulmadı hatta hep kadın avantajı oldu ikinci seçimde, “biz kadına vereceğiz çünkü kadın bakana daha kolay gider başbakana daha kolay gider, kimse kadına hayır diyemez moduna döndüler... Siyaseten hitabet çok önemli şimdi benim köydeki vatandaşlarım buradaki vatandaşlarım 50 köyümüz var bizim. Bana bazen gelirler, “bir toplantı yap da bir kürsüye çık bir konuş, sen konuşurken biz çok mutlu oluyoruz, gururlanıyoruz, ağlıyoruz, sızlıyoruz” diyorlar. Konuşma kabiliyetimden çok etkileniyorlar ve “bu kadın konuşuyor, adam bak iki lafı bir araya getiremiyor, kadın konuşuyor ve yapıyor” diyorlar. Televizyon programına çıkıyorsunuz sizi orda izleyince diyorlar ki, “kadın helal olsun bu işi biliyor erkeklerden daha iyi yapıyor” diyorlar.” (KB4, AK Parti).

Bir diğer başkan ise, başörtülü kadın olmaktan kaynaklı hep sıkıntı yaşadığını ve acı çektiğini ama ilk defa başörtülü dindar kadın olmanın avantajını belediye başkanlığı aday adaylığı sürecinde yaşadığını ve halk tarafından *“bize benziyor, bizim gibi başörtülü ve bizim gibi uzun etek giyiyor”* şeklinde benimsendiğini ve takdir edildiğini ifade etmektedir.

“Dokum uyustu biraz. Şöyle uyustu hakikaten dindar olmanın çok faydasını gördüm burada yani bu şu kıyafetin. Halk dindar bir halk ve şöyle düşünüyor, **"bizden, bizim gibi başörtülü bizden, işte uzun giyiniyor, etek giyiniyor"**. Anneler falan etek giyince çok seviyorlar, **"ne güzel etek giymiş falan diyorlar ya da ne güzel tunik giymiş"** diyorlar... Hatta ben ilk basına demeç verdiğimde dedim ki, **"başörtülü olmamın sürekli hayatım boyunca acısını çektim ama burada faydasını görüyorum"** dedim. Okulda, üniversite hayatınızda hayatınız boyunca polisler arkanızda koşturuyor, derslere giremiyorsunuz, uzaklaştırmalar alıyorsunuz. Girince de ya peruk takıyorsunuz, ya açılıyorsunuz. Böyle acılarla dolu bir başörtü geçmişiniz var yani. Buraya geliyorsunuz birden bire çok işinize yarıyor. Takdir alıyorsunuz!” (KB3, HDP).

Son olarak başkanlardan biri, aday adaylığı sürecinde kadın olmaktan kaynaklı özellikle *yaşlılardan destek gördüğünü* ve yaşlıların *“kadın yönetici”* konusunda tutucu olmalarının beklenmesine rağmen hiç böyle bir şeyle karşılaşmadığını ifade etmektedir.

“Mesela şunu söyleyeyim, yemin ediyorum ki ben, ilçeden onu hiç beklemiyordum. Mesela **yaşlılar, daha tutucu olurlar** işte derler ki, **“sen bir kadınsın”** demediler. Yemin ediyorum o yaşlılar hepsinden çok beni destekledirler ve gelip o partide seçim bürosunda gece saat 10-11'lere kadar oturuyorlardı! Adam hasta yatağından kalkıp geliyor orda oturuyordu, yaşlı amcalar ya. Hasta yatağından gelip orda oturuyordu. Allah onlardan razı olsun yani o konuda hakikaten ben çok büyük bir destek aldım.” (KB1, AK Parti).

Başkanların, kadın aday adayı olmanın getirdiği avantajların ya da olumlu tepkilerin kaynağını kadın kimliklerinin oluşturduğu durumların varolduğunu da söyleyebiliriz. Siyasette/yerel yönetimlerde kadın temsilciler; dürüst, uzlaşmacı, işbirlikçi, demokratik, erişilebilir ve daha şeffaf (Vermeir and Van Kenhove, 2008) olabilmektedir. Siyasetin zor ve birazda itiş/kakışlı, kavgacı ve rekabet edici oyunlarına karşı kadınların mesafeli duruşu, güç ilişkilerinin dışında kalmaları, adlarının dolandırıcılık, yolsuzluk ve sahtekarlıklara daha az karışması/eğilim göstermeleri (Brollo and Troiano, 2014; Park and Blenkinsopp, 2011) kadın adayları daha güvenilir kılmaktadır. Alkan'ın (2005: 189) araştırmasında, siyasetin kirli bir iş olduğunu düşünenlerin ve bu nedenle belediye başkanı/meclis üyesi olmak istemeyenlerin oranı %16 olarak çıkmıştır. Araştırmada ayrıca katılımcıların, ulusal/yerel siyasete ve siyasetçilere duydukları güvensizliği sık sık dile getirildiği de belirtilmektedir. Buna karşılık Sumbas'ın (2012: 119) 2009 yerel seçimleri ile seçilmiş kadın belediye başkanları üzerine yaptığı araştırmasında, halkın/seçmenlerin kadın adayları daha güvenilir bulduğunu ve bu yüzden destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Matland ve Tezcür'ün (2011: 5) yaptığı bir diğer araştırma da benzer sonucu ortaya çıkartmakta ve kadın adayları, halkın daha güvenilir bulduğunu göstermektedir. Diğer bir araştırmada ise, Türkiye'de kadın siyasetçi sayısının artmasını isteyenlerin

oranının %82; kadınların sorumluluk alma yetilerinin gelişmiş olduğu için siyasette olmalarını düşünenlerin oranının ise %76 (UNDP, 2006: 29) olduğu ortaya çıkmıştır.

3.1.3. Belediye Başkanlığı “Aday Adaylığı” ndan “Adaylık” Sürecine Yapılan Çalışmalar

Yerel seçimlerin aday adaylığı sürecinde siyasi partilerin ve aday adaylarının yaptığı çalışmalar bu başlık altında ele alınmaktadır. Yerel seçimlerin aday adaylığı süreci, aday olmanın en önemli aşaması olmasına rağmen literatürde yeterince tartışılmadığı ve görünür olmadığı düşünülmektedir. Bu nedenle siyasi partilerin aday adayları ile yaptığı çalışmalar, adayların belirlenme süreçleri ve yöntemleri; aday adaylarının seçim bölgelerinde yaptıkları çalışmalar, ziyaretler, faaliyetler, mitingler vb. tüm aşamaları ile ortaya konularak anlaşılmaya ve görünür kılınmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de siyasal uygulama ve yasal yapı içinde ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde temsil edilmenin yolu bağımsız adayların seçilebilmeleri özel durumları dışında siyasi parti adaylığı ile olmaktadır. Siyasi partiler, belediye başkanlığı aday başvuru sürecini ve aday belirleme yöntemlerini tüzüklerinde²¹ ya da ilgili yönetmeliklerinde belirtmektedir. Belediye başkanı aday aday olmak isteyenler, büyükşehir/il belediye başkanlığı aday adaylığı için partilerin genel merkezine/il başkanlığına; il/ilçe/belde belediye başkanlığı aday adaylıkları için il/ ilçe başkanlıklarına (AK Parti, madde: 127; CHP, madde: 5) başvurmaları gerekmektedir. Başvurularına; *kısa özgeçmişlerini, onaylı adli sicil belgesini ve adaylık başvuru ücreti makbuzunu* da eklemeleri gerekmektedir. Siyasi partiler aday adaylarından, Anayasa ve kanunlarda belirtilen şartlara aykırı olmamak şartıyla başka ne gibi özel şartlar bulunması gerektiğini tüzüklerinde gösterebilmektedir. Örneğin CHP, aday adaylarından; yasal engelin bulunmaması dışında “*ödenti borcu olmaması ve en az bir yıldan beri parti üyesi olmak*” (CHP, madde 4-5) koşullarını sağlamalarını istemektedir. Buna karşın AK Parti, “*hem milletvekilliği hem de yerel seçimlerde aday adaylığı için parti üyesi olma şartı*” (AK Parti, madde 131) aramamaktadır. Genel ve özel şartları taşıyan aday adayları süresi içinde siyasi partilere giderek başvurularını şahsen yapmaları gerekmektedir.

²¹Siyasi Partiler Kanunu (SPK)’nın 52. maddesinde, “*Siyasi partilerin, mahalli idareler seçimleri için aday gösterebilecekleri hallerde, bu adayların nasıl seçilecekleri ve yoklamalarının nasıl yapılacağı ilgili kanundaki esaslara göre belirlenir*” hükmü ile düzenlenmektedir.

Siyasi partiler, başvuru sürecinin tamamlanması ile aday adaylarını *ön inceleme*ye (AK Parti, madde 127; CHP, madde 60) tabi tutmaktadır. Ön inceleme, adaylık için başvuranların yasal durumlarını ve niteliklerini incelemek için yapılmaktadır. Siyasi partiler, ön incelemeyi geçen aday adaylarından hangilerinin aday olarak belirleneceğini yani partinin aday olarak seçmenlerin karşısına çıkacakları tüzüklerinde belirttikleri yöntemlere göre saptamaktadır. Siyasi partilerin tüzüklerinde yerel seçimlerde adaylık işlemleri başlığı altında aday belirleme yöntemleri; “*ön seçim, teşkilat/aday yoklaması ve merkez yoklaması*” dır (AK Parti, madde 129; CHP, madde 8; BDP²²/HDP, madde 48) Siyasi partiler yöntemlerden birini, bir kaçını ya da tamamını²³ ya da kendi geliştirdikleri daha farklı yöntemleri de kullanarak seçici kurullarda parti adaylarını belirliyorlar. Siyasi partiler, Siyasi Partiler Kanunu (SPK)’nda böyle bir aday belirleme yöntemi yer almamasına rağmen “*eğilim/temayül yoklaması*” adıyla yeni bir yöntem icat (Aydın, 2007: 92) etmişlerdir.

Araştırmaya katılan 11 kadın başkanla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, siyasi partilerin aday adaylarına uyguladıkları aday belirleme yöntemlerinin; *ön seçim, eğilim/temayül yoklaması, anket, mülakat, ve merkez yoklaması*, kadınların seçim bölgelerinde siyasi partilerinden bağımsız yaptıkları çalışmaların; *ev, mahalle ve köy gezmeleri, kamu kurum ve kuruluş ziyaretleri, sivil toplum ziyaretleri, basın ziyaretleri ve basın toplantıları ve gönüllü çalışmalar* olduğunu ortaya koymuştur.

3.1.3.1. Partilerin Aday Belirlemede Uyguladığı Yöntemler

3.1.3.1.1. Önseçim

Önseçim, yerel seçimlerde aday belirleme yöntemlerinden biri olarak siyasi partilerin tüzüklerinde (AK Parti, 129; BDP/HDP, 84-48) ve ilgili yönetmeliklerinde (CHP, madde 8) yer almaktadır. Önseçim²⁴, siyasi partinin adaylarını belirlemeye yarayan seçim öncesi

²² BDP, 18 Nisan 2014 Tarihinde HDP’ye katılma kararı aldı. Bu karar üzerine BDP’li kadın belediye başkanları da HDP’ye geçtiler.

²³ Siyasi Partiler Kanunu (SPK)’nın 37. maddesinde 3270 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle aday tespiti parti içi süreç olarak kabul edilerek, “*siyasi partiler aday belirleme yöntemlerini kendi iç tüzüklerinde belirleyecekleri usul ve esaslardan herhangi biri veya bir kaç ile yapabileceklerini*” hükme bağlamaktadır. Siyasi partiler yöntemleri birini ya da bir kaçını ya da tamamını uygulamada serbest bırakılmaktadır. (Altıparmak, 2008: 371; Aydın, 2007: 90).

²⁴ ABD’ye özgü olan bu yöntemde, partinin adayını “*partililer*” belirlemektedir. Bu sistemi ABD’de her federe devlet kendi usul ve kendine özgü biçimde uygulamaktadır. Ancak hepsinde “*ön seçim*” vardır. Ülkemizde ise partilerin, milletvekili adaylarının belirlenmesi 2820 Sayılı SPK’nın ilk şekline göre bütün

oylama olarak tanımlanabilmektedir. Önseçimde partinin adaylarını belirleme yetkisi parti liderinden alınarak üyeler tarafından seçilmiş delegelere verilmektedir. Amaç parti içi demokrasi gereği bütün üyelerin aday seçme hakkını kullanmasını sağlamaktır. Önseçimde seçimin yapıldığı seçim çevresindeki bütün üyeler veya bunlar arasından seçilmiş delegeler aday seçiminde oy kullanmaktadır. Önseçim, SPK'da belirlenen yöntem gereği seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılmaktadır. Önseçimin sonuçları siyasi partileri bağlamaktadır. Siyasi partiler, önseçimi kazanan adayı partinin adayı olarak göstermekle sorumludur, aksi uygulama yapamaz. Bu nedenle önseçim, uygulamada siyasi partiler tarafından pek tercih edilmemektedir (Aydın, 2007: 92-96). Görüşmelere katılan 11 kadın belediye başkanından sadece 1(bir) başkan, önseçimle partisinin adayı olarak belirlendiğini söylemiştir. Başkan, ön seçimde 8 kadın aday adayı ile yarıştığını ve büyük bir oy farkı ile önseçimi kazandığını anlatmaktadır.

“Önseçimde, delegeler seçiyor/oy kullanıyor. Yaklaşık 3500 delegemiz var ve 3500 delegemiz oy kullandı. Hani katılım sanırım %80'i sağlanmıştı. Önseçimle geldim. Delegasyon seçti beni... 8 kadın aday adayı vardı. Burası (ilçenin) kadın kotasıydı. Partinin kadın kotası. 8 kadın aday adayı ile yarıştım. Bir tanesi sosyologdu. Bir tanesi eski geçen dönem belediye başkanıydı. Diğerlerinin hepsi öğrenim bakımından hepsi üniversite mezunuydu ve ben ilkokul mezunuyum. Ama halkın tercihi...Evet diğer adaylara büyük bir fark attım ön seçimle. Tabi ön seçimle geldim ben...” (KB2, HDP).

Verilere göre, sadece bir siyasi partinin (BDP/HDP) bir kadın başkanını aday olarak belirlemek için önseçim yöntemini uyguladığı sonucu çıkmıştır. Araştırmaya dahil olan diğer kadın başkanların temsil ettikleri siyasi partilerin (AK Parti ve CHP), kadın başkanları aday olarak belirlerken aday belirleme yöntemi olarak önseçimi uygulamadıklarını/tercih etmedikleri de ortaya çıkmıştır. Böylece önseçimin, literatürde siyasi partiler tarafından aday belirleme yöntemi olarak pek tercih edilmediği bilgisi araştırmanın verileri ile de doğrulanmaktadır.

3.1.3.1.2. Teşkilat/Aday Yoklaması

Teşkilat/aday yoklaması, siyasi partilerin tüzüklerinde ve ilgili yönetmeliklerinde (AK Parti, madde 129; CHP, madde 9; BDP/HDP madde, 84) yer alan aday belirleme

kayıtlı üyelerin katılacağı ön seçim esasına göre yapılmaktaydı. Ancak daha sonra aday belirleme tespiti, parti içi süreç olarak kabul edilerek SPK'nın 37. maddesinde 3270 Sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle partiler, aday belirleme yöntemini kendi iç tüzüklerinde belirledikleri yöntemlere göre yapabilirler hükmü getirilmiştir (Altıparmak, 2008: 369-373).

yöntemlerinden bir diğeridir. Teşkilat/aday yoklamasında adaylar, bir seçim bölgesindeki tüm parti üyeleri tarafından değil tüzüklerinde belirtilen görevlere seçilmiş, teşkilat yoklama seçmeni olarak nitelenen partililer tarafından belirlenmektedir (Aydın, 2007: 91). Teşkilat yoklamasına “*aday yoklaması*” da denilmektedir. Teşkilat/aday yoklamasının, “*basit aday yoklaması ve genişletilmiş aday yoklaması*” olmak üzere iki türü vardır. Basit aday yoklaması, bir seçim çevresinde kayıtlı parti üyelerinin²⁵ yargı gözetim ve denetimi altında yapacakları seçimle adayları belirlemeleridir (CHP, madde 10/A). Genişletilmiş aday yoklaması ise, bir seçim bölgesi içinde partiye kayıtlı ve üye aidatını düzenli şekilde ödeyen üyelerin yine yargı gözetim ve denetimi altında yapacakları seçimle adayları belirlemeleridir (CHP, madde 10/B). Teşkilat yoklaması yöntemi ile adayın belirlenmesi, tüzüklerde belirtilen sınırlı seçmen tarafından gerçekleştirildiği için partililerin genel eğilimi ve talebini tam olarak yansıtamadığı için eleştirilmektedir. Ancak, merkez yoklaması ile karşılaştırıldığında daha demokratik olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan 11 kadın başkanla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, başkanlardan hiçbirinin aday belirlenme süreçlerinde teşkilat/aday yoklaması yöntemi ile ilgili bir süreçten bahsetmediğini ortaya çıkarmıştır. Buna göre, siyasi partilerin (AK Parti, CHP, BDP/HDP) kadın başkanları aday olarak belirlerken teşkilat/aday yoklaması yöntemini kullanmadıklarını söyleyebiliriz.

3.1.3.1.3. Merkez Yoklaması

Merkez yoklamasında (AK Parti, madde 129; CHP, madde 12; BDP/HDP, madde 84), aday adaylıkları kabul edilenlerin seçim çevrelerine göre adaylıkları, doğrudan siyasi partilerin genel merkezindeki ilgili kurullar/komisyonlar tarafından belirlenmektedir. Genel merkezin temel belirleyici olması aynı zamanda parti genel başkanının güçlenmesi anlamına gelmektedir. Aday belirlemede öncelikle tasarruf yetkisi parti liderindedir. Aday belirlemede tek seçicinin parti genel başkanı olmasına rağmen yine de siyasi partilerin üst karar mercileri “*AK Parti’nin Merkez Karar ve Yürütme Kurulu (MKYK)*”, *CHP ve BDP/HDP’nin “Parti Meclisi (PM)”* bir araya gelerek adaylar üzerinde görüşmeler yaparak mutabakat sağlamaktadır. Aday belirlemede etkin olan kurulların/meclislerin çok sınırlı sayıda yöneticilerden oluşması, partinin diğer üyeleri ile büyük bir yetki farklılaşmasına yol açmaktadır. Demokratik kurallardan uzak, parti içi demokrasi olgusuna

²⁵ Bu üyelerin kimler olduğuna dair ayrıntılı bilgi için; CHP Yönetmelikleri 2015, sayfa: 296.

aykırı olan bu durumun parti liderleri oligarşisi görünümüne girebilmektedir (Araslı, 1972: 70). Seçimler, parti liderince seçilen adayların halk tarafından onaylanmasından başka bir şey olamamaktadır. “*Liderin ve üst karar merci yöneticilerinin oligarşik eğilimleri, bazı adayların genel merkeze yüklü bağışlar yapması, kişisel ya da ailevi çıkar ilişkisine dayalı adaylık sonucunu da ortaya çıkarabilmektedir*” (Aydın, 2007: 91). Bu nedenle, aday belirlemede merkez yoklamasının demokratikliği sorgulanmaktadır.

Kadın belediye başkanları ile yapılan görüşmeler sonucunda, parti genel merkezinde aday belirlemek için kurulmuş *komisyonlardan* bahsedilmesi, siyasi partilerin aday belirlemede merkez yoklaması yöntemini uygulandığını göstermektedir. Başkanlardan biri, Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında kurulan Aday Belirleme Komisyonu’ndan bahsetmekte ve komisyonda adaylığı değerlendirilirken liyakatin altını çizerek sağlam bir CV’sinin olduğundan bahsetmektedir.

“Tabi ki çok sağlam bir CV gitti önüne... **Komisyon** kuruluyor çünkü **Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında bir komisyon**. O komisyonda Tayyip Erdoğan’ın önündeki en iyi CV benimdi...” (KB5, AK Parti).

Bir diğer başkan da yine, Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında kurulan komisyonda bulunduğu ilçenin adayları değerlendirilirken sıra kendisine geldiğinde hakkında; adayın “*kazanma şansı yüksek değil*” şeklinde olumsuz konuşulmasına rağmen Recep Tayyip Erdoğan’ın, “*seçimleri kaybedersem de bu adayla kaybederim*” dediğini ve bir kadın aday olarak arkasında durduğunu sözlerinde ortaya koymaktadır.

“Hayır, hayır başbakan o zaman **Recep Tayyip Erdoğan’dı**. Bizim dosyamızı böyle indirmişler tanıtırlarken bizim ilçenin adaylarını, demişler ki, “**bu bayanın pek şansı yok yani, öyle kazanma şansı çok yüksek değil**”. Benim özgeçmişimi okumuş demiş ki, “**ben ilçede kaybedersem bu bayanla kaybedeceğim. Benim adayım bu!**”. Aynen bunu söylemiş. “**Ben ilçede kaybedersem bu bayanla kaybedeceğim. Benim adayım budur!**”, bitti artık! Allah ondan razı olsun!” (KB1, AK Parti).

Aşağıda alıntısı yapılan başka bir başkan da, partinin en üst karar organı olan Parti Meclisi’nde aday olarak belirlendiğini söylemektedir.

“Bunların hepsi **Parti Meclis (PM)**’ ne sunuluyor... Parti Merkezi’nde görüşülüyor ve değerlendiriliyor... Parti Meclisi’ni oluşturan 60 kişiden hiç kimse benim adaylığıma itiraz etmemiş. İtiraz etmediği için de böyle bir sonuç...” (KB11, CHP).

Örnekler doğrultusunda 2014 yerel seçimlerinde siyasi partilerin aday belirleme yöntemi olarak merkez yoklaması yöntemini kullandıkları görülmektedir. Literatürde ülkemizde en fazla kullanılan aday belirleme yönteminin merkez yoklaması olduğu bilgisi (Aydın, 2007: 91) araştırmanın verileri ile uyumlu olarak yerel seçimler için de doğrulanmaktadır. Peki merkez yoklaması neden daha fazla tercih edilmektedir? Bu sorunun cevabını 1982 Anayasası döneminde kabul edilen 1983 tarihli 2820 sayılı SPK'nın ilgili maddelerinde aramak gerekmektedir. SPK'nın 37. maddesi, adayların belirlenmesi yöntemi olarak partinin o seçim çevresindeki bütün kayıtlı üyelerin katılacağı “önseçimi” zorunlu kılmıştır. Önseçimin zorunlu kılınmasının amacı genel başkanın özellikle aday belirlemede gücünün sınırlandırılmasına yöneliktir. SPK'ya 10.06.1983 tarihli ve 2839 Sayılı Kanunla geçici bir madde eklenmiş ve bu geçici maddeye göre; yapılacak ilk milletvekili seçimleri için önseçimin yapılmayacağı hükmü eklenmiştir. Daha sonra 28.03.1986 tarihli ve 3270 sayılı Kanunla 37. maddenin birinci ve dördüncü fıkrasında yapılan düzenlemelerle; siyasi partilere aday belirlemede daha geniş bir hareket serbestliği verilmiştir. Siyasi partilere düzenleme ile hangi aday belirleme yöntemini kullanacakları/kabul edecekleri partilerin kendi tüzüklerine bırakılmakta ve önseçim yöntemini benimsedikleri takdirde önseçimlerin SPK'da yer alan hükümlere göre yapılacağı belirtilmektedir. Böylece siyasi partiler tüzüklerinde belirledikleri aday belirleme yöntemlerinden hangisini kullanacağına kendileri karar verebilmektedir. Ancak aynı maddede; *merkez yoklaması* dışında *önseçim ve aday yoklama yöntemlerinin* aday belirlemede kullanılması için seçim kurullarının yönetim ve denetimine bağlı kılınmıştır. Merkez yoklamasının daha fazla tercih edilmesini; diğer yöntemlerin (*önseçim ve aday yoklaması*) seçim kurullarının denetimi ve gözetimi altında yapılması ve özellikle önseçimin sonuçları ile partilerin bağlı olması ile açıklanabilir. Ayrıca son yıllarda seçimlerin öne alınması, seçim takviminin daha hızlı işlemesi, kampanya için ayrılan sürelerin kısılması, önseçimlerin parti içinde yarattığı gerilimlerin seçimlere yansıtılmaması arzusu gibi nedenler merkez yoklamasını ön plana (Turan, 2011: 14) çıkarmaktadır. Buna göre SPK'nın ve siyasi parti tüzüklerinin adayların demokratik yöntemlerle belirlenmesine engel olmadığı ilgili maddelerden anlaşılmakta ancak siyasi partilerin bunları uygulamada takdir haklarını kullanarak tercih etmedikleri anlaşılmaktadır.

3.1.3.1.4. Eğilim/Temayül Yoklaması

Siyasi partiler, SPK'da böyle bir yöntem benimsenmemesine ve tüzüklerinde yer almamasına rağmen “*eğilim/temayül yoklaması*” adında yeni bir yöntem icat etmişlerdir. Yöntem aday yoklaması ile merkez yoklaması arasında bir ara sistem olarak değerlendirilmektedir. Eğilim yoklaması, teşkilat/aday yoklamasına benzer ancak seçim kurullarının gözetim ve denetiminde yapılmaması ve sonuçlarının bağlayıcılığının olmaması nedeniyle aday/teşkilat yoklamasından ayrılmaktadır. Fakat tam da bu özellikleri nedeniyle son dönemlerde siyasi partilerin aday belirleme de tercih ettikleri bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın verileri de eğilim yoklamasının siyasi partiler tarafından özellikle temayül yoklaması adında yerel seçimlerde aday belirleme yöntemi olarak tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Başkanlar, eğilim/temayül yoklamasına katıldığını belirtmekte ve aynı zamanda nasıl uygulandığını ve kimlerin oy kullandığını da anlatarak eğilim/temayül yoklamasını tanımlamaktadırlar. Eğilim/temayül yoklaması, partilerin ilçe teşkilatına dahil ilçe yönetim kurulu üyeleri, gençlik kolları ve kadın kolları yönetim kurulu üyelerinin aday adaylarına oy vermeleri yani kimi aday olarak görmek istediklerini gizli oyları ile belirlemeleridir. Gizli oylar gizli tasnif edilmekte ve sonuçlar bir tutanak halinde üyeler tarafından imzalanarak, oy pusulaları ile birlikte Genel Merkez Seçim Koordinasyon Merkezi (SKM)'ye teslim edilmektedir.

“Temayüllere katıldık, **teşkilat temayülleri** yapıyor. İlçelerde yönetim kurulu üyeleri, gençlik kolları başkanları ve yönetim kurulları, kadın kolları başkanları ve yönetim kurulu üyeleri, bunlar size ya da diğer adaylara oy veriyor yani bir derecelendirme yapıyorlar. Ya da kimi istiyorsunuz deyince birini seçiyorlar.” (KB4, AK Parti).

“Ve bir de şeyde **temayül yoklamasında** yine ben de hiç beklemiyordum iyi oy almışım. Parti yapıyor bunu. Partinin burada ilçe teşkilatı, yönetimdekiler, kadın kolları ve gençlik teşkilatı... Oy kullanıyorlar ve oylamada da ben iyi çıkmışım. Ben yine orda da **birinci çıkmışım**. Hiç beklemiyordum öyle bir şey çünkü oradaki ilçe başkanı başka bir adayı destekliyordu. Yani orada Ankara'dan ben duyum aldım. Dediler ki, “**sen temayülde bile birinci çıkmışsın**”... Ben şok oldum o zaman, hiç beklemiyordum.” (KB1, AK Parti).

Diğer başkanlar da seçim çevrelerinde ilçe teşkilatında temayül yoklaması yapıldığını anlatmaktadırlar.

“Temayül yoklaması yapıldı.” (KB6, CHP).

“Teşkilatta temayüller yapılıyor. Şimdi ilçe teşkilatının kadın kolları, gençlik kolları, ana kademesi, mahalle temsilcileri, hangi adayı istedikleri ile ilgili görüşleri soruluyor.” (KB5, AK Parti).

Veriler, partilerin aday belirleme yöntemi olarak tüzüklerinde olmamasına rağmen eğilim/temayül yoklamasını tercih ettiklerini göstermektedir. Eğilim/temayül yoklamasının yargı gözetim ve denetimi altında yapılmaması ve sonuçların partileri bağlamaması nedeniyle demokratik olmadığı veya sonuca etki etmediği söylenebilir. Eğilim/temayül yoklamasında oy kullanan siyasi parti teşkilat mensuplarının daha çok erkeklerden oluşması kadın aday adaylarının rekabet şansını daha bu aşamada azalttığını/zorlaştırdığını söyleyebiliriz. Eğilim/temayül yoklama sonuçlarının bağlayıcılığı bulunmamaktadır ama aday hakkında karar verilirken seçici kurullara/parti liderine bilgi ve fikir vermektedir. Kadınlar daha bu süreçte siyasal partilerin yöneticileri tarafından aday listelerine koyulma açısından ciddi bir ayrımcılığa uğramaktadır (Sancar, 2008: 175). Ayrımcı uygulamalar nedeniyle kadınlar, seçim süreçlerine erkeklerle eşitsiz koşullarda dahil olmaktadır. Seçimlerde kadın aday adayı sayısında artış olmasına rağmen bu artışın “*aday olma/gösterilme*” sayısına yansımadağı görülmektedir. Siyasal partilerin örgütlenme biçimleri, siyaset yapma/uygulama tarzları, kadını ve erkeği siyaset yapmaya çağırışlarındaki farklılıklar, siyasal alana çıkan ve karar alma süreçlerinde yer almak için mücadele eden kadınlara/kadın aday adaylarına karşı alınan tavırlar ve tutumlar cinsiyetçiliğin dolayısıyla eşitsizliğin temel göstergeleridir. Türkiye’de siyasi partilerin bu eşitsiz uygulamaları sorgulamamaları ve eşitsizliği gidermeye yönelik politika geliştirememeleri; kadınları siyasete katma, temsil etme ve etkin olarak çalışmalarını sağlayacak imkanları geliştirme açısından isteksiz olduklarını göstermektedir. Türk toplumunun en önemli teminatı ailedir ve ahlaki, milli, manevi değerlerin yaşatılması ve aktarılması görevini üstlenen aile kurumu içerisindeki kadındır. Kadın, iffetli, faziletli, namuslu ve ailesine sadık olmalıdır. Kadının öncelikli görevi siyaset değil ailesidir ve aile içinde üstlendiği rolleridir. Siyasi partilerin ideolojileri farklı olmasına rağmen kadına bakış açılarının temelinde modernleşme sürecinin kadına biçtiği “*fedakar anne ve iyi eş*” imajı bulunmaktadır. Kadınlar, öncelikle bu görevlerini yerine getirecekler ve

demokratikleşmenin simgesi (Güneş-Ayata, 1998: 241) olarak da siyaset yapmaya çağrıldıklarında bu yükleri ile birlikte siyasal katılım/temsil sağlayacaklardır.

Araştırmanın verileri, siyasi partilerin aday belirlemede eğilim/temayül yoklamaları altında değerlendirebileceğimiz iki farklı uygulama daha yaptıklarını ortaya koymuştur: “*Anket ve Mülakat*”.

Anket

Siyasi partilerin seçimlerde aday belirleme yöntemi olarak tüzüklerinde ve bağlı yönetmeliklerinde belirtmedikleri halde, araştırmaya dahil olan kadın belediye başkanların söylediklerinden siyasi partilerin aday belirlemede kullandığı diğer bir uygulama da “*anketler*”dir. Siyasi partiler aday adaylarının seçim bölgelerinde halka anketler yaparak “*hangi adayı istedikleri*” hakkında eğilimlerini belirlemektedir. Anket sonuçlarının da bağlayıcılığı yoktur ama partilerin adaylarını belirlerken anket sonuçlarına baktıkları, değerlendirdikleri ve fikir edindikleri başkanların söylemlerinden anlaşılmaktadır.

“İlk önce tabi aday adayı oluyorsunuz. İşte **anketler** yapıldı. Orada **anket çalışmaları** yapılıyor. Anket çalışmaları yapılıyor. **Anket çalışmaları eğer güzel, düzenli yapıldıysa aslında bir veri sağlıyor...**” (KB4, AK Parti).

Aynı partiye mensup bir diğer başkan da, seçim bölgelerinde aday hakkında halkın eğilimini öğrenmek adına yapılan anketlerin çok önemli olduğunun altını çizmektedir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın (o dönem başbakan) anketlere çok önem verdiğini vurgulamaktadır. Aday belirlemek için partilerin genel merkezinde kurulan komisyonların ya da üst karar organlarının parti genel başkanı başkanlığında kurulduğunu ve toplandığını belirtmekte fayda bulunmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi siyasi partiler aday belirleme yöntemi olarak merkez yoklaması yöntemini tercih etmektedir.

“Daha sonra **Cumhurbaşkanımızın (o dönem başbakan)** da çok önem verdiği **halk oylamaları** yani mutlaka **anketler**, halk eğilimleri alınıyor. **Anketler çok önemli.** Teşkilat yoklaması ve anketler bunlar çok önemli. **Anket çalışmaları yapılıyor...**” (KB5, AK Parti).

Başka bir başkan da yine seçim bölgesinde anketin, hatta üç ayrı anketin yapıldığını söylemektedir.

“**3 anket** yapıldı, **kamuoyu yoklaması** ve görüşmeler yapıldı.” (KB6, CHP).

Veriler, siyasi partilerin adaylarını/kadın adaylarını belirlerken kadın aday adaylarının seçim bölgelerinde halkın eğilimini öğrenmek için anket hatta anketler yaptıkları sonucunu çıkarmıştır. Siyasi partilerin tüzüklerinde ve ilgili yönetmeliklerinde anket uygulaması olmamasına rağmen siyasi partiler tarafından tercih edildiği ve uygulandığı görülmektedir.

Mülakat

Siyasi partilerin yine tüzüklerinde belirtmemelerine rağmen aday belirleme de kullandıkları bir diğer yöntem de mülakattır. Mülakatlar, aday adaylarının seçim bölgelerindeki siyasi partilerin il ya da ilçe teşkilatları tarafından yapılmaktadır. Genel merkezde de mülakat komisyonları oluşturulmaktadır. Bazı adaylar özellikle büyükşehir, il ve merkez ilçe adayları bu komisyonlarda mülakata alınmaktadır. Mülakatlar, daha çok aday tanıma, çalışmaları, projeleri ve vizyonu hakkında kanaat oluşturabilmek için yapılmaktadır. Örneğin bir başkan, aday adaylığına başvurusunu yaptıktan sonra partisi tarafından mülakat yapıldığını söylemektedir. Mülakatta, aday adaylarının özgeçmişleri ve neler yaptıkları üzerine konuşulduğunu yani kendisini anlattığını ifade etmektedir.

“**Mülakat**, ön seçimden öncesi. Aday adaylığına başvuru yaptığın zaman başvurduğun zaman **mülakata** giriyorsun. **Mülakatlarda** işte bugüne kadar neler yapmışsınız, özgeçmişimiz... Bunlar mülakatlarda tüm siyasi partilerin sorduğu sorular... Bizde aynısını uyguluyoruz.” (KB2, HDP).

Bir diğer başkan da, mülakata alındığını belirtmekte ve önemli bir ayrıntıyı da eklemektedir. Eğilim/temayül yoklaması, anket vb. aşamalardan geçen ve sonra mülakata alınan aday adayları hakkında bir dosya oluşturulduğunu ve mülakat sonucunun da o dosyaya eklendiği sözlerinden anlaşılmaktadır.

“**Mülakat** var. Özür dilerim orayı atladım. O dosya hazırlanmadan önce **mülakat** kısımları da var. **Mülakat sonucu da dosyaya giriyor** tabi.” (KB4, AK Parti).

Başka bir başkan ise, partisinin mülakatlar için iki farklı komisyon oluşturulduğunu söylemektedir. Kadınların mülakatı, kadın komisyonunda yapılırken erkeklerin mülakatının erkekler ve kadınlardan oluşan komisyonlarda yapıldığından bahsetmektedir.

“Öncesinden **mülakat** olmuştu. **Aday adaylığı sürecinde mülakat** olmuştu. Orda da partinin belirlediği sorular vardı. **Kadınları, kadın komisyonu** alıyordu mülakatlara.

Erkekleri de kadın ve erkekten oluşan komisyonlar alıyordu mülakata. Ben sadece kadın komisyonuna girdiğim mülakatla gelmişim.” (KB3, HDP).

İki başkan da konuşmalarında partilerinin ilçe teşkilatları tarafından mülakata alındıklarından bahsetmektedir.

“Parti ise; ilçe teşkilat temayül yoklaması yaptı ve **mülakat** yapıldı.” (KB8, AK Parti).

“Temayül yoklaması, **mülakat** ve anketler yapıldı.” (KB6, CHP)

Başkanlardan biri ise yukarıdaki başkanların söylediklerinden farklı olarak mülakata alınmadığını ifade etmektedir. Partisinin milletvekili seçimleri için aday belirleme de mülakat yaptığını ama yerel seçimlerde kendisinin bulunduğu seçim bölgesi aday adayları için mülakat yapılmadığını vurgulamaktadır.

“Bizim **mülakat** olmadı, bizde **mülakat** olmadı **vekillikte** oluyor ama bizde mülakat olmadı.” (KB5, AK Parti).

Araştırmanın verileri doğrultusunda üç farklı siyasi partiye mensup (AK Parti, CHP, BDP/HDP) kadın belediye başkanlarının siyasi partileri tarafından aday olarak belirlenme süreçlerinde partileri tarafından mülakata alındıkları anlaşılmaktadır. Siyasi partilerin aday adaylarını, aday olarak belirleme sürecinde mülakat yolunu kullandıklarını söyleyebiliriz. Diğer taraftan siyasi partilerin, tüm belediye başkanı aday adaylarını mülakata almadığı ama genel olarak daha büyük il ve ilçe aday adaylarını mülakata aldıklarını başkanların seçim bölgeleri ve mülakata alınmaları arasındaki bağa dayanarak söyleyebilmekteyiz. Siyasi parti yöneticilerinin ve buna bağlı olarak aday belirleme komisyonlarının daha çok erkeklerden oluşması mülakatlarda kadın aday adaylarının şanslarını azaltan bir diğer faktör olarak değerlendirilebiliriz. Süreçte kadın aday adaylarının ayrımcılığa uğramaması (Sancar, 2008: 176) için siyasi parti yönetim kurullarında/aday belirleme komisyonlarında daha fazla kadının bulunmasının kadınlar ve siyasi temsilleri açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.3.2. Aday Adaylarının Seçim Bölgelerinde Yaptığı Çalışmalar

Literatürde yerel seçimlerin aday adaylığı sürecinde, aday adaylarının seçim bölgelerinde yaptıkları çalışmaların neler oldukları yeterince aktarılmamıştır diyebiliriz. Özellikle kadın aday adaylarının deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda aday adaylık süreci saha

çalışmalarının çok daha sınırlı olduğu görülmüştür. Kadın aday adaylarının seçim bölgelerinde yaptığı çalışmaların (ziyaretler, gezmeler, mitingler vb.) öncelikle halk üzerinde sonrasında siyasi partiler üzerinde etkili olmaktadır. Partiler, halkın istediği adayı göz ardı edememekte (Kamalak, Kiriş, Gül, 2013: 10) aksi durumda halk, diğer/bağımsız adaylara yönelebilmektedir. Bu bağlamda başkanlara, “*aday adaylıkları süresince seçim bölgelerinde yaptıkları saha çalışmalarının neler oldukları*” sorulmuştur. Başkanların deneyimleri doğrultusunda aday adayı saha çalışmalarının ve faaliyetlerinin belirlenmesi ve görünür kılınması ile daha sonra ki yerel seçimlerde aday adayı olmak isteyen kadınlara yol, yöntem göstermesi ve örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

Kadın başkanlarla görüşmeler sonucunda aday adaylarının seçim bölgelerinde yaptıkları çalışmaların; “*ziyaretler, gezmeler, toplantılar ve diğer çalışmalar*” olduğu görülmüştür. Aday adaylarının seçim bölgelerinde öncelikle halk ile iletişime geçmeleri ve projelerini anlatarak halkı ikna etmesi beklenmektedir. Araştırma kapsamındaki başkanların, aday adaylığı süreçlerinde özellikle küçük ilçelerde halk ile iletişimlerini yüz yüze kurdukları, evlerine, iş yerlerine ya da kahvehanelere vb. ziyaretler yaparak kendilerini ve projelerini anlattıkları görülmektedir. Ziyaretlerde halkın da şikayetlerini ve ihtiyaçlarını aday adaylarına iletmeleri önemlidir. Karşılıklı iletişim; halk nezdinde aday adaylarının tanınmasına olumlu katkı yaparken aday adaylarının da kendilerini, çalışmalarını ve çözüm önerilerini halka anlatma fırsatı sunmaktadır. Aday adayları, yerel aktörlere de ziyaretlerde bulunarak kendilerini tanıtmakta, çalışmaları ve projeleri hakkında bilgi vermektedirler. Yerel aktörler; il özel idaresi, belediye, siyasi partiler, yerel medya, yerel işletmeler, üniversite, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşlarıdır (Bora ve İşat, 2006: 31-32). Örneğin bir başkan, seçim bölgelerinde partiden bağımsız çalışmalar yaptığını ve kendini anlatmak için yerel aktörlere kendi ifadesiyle bölgenin karar vericilerine ziyaretlere gittiğinden bahsetmektedir.

“Tabi ki kişisel çalışmalarımız oluyor. Bu konudaki ilgili kişilere, karar vericilere gidip kendinizi anlatmaya çalışıyorsunuz...” (KB5, AK Parti).

Başka bir başkan ise, aday adaylığı sürecinde seçim bölgesinde çok iyi tanınmasına ve bilinmesine rağmen kendini ifade etmek için daha önceki usul ve erkan çerçevesinde ilçede ziyaretlerde bulunduğunu anlatmaktadır.

“.... sonra **yazılmayan usul ve erkanlar** var yani bir de kentin alışkanlıkları var işte! **Mecbur ziyaretlerin yapılması, kendinizi ifade etmeniz her ne kadar sizi tanıyor olsalar** da bir **belediye başkanı aday adayı** olmanız hasebiyle anlatacaklarınızı da bilmesi gerekiyor karşı tarafın... Dolayısıyla bütün bu ziyaretler zaten hani bellidir, yıllardır yapılanlar bellidir çünkü biz küçük bir ilçeyiz takdir edersiniz ki yani birçok insanda birbirini tanır. Yani o usuller ölçüsünde bütün bunların hepsi yerine getirildi yani hepsini yaptık!” (KB10, CHP).

Araştırmanın verileri doğrultusunda kadın başkanların seçim bölgelerinde aday adaylığı süreçlerinde sahada yaptıkları çalışmaların; *ev, mahalle ve köy gezmeleri, kamu kurum ve kuruluş ziyaretleri, sivil toplum ziyaretleri, basın ziyaretleri ve basın toplantıları ile diğer çalışmalar* oldukları ortaya çıkmıştır.

3.1.3.2.1. Ev, Mahalle ve Köy Gezmeleri

Aday adaylığı sürecini deneyimleyen 7 başkanla (4 başkan direkt/doğrudan aday) yapılan görüşmelerden elde edilen veriler başkanların, aday adaylığı süreçlerinde yaptıkları çalışmaların başında “*ev, mahalle ve köy gezmeleri*” geldiğini ortaya koymaktadır. Başkanlar, aday adaylığına başvurularını yaptıktan sonra siyasal alana çıkarak çalışmalara başlamışlar ve halkla yüzyüze iletişim (*gezmeler ve ziyaretler*) kurma yolunu tercih etmişlerdir. Örneğin bazı başkanlar, halka kendilerini tanıtmak ve projelerini anlatmak için ilçedeki tüm evleri kapı kapı ya da tek tek gezdiklerini vurgulamaktadırlar. Hatta başkanlardan biri ev gezmelerine akşamları da devam ettiğini eklemektedir.

“Hep gezdim ben, **evlerini gezdim. Aday adaylığı** süresince! **Kapı kapı gezdim** kardeşimle beraber, erkek kardeşimle beraber. Başka hiç kimseyi yanıma almadım. Geceleri kardeşimle birlikte gezdim, **ilçenin bütün evlerini. Sabahları da bayan arkadaşlarım vardı onlarla beraber kapı kapı gezdim.** Bu şekilde bir seçim süreci geçirdik işte.” (KB1, AK Parti).

“**Tek tek evleri dolaştım tek tek ev ev dolaştım** yani öyle söyleyeyim. Evler, Karadeniz tiplidir aralarında 1km - 2km var ve yayan yürüdüğünüz yollar da oldu ama herkesin evine girdik... **Herkese kendimizi tanıttık** çok şükür de başarıya ulaştık.” (KB9, AK Parti).

“Tabi tabi yani işte değil gibi **ev gezmesi işte sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları, onlara ziyaretler** yani bir nevi aslında kendinizi ifade etme şeyidir bu, sürecidir. Aynı zamanda yalnız bunlar sadece burada değil aynısı da genel merkez bazında da oluyor.” (KB10, CHP).

Bir başka başkan, aday adaylığı sürecinde halka projelerini açıklamak ve anlatmak için mahalle mahalle dolaştığını ifade etmektedir. Bir diğer başkan da, daha önceki seçim çalışmalarında ilçedeki kadınların hiç muhatap alınmadığını, dinlenmediğini ve onlarla

konusulmadığını belirtmektedir. Bu nedenle kendisinin ilçenin tüm mahallelerini ve mahallelerin tüm evlerini kapı kapı gezerek kadınlarla konuştuğunu ve onları dinlediğini özellikle vurgulamaktadır.

“Mahalle mahalle dolaştık projelerimizi açıkladık.” (KB4, AK Parti).

“İlçe kadını daha önce hiç böyle bir şeyle karşılaşmamış yani onların dinlenildiği... Bir seçim çalışmasında kapı kapı dolaştım. İlçe merkezde 7 mahalle vardı ve biz 7 mahallenin hepsini kapı kapı gezdik.” (KB3, HDP).

Başkanlardan bir diğeri ise, aday adaylığı sürecinde seçim bölgesine dahil olan köylere gittiklerini, bütün köyleri gezdiklerini hatta köylere 3-4 defa gittiklerini ve özellikle köylerdeki kadınlarla iletişim kurduklarını söylemektedir.

“Biz sahaya çok çıkardık seçim çalışmasında, köylere çok giderdik. 3-4 defa herhalde biz baştan sonra bütün köylerimizi gezdik. Gezince artık böyle bir, iki, üçüncüde artık tanışıyorsun, iletişim ve bağ kurulmuş oluyor. Gittiğimiz zaman hep kadınlar vardı. İlk gidişimizde hiç kadın yoktu çünkü alışmışlar **hep erkekler geliyor seçim çalışmasına, hep erkekler geliyor...** Kadınlarda böyle seçim dolmuşuna uzaktan el sallıyorlardı böyle yani... Sonra değişti tabi...” (KB3, HDP).

Örnekler kadın başkanların aday adaylığı sürecinde yaptıkları çalışmaların başında “ev, mahalle ve köy gezmelerinin” geldiğini göstermektedir. Aday adayları, halka kendini tanıtmak ve anlatmak; halkla iletişim ve bağ kurmak; bölgenin sorunlarına yönelik çözüm önerilerini ve yeni projelerini anlatmak için ilçenin tüm mahallelerini, evlerini ve köylerini onların ifadesi ile kapı kapı gezdikleri görülmektedir. Böylece aday adayları, kendilerini görünür ve ulaşılabilir kılarak halkın nezdinde tanınırlıklarını ve bilinirliklerini artırmışlardır. Burada çok önemli bir diğer sonucun daha altının çizilmesi gerekmektedir. Başkanların gezmelerde kadınlarla/kadın seçmenlerle kurdukları bağ ve iletişimdir. Kadın aday adaylarının gezmelerde; kadınlarla konuştukları, onların sorunlarını dinledikleri ve onların isteklerini öğrendiklerini vb. görüyoruz. Kadın seçmenlerin, seçim çalışmalarına ilk defa bu şekilde dahil olarak yaşadıkları ilçenin, mahallenin ve köyün sorunlarını dile getirme imkanı bulduklarını söylediklerinden çıkarıyoruz. Yaşadıkları ilçeyi erkeklerden farklı deneyimleyen kadınlar, kadın aday adayları aracılığıyla hem seçim süreçlerine dahil oluyorlar hem de yaşadıkları bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine kadın bakış açısının yansımaya neden oluyorlar. Araştırmanın teorik alt yapısını oluşturan betimleyici temsil kuramının; temsilcilerin benzerliği argümanı yani kadınların kadınları daha iyi temsil edeceği ve nitelikli temsil kuramının; kadın sorun ve çıkarlarını temsil edilmesinde

kadın temsilcilerin daha duyarlı davranmasının beklenmesi argümanı bu anlamda doğrulanmaktadır. Başkanların daha aday adaylıkları sürecinde kadın seçmenlerle onların sorunları ve talepleri üzerinden kurdukları iletişimin ve bağın önemi ortaya çıkmaktadır.

3.1.3.2.2. Kamu Kurum ve Kuruluş Ziyaretleri

Başkanların aday adaylığı sürecinde yaptıkları çalışmaların bir diğeri “*kamu kurum ve kuruluş ziyaretleri*” dir. Yereldeki çoğu kuruluş yerel yönetim birimlerindendir. Yerel yönetim birimleri; belediye, il özel idaresi, mahalle muhtarlıkları ve birliklerdir. Merkezi yönetimin taşra teşkilatı temsilcileri; vali, kaymakam ve il/içe müdürlükleridir. Aday adayları, ilçenin yerel aktörlerinden olan yerel yönetim birimlerine ve merkezi yönetimin taşra teşkilatı temsilcilerine kendilerini tanıtmak ve projelerini anlatmak için ziyaretlerde bulunmaktadır. Örneğin başkanlardan biri, aday adaylığı sürecinde kendisini tanıtmak ve ifade etmek için ilçede bulunan kamu kurum ve kuruluşlarını ziyaret ettiğini söylemektedir.

“**Kamu kurum ve kuruluşları**, onları ziyaretler yani bir nevi aslında kendinizi ifade etme şeyidir bu, sürecidir. Aynı zamanda burada yalnız bunlar değil aynısı da genel merkez bazında da oluyor.” (KB10, CHP).

Örnekle, başkanların aday adaylığı sürecinde kendilerini tanıtmak ve anlatmak için ilçenin yerel aktörlerinden olan yerel yönetim birimlerini, merkezi yönetimin taşra teşkilatı temsilcilerini ya da başkanın ifadesi ile kamu kurum ve kuruluşlarını ziyaret ettikleri ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, yerelde devletin temsilcisi kamu kurum ve kuruluşlarına, onların yöneticilerine kendilerini tanıtmak ve projelerini anlatma isteği duymaktadır. Bu amaçla yapılan ziyaretlerde; beklentilerin neler olduğu, neler yapılabileceği, sorunlar, projeler hakkında karşılıklı fikir alışverişinde ve destek talebinde bulunmaktadır.

3.1.3.2.3. Sivil Toplum Kuruluşu Ziyaretleri

Başkanların seçim bölgelerinde aday adaylığı süreçlerinde “*sivil toplum kuruluşları*” nı da ziyaret etmektedir. Sivil toplum kuruluşları da il/ilçenin yerel aktörleri arasında yer almaktadır. İl/ilçede sivil toplum kuruluşu özellikle de kadın sivil toplum kuruluşu varsa aday adaylarının onlarla iletişime geçerek desteklerini almaları çok önemlidir. Sivil toplum kuruluşunun desteği; aday adaylığı/adaylık çalışmalarını daha etkili hale getirmekte ve farklı işbirliklerinin geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak, araştırmaya katılan 11

kadın başkandan sadece 3 başkanın seçim bölgelerinde sivil toplum kuruluşunun olduğu diğer 7 başkanın seçim bölgelerinde sivil toplum kuruluşunun olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşu ziyareti yaptığını söyleyen üç başkanın merkez ilçe belediye başkanı aday adayı olduğunun altının çizilmesi gerekir. Örneğin üç farklı partiye mensup üç başkan, aday adaylıkları sürecinde ilçelerinde bulunan sivil toplum kuruluşlarını ziyaret ettiklerini söylemektedirler.

“**Sivil toplum kuruluşları** ziyaretleri, yerel basın ziyaretleri yapıldı. Ofis tuttum, basın toplantıları yaptık.” (KB8, AK Parti).

“Tabi tabi yani işte değim gibi **işte sivil toplum kuruluşları, kamu kuruluşları, onlara ziyaretler** yani bir nevi aslında kendinizi ifade etme şeyidir bu!” (KB10, CHP)

“Benim ben çok fazla, diğer arkadaşlarımız komisyonları, meclisleri, kurumları dolaştı. Benim öyle bir şeyim olmadı, ihtiyacım olmadı. Birkaç şeye gittim. Birkaç **sivil toplum kuruluşlarına gittim**, ilçede yaşayan. Onlarla görüşmeye **"aday adayınız filan"** demeye... Hani kurumların birer delegasyon, sivil toplum kuruluşlarının da birer delegasyon hakkı vardı. **Sadece sivil toplum kuruluşlarına gittim. Sivil toplum kurumları, kuruluşları** da genelde beni tanırlar. Herkesin **"ablasıyım"...**” (KB2, HDP)

Veriler, kadın başkanların 3’ünün aday adaylığı sürecinde sivil toplum kuruluşlarının desteğini almak için ziyaret yaptıklarını ancak sivil toplum kuruluşlarının desteklerini aldıkları ya da seçim süreçlerinde işbirliği içinde çalıştıkları yönünde bir sonuç ortaya koymamaktadır. Veriler, küçük ilçelerde sivil toplum/kadın kuruluşunun olmadığını da ortaya çıkarmıştır. Literatürde sivil toplum kuruluşları ve özellikle kadın sivil toplum kuruluşlarının kadınların aday adaylığı/adaylık sürecinde önemli rol üstlenerek seçimleri kazanmalarına katkı sağlayabildiği söylenmektedir. Diğer taraftan kadın sivil toplum kuruluşlarının kadın siyasetçilerle daha az ilişki ve işbirliği içine girdikleri de literatürde tartışılmaktadır. Kadın adayların özellikle aday adaylığı/adaylık süreçlerinde sivil toplum kuruluşları diğer sivil toplum kuruluşu örgütleri (*sendikalar, ticaret ve iş birlikleri vb.*) ile çok az işbirliği kurdukları ya da iletişime geçtikleri bilinmektedir (Shadova, 2005: 38). Bu nedenle, kadınların siyasal alana çıktıklarında özellikle siyasi ve ticari ilişki ağlarına dahil olmaları ve desteklerini almaları için erkeklere göre daha fazla gayret göstermektedir. Kadınlar, sosyal, siyasi ve ticari ilişki ağlarına dahil olma, işbirliği kurma ve geliştirme açısından erkeklere göre dezavantajlı durumları bugünde devam etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara yüklediği sorumluluklar sonucunda oluşan zamansızlık kadınların siyasi ve ticari ilişki ağlarına dahil olmalarını engellerken aynı zamanda siyasi temsillerini de engellemektedir.

3.1.3.2.4. Basın Ziyaretleri ve Basın Toplantıları

Yerelde bulunan diğer aktörler arasında yer alan yerel medya kuruluşları (*gazete, radyo, tv vb.*) da aday adaylarının ziyaret ettiği kuruluşlar arasında yer almaktadır. Aday adayları öncelikle kendilerini görünür kılmak sonrasında kendilerini ve projelerini anlatmak için yerel medya kuruluşlarını ziyaret etmektedir. Ancak, küçük ilçelerde yerel medya kuruluşları bulunmamaktadır. Görüşmelere katılan başkanlardan sadece 3'ü merkez ilçe başkanı olduğu için aday adaylığı süreçlerinde yerel medya kuruluşlarına ziyaret yaptıklarından bahsetmektedir. Örneğin başkanlardan biri, ilçede bulunan basın kuruluşlarına ziyaretler/basın toplantıları yaptığını anlatmaktadır.

“Yerel basın ziyaretleri yapıldı ve basın toplantıları yaptık.” (KB8, AK Parti).

Aday adaylarının yazılı ve görsel basında görünür olmasının ve haberlerinin yapılmasının yolu da yerel medya ile ilişkilerinin iyi olmasına bağlıdır. Araştırmanın verileri, 3 merkez ilçe belediye başkanı aday adaylarının yerel medya/basın ile ilişki içinde olduklarını ancak geriye kalan 7 başkanın küçük ilçe aday adayları olmaları nedeniyle bunu yapamadıklarını göstermektedir. Bu nedenle, küçük ilçelerde aday adayı olan kadınlar halkla yüz yüze iletişime geçerek, tanınırlıklarını ve bilinirliklerini artırırken merkez ilçelerin kadın aday adaylarının bu görevi daha çok medya/basın kuruluşları aracılığıyla yaptıkları söylenebilir.

3.1.3.2.5. Diğer Çalışmalar

Başkanların aday adaylığı sürecinde diğer çalışmalar başlığı altında değerlendirebileceğimiz farklı çalışmalar da bulunmaktadır. Bunları diğer ya da gönüllü diye nitelendirmemizin nedeni başkanların, tamamen kişisel/kendi gayretleri ile yaptıkları çalışmaları olduğundandır. Her başkan kendi seçim bölgesi halkı ile daha fazla iletişim sağlamak için bu çalışmaları ya da bu faaliyetleri yaptıkları anlaşılmaktadır. Örneğin başkanlardan biri, seçim çalışmaları kapsamında Seçim Koordinasyon Merkezi'nde ailelerle her pazar günü pazar kahvaltılarında buluştuklarını ve sohbet ettiklerini söylemektedir.

“Bir yıl boyunca benim tuttuğum Seçim Koordinasyon Merkezi'nde yani bir yıl boyunca **her pazar günü kahvaltı ettik çeşitli ailelerle, pazar kahvaltılarında oturduk konuştuk!** Çok güzel böyle bir aile destekli oldu. Bizim kadın, genç ve ailenin tüm bireyleri ile...” (KB11, CHP).

Başkan, özellikle gençlerden ve kadınlardan oluşan ve kendilerine “*başkanın gönüllüleri*” adını verdikleri gruptan çok büyük destek gördüğünü anlatmaktadır. Grup, başkanın ismini tişörtlere bastırarak ve onları giyerek başkanın aday adaylığı sürecine destek olmak için başkanın özgeçmişini halka dağıtmışlardır.

“Evet, ben kadınların çok desteğini aldım, kadınlar ve gençlerin... Gençlerle çalıştım ve ben özellikle genç ve kadınlardan oluşan gönüllülerim vardı, aday adayı iken bile onlar, “... **gönüllüsü**” diye **tişört yaptırmışlardı**, giyiyorlardı. Kendi mesailer dışında **benim özgeçmişimi** dağıtıyorlardı **“başkanımızı bir kez daha size tanıtalım siz onu tanıyorsunuz ama”** diye... Böyle en çok da onların desteğini aldım.” (KB11, CHP).

Bir diğer başkan da seçim bölgesinde çok daha farklı bir çalışma yapıldığını söylemektedir. Aday adaylığı sürecinde ilçenin tüm aday adaylarının katıldığı “*ilçe, belediye başkanını arıyor*” adında bir platformun oluşturulduğu ve halkın da bu platforma gelerek aday adayları ile soru-cevap yaptıklarını ifade etmektedir.

“Ne yaptık biz **aday adaylığı** sürecinde burada ilçede, **“ilçe, belediye başkanını arıyor”** diye bir platform vardı. Biz bütün aday adayları otururduk halk da gelirdi soru-cevap çalışırdık **“ne yapacaksın, ne edeceksin”** anlatırdık... Bütün adaylar yan yana yaptı bunu parti gözetmeksizin, ilçe bunu yaptı... Belli yerlerde **halkın sizi daha yakından tanıması ile ilgili toplantılar** yapıldı ve toplantıların hepsine gittim ben!”(KB10, CHP).

Başkanlardan ikisi ise, aday adaylığı sürecinde katıldıkları eğitimlerden ve toplantılardan bahsetmektedir. Başkanlardan biri, iç tüzük eğitimleri, kadın bilinci oluşturma noktasında toplantılar ve genel toplantılar yapıldığını anlatmaktadır. Diğer başkan da, parti programı çerçevesinde iç tüzük çalıştığını ifade etmektedir.

“Bizim **tüzük eğitimimiz** olmuştu mesela aday adaylığı sürecinde, tüzük eğitimimiz olmuştu. Kadınların ayrıyeten eğitimi olmuştu yani sahaya çıktığınız zaman nasıl sorunlar karşılaşıcağınız ve nasıl davranacağınız noktasında. Kadın bilincini oluşturma noktasında. Sürekli toplantılarımız olmuştu. Aylık, haftalık değerlendirmelerimiz oluyordu. Hani aday adayı oldunuz gidin ya da aday da seçildiniz artık gidin seçim çalışmalarınızı yapın, ne yaparsanız yapın yoktu! Her hafta yanlış hatırlamıyorsam galiba **kadın toplantılarımız** ve **genel toplantılarımız** oluyordu, değerlendirme yapıyorduk... Nerede ne sorunla karşılaştığımızı aktarıyorduk ve bize yardımcı oluyordu daha çok böyle çalışmalarımız olmuştu. Eğitimde görmüştük, iç tüzük eğitimi de almıştık.” (KB3, HDP).

“Şöyle bir şey var; zaten her partinin kendi programı var yani parti programımız **var iç tüzüğümüz var**. Bütün bunlar zaten bellidir yani hani yerel yönetime aday olmuş bir insanında bunları bilmiş olduğu farz edilerek başlanması gerekiyor. Dolayısıyla biraz önce dedim ya **ilk onları ezberledim ben** yani neyin içindesiniz ve neye göre çalışıyorsunuz!” (KB10, CHP).

Siyasi Parti Kanunları ve tüzükleri, siyasi partilerin teşkilatlarının oluşması, faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesinde esas olan hukuki düzenlemelerdir. Düzenlemelerde; partilerin amacı ve ilkeleri, üyelik sistemi, parti teşkilat yapısı, genel başkan ve parti üst yönetimi, parti içi görevlere adaylık ve seçilme yöntemleri, partilerin ulusal ve yerel seçimlerde aday başvuruları ve aday belirleme yöntemleri, finansman yöntemleri vb. yer almaktadır. Parti üyelerinden ve bu doğrultuda partinin adaylarından parti tüzüğü ilkelerine ve parti yönetiminin almış olduğu kararlara ve partinin öğretilerine uymaları beklenmektedir. Parti disiplini olarak tanımlanan bu açıklamada aksi davranış sergileyenler çeşitli yaptırımlarla (*disiplin, ihraç vb.*) karşılaşmaktadır (Gökçe, 2013: 73). Başkanların, aday adaylığı sürecinde siyasi partileri tarafından parti tüzüğü eğitimlerine alınmasının parti disiplini gereği yapıldığı söylenebilir. Aday adaylığı/adaylık sürecinde ve sonrasında belediye başkanı olarak seçildiklerinde başkanların, parti tüzüğü dışına çıkmalarının ve farklı çalışmalar yapmalarının önüne geçilmek için eğitimlerin yapıldığı düşünülebilir.

Kadınların aday adayı olarak siyasal alana çıktıklarında siyasi eylemleri (*gezmeler, ziyaretler, toplantılar, konuşmalar diğer çalışmalar vb.*) ile “siyasal özne” olma yolunda hem görünürlük/tanınırlık kazandıkları hem de seçilme desteği elde ettikleri görülmektedir. Siyasal alan, siyasetin yapıldığı yerdir. Kadınlar, faaliyetleri ile yeni düşünceler ve siyasetler geliştirmekte ve başkalarıyla bir araya gelip kolektif bir şeyler yapmayı planlarken aynı zamanda kendi gerçekliğini/yapabilirliğini kavramaktadır. Siyasal alanda kadınlarla konuşulmakta ve düşüncelerine saygı duyulmaktadır. Siyasal alan, siyasi eylemler ve siyasal topluluk ancak kadınlara siyasal kimlik (Öztimur, 2003: 39) kazandırabilir. Arendt (2009), siyasal alanın eylem ve konuşmaya bağlı olarak eylem ve konuşmanın görüldüğü her yerde olacağı/oluşacağı anlamına gelmediğini belirtmektedir. Örneğin, insanların bir sunuş dinlemek için bir araya gelmeleri ya da bir şeyi protesto etmek için bir araya geldikleri yerler böyle siyasal yerler olarak değerlendirilebilir ama insanların bir amaç için bir araya gelmedikleri bir kent meydanının Arendt’in kabul ettiği anlamda bir siyasal alan olmadığı söylenebilir. Kadınların eğitim ve meslek temelli kamusal alanda yaptıkları faaliyetlerinin ve görünürlüklerinin siyasal bir anlamının olması için siyasal alanda siyasi eylem ve faaliyetlerle desteklenmesi önemlidir (Tali ve Tokuroğlu, 2018: 121). İkinci dalga feminist hareket bu yüzden kadınların siyasi temsili tartışmalarının temeline kamusal/özel alan ayrımını koymaktadır. Kadınlar, eğitim ve meslek temelli kamusal alana çıksalar bile toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü nedeniyle siyasal alandan uzak kalmaktadırlar yani siyasal alana çıkıp siyasi eylem ve faaliyetler için zaman bulamamaktadırlar.

Diğer taraftan toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü kadınların sosyal sermaye üretimlerini değersiz kılmakta ve kadınların birçok alanda var olan ağbağlara katılımında fırsat eşitliği sunmamaktadır. Bu nedenle sosyal sermaye, kapsamlı bir biçimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı içinde ortaya çıkmakta ve kadınların dezavantajlı konumda oldukları iletişim ve işbirliği ağları kurmaya çalıştıkları siyasal alanda bunu daha çok artırmaktadır. *“Kadınların sosyal sermayeleri, onların toplum içindeki sosyallikleri sonucu ortaya çıkan ağlarına dayanmaktadır. Kadınların hem toplumsal cinsiyet rolleri hem de erkeklerin siyasal alanda öne geçmek için kadınların sosyal sermayelerini kullanma eğilimleri, kadınların resmileşmiş siyasi faaliyetlere katılımını sınırlandırmaktadır”* (Gök, 2014: 45-46). Araştırmanın sonuçları da kadınların sosyal sermayelerinin sınırlı olduğunu ve aday adayı olduktan sonra saha çalışmalarında sosyal, siyasi ve ticari sivil toplum kuruluşları ile iletişim ve işbirliği ağları kurmaya ya da var olan ağbağlarına dahil olmaya çalıştıklarını göstermektedir. Buna göre kadınların, sosyal, siyasi ve ticari ağbağlarına dahil olma/olamama konusunda dezavantajlı durumlarının devam ettiği söylenebilir.

3.1.4. Kadın Aday Adaylarının Temsilinin Önünde Engel: Başvuru/ Adaylık Ücreti

Kadınların ulusal ve yerel siyasete katılımının önünde siyasi engeller bulunmaktadır. Shvedova'ya (2005, 36-39) göre engeller; siyasetin eril yapısı, kadın adaylara parti desteğinin olmaması, siyasi partilerin kadınları dışlayan yapısı ve seçim sisteminin yapısıdır. Siyasetin eril yapısı siyasal hayatı, erkek normlarına ve değerlerine ve hatta bazı durumlarda erkek yaşam tarzlarına göre düzenlemektedir. Siyasi alanın kuralları erkekler tarafından belirlendiği için siyasi partilerde adaylık süreci değerlendirme kriterleri de yine erkekler tarafından belirlenmekte ve değerlendirilmektedir. Siyasi partilerin eril yapısı özellikle seçim süreçlerinde seçim kampanyalarına maddi kaynak sağlayabilmeyi ön plana çıkararak kadınları adaylık ve seçim süreçlerinin dışına itmektedir. Seçim süreçlerinde maddi kaynak özellikle kadınlar seçim dışında kalsın diye koyulmuş değildir. Kadınların ekonomik imkanlarının kısıtlı olması sonucu seçim maliyetleri kadınların önüne engel olarak çıkmaktadır. Diğer taraftan siyasi partiler seçim kampanyalarının yürütülmesi için maddi kaynaklara sahip olmasına rağmen kadınlar bu kaynaklardan nadiren yararlanmaktadır. Siyasi partilerin çoğu kadın adaylara yeterli maddi destek sağlamadığı gibi aynı zamanda kadın adaylardan başvuru ücreti talep etmektedir. Başvuru ücreti maliyeti kadınların aday adaylığı önünde engel oluşturmakta (Shvedova, 2005: 37; Bozatay-Kutlu, 2013: 140; Pınarcıoğlu, 2017: 22) ve kadınların seçim süreçlerinin dışında

kalmasına neden olan önemli bir etken olmaktadır (UNDP, 2012: 29). Kadınların seçim süreçlerinin dışında kalmaması için kadınlara pozitif ayrımcılık uygulanarak başvuru ücretinin alınmaması, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi CEDAW'ın kapsamına girmektedir. CEDAW, Türkiye tarafından da imzalanmıştır ve siyasi partilerin CEDAW'a uygun davranması beklenmektedir (Aydın, 2011: 29). Ancak, siyasi partilerin sözleşmeye uygun davranmadıkları araştırmanın sonuçları ile ortaya çıkmaktadır. Veriler, siyasi partilerden kadınlardan başvuru ücretini almasalar ya da indirim uygulasalar da başka ödemelerin (bağış) yapıldığını göstermektedir. Örneğin başkanlardan biri, başvuru ücretinin kadınların aday adaylığının önünde engel teşkil ettiğini belirterek siyasi partilerin başvuru ücreti almadığında daha fazla kadının aday adayı olacağını belirtmektedir.

“Başvuru ücretinin alınmaması teşvik anlamında etkili olabilir!” (KB6, CHP).

2014 yerel seçimlerinde siyasi partilerin belediye başkanlığı aday adaylığı başvuru ücretlerinin (Çizelge 3.1) çok yüksek olduğu görülmektedir. Başvuru ücretlerinin yüksekliği; kadınların ekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda kadınların aday adaylıklarının önünde engel teşkil etmekte ve kadınları siyasetin dışında bırakmaktadır. Siyasi partiler, bunun önüne geçmek için ya kadınlardan başvuru ücreti almamakta ya da başvuru ücretinde %50 indirim yapmaktadır. Çizelge 3.1.'de, 2014 yerel seçimlerinde siyasi partilerden CHP ve BDP/HDP'nin kadınlardan başvuru ücreti almadığı ancak AK Parti'nin başvuru ücretini %50 indirimli aldığı görülmektedir.

Çizelge 3.1. 2014 yerel seçimleri siyasi partilerin belediye başkanlığı aday adaylığı başvuru ücretleri

	AK Parti		CHP		BDP/HDP	
Belediye Başk.	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Büyükşehir	7.500TL	%50	9.000TL	Alınmadı	10.000TL	Alınmadı
İl/ilçe/belde ²⁶	3.000-400TL	%50	5.000-1.000TL	Alınmadı	2.000TL	Alınmadı
Dosya ücreti ve adaylık kriteri	-	-	250-100TL	250-100TL	-	-

Kaynak: www.kadinkoalisyonu.org.

²⁶ AK Parti, nüfusu 100 binin üzerinde olan illerde, 3000 TL; nüfusu 200 binden fazla olan ilçelerde, 2.250 TL; nüfusu 100 bin ve daha az olan illerde, 1.500 TL; nüfusu 50 binden fazla ve 200 bine kadar olan ilçelerde, 1.500; nüfusu 50 bin ve daha az olan ilçelerde belediye başkanı aday adayları, 750TL; nüfusu 10 binden fazla olan belde belediye başkanı, 750TL; Nüfusu 10 bin ve daha az olan belde belediye başkan adaylarından, 400 TL başvuru ücreti almaktadır.

CHP ise; il/ilçe belediye başkanlığı için nüfusu 100 bin üzeri olan yerler için 5.000TL; nüfusu 50-100 bin arası: 3.500; nüfusu 15-50 bin olan: 2.500; nüfusu 15 binin altında olan: 1000TL.

Siyasi partilerin kadınlardan başvuru ücreti talep etmemeleri ya da başvuru ücretinde indirim yapmaları kadınların aday adaylığını teşvik edici uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Örneğin araştırmaya dahil olan kadın başkanlardan biri, partisinin kadınlardan başvuru ücreti talep etmemesinin kadınları aday adayı olmaya teşvik ederek cesaretlendirdiğini vurgulamaktadır.

“Bizim partimiz yerel seçimlerde başvuru ücreti hiç almadı, kadınlardan hiç almadı. Başvuru ücretinin kadınların aday adayı olmasını etkilediğini çok çok düşünüyorum. Çünkü yani ben yine öğretmendisim benim gelirim vardı ama benim bir çok arkadaşımın hiç geliri yoktu. Ev kadınıydılar. Meclis üyeleri içinde aynı durum söz konusuydu... **Şimdi benim hiç birikimim yoktu öğretmendisim ama**, aydan aya memur böyle yaşar... İstifa etmişsinizdir. 3-4 ay maaşınız yok zaten. Memuru da bilirsiniz 1 ay maaş almazsa tepe taklak olur her şey. Şimdi bunun üstüne bir de seçim bütçesi eklenirse bu çok altından kalkılacak bir durum değildi. **Bence çok fazla kadının aday olmasını cesaretlendirme noktasında önemli bir etken. Başvuru ücreti ödemiyorsunuz oradan bir özgüven geliyor size...** En başta bir özgüven veriliyor size. Ondan sonra sizi sıkıntıya sokmuyor, sizi cesaretlendiriyor... Evde oturan bir kadına gel, **"ben seni meclis üyesi göstereceğim, senin öyle bir yeteneğin var ehlin var, başkan yapacağım, ya da vekil göstereceğim, ekonomik sorumlulukta benden..."** denildikten sonra kadını kim tutar yani. **Zaten kadını en çok elinin kolunu bağlayan ekonomidir."** (KB3, HDP).

Bu doğrultuda araştırmaya dahil olan 11 kadın başkana “*aday adaylığı başvuru ücreti ödediniz mi?*” diye sorulmuştur. Verilerin analizine göre, kadın başkanların çoğunluğunun (5 kadın) başvuru ücreti ödediği, 3 başkanın başvuru ücreti ödemediği ve 2 başkanın da başvuru ücreti değil ama bağış adı altında ödeme yaptıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin 5 kadın başkan, aday adaylığı başvuru ücreti ödediklerini ancak indirimli ödediklerini belirtmektedirler.

“Tabi, ödendi. Tabi, **ödedik** o zaman onları. Bayanlara belli bir **indirim** vardı. Ödedik biz!” (KB1, AK Parti).

“Şöyle, evet. Dediler ki, “partinin prosedürü var seni aday adayı kategorisine de koymamız gerekiyor. Yani şey olmasın sıkıntı olmasın” dediler. Kanuni belki zorunlu değil ama ben sonradan ücreti yatırdım. Ücrette de şu anda hatırlamıyorum ama ya üçte birini ya üçte ikisini yatırıyorduk bize de öyle bir avantaj gelmişti. Ya da dörtte biri miydi tam hatırlayamayacağım. Olabilir, hatırlamıyorum. Dörtte ikisi de olabilir... Ama ben şey yaptım zaten böyle sancılı bir süreç oldu ya diğer aday adayları bakımından hepsi kazan kaldırdı tabi buna o dönemdeki ilçe başkanı dahil olmak üzere. **Ben ücretin tamamını kurucuyum zaten hepsini yatırdım."** (KB4, AK Parti).

“**Ödedik, tabii ki!** Ama yine de AK Parti’nin aday adaylığı başvuru ücretlerinde hep **%50 indirim** (engelliler için, kadınlar için, gençler için) olmuştur. Bundan tabii ki istifa ettik ve aday adaylığı paramızı ödedik. Babalar gibi ödedik yani hiç.” (KB5, AK Parti).

“Ödedim. **%50 oranında ödedik.**” (KB8, AK Parti).

“**Tabii ki ödedik!** Zaten her partinin uygulaması var bizim partinin uygulamasında kadınlara fazla ücret talebinde bulunulmadı, parti öyle bir karar alıp onu tolere edebiliyor. (KB11; CHP).

Başkanlardan 3’ü, başvuru ücretini ödemediklerini söylemişlerdir.

“**Hayır, başvuru ücreti ödemedim!** Yok muydu? Varmıştır mutlaka ama teklif bana geldiği için ben öyle bir ücret ödemedim. Zaten yoktu, veremezdim yani öyle söyleyeyim.” (KB9, AK Parti).

“**Hayır. Parti kadınlardan başvuru ücreti almıyordu.** Bizim partimiz yerel seçimlerde hiç almadı. Kadınlardan hiç almadı.” (KB3, HDP).

“**Yok, başvuru ücreti ödemedik bu sefer.** Yok, ödemedik! Meclis üyesi iken ödedik!” (KB10, CHP).

İki başkan da, başvuru ücreti konusunda partilerinin uygulamaları çerçevesinde hareket ettiklerini, başvuru ücreti ödemediklerini ancak gönüllü olarak bağış yaptıklarını anlatmışlardır.

“Evet, **ödedim ama gönüllük** bazında. Yani partimiz öyle bir kriter koymuştu. Kadınlarda hayır, ekonomik durumu düşük olan hiç vermezdi hiç alınmazdı ekonomik durumu iyi olandan alınıyordu. Partiye gelir olsun diye. Öyle zorunlu **bir bağış değildi** aday olurken! Hayır, hayır! İmkana göre ve bütçeye göre, o öyleydi.” (KB2, HDP).

“Başvuru ücreti yoktu, zorunlu değildi. **Bağış yaptım!**” (KB6, CHP).

Veriler, siyasi partilerin kadınlardan başvuru ücreti almayacaklarını ya da indirimli alacaklarını belirtmelerine rağmen başvuru ücretinin varlığını koruduğu hatta farklı uygulamalar altında devam ettiğini ortaya koymuştur. Örneğin, CHP ve BDP/HDP’nin kadın adaylardan başvuru ücreti almayacaklarını açıklamalarına rağmen kadın başkanların bazılarının başvuru ücreti ödedikleri, bazılarının başvuru ücreti ödemedikleri, bazılarının ise bağış altında ödeme yaptıkları görülmüştür. AK Parti’nin de kadınlardan başvuru ücretini %50 indirimli alacağını söylemesine rağmen başkanlardan biri başvuru ücretinin tamamını ödediğini söylemiştir. Buna göre veriler; siyasi partilerin kadınların başvuru ücreti konusunda tek tip bir uygulama yürütemediklerini göstermektedir. Siyasi partilerin uygulamalarının dışına çıkabildikleri, aday adaylarına göre farklı hareket ettikleri veya adayların inisiyatiflerini kullanabildikleri anlaşılmaktadır. Siyasi partilerin, başvuru ücreti konusunda samimi ve tutarlı davranmadıklarını söyleyebiliriz.

Kadın başkanlara, “*başvuru ücretini, kadın temsiline önünde engel olarak görüyor musunuz?*” sorusu da sorulmuştur. Kadın başkanların cevapları analiz edildiğinde; *başvuru ücretini kadın temsiline önünde engel olarak gören başkanların sayısı ile engel olarak görmeyen başkanların sayısının eşit olduğu* görülmektedir. Başkanların yarısı başvuru ücretini kadın temsiline önünde engel olarak görürken diğer yarısı engel olarak görmediğini belirtmiştir.

3.1.4.1. Engel: Kadın Yoksulluğu

Başkanlarla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde başkanların, *başvuru ücretini kadınların aday adayı olmasının önünde engel olarak gördükleri* sonucu çıkmıştır. Araştırmaya katılan 11 başkandan 6’sı, kadınların ekonomik gelirinin azlığı ya da olmaması nedeniyle başvuru ücretinin kadınların aday adaylıklarının önünde engel olarak gördüklerini söylemişlerdir. Kadınların ekonomik durumunun kadınların aday adaylığında çok önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Başkanların da bu durumu bizzat deneyimledikleri ve ekonomik engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Örneğin bir başkan, kendinden başvuru ücreti istenmiş olsaydı bunu verecek durumda olmadığını belirtmektedir. Parayı bulmak için kardeşinden isteyebileceğini ya da bir şekilde temin etmeye çalışacağını ama eşinden isteyemeyeceğini anlatmaktadır.

“Olabilir. Şöyle söyleyeyim şunu şöyle düşüneyim **eğer ki benden başvuru ücreti istenmiş olsaydı ben o parayı veremeyebilirdim.** Bulur buluştururum kardeşimden ya da o dönemde evliydim eşimden, bir şekilde alınır mıydı düşünülebilir... Ama eşimden isteyemeyebilirdim çünkü çok böyle şey anlamında girişken ya da şey değildi. Kardeşimde olmasa verilemeyebilirdi ve kadınların hepsinin ekonomik özgürlüğü yok!” (KB9, AK Parti).

Bir diğer başkan ise aday adaylığı başvuru ücretini eşinden aldığını ancak eşinin ücreti zoraki, istemeyerek verdiğini ifade etmektedir. Başkan, maliyetin sadece başvuru ücreti ile kalmadığını seçim sürecinin maliyetli olduğunu ve bu süreçte partisinin her hangi bir maddi destekte bulunmadığını ve hepsini kendisinin karşıladığını belirtmektedir.

“Tabii ki! Mesela ben **eşimden aldım ama işte biraz başıma kaka kaka verdi o parayı.** Şey, şunu söyleyeyim ben seçim sürecinde partiden hiç bir destek görmedim, hiçbir konuda. Yerimi, seçim büromu kendim tuttum, kirasını ben verdim. İçindeki bütün mesela, işte malzemesi yapılan işte odunudur, kömürüdür, elektriğidir, çayıdır, bazen orda pişirilecek malzemedir, hepsini ben karşıladım. Bu da baya bir meblağ tutuyor yani işte...” (KB1, AK Parti).

Başkanların birçoğu kadınların ekonomik özgürlüğüne vurgu yapmıştır. Siyasetin para ile yapıldığını ve bu nedenle kadınların ekonomik problemlerini çözmüş olmaları gerektiğini belirten başkanlar, başvuru ücreti dahil kadının ekonomik durumunun siyasete katılımının önünde çok büyük engel oluşturduğunu özellikle anlatmışlardır.

“Tabii ki oluşturuyor! Şimdi kadınların siyaset yapması neden zor? Bir kere **ekonomik bağımsızlığının** olması lazım. **Kocaya bağımlı bir bütçen varsa ondan izin alıp yapacaksın.** Biz ne zaman siyaset yapıyoruz. **Para ile ilgili problemlerini çözmüşsen o zaman ancak kadın olarak aday olabilirsin.** Başka türlü olamazsın.” (KB7, CHP).

“Çook. Çok düşünüyorum. Çünkü yani **ben yine öğretmendim benim gelirim vardı** ama benim birçok arkadaşım bunların hiç geliri yoktu. Çoğu ev kadını.” (KB3, HDP).

“Evet. Yani bu konuya farklı iki taraftan bakarsak... Ama hani bu kadar kadının geriye alındığı bir yerde zaten **kadının o paraya da sıkıntısı varsa, o iş iyice zor çünkü nihayetinde siyasete ilk başlangıcında para ile yapıyorsun yani!** Bunu da yok sayamazsın yani bunlar iki iki daha dört eder gibi bir şey! Ha başvuru ücretinin alınmaması da daha iyi tabi en azından bu işi gerçekten isteyenler ve yapmak isteyenlerin önünde engel olarak bunu görenlerin birilerine, bu çok önemli de olabilir...” (KB10, CHP).

Veriler, kadın başkanların gelirleri olmasına rağmen seçim maliyetlerinde zorlandıklarını ortaya çıkarmıştır. Kadınların ekonomik gelirinin olmaması yani yoksulluğu durumunda sürecin çok daha zor olacağı anlaşılabilmektedir. Bu bağlamda kadın yoksulluğu, kadınların ulusal ve yerel siyasal süreçlere katılmalarının ve temsil edilmelerinin önündeki engellerin başında gelmektedir. Ekonomik olarak yoksulluk kadını; siyasal, sivil, sosyal ve kültürel yaşamdan yoksun bırakmaktadır. “*Kadın istihdam oranının düşüklüğü, kadınlara yönelik sosyal transferlerin eşitsizliği ve ücretsiz aile işçiliğinin kadınlar arasında yüksek olması göz önünde bulundurulduğunda kadınların büyük bir çoğunluğunun gelir açısından ailelerine ve eşlerine bağımlı olduğu söylenebilmektedir*” (ATV, 2010: 30). Kadınların parasal/mali kaynaklarının azlığı/olmaması ailenin mali kaynakları üzerinde söz sahibi olmasını da engellemektedir. Ekonomik özgürlük, kendi ayakları üzerinde durabilmek ve kendi parasını harcayabilmek siyasetin ve siyasete girebilmenin olmazsa olmazlarındandır. Koca ya da baba parası ile siyasetin yapılması mümkün değildir. Kadınların siyasete girmesi seçim süreçlerine dahil olması için çalışması ve para kazanmaları (Aydın, 2011: 28) gerekmektedir. Kadınların yoksulluğu; ekonomik fırsatların ve özerkliğin yokluğu, kredi, toprak, mülkiyet ve miras dahil ekonomik kaynaklara ulaşamama ve siyasal karar alma süreçlerinde çok az temsili ile doğrudan bağlantılıdır. 1995 yılında Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda kritik

alanların ilki “*kadınlar ve yoksulluk*” olarak kabul edilmiş ve kadın yoksulluğunun erkeklerle karşılaştırılamayacak ölçüde hızla arttığı (*yoksulluğun kadınlaşması*) belirtilmiştir. Kadınların sırtında bulunan ve hızla artan yoksulluk yükü ile mücadele etmek için hükümetler, uluslararası topluluk, özel ve sivil kuruluşlar stratejik eylemler yapmaya çağırılmıştır. Alınan önlemlere ve tavsiyelere rağmen kadınların yoksulluğu artmaya devam etmektedir. Ailelerin daha çok erkeğin gelirine bağlı olması, ailenin parçalanması, iş kaybı ve ölüm kadınların yoksulluk riskini daha da artırmaktadır. AB üyesi ülkelerde yayınlanan rapora göre ailelerin %70’i babanın işini kaybetmesi nedeniyle yoksulluk içine düşmekte ve kadınlar, yüksek yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Gelir eşitsizliği, ev maliyetlerinin ve harcamalarının yüksekliği kadınları zorlamakta ve bu nedenle evsiz kadınların (*female homelessness*) oranı giderek artmaktadır (OECD, 2017: 26-27). 2015 yılında Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde, “2030 Sürdürülebilir kalkınma Hedefleri” olarak 17 sürdürülebilir kalkınma hedefleri belirlenmiş ve ilk hedef olarak “*her tür yoksulluğu nereden olursa olsun sona erdirmek*” sürdürülebilir bir kalkınma için vazgeçilmez bir gereklilik olarak kabul edilmiştir.

Türkiye’de nüfusun %21,2’si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Oran, Türkiye’de her 5 insandan birinin yoksul olduğunu söylemektedir. Sürekli yoksulluk oranı ise %14,6’dır (TÜİK, 2017). Anlamı, yoksulluğun belli kesimlerde artık kalıcı hale geldiği ve onların üzerine yapıştığıdır. Kadın yoksulluğu ile ilgili olarak TÜİK, uzun süredir yoksulluğu kadın erkek olarak ayırtmamaktadır. Ancak yoksulluğu, kadınların işgücü piyasasındaki konumları ve eğitim imkanlarından yararlanma oranları belirlemektedir (Şener, 2009: 2). Türkiye’de 2015 yılında kadınların (15-64 yaş aralığı) işgücüne katılım oranı %34’tür. Oran ile Türkiye, OECD ülkeleri (ortalaması %63) arasında kadınların işgücüne katılım oranı en düşük olan ülkedir (TÜSİAD, 2017: 9-10). Türkiye’de 2015 yılında (25 + yaş) okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,4; erkeklerde %1,8; kadınlarda %9’dur. Buna göre okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır (TÜİK, 2017). Eğitim durumu kadınların işgücüne katılım oranlarını etkilemektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe kadınların işgücüne katılım oranları yükselmektedir. Lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %26,6 iken yükseköğretim mezunu kadınlarda bu oran %71,6’ya çıkmaktadır (TÜİK, 2017). Oranlar kadınların işgücüne daha az katıldığını ve daha az istihdam edildiğini ve daha az gelir elde ettikleri için erkeklere daha bağımlı bir hayat yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Eğitim durumu ve işgücüne katılım arasındaki bu ilişki; kadınların hem kendi kararlarını almasını,

hem de sivil, sosyal, kültürel ve siyasal karar alma süreçlerine katılımlarını ve temsillerini olumsuz etkilemektedir.

3.1.4.2. Engel Değil: Kadınların Ekonomik Gücü Olmalı

Araştırmaya katılan 11 kadın başkanla yapılan görüşmelerde kadın başkanların çoğunluğunun, *başvuru ücretinin kadınların aday adayı olmasının önünde engel olarak görmedikleri* sonucu çıkmıştır. Engel olarak görmemelerinin nedenleri; siyasi partilerin kadın aday adaylarından başvuru ücreti talep etmemeleri ya da indirim yapmalarıdır. Kadınların ekonomik durumu ile siyasete girmek istemeleri arasında ilişki kurulabilir. Çakır (2013: 234) araştırmasında, kadınları siyasetten uzak tutan en önemli unsurun ekonomik zayıflık olduğunu ve ekonomik güce sahip olanların kendilerini şanslı gördüklerini belirtmektedir. Bir diğer araştırma da, gelir getirici bir etkinlikte bulunan kadınların, gelir getirici bir işi olmayanlara göre belediye başkanı/meclis üyesi seçilme fikrine daha istekli yaklaştıkları görülmüştür (Alkan, 2005: 189). Bu doğrultuda araştırmaya dahil olan 11 kadın başkanın 10'unun gelir getirici bir mesleği olduğu sadece bir başkanın gelir getirici bir mesleği olmadığı ancak ailesinin ekonomik desteğini aldığı görülmüştür. Başkanlar, kadınların gelir getirici bir mesleğinin olması gerektiğinin altını çizerken başvuru ücretinin engel teşkil etmediğini zaten siyasi partilerin kadınlara pozitif ayrımcılık yaparak başvuru ücretini hiç almadığını ya da indirimli aldıklarını vurgulamaktadırlar. Ayrıca başkanlardan ikisi, kadınla erkeğin eşit koşullarda yarışması gerektiğini, erkek ücret veriyorsa kadının da vermesi gerektiğini ifade etmektedir.

“Bizim partide engel değil çünkü parası olmayan asla vermiyor. Meclis üyesi de diğeri de. Bence engel değildir. O gönüllük bazındaydı. İstemeseydim vermezdim. Öyle zorunlu bir bağış değildi aday adayı olurken. Hayır, hayır! Ödeme, imkana ve bütçeye göre, o öyleydi.” (KB2, HDP).

“Hayır, parti kadınlardan almıyordu. Bizim partimiz yerel seçimlerde hiç almadı, kadınlardan hiç almadı.” (KB3, HDP).

“Yok, başvuru ücreti ödemedik bu sefer. Yok, ödemedik, meclis üyesi iken ödedik... Şimdi bak, **başvuru ücretinin engel olduğuna bir katılıyorum bir katılmıyorum, neden?** Şimdi bu, pozitif ayrımcılık olarak düşünülebilir yani hani şeyse... Ama bu işi eşit koşullarda yapıyorsak o zaman kadını erkeği de olmaz diye bakıyorum burada ikilemedeyim! Ben açıkçası yani hani **erkek veriyorsa sen de ver, derim!**” (KB10, CHP).

“Yoo, bence böyle ajite edilmemeli süreç. Bir kadın da bu yola girdiğinde **eşit şartlarda yarışmalı** çünkü kadınların hiç bir aşağı tarafı yok eksik tarafı yo!. Bu sefer kadınlar şöyle görülüyor yani, "bunlar yazık, biz bunları korumamız kollamamız

lazım". Değil, değil! Biz de en az onlar kadar bu işi yapabiliyoruz. Ama yine de **AK Parti'nin aday adaylığı başvuru ücretlerinde hep %50 indirim (engelliler için, kadınlar için, gençler için) hep olmuştur**. Bundan tabii ki istifa ettik, aday adaylığı paramızı ödedik, babalar gibi ödedik yani hiç. Hayır, **hayır engel görmüyorum**." (KB5, AK Parti).

Başkanların diğerleri ise, siyasi partilerin istedikleri başvuru ücretlerinin zaten çok yüksek olmadığını belirterek kadınların siyasete girebilmeleri/yerel seçim süreçlerine dahil olabilmeleri için belli bir gelir seviyesine sahip olmaları gerektiğinin altını çizmektedirler.

"Zaten her partinin uygulaması var. Bizim partinin uygulamasında **kadınlara fazla ücret talebinde bulunulmadı**, parti öyle bir karar alıp onu tolere edebiliyor." (KB11, CHP).

"Düşünüyorum! **Siyaseten bu yola çıktıysa bu ücretler fahiş yüksek değil**. Miktar, yüksek bir oran değil! **40-50 bin gibi bir miktar olursa o zaman yüksek olur**. Kadın, belli bir gelir seviyesine sahip olması lazım. Geliri olmayan kişi siyaseti farklı amaç için kullanır, tam takır kişi olarak geldiyse farklı yollara gidebilir!" (KB8, AK Parti).

"Yok. Hayır değil, değil. Hayır değil! Yani bu, belediye başkanlığı çok önemli bir başvuru yeri. Büyük belediyelerde belki partiye daha büyük destek isteniyor olabilir ama küçük yerlerde öyle değil. **Biz başvuru ücreti dışında kendi yapacağımız masraf dışında zımni de olsa üstü kapalı da olsa hiç bir para ödemiyoruz**. Öyle olduğu içinde belediye başkanı olmak isteyen insan da 1000-2000 TL'yi çok rahat verir. **Onun için artık böyle 1000-2000 TL kesinlikle engel olarak görülecek bir miktar değil**. Ama yine de partimiz bu konuda kadın olduğunuz zaman yardımcı oluyor." (KB4, AK Parti).

Kadın başkanların çoğunluğu başvuru ücretinin siyasi partilerin kadın aday adaylara yönelik uygulamaları (alınmaması ve indirim yapılması) nedeniyle kadın temsiliinin önünde engel olarak görmemektedir. Siyasi partiler her ne kadar kadınlardan başvuru ücreti alınmayacağını ya da indirimli alınacağını söylese de uygulamada öyle olmadığı görülmektedir. 11 kadın başkandan sadece 3 başkanın başvuru ücreti ödemediği diğer başkanların indirimli de olsa ödediği ya da bağış yaptığını veriler ortaya koymaktadır. AK Parti'nin kadınlara %50 indirim yapmasına rağmen uygulamada indirimden yararlanan başkanlar olduğu gibi tamamını ödeyen ya da hiç ödemeyen başkanlar olduğu görülmüştür. CHP ve BDP/HDP'nin kadınlardan başvuru ücreti alınmayacağını söylemelerine rağmen uygulamada böyle olmadığı ve kadınların bağış altında ödeme yaptığı sonucu çıkmıştır. Ödemeni adı "*başvuru ücreti değil bağış*" olmaktadır. Bu da siyasetin para ile olan ilişkisini doğrulamakta ve paranın/gelirin kadın aday adaylarının önünde engel olmaya devam ettiğini göstermektedir.

Kadınların başvuru ücreti veya bağış ödemesinin yanı sıra esas olarak “yoksul olması” ve kadın erkek fırsat eşitliğinin olmaması önemlidir. *“Toplumsal eşitsizliklerin temelinde eşitsiz güç ilişkileri yer almaktadır. Yoksulluk elbette salt bir kadın sorunu değil ama kadınların daha yoksul olmasını ve etkilerini daha derinden hissetmesinin gerisinde hem toplumsal düzlemde hem de hane içinde kadınla erkek arasında var olan eşitsiz güç ilişkileri bulunmaktadır”* (TEPAV, 2009: 9). Hane içi toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, yoksullukla doğrudan ilişkilidir ve hanede kadın ve erkeğin yoksulluğu farklı yaşamasına neden olmaktadır. Kadınlar erkeklerden daha fazla sıkıntı çekmektedir. Kadınların yoksulluğa karşı korumasız olmalarında etkili olan faktörler; hane gelirlerinin dağılımına ve kontrolüne katılamama, kaynakları kullanamama, kredi gibi üretken değerlere erişememe, mülkiyet üzerinde zayıflıkları ve eşitsiz muamele görme, çalışma hayatında uğradıkları ayrımcılık, aile içinde yeniden üretim ile ilgili sorumlulukları nedeniyle ekonomik faaliyetlere katılımlarının sınırlandırılması, ekonomik ve siyasi kurumlarda yaşadıkları sosyal dışlanma vb. (Ecevit, 2003: 85) arasında sayılmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından gelir eşitsizliğini gösteren endekste, Türkiye’nin 145 ülke arasında 131. sırada olması eşitsizliği açıkça ortaya koymaktadır (WEF, 2017: 324). Uluslararası veriler de kadınların daha yoksul olduğunu desteklemekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gözler önüne sermektedir. Temel insani gelişme farkları sıklıkla çeşitli gruplar arasında ayrımcılık yüzünden kalıcı nitelik taşımaktadır. Özellikle kadınlar fırsatlar bakımında ayrımcılığa uğramakta ve dezavantajlı sonuçlarla karşılaşmaktadır. Birçok toplumda kadınlar, arazi ve mülkiyet hakkı gibi üretim varlıkları bakımından ayrımcılığa uğramaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde arazi sahiplerinin yalnız %10-%20 kadarı kadınlara aittir. Dünya’da varlık dağılımının tepesindeki %1’lik kesim, dünyadaki servetin %46’sına sahiptir (UNDP, 2016: 5-7). Yoksulluk sınırı altında yaşayan 3 milyon insanın %70’ini kadınlar oluşturmaktadır. Dünya üzerinde 2.1 milyar kadın açlık sınırının altında yaşamaktadır. Gelir eşitsizliği, esenliğin diğer boyutlarında ki eşitsizlikleri de etkilemektedir. Gelir dağılımındaki bozulma ilk olarak kadınları ve kız çocuklarını (KSGM, 2008: 24) etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlenmesi insani gelişmenin temel boyutlarıdır. İnsanlığın yarısı yani kadınlar, insani gelişmedeki ilerlemeden yararlanamıyorsa bu evrensel olamaz. Kadınlar için fırsatların artırılması gerekmektedir. Eğitim, çalışma, esnek çalışma, kadın girişimciliğini teşvik, seçim ve işe alımlarda teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi, eşit işe eşit ücret, üst düzey pozisyonlara terfi kriterleri kadın ve erkek için

aynı olması, başarılı üst düzey kadın yöneticileri ve siyasetçileri (milletvekili, belediye başkanı, meclis üyeleri vb.) rol model olarak kullanmak suretiyle mentorlük, koçluk ve sponsorluk sağlanması kadının güçlenmesini sağlayabilir (UNDP, 2016: 12). Kamu, özel sektör ve siyasal alanda temsilini artırabilir. Araştırmanın verileri de eğitilmiş ve geliri olan kadınların siyasal alana çıkarak temsil talebinde bulunmak istediklerini, seçim süreçlerine dahil olduklarını ve temsil edildiklerini ortaya koymaktadır.

3.2. Kadın Belediye Başkanlarının Adaylık Süreci

Kadınların, ulusal/yerel seçimlerde aday adayı olabilmek için siyasal alana çıkmaları ve siyasi eylem ve faaliyetleri ile bilinir ve görünür olmaları önemli ancak karşılaştıkları engeller ve ayrımcılıklar nedeniyle ilk elendikleri yer de tam burasıdır. *“Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de siyasi partiler cinsiyetçi ideolojinin taşıyıcısı ve hatta kurumsal düzeyde en üst üreticisi ve taşıyıcısıdır”* (Çakır, 2013: 162). Siyasi partilerde aday belirleme süreci, resmi ve gayri resmi uygulamalardan oluşmaktadır. Türk siyasetinde özellikle aday gösterme süreçlerinde asıl aktör parti liderleri ve üst yönetim seçkinleri (Güneş-Ayata ve Gölgelioğlu, 2010: 149) olduğundan demokratik yapının gelişemediği söylenebilir. Siyasi partiler kadınların durumunu iyileştirmek için söylemsel değişiklikleri nadiren kullanırlar. Siyasi partiler kadınlara, parti programlarının siyasal, ekonomik, kamusal politikaları başlıkları altında yer vermek yerine daha çok sosyal politikalar, aile ve çocuk başlığında yer vermektedirler çünkü cinsiyetçi rol tanımları kadınları evle ve çocukla sınırlandırmaktadır. Türkiye’de siyasi partiler kadınların siyasete özne olarak katılmaları konusunda hayli isteksizdirler özellikle muhafazakar partilerde (Çakır, 2013: 165-167) bu çok daha yükselebilmektedir.

Kadınların siyasal alanda erkeklerle beraber ve onlar gibi *“yarışmaya katılmak”* isteği, ahlak kriterlerine bağlı olarak yaftalanmaktan korkmaları ile de engellenmektedir. Ataerkil düzenin kadın üzerindeki ahlaki baskısı kadının siyasal alanda yapacağı/yapmak istediği çalışmaların önünde engel teşkil etmektedir. Modernleşme sürecinde ataerkilliğin toplumsal cinsiyet rollerini yeniden yapılandırması yeni modern kadın temsillerini cinsiyetsizleştirmiştir. Eğitilmiş kadınların kamusal alanda varlığı; erkekler ve genelde cinsiyetçi ve ataerkil toplumsal düzen için bir tehdit oluşturmaması için kadınların özel alanda toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmelerinde kusur etmeyecekleri vurgusu öne çıkarılarak adeta garanti (Durakbaşı, 2011: 464) altına alınmıştır.

Bu başlık altında kadın belediye başkanlarının, siyasi partileri tarafından “*belediye başkanı adayı*” olarak belirlendikten sonra “*seçime*” kadar geçen sürede yaptıkları çalışmaların, faaliyetlerin ve organizasyonların neler oldukları, nasıl yapıldıkları ve katkıları ele alınmaktadır. Partinin belediye başkanı adayı olma süreçlerini/kriterlerini başarı ile tamamlayıp, partinin belediye başkanı adayı olarak belirlenen kadınlar, siyasi temsillerinin önündeki en önemli engellerden birini daha aşmış olmaktadır. Siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinde kadınlar genellikle ayrımcılığa uğramaktadır (Sancar, 2008: 176; Çakır, 2013: 45). Seçim süreçlerinin başında kadın aday adayı sayısının %50 oranından daha fazla olmasına rağmen sürecin sonunda bu oran çarpıcı bir şekilde düşmekte ve çok az kadın siyasi partiler tarafından aday gösterilmektedir (Ballington ve Matland, 2004: 2). Kadınlar aday adaylığı sürecinden adaylık sürecine geçme aşamasında; farklı kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal engellerle karşılaşmakta ve parti yöneticileri tarafından ciddi bir ayrımcılığa uğramaktadırlar. Örneğin, Türkiye’de 2014 yılında yapılan yerel seçimlerde aday adayı²⁷ olmak isteyen kadın sayısının, çizelge 3.2’de verilen kadın aday sayılarına göre daha fazla olduğu bilinmektedir. Siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinde kadın aday adaylarının, karşılaştıkları engelleri ve ayrımcılığı “*belediye başkanlıkları sayısına*” bakarak açıkça görebiliriz.

Çizelge 3.2. TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin 2014 yerel seçimleri kadın aday sayıları

Belediye Başkanlığı Türleri	Belediye Başkanlıkları Sayısı	AK Parti	CHP	MHP	BDP/HDP
Büyükşehir Belediye Başkanlığı	30	1	2	-	2
İl Belediye Başkanlığı	51	-	6	1	1
Merkez ilçe/ İlçe Belediye Başkanlığı	919	14	34	25	27
Belde Belediye Başkanlığı	396	2	11	11	1
Toplam	1396	17	53	37	31

*YSK’nın “2014 büyükşehir/il/merkez ilçe/ilçe/belde belediye başkanlığı aday listeleri” verilerinden hareketle hazırlanmıştır.

Ulusal/yerel seçimlerde adaylık; “*bağımsız adaylık ve siyasi parti adaylığı*” olmak üzere iki şekilde (Araslı, 1972: 55) kazanılmaktadır. Bağımsız adaylık, aday olmak isteyen kişilerin doğrudan ya da belirli bir sayıdaki seçmenin aday YSK’ya önermesi ile olmaktadır. Bağımsız aday olmak isteyen adayların teminat yatırması gerekmektedir.

²⁷ Araştırmaya dahil olan kadın belediye başkanlarının temsil ettikleri siyasi partilerden; CHP ve BDP/HDP’nin parti genel merkezleri ile irtibata geçilmesine rağmen 2014 yerel seçimleri kadın belediye başkanı aday adayı sayılarına ulaşamamıştır. AK Parti’nin 2014 yerel seçimleri kadın belediye başkanı aday adayı sayıları toplamı; 192’dir. Aday gösterilen kadın sayısı ise sadece 17’dir.

Teminat, herkesin başvuru yapmasını önlemek yani başvuru sayısını sınırlamak için alınmaktadır fakat sadece parası olanların bağımsız aday olabilmelerinin de önü açılmaktadır. 2014 yerel seçimlerinde bağımsız aday olmak isteyenler 10.167TL teminat yatırmışlardır. Bağımsız adaylar, seçim çalışmalarının organizasyonunu ve maliyetini de kendileri karşılamaktadır. Temel iki özelliğin kadınların bağımsız aday olmasının önünde engel oluşturduğunu söyleyebiliriz. 2014 yerel seçimlerinde belediye başkanlığı kadın-erkek bağımsız aday sayıları da bunu açıkça göstermektedir.

Çizelge 3.3. 2014 yerel seçimleri belediye başkanlığı kadın-erkek bağımsız aday sayıları*

	Kadın	Erkek
Büyükşehir Bel. Başk.	8	55
Merkez ilçe/ilçe Bel. Başk.	7	252
Belde Bel. Başk.	0	44

*YSK'nın 2014 yerel seçimleri belediye başkanlığı aday listelerindeki verilerden hazırlanmıştır.

Siyasi parti adaylığı, kişilerin siyasi partilere başvurusu ile başlamaktadır ve kişiler önce belediye başkanlığı adayı olmaktadır. Parti, aday adayı kişiler arasından farklı uygulamalar (temayül yoklamaları, anket, mülakat vb.) ve değerlendirmeler yaparak adayını belirlemekte ve sonrasında adayları YSK'ya bildirmektedir. YSK'nın adayları onaylaması ile parti adaylığı kazanılmaktadır. Araştırmaya dahil olan 11 kadın belediye başkanının da “*siyasi parti adayı*” olarak seçimlere girdikleri sonucu çıkmıştır. Kadın başkanların siyasi partilerin belediye başkanı adayları olduklarının kesinleşmesinden sonra seçime kadar geçen süreçte; gerek partileri ile gerekse partilerinden bağımsız yaptıkları çalışmalar, faaliyetler, ziyaretler, gezmeler, mitingler ile kadın aday olarak karşılaştıkları engeller, zorluklar ve avantajların neler oldukları ve nasıl mücadele ettikleri bu başlığın içeriğini oluşturmaktadır. Süreç, kadın başkanların deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda ele alınmakta ve tüm aşamaları ortaya konularak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanıyla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre, kadınların partinin belediye başkanı adayları olarak yaptıkları çalışmalar beş başlık altında; “*kadınların önlerine çıkan engelleri aşma serüveni; Partinin belediye başkanı adaylığı olma başarısı; kadınların adaylıklarında yanlarında olanlar; adaylık*” tan “*seçime*” kadar geçen süreçte yapılan çalışmalar; seçim çalışmalarının maliyeti ve kadın temsili açısından yeri” toplanabilmektedir.

3.2.1. Kadınların Adaylıklarının Önüne Çıkan Engelleri Aşma Serüveni: Siyasi Parti Adayı Olma

Siyasi partiler, ulusal/yerel seçimlerde adayların seçiminde ve belirlenmesinde çok önemli rol üstlenmektedirler. Partinin aday olmak için aday adaylığına başvuru yapanların arasından partinin adayını seçmek ve belirlemek partinin yetkili kıldığı kurullar ya da kişiler tarafından yapılmakta ama son kararı parti lideri vermektedir. Siyasi partilerin aday belirleme süreci ülkeden ülkeye hatta ülke içinde ki siyasi partilerden siyasi partilere farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Adayların, ön seçimle belirlenmesinden merkez tarafından belirlenmesine (Ballington and Matland, 2004: 3) kadar farklılık ve çeşitlilik gösteren aday belirleme süreçleri kadınların aday olarak belirlenmesinde de geçerlidir (Matthews, 2016: 2). Ancak, ağırlıklı olarak; “*himaye odaklı (patronage-oriented) sistem ile bürokratik sistem*” kullanılmaktadır. Himaye odaklı sistemde, aday seçme kuralları açıkça belirlenmemiştir ve yetki yasal-rasyonel otorite yerine geleneksel ya da karizmatik liderdedir. Bürokratik sistemde ise, aday seçme kuralları açıkça belirlenmiş ve aşamaları detaylandırılmıştır. Örneğin kota uygulamaları, bürokratik sistemin örneğini oluşturmakta ve seçim süreçlerini kadın temsiliinin önünde engel olmasını kaldırabilmektedir. Seçim süreçlerinde kadın-erkek fırsat eşitliğinin olmaması nedeniyle yöntemlerin her iki cinsiyete aynı uygulanması haksız durumlar ortaya çıkardığından kota sisteminin benimsenmesinin kadınların temsili açısından yararlıdır diyebiliriz.

Matland (2005: 95), kota sistemini kadın temsili için en avantajlı sistem olarak kabul etmektedir. Türkiye’deki kadın hareketi de kadının siyasette eşit temsil olanağına kota uygulamaları ile kavuşacağını savunmaktadır. KA.DER ve TÜSİAD gibi sivil toplum kuruluşları da kotayı desteklemekte ve bir kamuoyu yaratma konusunda çaba göstermektedirler. Birçok olumlu gelişmelere ve süregelen kamuoyu desteğine rağmen 2014 yerel seçimlerinde siyasi partilerden sadece BDP/HDP, %40 kadın kotası koyarak 23 yerde belediye başkanlığına kadın kotası uygulamıştır. Seçim sonuçlarına bakıldığında seçilen 39 kadın belediye başkanından 24’ünün BDP/HDP’den seçilmesi kota sisteminin kadın temsili için ne kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Siyasi partiler aday belirleme yöntemlerini²⁸ tüzüklerinde ve ilgili yönetmeliklerinde belirtmekte ama uygulamada; yöntemlerin bazen birini, bazen birkaçını, bazen hepsini,

²⁸ “*aday adaylığı sürecinde*” ayrıntılı anlatılmıştır.

bazen de daha farklı yöntemler geliştirerek kullandıkları görülmektedir. Diğer taraftan siyasi partilerin aday belirleme konusunda dikkat etmesi gereken unsurların başında; adayın partiyi temsil edebilme gücü ve parti seçmenlerinin memnuniyetinin en üst seviyede karşılanması gelmektedir. Siyasi partilerin aday belirleme süreci aynı zamanda bir sonraki süreci yani seçimleri kazanmalarını ya da kaybetmelerini belirlemektedir. Bu nedenle siyasi partiler adaylarını belirlemede çok titiz, kapsamlı ve ciddi bir çalışma yürütmektedirler. Çalışmaların bazen ne kadar zor ve mücadele gerektirdiğini ve kadın temsilinin önünde çok büyük engel (Ballington and Matland, 2004; Matthews, 2016) oluşturduğunu gördüğümüz bir başkanın sözleri de doğrulamaktadır. Başkan sözlerinde yerelde partinin belediye başkanı adayını belirleyebilmekte etkili olan üç faktörün de altını çizmektedir. Bunlar; il/ilçe/belde de oturuyor olmak yani *ikametgahının orada bulunması, tanınırlık ve ilişki ağlarına sahip olmak, temayüllerden ve anketlerden iyi çıkmaktır.*

“Siyaset de çok acımasız bir arena yani o adaylığa ulaşana gelene kadar geçtiğiniz o aşamalar çok sert ve acımasız. Benim gibi kısımetli olmak çok nadir, çok nadir! Onun için daha o aşamalara belki girmeden ya da o aşamaların birinde kadınlar eleniyor... Ben kurucu olmasam işte diğer aday adayını bir bayan gibi ilk şeyde elenebilirdim belki! O bayanın ikametgahının bu ilçede olmaması, ilçede çevresinin olmaması, temayüllerde yoklamalarda ve anketlerde oy alamaması o bayan için sonuç negatif oldu ve direkt elendi!” (KB4, AK Parti).

Siyaset alanının çok zor ve adaylık süreçlerinin de sert ve mücadele gerektiren aşamalarında kadınların bu kadar zorlanmasının altında; siyasal alanda kurulan oyunlarda oyuncuların toplumsal cinsiyet rollerine bakılabilir. Kadınlar, o dünyaya/siyasal alana göre yetiştirilmiyor. Kadınların dünyası ve geldiği dünyaları farklı çünkü kadınlara erkeklerden farklı ahlaki ve kültürel değerler aşılanıyor. Kadınlar siyasal alana çıktıklarında oyunu kurallarına göre oynamakta bu yüzden sıkıntı yaşamaktadır ve daha oyunun başında elenmektedirler. Diğer taraftan toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü kadınların sosyal sermaye üretimlerini değersiz kılarak birçok alanda özellikle siyasal alanda var olan ağ bağlarına katılımında fırsat eşitliği sunmamaktadır. Kadınların sosyal sermayeleri onların toplum içindeki sosyallikleri sonucu ortaya çıkan ağ bağlarına dayanmaktadır. Bu yüzden kadınların, siyasi partilerin temayül yoklamalarında kullanacakları sosyal sermayeleri sınırlı kalabilmektedir. Bu bağlamda kadın adaylar, erkek adaylar karşısında dezavantajlı duruma düşmektedir. Başkan da sözlerinde buna dikkat çekerek kadın adaylardan birinin, temayüllerde oy alamadığı için elendiğini vurgulamaktadır.

Buna göre araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanıyla yapılan derinlemesine görüşmelerde “*partinizin sizi aday olarak belirlemesinde neler etkili oldu?*” diye sorulmuştur. Araştırma verileri, kadın başkanların erkek rakiplerini geride bırakarak süreci siyasi temsillerinin önünde engel olmaktan çıkartarak “aday” olarak belirlenmelerinde üç faktörün; “*liyakat ve siyasi deneyim, kadın olmak ve kamuoyu yoklamaları*” etkili olduğunu göstermektedir. Başkanların 6’sı yani görüşmeye katılan kadınların yarısından fazlası partilerinin belediye başkanı adayı olarak belirlenmelerinde “*liyakat ve siyasi deneyimlerinin*” etkili olduğunu söylemektedir. Örnekleri aşağıda yer almaktadır.

Liyakat ve siyasi deneyim

“Temelde CV. Ben, **özgeçmişimi verdim ve aday oldum**. Yerelde çalışmam, şehircilik vizyonu, kentsel dönüşüm alanında akademik çalışmalarımız, kentleşme ve şehircilik üzerine uzmanlık alanları... Gayri menkul değerlendirme anlamındaki **liyakatim**, belediye başkanlığı geçmişim ve şehircilik (20 yıllık deneyimim). Bütün kadınlar için öncü olacak 15 yıllık bir deneyimimiz var ve bu deneyimlere sahip kadın bulmak çok zor. Hem misyon ve öncü olmak adına böyle bir misyona katkı sağlamak için **“çıraklığımı yapmadığınız için ustalığımı yapmayınız!”** (KB8, AK Parti).

“İlki kadın olmam, ikincisi **siyasi geçmişim** çünkü cumhurbaşkanımız siyasi geçmişimden dolayı beni tanıyordu.” (KB4, AK Parti).

“Diğer taraftan **liyakatiniz, mesleki ve halk tarafından sizin beğenilirlik** durumunuz... Bunların hepsi MYKY'ya gelip görüşüldükten sonra Parti Meclisi (PM)'ye sunuluyor. Parti meclisinde 60 kişiden hiç kimse benim adaylığıma itiraz etmemiş. İtiraz etmediği için de böyle bir... Sonra partiye verdiğiniz hizmetler ne kadar, bir parti **geçmişiniz** var mı ve hangi konuda verdiğiniz hizmetler...” (KB11, CHP).

“Yani aslına bakarsanız **siyaset usta çırak ilişkisi** olması lazım gibi geliyor bana çünkü hani kitaplar şeyler tamam çok önemli! Ama yaşadığınız yereli, yönetim anlayışını, pratiği görmezseniz yani meclis nedir, encümen nedir, yerelden bahsediyorum. Bunları bire bir de yaşamazsınız hani **ben meclis üyesi olmadan belediye başkanı olsaydım çok zorlanırdım...** Ama şimdi meclis üyesi olduktan sonra belediye başkanı olduğum için ben, meclis üyesi ne düşünür bilirim, ne hisseder bilirim çünkü ben onları hissettim bir başkası bana anlatmadı ya da herhangi bir yerden okumadım, komisyon nasıl çalışır bilirim. Hani o açıdan bunların birçok rahatlığını yaşadım.” (KB10, CHP).

“**Deneyimlerim... İkincisi bir deneyimim vardı alandaydım yani belli bir pratiğim** vardı. Ne bileyim, belli bir okuma düzeyim vardı. Bir siyaset bilincim vardı, az buçukta olsa deneyimim. Biraz bunlar herhalde öne çıktı.” (KB3, CHP).

“Zaten **siyasi geçmişim** vardı. O partinin halen İl Disiplin Kurulu'nda yer almıştım. 2 yıl PM'sinde yer aldım. Her kademesinde yer aldığım biri idim. Zaten o partinin bir üyesiydim ve her kademesinde yer alan bir arkadaşlarıydım. Onun için herhangi bir sorun yoktu, olmadı.” (KB2, HDP).

Veriler ayrıca, kadınların liyakatli olmalarının yanında kadınların siyasal alanda siyasi faaliyetleri ile siyasi deneyim kazanmalarının siyasal parti/teşkilatlarında görünür ve tanınır olmalarının siyasal partilerin belediye başkan adayı olarak belirlenmelerinde etkili olduğunu da ortaya çıkartmaktadır. Diğer taraftan araştırmaya katılan 11 kadın başkandan 4'ü partilerinin belediye başkanı adayı olarak belirlenmelerinde ikinci olarak “*kadın olmalarının*” etkili olduğunu düşünmektedir. Örnekler aşağıdadır.

Kadın olmaları.

“Şimdi **benim kadın olmam bir kere etkili oldu. Baş sebebi bu!** İkincisi de siyasi geçmişim ve tecrübem diyebilirim. Ha bu arada evli ve çocuklu olmam da bir artı, cumhurbaşkanımız açısından bir artıdır, benim açımdan yani! Mesela, ... ilçe belediye başkanımız bekar ama o da genel merkezde çok çalıştığı için cumhurbaşkanımız tanıyordu onda da kadın olmasının ve karakterinin de etkisi var. Her şahsa göre değişebiliyor. Ama benim aday olmamda etkili olan şeyler bunlar...” (KB4, AK Parti).

“..... ve genç bir kadın olarak bu yola girmem muhtemelen genel başkanımızın da kendi duygu dünyasında bir yer etti. Ankara'dan 1-2 kadın aday gösterme arzuları vardı ama 2 kadın aday olamadı. Uygun aday bulunamadı. Beni burada uygun gördüler. **Kadın kontenjanından aşıldı biraz da istifade edildi.** Kadın kontenjanından o vardı. Eğitim avantajı vardı. Tabii ki çok sağlam bir CV gitti önüne...” (KB5, AK Parti).

“Bir de ben istekli ve heyecanlı bir **kadınım**. Bu işi gerçekten istiyorum yani o gözünün içine baktığım da anlatırım ben onu adama! “Yani seviyorum ben bu işi ve yapmak istiyorum” diye anlatabildim mi yani budur! Heyecanım var!” (KB10, CHP).

“**Kadın, kadın olmam!** Ya bu çok önemli! Bilmiyorum ilerde sorularınız var mı kadına yönelik orada açarız. Benim buraya gelmemin **birinci sebebi parti açısında kadın olmamdır.** Şimdi burada hep erkekti. Başkanlar hep erkekti. Hep iktidar ve rant eksenli belediyecilik yapıldı. Kadın olarak gönderilmem bunun biraz önüne geçebilmekti ve kadın bilincini oluşturmaktı. İlçede kadın bilinçlenmesi çok düşük, çok çok düşük. Kadın çok siliktir ve çok arka taraftadır yani. Bizimde partinin olduğu bütün yerlerde hemen hemen bir kadın bilinci düzeyi olmuştur, yükselmiştir. İşte, birçok yerde bu açığa çıkmıştır. Bu ilçede de bunu açığa çıkarmak için bir kadının gitmesi gerekiyordu.” (KB3, HDP).

Örnekler başkanların partileri tarafından aday gösterilirken; kadın/kadın aday olmalarının etkili olduğunu göstermektedir. Siyasi partilerin 2014 yerel seçimleri seçim beyannamelerinde bakıldığında sadece BDP/HDP'nin %40 kadın kotası uygulamıştır. Kadınların aday gösterilmesinde en avantajlı sistem olan kota sisteminin etkisi Çizelge 3.1'de görülmektedir. Siyasi partilerin aday belirleme süreçlerinin kadınların aday gösterilmesinin önünde engel olmaktan çıkarılabilmesi için kadın kotasının önemi ortaya çıkmaktadır. Kota yanlısı savlar; adalet, temsil ve demokrasi kavramlarını merkeze alan

yaklaşımlar etrafında şekillenmektedir. Adalet kavramının kullanıldığı kadın temsili ve kota yanlısı argümanlar, liberal vatandaşlık kavramından yola çıkmakta kavramın taşıdığı eşit haklar ve sorumluluklar iddiasını yerine getiremediği savunmaktadır. Kadınlar temel vatandaşlık hak ve sorumluluklarından olan temsil etme haklarını eşit şekilde kullanamamaktadır. Bu, vatandaş olmanın ifade ettiği evrensellik ve eşitlik iddialarına ters düşmektedir. Kurumsal düzenlemeler, evrensel vatandaşlığın gerçekleştirilmesinde en büyük engel teşkil ederken toplumsal cinsiyet kotası uygulamaları da temsilde adaletsizliğin önüne geçen en önemli mekanizmalardandır. Liberal temsil kuramı, farklılıkları görmezden gelen soyut birey tanımlamasına dayanmakta, eşitlik ilkesi erkeği merkeze almakta ve kadınları görmezden gelmektedir. Uygulamada, kadınların siyasete katılmalarının önündeki yasal engelleri kaldırıp seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile cinsiyetler arası eşitliğin sağlanacağı düşünülmüştür. Ancak, fırsatlar düzeyinde sağlanan eşitliğin sonuçlarda bir eşitliğe neden olmadığı görülmüştür. Kadınlar ve erkekler arasında fırsatların çok nadiren eşit olduğu ve erkeklerin toplum içindeki ayrıcalıklı konumlarından dolayı gerçek bir fırsat eşitliğinden bahsedilemeyeceğini vurgulayan ikinci dalga feminist hareket; farklı bir eşitlik anlayışı yani sonuçların eşitliği anlayışını savunmuştur. Kota uygulamasının amacı da tarihsel olarak hiçbir zaman eşit yarışma şansı bulamayan kadınlara öncelikle eşit yarış şartları (Güneş-Ayata ve Gölgelioğlu, 2010: 139-140) oluşturabilmektir.

Araştırma verileri, kadın başkanların partileri tarafından aday olarak gösterilmelerinde etkili olduğunu düşündükleri son faktörün “*kamuoyu yoklamaları*” olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan 11 kadından 3’ü seçim bölgelerinde yapılan kamuoyu yoklamalarından birinci sırada çıkmalarının partileri üzerinde etkili olduğunu ve bu nedenle aday gösterildiklerini düşünmektedir. Başkanlar kamuoyu yoklamalarını (*temayül/eğilim, anket*) şöyle anlatmışlardır.

Kamuoyu yoklaması

“Ve bir de şeyde **temayül yoklamasında** yine ben de hiç beklemiyordum iyi oy almışım. Parti yapıyor bunu. Partinin burada ilçe teşkilatı, yönetimdekiler, kadın kolları, gençlik teşkilatı oy kullanıyorlar. Ve oylamada da ben iyi çıkmışım. Ben yine orda da **birinci çıkmışım**. Hiç beklemiyordum! Dediler ki, “sen temayülde bile birinci çıkmışsın” ben ona şok oldum o zaman, hiç beklemiyordum. ... Şimdi onlar burada bir anket yapmışlar telefonla, ilçeyi aramışlar ve anket yapmışlar. **Ankette de birinci çıkmışız.**” (KB1, AK Parti).

“Ben erkeklerle de yarışsaydım erkekleri de geride bırakırdım! Çünkü şöyle, gerçekten de o sistem parti kurulunca da o sistem mükemmel demokratik bir sistemdi. DTP kurulunca biz yine önce mahallede delegasyonu seçtik. Mahalle delegesini seçtik sonra kentin Kurucular Kurulu'nu üst delegasyonunu seçtik. O üstte hem mahallemdekilerle de ben ilk Diyarbakır'da **birinci** olmuştum. Ben orada da **mahalleimde erkeklerle yarışmışım birinci olmuştum**. İl Kurucular Kurulu'na üst delegasyona da seçilirken de ben birinci olmuştum. Öyle erkeklerle de yarıştığım da öyle bir sorunum yoktu benim. Hiçbir zaman da olmadı.” (KB2, HDP).

“Şimdi, daha önce bir kere **kamuoyuna yapılan anketlerin** önemini belirtmem gerekiyor.” (KB11, CHP).

Siyasi partiler aday belirleme süreçlerinde adayların liyakatına, deneyimlerine, halkla ilişkilerine ve kamuoyu yoklamalarına önem vermektedirler. Bu özellikler açısından kadınlar, erkeklere göre dezavantajlı konumda kalıyorlar. Günümüzde siyasal kurumlar/siyasal partiler açık ya da örtülü şekilde cinsiyet ayrımcılığı yapmaktadırlar. Kadınlar daha siyaset meydanına çıkmadan önce siyaseti, erkeklere göre belirlenmiş bir hayat örüntüsü ve siyaset kodlaması üzerinden öğreniyor ve yaşıyorlar. Kadınlık tanımlanıyor ve gerektiği yerlerde belirlendiği şekliyle onay ve kabul görüyor. Siyaset, kadınlara göre değil erkeklere göre düzenlenmiştir. Söz konusu erkek yaşantısını dizayn eden erkekler, kadınların yaşam kodlarını da dizayn ederek daha baştan kadınları karar alma mekanizmalarından uzaklaştırmaktadırlar. Erkeklerin koyduğu yaşam/aile kodlarının dışına çıkan kadınlar; baskı, onaylanmama, engellenme gibi birçok olumsuz durumla mücadele ediyorlar (Bora, 2005: 276). Kadınların siyasete katılma hikayeleri, eğitim ve meslek alanında verdikleri mücadeleyle başlıyor. Sosyal ve kültürel sermayelerini oluşturup ilişki ağlarını kurarken erkeklerden daha fazla ama daha dikkatli çalışmak zorundalar çünkü “*namuslu-iffetli kadın*” olmak gibi bir temel vazifeleri vardır. Kadınlar siyaset yapmanın zorunlu araçlarına ve kaynaklarına ulaşmakta zorluk çekiyorlar. Siyasi partiler kadın aday göstermekte isteksiz davranmaktadırlar ancak kadınlar, liyakat ve siyasi deneyimleri ile bunu aşabilmektedir. Siyasal alanda siyasi eylemleri ve konuşmaları ile var olan kadınlar, hem parti/teşkilatı üzerinde hem de halk üzerinde görünür ve bilinir hale geliyor. Bu, kadınlara siyasi partiler/teşkilatlar içinde alan açmakta ve aday gösterilmelerini kolaylaştırmaktadır. İkinci olarak, siyasi partilerin kadın aday gösterme istekleridir. Başkanlar, siyasi partilerin bazı bölgelerde kadın aday gösterme isteklerinin kendilerinin adaylığına da etkisi olduğunu söylüyorlar. Siyasi partilerin kadın aday gösterme isteği; kadın temsili için olumlu olmasına rağmen isteğin çok sınırlı kaldığı hatta bazı durumlarda kadın adayları vitrine koymak gibi bir anlam taşıdığı da belirtilmektedir. Kadın adayların partilerin aday vitrininde olması lüzumu, büyük oranda seçmenlerin

yarısının kadın olmasından yani oy kaygısından kaynaklandığı düşünülebilir. Son faktör kamuoyu yoklamalarının ise, aday olarak belirlenmede kesin sonuç vermemesine rağmen etkisinin olduğu veriler ile doğrulanmaktadır.

Sonuçlar; Phillips'in (1995: 27) yerel temsilde liyakat (*eğitim, meslek*), para, zaman, güçlü kamusal ilişki ağları, siyasi deneyim gibi gerekli siyasi kaynak ve imkanlara sahip olanların öncelikle aday gösterildiği argümanı ile para dışında benzerlik göstermektedir. Japonya'da yapılan bir diğer araştırmada aday olarak belirlenmek ve seçilebilmek için adayın üç şartı yerine getirmesi ya da sağlaması gerekmektedir. Bunlar; yeterli para, yüksek oranda tanınırlık ve görünürlük ile halk desteğidir (Iwanaga, 2008: 117). Araştırmamızda ise, aday olarak belirlenmede paraya/ekonomik güce atıf yapılmamasına rağmen diğer şartlarda benzerlik olduğu görülmektedir. Başkanlar, paraya atıf yapmıyorlar ama siyasete girmek için paranın gerekliliği ve önemini de göz ardı etmiyorlar.

3.2.2. Kadınların Adaylık Sürecinde Destek Olanlar: Aile, Arkadaş, Halk, Teşkilatlar...

Kadınların siyasi partiler tarafından belediye başkanı adayı ilan edilmesi ile birlikte seçim süreci başlamaktadır. Seçim kampanyaları çerçevesinde yapılan çalışmalar, faaliyetler, ziyaretler, mitingler ve destekler çok önemli hale gelmektedir. Seçim çalışmalarının etkili bir şekilde yapılabilmesi için başta aile, akraba, arkadaş sonra partinin ve halkın desteği önemli hale gelmektedir. Bunun için araştırmaya katılan kadın başkanlarla yapılan derinlemesine görüşmelerde, *“belediye başkanı adayı olarak ilan edilmelerinden sonra kimlerden destek gördükleri”* sorusu sorulmuştur. Verilere göre kadın başkanların adaylık sürecinde; *“ailelerinden (eş, çocuklar, anne, baba, kardeşler, akrabalar vb.), arkadaşlarından, halktan ve parti teşkilatlarından”* destek gördükleri ortaya çıkmıştır. Başkanların alıntılarından örnekler şöyle;

“Ailem tabii ki yanımdaydı. Mesela, benim erkek kardeşim başka bir partinin üyesi ve bu ilçenin temsilcisidir. O benimle bire bir gece yarılarına kadar geldi, kapı kapı dolaştı. Mesela, şurada diyorum ki sen başka partilisin ama o dedi ki, “ben burada sen benim ablamsın ve ben ablamın yanında olacağım” diye hiç beni yalnız bırakmadı. Diyorum ya sonuna kadar böyle çalıştığı halde hiçbir zaman yüksünmedi. Gündüz çalışıyordu. Allah razı olsun. Yani **ailemden herkes yanımdaydı. Annem** tabii ki, (bazen üzülyordu ama) **akrabalarım** hep desteklediler, kardeşlerim, tabii tabii ki sonuna kadar destek oldular...” (KB1, AK Parti).

“Yakınlarımda öyle... **Ailemde** öyle hiçbiri “bu işe sıcak bakmıyorum olmasın” diye düşünmedi. Hepsi de aday olarak açıklandığım günden itibaren gereken desteği verdi. **Eşimde** dahil olmak üzere!” (KB4, AK Parti).

“**Eşim en büyük destekçimdi.** 1,5 ay boyunca gece 1.30'lara kadar çalıştık, psikolojik harp yaptık. Onlar şaşırdılar bu mücadele karşısında ama desteklerini hiç esirgemediler. Böylece daha çok insan, sayı olarak artarak bize destek verdiler.” (KB8, AK Parti).

“**Annemler falan yani babam hala ağlıyor** zaten beni her televizyonda seyrettiğinde gördüğünde... Ananem, **92 yaşında bir ananem** var. Bütün hani çevrem.” (KB10, CHP).

“Tabi, tabi, tabi.... **ailem tabii ki yanımdaydı.** Ailem yanımdaydı benim kızım ve doktor olan oğlum beni destekledi. Ama benim yeğenlerim, ailem, kaya ailesi her zaman yanımdaydı. Şu anda da yanımdalar. Tabii ki kırsal kesimde olunca ailenin rolü var dedemden kaynaklı oylarda katmışımdır partiye!” (KB2, HDP).

“Onlarda çok destek oldular. Tabii tabii ki, **arkadaş çevremiz.** Arkadaş çevremizin çoğu zaten partide yöneticiydiler, aday adayı idiler aynı çevreden. Çok güzel bir dönem geçirmiştir. Yorucu ama güzel bir dönem geçirdik.” (KB3, HDP).

“Adaylığım açıklandığında en çok buranın **halkı** sevindi. Ben caddesine gittiğimde böyle bir anda mitinge döndü yani herkes toplandı geldi en çok buranın **halkı sevindi.**” (KB11, CHP).

“Tabii ki. **Halk desteklemezse** zaten yerelde hiçbir şey yapamazsınız.” (KB7, CHP).

“.... benim şu anda hep yanımda olan eski ilçe başkanımız artık aramızda çok sıkı dostluk var. Allah daim etsin, yakın arkadaşlarım ve ailem destekledi ama 2014'te **önce teşkilat, halk, kadınlar yani herkes destekledi.**” (KB5, AK Parti)

Araştırmanın verilerinde tam tersini anlatan ifadelere de rastlanmaktadır. Örneğin kadın başkanlardan bazıları, ailelerinden (*anneleri ve eşleri*) hiç destek görmediklerini ya da ilk başlarda ailelerinin desteklemediğini ama sonradan yanlarında olduklarını ifade etmişlerdir.

“**Ailem hiç destek vermedi.** Aynen öyle. Hiç seçim çalışmasında gelmediler. Tebrik etmeye gelmediler. Bizim kızımız belediyede yani her halükarda bir makama gelmiştir, gidelim ona bir çiçek alıp onu ziyaret edelim demediler. Canları sağ olsun, çok duygusal davrandılar. Bana hep bunu yaparlar. Sonrasında cezalandırma yöntemine giderler. Belki bir sonraki adımı atmaz diye ama ben vazgeçmiyorum ve bir sonraki adımı da atıyorum. Onları değiştirmek çok zor yani. Diyorum ya artık ben hani bir şeyleri anlatma ve çatışma yönteminden ziyade aile ilişkisi nasıl yürür bunun üzerinden gidiyorum. Ailem hiç destek vermedi!” (KB3, HDP).

“İlk başta **annem destek olmadı** çünkü annem, babam öldükten sonra yani 30 yıl bu stresi çektikten sonra artık bir daha böyle bir şey yaşamak istemedi. Babamın yıprandığını düşünüp benim de yıpranma olasılığımı düşündü. **Anneler, anne gözüyle bakıyorlar!**” (KB9, AK Parti).

“Tabi adaylık süreci de başladı. **Eşim tabi istemiyor ama eşimin ailesi de çok karşı.** **Eşim,** o süreçte söylediğim gibi eşim beni gönderirken ben onu yanlış anlamışım. O beni gönderirken yani ben gelirken buraya aday aday olurken dedi ki, “gidersen bir daha gelme!” Sen adaylık için gidiyorsan, aday olmak için gidiyorsan bir daha gelme dedi. Ben de şöyle anladım onu, “git aday ol da öyle gel!” gibisinden anladım. Ama sonrasında da bizim adaylığımız açıklandıktan sonra da gerekli her yeri aramış. Demiş ki, “ben eşimin sonuna kadar yanındayım, ben onu destekliyorum.” (KB1, AK parti).

“**Eşim seçim çalışmasına gelmedi.** Biraz hani çok kendime şey yapmam bunu, ben oraya gittim, ben adayım. Ne o eşimi mi gezdireceğim yanımda. Çok böyle yediremedim kendime kadın olarak yani. Erkeklerde şöyle bir mantık var, “eşlerini gezdirirler bizim aile yaşantımız var, kadın orda kullanılır yani vitrindir, aile yaşantımız vardır” diye. Bilmiyorum benimki ne kadar doğru ne kadar yanlış. Ben böyle sanki eşim yanımda olacağı zaman vitrinden ziyade gerek yok! Ben yalnız üstesinden gelirim.” (KB3, HDP).

KA.DER’in 2011’de “*siyasette kadın temsili*” adında yaptırdığı bir araştırmada katılımcıların, ailelerindeki bir kadının yani annelerinin ya da eşlerinin siyasete girmesini %81 oranında destekledikleri ortaya çıkmıştır. KA.DER’in 1999 yılında yaptırdığı başka bir araştırmada bu oran %40’tır (MÜSİAD, 2011: 18). Aradan geçen zaman aralığında; aile üyelerinin, kadınların siyasete girmek isteklerine desteklerinin iki kat arttığı görülmektedir. Bu araştırmada ise; *başkanların yanında olup onları destekleyen anne-baba ve eşler olduğu gibi az da olsa desteklemeyen ve yanında olmayan anne-baba ve eşler olduğu* ortaya çıkmıştır. Daha önce yapılan başka bir araştırmada, eşinin siyasete girmesini uygun görmeyen erkeklerin oranının %62 olmasına (UNDP, 2006: 46) rağmen bu araştırmada başkanların çoğunluğu eşlerinden destek gördüklerini belirtmektedir. Erkeklerin/kocaların veya babaların kadınlara destek vermemesi durumunda kadınların siyasete katılmaları ya da seçimlere girmeleri zorlaşabilir. Özellikle eşlerin muhalefeti kadınların siyasete girmelerini ve faaliyet yapmalarını engellemektedir (Ayata, 2011: 268; Howell, 2008: 62). Araştırmada, *eşinin muhalefetine rağmen aday olduğunu söyleyen bir(1) başkan olmasına rağmen evli başkanların hepsinin eşlerinden az ya da çok destek gördükleri* sonucu çıkmıştır. Erkek egemen/ataerkil toplum yapısı/düzeni içinde eşler, anne-babalar ve akrabalar, kadınların siyasete katılmalarında, siyasi faaliyetlerinde ve temsil taleplerinde birer onay makamı olmaktadır. Aile dışına çıkması gereken her durumda kadın, aile bireylerinden bir nevi izin almak durumundadır. Ekonomik olarak özgür değilse, aileye bağımlı ise onay bir engele dönüşmektedir. Araştırmanın verileri, *annelerin özellikle siyasetin ev işlerini, anneliklerini ve kocalarını ihmal etmelerine neden olur düşüncesiyle kızlarının belediye başkanı olmasını istemediklerini* ortaya koymuştur. UNDP’nin (2006: 46) yaptığı bir araştırmada da, aile üyeleri arasında siyasete girmesi uygun görülen ve desteklenenin kız çocuğu (%50) değil, genelde erkek çocuğu (%58) olduğu sonucu

çıkmiştir. Araştırmamızın sonuçlarına baktığımızda da benzer bir durumla karşılaşyoruz. Siyasetin ve siyasal alanın kadınların değil erkeklerin alanı olduğu algısı devam ediyor diyebiliriz.

3.2.3. “Adaylık” tan “Seçime” Kadar Geçen Sürede Yapılan Çalışmalar

Kadınların siyasi partileri tarafından belediye başkanı adayı olarak ilan edilmesinden sonra seçim sürecinin son aşamasına yani seçimlere geçilmektedir. Bu sürecin aktörü halktır yani seçmenlerdir. Siyasi partiler ve adaylar, seçmenlere ulaşarak onların oylarını almak isterler ve bunun için seçim kampanyası yürütürler. Siyasi partiler ve adayların seçim kampanyası yürütmekteki amaçları; siyasal mesajlarını en etkin ve anlaşılır biçimde seçmenlere ulaştırmak, seçmenlerin ilgisini çekmek ve seçmenleri ikna ederek seçimleri kazanmaktır. Bu yüzden seçim kampanyalarında verilen mesajların seçmenlerin ilgisini çekmesi, seçmenlerin siyasi düşünceleri ve sorunları ile örtüşmesi gerekir (Avcı, 2015: 178). Yerel seçimlerde seçim kampanyaları daha çok aday üzerinden gitmekte ve adayların; siyasal söylemlerini ve projelerini seçmene ulaştırma, kendilerini seçmene anlatabilme, seçmenin dikkatini çekme ve vaatleri ile ikna ederek oyunu alabilmeleri gerekir. Bunun yolu da ya yüz yüze iletişim ya da iletişim araçlarının kullanılmasıdır. Bu araştırmada siyasi partilerin değil adayların seçim kampanyası çalışmalarına bakılmıştır. Kadın başkanların seçim kampanyaları sürecinde; siyasal söylemlerini, projelerini ve vaatlerini seçmene nasıl ulaştırdıkları, hangi çalışmaları/faaliyetleri yaptıkları ve hangi iletişim araçlarını kullandıkları vb. veriler doğrultusunda ortaya koyularak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan 11 kadın başkana “*adaylıktan seçime kadar olan süreçte hangi çalışmaları yaptınız*” diye sorulmuştur. Derinlemesine görüşmelerde elde edilen veriler doğrultusuna adaylıktan seçime kadar olan süreçte adayların yaptıkları tüm çalışmalar iki başlık altında toplanabilmektedir. *Parti ile birlikte yapılan çalışmalar ve partiden bağımsız yapılan çalışmalardır.*

3.2.3.1. Siyasi Parti ile Yapılan Çalışmalar

Araştırmaya katılan başkanların hepsi seçimlere siyasi parti adayı olarak girmişlerdir. Adaylar, siyasi partilerin temsilcileri oldukları için aynı zamanda partilerinin ve parti programlarının da temsilcileridir. Seçim kampanyalarını da ona göre planlamaları,

partilerini en iyi şekilde temsil etmeleri ve partinin seçim kampanyası programına uymaları beklenmektedir. Kampanya sürecinde siyasi partiler kamuoyu araştırmaları yaptırmakta; seçmen eğilimleri, toplumsal yapıdaki değişimler, sosyolojik ve psikolojik algı vb. durumları yakından takip etmekte ve ona göre kampanya sürecini şekillendirmektedir. Yerel seçim kampanyaları daha çok yerel sorunlara (*alt yapı, ulaşım, trafik, sağlık, çevre vb.*) odaklanan kampanya süreçlerine sahne olmaktadır (Çaha ve Guida, 2011: 196). Yerel sorunların çözümüne yönelik projeler geliştiren, bunları halka doğru bir şekilde anlatan ve halkı ikna eden adaylar, kendilerine ve partilerine oy kazandırmaktadır. Sürecin parti ile koordineli bir şekilde yürütülmesi, doğru ve etkili bir seçim kampanyası için kaçınılmazdır. Araştırmanın verileri de başkanların, kampanya çalışmalarını partileri ile planlayarak koordineli çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Örneğin başkanların birçoğu, seçim kampanyası programlarını partileri ile beraber yaptıklarını ve programa bağlı çalıştıklarını ifade etmektedir.

“İlçe teşkilatına tabisiniz. Seçim Koordinasyon Merkezi organize ediyor. O programlamaya tabi oluyorsunuz.” (KB8, AK Parti).

“Tabi tabi birlikte çıkardık. Partimizle birlikte program çıkardık. Parti ile birlikte programı çıkardık.” (KB2, HDP).

“Partinin programını ve kendi programımı birlikte yaptık.” (KB6, CHP).

“Tabi tabi! Ek çalışmalar yapıyorsun yani şimdi dediğim gibi parti programı verilmiş olsa da ama her yerelin kendine özgü durumları var!” (KB10, CHP).

Siyasi partiler kampanya programının yanında adaylara, kampanya sürecinde yapılması/yapılmaması gerekenlerin ana hatları konusunda da yardımcı olarak yönlendirmektedir. Adaylar zaman zaman kampanya çalışmalarında; faaliyetlerini diledikleri gibi organize etmelerinde, çeşitlendirmelerinde ve yürütmelerinde özgür bırakılmaktadır. Aşağıdaki alıntılar da bu argümanları desteklemektedir.

“Şimdi partimiz ana hatlarda bize karıştı. Dedi ki mesela, "seçim bürolarınızı mutlaka açın". Evet, evet programı biz belirliyorduk. Onlar dışardan, il ve genel merkez gözlemci oluyor bize destek veriyordu mesela milletvekili gönderiyorlardı, bakanları gönderiyorlardı gerekli büyük programlara. Ama onun dışında illa şu gün şunu yapacaksınız bunu yapmayacaksınız gibi çok fazla karışma olmadı. Ana hatları, iskeleti kurdu bize dedi ki," iskelet şu siz kendiniz çalışın". Biz de bu şekilde çalıştık.” (KB4, AK Parti).

“Partimiz genel ilkeleri tabii ki belirliyor yani kampanyada olması gerekenler ve kesinlikle olmaması gerekenler hep vardır. AK Parti çok iyi kampanya yapan bir parti vatandaşı çok iyi tanıyor. Genel başkanımız çok iyi bir seçim adamı ama herkes kendi

alanında da bir taraftan bağımsız... Seçim sürecinde **genel merkezin anketleri** ara ara oluyor ve ona göre yönlendiriliyorsunuz. Ama mutlaka ilden genel merkezden yetkililerde ara ara toplantılarla bize, "ne yaptınız, ne ettiniz" diyorlar!" (KB5, AK Parti).

Bu çerçevede araştırma verilerine göre, adayların parti programları kapsamında partileri ile yaptığı çalışmalar; "*aday tanıtım toplantıları, eğitimler, mitingler, milletvekili ziyaretleri, ve büyükşehir aday ile çalışmalar*" başlıkları altında toplanabilmektedir. Siyasi partilerin kampanya süreci; parti genel başkanlarının yerel seçim beyannamelerini açıklamaları ile başlamaktadır. Seçim beyannameleri, belediye başkanları aday tanıtım toplantılarında açıklanmaktadır. AK Parti ve CHP 2014 yerel seçim beyannamelerini, belediye başkanları aday tanıtım toplantılarında açıklamışlardır. BDP/HDP ise, hem kadınlar için ayrı seçim beyannamesi hazırlamış hem de beyanmesini sadece kadın belediye başkan adaylarının katıldığı aday tanıtım toplantısında açıklamıştır. "*Aday tanıtım toplantıları*", siyasi partiler ve adayların birlikte yaptıkları ilk çalışmadır. Aday tanıtım toplantılarında; hem partilerin büyükşehir, il, ilçe belediye başkanı adayları bir araya gelerek birbirleri ile tanışıyorlar hem de halk adayları toplu halde görüyor. Parti programları kapsamında kadın adaylarla birlikte yapılan bir diğer çalışma il/ilçe teşkilatı bünyesinde yapılan "*toplantılar*" dır. Toplantılar; seçim kampanyasının değerlendirilmesi, seçim hedeflerinin belirlenmesi ve tecrübe paylaşımı gibi konularda yapılmaktadır. Örneğin, başkanların da adaylık sürecinde parti teşkilatlarının programlarının başında gelen *aday tanıtım toplantılarına ve diğer toplantılara* katıldıklarını araştırma verileri göstermektedir. Kadın başkanların toplantılar ile ilgili görüşleri aşağıda belirtilmiştir;

"Tabii ki. **Partinin aday tanıtımlarında** bir araya geldik. Konuşmalar yaptık." (KB6, CHP).

"Yok. Parti yapıyor bunları. Mesela, **aday tanıtımı** sırasında işte bir salonda toplanıldı, Ankara'dan gelindi, o aday açıklaması sırasında işte. Bir aday tanıtım programı oldu. Oraya vekiller de geliyor." (KB1, AK Parti).

"Şöyle söyleyeyim o dönemde bir kere **toplantı** yapılmıştı yanlış hatırlamıyorsam onun dışında toplantı yapmadık." (KB9, AK Parti).

"Yaptık tabii ki. **Toplantılar** illa ki yapıyorsunuz. Tabi tabi. İllaki yapıyorsunuz çünkü mesela burada ilçede toplantılarımız oluyordu. İlçeyle beraber İle gidip **ilde toplantılarımız** oluyordu, aktarım yapıyorduk. Hani seçim çalışmaları nasıl gidiyor diye. Onlarında şeyleri oluyordu. Sonuçta ilçeyi bilen siz ve ilçe teşkilatıdır yani hangi aileye kaç defa gidilirse ikna olur gibi! (KB3, HDP).

"Diğer adaylarla zaten **partimiz, genel merkez ve ilde bizi bir araya getiriyordu toplantılarda** ama az! Çünkü kendi derdinize düşüyorsunuz ilçenizde. Mümkün olduğunca Ankara'ya çağırılmazsa biz memnun oluyorduk saha da çalışma yapalım

diye ama geldik bir kaç kere tabi **tecrübe paylaşımları** falan yaptık.” (KB4, AK Parti).

Araştırma verilerine göre başkanların adaylık sürecinde parti programları kapsamında yaptıkları diğer çalışmaların; “*eğitimler, mitingler, vekil ziyaretleri ve büyükşehir/il belediye başkanı adayı ile birlikte yapılan faaliyetler*” olduğu görülmektedir. Adaylara *eğitimlerde*; mevzuat (6360 sayılı Büyükşehir ve 5215 sayılı Belediye Kanunu), sosyal projeler ve stratejik planlama konularında bilgiler verilmektedir. Adaylar, partilerinin düzenlediği *mitinglere* büyükşehir/il/ilçe/belde belediye başkanı adayları olarak katılmaktadırlar. Parti genel merkezi, belediye başkanı adaylarının bulundukları il/ilçe/beldelere *milletvekili ziyaretleri* programları düzenleyerek adaylarına destek olmakta ve destek ziyaretleri halk üzerinde de etkili olmaktadır. Bu çalışmalarla beraber adaylar, bulundukları *büyükşehir/il belediye başkan adayları* ile birlikte seçim kampanyası sürecinde neler yapılması gerektiği konusunda planlamalar yapmakta ve bu bağlamda ortak çalışmalar yürütmektedirler. Başkanların çalışmaları ortaya koyan sözleri şöyledir;

“Adayken tabii ki! Adayken yani belli periyotlar çerçevesinde 3-4 defa partimizin toplantıları organizasyonları sonucu bir araya geldik. Sürecin değerlendirilmesi için 2-3 günlük **eğitimlere** tabi tutulduk. **Biraz mevzuat, biraz sosyal projeler, biraz da stratejik planlarımız ne olabilir gibi.** 3 günlük böyle bir eğitime tabi tutulduk. Böyle bir süreçte geçirdik tabi adayken...” (KB2, HDP).

“Tabii ki! Genelde merkezde beraber oluyorduk ortak toplantılarda. Ama şöyle bir durumda oluyordu. Mesela şöyle bir durumda oluyordu **miting** olduğu zaman ben Silvan’a mı yakınım Silvan’a giderdim. Silvan buraya gelirdi. Bismil’e giderdik. Bir kaç kadın birleşip miting olduğu zaman diğer bir ilçeye giderdik. **Seçim otobüsünde** görünürdük. İşte esnaf ziyareti yapıldı. Daha çok kadın birlikteliğini ön plana çıkarmaya çalıştık yani birlikte hareket ettik. Evet!” (KB2, HDP).

“Partinin **programları** oluyordu mesela diyelim ki **milletvekilleri** geliyordu bazı günler, destek amaçlı geliyordu vekiller, seçim büromuza uğruyorlardı işte esnafı geziyorlardı.” (KB1, AK Parti).

“İlçelerin değil. O zaman **büyükşehir adayımız** ile tabii ki sürekli beraber çalıştık, tabi ki geldik.” (KB7, CHP).

“Tabii ki, tabii. Biz sık sık diğer **belediye başkan adayları** ile il başkanlığımızın başkanlığında bir araya gelip durum değerlendirmesi, strateji belirleme çalışmaları yapıyordu. Patimiz bu anlamda başarılı seçim süreci yürütüyor, çok iyi...” (KB5, AK Parti).

“Tabii ki hepsiyle, tabii tabii yani mesela o zaman bu işler şöyle oluyor. **Büyükşehir belediye başkan adayımızla** beraber ortak toplantılar yapılır. Herkesin, kimin nereye nasıl davranacağı çünkü artık şehir yasası ile beraberiz... Büyükşehirli bir şey yapmanız mümkün değil dolayısıyla sizin ilçe belediyesi olarak yapacağınız hizmetler ayrı, büyükşehrin yapacağı hizmetler ayrıdır yani mutlaka büyükşehirle beraber bazı söylemleri yapmanız gerekiyor. Kanun dahilinde bir şey, dolayısıyla birlikte hareket

etmeniz gerekiyor ya da bölgesel anlamda baktığınızda küçük ilçe üç aşağı beş yukarı bir merkez ilçe ile belki aynı olmayabilir ama baktığınız zaman dertlerimiz ortaktır dolayısıyla bazen bölgesel de çalışmalar da yapılabilmektedir. Dolayısıyla bütün bunların hepsi birlikte oldu, evet!” (KB10, CHP).

Kadın başkanların adaylıklarından seçime kadar olan süreçte yürütülecek seçim kampanyası çalışmalarında; partileri tarafından neler yapılması konusunda bire bir uymaları ve yapmaları gereken bir programın verilmediğini görmekteyiz. Siyasi partiler adaylara, sadece seçim kampanyasının genel hatları konusunda bilgiler vermekte ama kampanyanın içeriğine karışmamaktadır. Başkanların bazılarının seçim kampanyası çalışmalarını partileri ile beraber yürüttüğü görülmektedir. Adaylar yereli daha iyi bildikleri için kampanya programlarının içeriklerinin doldurulması adaylara bırakılmaktadır. Seçim kampanyası sürecinde adaylar çalışmalarında partileri tarafından özgür bırakılmakta ancak parti ile koordinasyon içinde çalışmalarını yürütmektedirler. Sonuç olarak adaylar, partilerinin kampanya çalışmaları kapsamında düzenledikleri programlara (*aday tanıtım toplantıları, toplantılar, eğitimler, mitingler*) katıldıkları ve ortak faaliyetler (*milletvekili ziyaretleri, ve büyükşehir adayı ile çalışmalar*) yaptıkları anlaşılmaktadır.

3.2.3.2. Partiden Bağımsız Yapılan Çalışmalar

Araştırma verilerine göre kadın başkanların adaylıktan seçime kadar olan süreçte diğer bir ifade ile seçim kampanyası sürecinde yaptıkları çalışmaların ikincisini *partilerinden bağımsız yapılan çalışmalar* oluşturmaktadır. Adaylar seçim kampanyası çalışmalarında seçmenlere; politikaları, projeleri ve sorunlara yönelik geliştirdikleri çözüm önerileri hakkında bilgiler vermektedirler. Seçmenler ikna edilmeye çalışılır. Çalışmaların seçmenlerin tercihlerini değiştirme ve tutumlarını pekiştirme konusunda oldukça etkili olduğu söylenebilir. Seçim kampanyası çalışmaları özellikle partilerin rekabeti sonucu kişisel ve siyasal farklılıklar ortaya çıkarmakta ve seçmenlerin buna göre tercih yapmasını kolaylaştırmaktadır. Adayların, seçmenler kendilerini tanıtmaları ve anlatmaları önemlidir. Başkanların kampanya süreçlerinde özellikle küçük ilçe ve beldelerde seçmenlere kendilerini ve projelerini anlatmak için daha çok “*yüz yüze iletişim*” yöntemini kullandıkları görülmektedir. Seçmenlere ulaşmak için; *ev gezmeleri, ziyaretler, toplantılar, mitingler* yapmışlar. Seçim bürolarını tutarak seçmenleri ile her zaman iletişim içinde olmaya çalışmışlar. Kampanyalarının görünürlük çalışmaları için; *afiş, broşür, ilan, bayrak, yazılı ve görsel basın, sosyal medya vb.* iletişim araçlarını kullanmışlar. Kampanya

çalışmalarında başkanların aday olarak sahada oldukları ve daha çok yüz yüze çalışmalar yaptıkları anlaşılmaktadır.

Kadınlar Belediye Seçimleri'nde seçme ve seçilme hakkını kazanmalarının ardından 1930 yerel seçimlerinde Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF)'nin listelerinden aday olmuşlar ve seçim kampanyalarını da kendileri yürütmüşlerdir. Kadın adaylar için süreç hiç kolay olmamıştır. 1924 Anayasası ile kadınlara siyasal haklarının verilmesi tartışmalarında kadınların birinci vazifesinin çocuk doğurmak ve vatana asker yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. 1930 yılında kadınlara siyasal haklarının verilmesi ile bu bakış açısının değişmediğini CHF'nin 1923/1927/1931 yılı seçim programlarında kadın hakları sorununa hemen ve acil çözüm üretmediğinden anlaşıyor. En önemli toplumsal hamle savaşla azalan nüfusu artırmaktır. Kadınlara düşen vazife çok çocuk doğurmak ve vatana asker yetiştirmektir. Kadınlara oy hakkı tanındıktan sonra bile bu zihniyet değişmemiştir. Bütün olumlu değişmelere rağmen kadınlar özgür bireyler olarak konumlanmamıştır. Yine de kadınlar, o dönem seçilme haklarını kullanmak için aday olmuşlar ve bu bakış açısı altında seçim çalışmalarını üstün gayretleri ile kendileri yürütmüşlerdir. SCF'nin İstanbul adayları Nezihe Muhittin ve Suat Derviş; CHF'nin adayları, Zehra Hanım, Enveriye hanım, Refika Hulusi Behçet Hanım, Nakiye Hanım, Safiye Hüseyin Hanım, Latife Bekir Hanım ve Rana Hanımdır. Her iki partinin kadın adayları da seçim kampanyalarını başta İstanbul ve İzmir olmak üzere semt semt dolaşarak partilerinin projelerini içeren el broşürleri dağıtmışlardır. SCF, kadın adayların seçimler için çok önemli olduğunu ve onbir gün sürecek seçimlerde kadın adayların sandık başında kendilerini tanıtmaları için uğraş vermişlerdir. 1934, 1938 ve 1942 yerel seçimlerinde de kadın adaylar, kampanya çalışmalarını yürüten güç olmuşlardır. Örneğin, açık hava sinemaları başlamadan önce CHF ve adayları, sinema seyretmeye gelenlere kadınlara tek tek tanıtılmış; kadın adaylar seçim ve seçim sistemleri ile ilgili radyolardan akşamları bilgiler vermişler; yapacakları projeleri halka kendileri anlatmışlar; serbest kürsüler kurmuşlar ve halkın yerel yönetimlerden neler beklediğini sormuşlar; seçim güvenliği ve alınacak önlemlere yönelik bilgilendirmeler yapmışlar; sandık başında seçme ve seçilme hakkının önemini anlatmışlar vb. (Üste, 2017: 106-109). Başarılı seçim kampanyası sonucunda kadınlar belediye meclislerine seçilmeyi başarmışlardır.

Bunlardan yola çıkarak günümüzdeki siyasi partilerin ve toplumun da kadın adaylara bakış açısının değişmediğini devam ettiğini söyleyebiliriz. Kadınların birinci vazifesi siyaset

değil çocuk doğurmak ve yetiştirmektir. Araştırmaya katılan kadın başkanların da bu bakış açısı nedeniyle seçim çalışmalarında zorlandıkları ve seçim kampanyalarını başarılı bir şekilde yürütmek için erkek rakiplerine göre daha çok çalıştıkları ve daha çok çaba sarf ettikleri görülmektedir. Verilere göre bu çalışmaları üç başlık altında toplayabiliriz; *seçim bürosu, saha çalışmaları: Gezmeler, ziyaretler ve mitingler ve seçim kampanyası görünürlük çalışmaları.*

3.2.3.2.1. Seçim Bürosu

Seçim büroları, ulusal/yerel seçim dönemlerinde adaylar tarafından seçmenle diyalog kurmak ve seçim çalışmalarını koordine etmek için kiralanan dükkanlar/mekanlardır. Seçim büroları, seçmenlerle adayların buluşma noktasıdır. Seçmenler, partilerin ve adayların nasıl bir çalışma yürüttüğünü öğrenmek ya da sorunlarını ve taleplerini dile getirmek için seçim bürolarına gitmektedirler. Adaylar da bürolarda ziyaretçilerin sorunlarını ve taleplerini dinlemekte aynı zamanda partilerinin ve kendilerinin projeleri hakkında bilgi vermektedirler. Adayların seçmenle iletişimin merkezinde yer alan seçim büroları, hem partinin hem de adayın görünürlüğüne ve tanınırlığına katkı sağlamaktadır. Bürolar gece geç saatlere kadar açık kalmakta ve ziyaretçilere çay-kahve, pasta ve hatta yemek ikramları yapılabilmektedir. Seçim büroları partilerin bayrakları ve afişleri ile süslenmekte ve seçim şarkıları çalınmaktadır. Siyasi partiler neredeyse her mahallede seçim büroları açmaya gayret etmektedir. Adaylar da bu doğrultuda seçim bürosu ya da bürolarını açmaktadırlar. Araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanının hepsinin adaylık sürecinden (*bazılarının aday adaylığı sürecinden*) itibaren seçim bürolarını açtıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin başkanlar çoğunlukla seçim bölgelerinde kaç tane mahalle varsa hepsinde seçim bürolarını açmışlardır. Üstelik başkanlardan biri seçim bürolarının yanında seçim büroları arası koordinasyonu sağlaması için ayrıca “*seçim koordinasyon merkezi*” için yer kiraladığını da anlatmaktadır.

“Benim aday adaylığı döneminde **seçim bürom** vardı, sonra büyük bir koordinasyon merkezi, “**seçim koordinasyon merkezi**” kiralamıştım hemen orayı giydirdik. Sonra araçları, **10 mahallemiz var, 10 tane araç, 1 tane büyük araç**, mobil araçlar... **Her mahallede bir seçim bürosu** bunların hepsini ben aşağı yukarı 2 gün içinde giydirme işlerini de yaparak daha bir hafta bile olmadan bizim araçlarımız sahada ve mahallelerde... Mahallelerdeki bürolarımız hepsi tutulmuş, fotoğraflarımızla giydirilmiş ve her şey hazır olarak girdik.” (KB11, CHP).

“**Seçim büromuz** vardı, evet. Burası merkez ilçe, 400.000 nüfuslu bir ilçe. Türkiye'nin 36 ilinden daha büyük bir ilçeyiz. Tam **12 seçim büromuz** vardı. **12 büromuz** vardı.

Gece 12'lere kadar çalışırdık.” (KB2, HDP).

“**Seçim büromuz** vardı. Biz pek seçim bürosunda çok kalmadık yani öyle söyleyeyim genel günlük gelenler, gazetesini okumaya gelenler veya günlük programı öğrenmek isteyenler geliyordu onun haricinde bir büro anlamında bir şey oluşturmadık. **Herkesin evi büroydu** inanın öyleydi ve bir süre sonra kadınların bu çok hoşuna gitmeye başladı ve kadınlar bizden daha fazla çalışmaya başladı.” (KB9, AK Parti) .

“Tabi seçim bürosuna burada kadınlar gelmiyordu. Köyde de seçim büromuz vardı. Köyde biraz daha gidiliyordu ama yoktu. Mesela bizim diğer ilçelerimizde ayriyeten **kadın seçim büroları** açılır. Burada açacak potansiyelimiz yoktu. Belki bir dahaki seçimde daha ara sokaklardan birinde açarız. Bir dahaki seçimde caddede açarız. Biraz böyle ilçede adım adım olması gereken şeyler var yani...” (KB3, HDP).

Verilere göre kadın başkanların adaylık sürecinde yaptıkları bağımsız çalışmaların başında *seçim bürolarını* açmak gelmektedir. Bazı başkanların seçim bölgelerinin her mahallesinde seçim bürosu açtığı da ortaya çıkmaktadır. Ancak veriler, seçim büroları ile ilgili çok önemli iki sonucu daha ortaya koymaktadır: İlki, seçim bürolarına daha çok kadın seçmenin gelmeye başlaması. Kadın seçmenlerin, kadın adayların seçim bürolarına daha rahat gidebildiği ve hatta seçim çalışmalarına dahil oldukları söylenebilir. İkincisi, “*kadın seçim bürosu*” dur. Kadın seçim bürosu ismi ilk defa 2014 yerel seçim sürecinde kullanılmaya başlanarak hayata geçirilmiştir.

Seçmen Kadınların Siyasal Katılımının Sağlanması: Kadın Seçim Bürosu

Kadın seçim bürosu, BDP/HDP tarafından ilk defa 2014 yerel seçimlerinde gündeme getirilmiştir. Kadın seçim büroları ile öncelikle, kadınların eşlerinden ya da ailelerinden izin alma problemini kolaylaştırmak ve ev kadınlarının evlerinden özgürce çıkıp kendilerine ait olan seçim bürolarına rahatça gelebilmeleri hedeflenmiştir. Bunun için seçim bürosu açılan her mahallede bir tane de kadın seçim bürosu açılması planlanmış ve kadın seçim büroları çoğaltılmıştır. Kürtlerde de cinsiyete dayalı bir hiyerarşi mevcut ve kadınların emeği ve cinselliği üzerinde ataerkil bir denetim uygulanıyor. Otorite ailenin en yaşlı erkeğindedir, ekonomik geçim ve ailenin toplumsal ilişkileri üzerindeki kararları da baba verir. Kadın ise bu yapı içinde en alt katmandadır ve kadınlar arasında da bir hiyerarşi vardır. Baba ya da eş otoritesi; modernleşme süreçleri, kentleşme, göç ve eğitim yoluyla sarsılmış olsa da kadın bedeni ve cinselliğini denetlemeye yönelik kültürel ve ideolojik etkiler ortadan kalkmış değildir (Çağlayan, 2014: 3). Kürt kadınların bu bürolar aracılığıyla evlerinden çıkmalarını kolaylaştırmak, seçim süreçlerine dahil etmek ve siyasal özne haline gelmelerine yardımcı olmak istenmiştir. Kadınların sorunlarının/dertlerinin tartışılacağı bürolarda, kadınlar çocuklarını alıp misafirlğe geliyor gibi gelmeleri,

oturmaları, iletişime geçmeleri ve sosyalleşmeleri amaçlanmıştır. Kadın seçim büroları, kadın ve erkeği ayırmak için değildir, erkekler de bürolara gelebilir. Burada amaç, kadınlara pozitif ayrımcılık uygulayarak onların sorunlarını öncelikle ele almaktır. Örneğin bir başkanın sözleri de kadınların seçim bürolarına gitmediğini/gidemediğini doğrulamaktadır. Kadınların evlerinden izin almadan seçim bürolarına gelmesini sağlamak için kadın seçim bürolarının açıldığını yine başkanın sözleri ortaya koymaktadır.

“Tabi **seçim bürosuna burada kadınlar gelmiyordu**. Köyde de seçim büromuz vardı. Köyde biraz daha gidiliyordu ama yoktu. Mesela bizim diğer ilçelerimizde ayrıyeten **kadın seçim büroları** açılır. Burada açacak potansiyelimiz yoktu. Belki bir dahaki seçimde daha ara sokaklardan birinde açarız. Bir dahaki seçimde caddede açarız. Biraz böyle ilçede adım adım olması gereken şeyler var yani...” (KB3, HDP).

Ulus devletler, erkek kurumlar, erkek süreçleri ve erkek eylemleri içeren cinsiyetçi projelerdir. Devletin eril cinsiyet rejimi kadınları bağımlı ve pasif, erkekleri aktif ve yönetici olarak belirler. Kadınların hangi rolleri ne zaman üstlenebileceklerine karar verecek olan da erkeklerdir. Siyaset, kamusal alanın bir parçası olarak erkeklerin alanı olarak şekillenmiştir. Dolayısıyla siyasal politik ağlarda, erkek ilişkileri hakim olarak yaşanmaktadır. Siyasal partiler; dernekler, kulüpler, loncalar gibi erkek birlikleridir. Siyasi partilerin yapısı, seçim süreçleri ve aday belirleme yöntemleri erkek birlikleri ve iktidar ilişkileri olarak işler ve kadınlar bu süreçlerde toplumsal alanda olduğu gibi siyasal alanda da ayrımcılıkla karşı karşıya kalır.

Kadınlar ulus devlet projelerine sonradan dahil edilmişler ve bu yüzden yurttaşlıkları problemli olmuştur. Türk modernleşme projesinin yarattığı kamusal alan seçkinli özelliklerinin yanı sıra cinsiyetçi özellikler de taşımaktadır. Devletin yönetici seçkinleri arasına dahil olan kadınlar, belirli sınıfsal ve ideolojik özelliklere sahip kadınlardır. Bu kadınların kamusal alandaki varlıkları erkekler ve genelde cinsiyetçi, ataerkil toplumsal düzen için bir tehdit değildir. Kamusal alana çağrılan kadınlar için esas olan ev içinde yarattıkları düzenleri ve mükemmellikleriydi yani iyi bir anne, iyi bir eş olmaları ve özel alanda erkeklerine hizmetlerinde kusur etmemeleri (Durakbaşı, 2011: 464) gerekiyordu. Kadınlar bu şartla kamusal alana çağrılıyor ve kamusal alandaki varlıkları ancak bu şartla kabul görüyordu. Kadınların siyasal alanda karar alıcı olarak yer alması istenmiyordu. Kadınlar bu şekilde günlük siyasal pratiklerden, siyasal alandan, temsili kurumlardan ve siyasal ağlardan dışlanmıştır.

Araştırmanın ortaya koyduğu kadın seçim bürolarının düşünülmesinin ve hayata geçirilmesinin nedeni kadınları siyasal alana, seçim süreçlerine ve seçim çalışmalarının yapıldığı mekanlara, seçim bürolarına getirebilmektir. Siyasi partiler, teşkilatlar ve seçim süreçleri erkek ilişki ağlarına dayanmakta ve kadınların bu ağlara dahil olmasını “*erkek dayanışması*” olarak ataerkil yapı istememektedir. Kadın seçim büroları ile kadın seçmenler, seçim süreçlerine, mekanlarına ve ilişki ağlarına dahil olarak erkek ilişki ağlarında dayalı bu yapılarda kendilerine yer açmaya çalışmaktadırlar. Siyasi kültürün kadınları kapsayıcı bir şekilde dönüşmesine yardımcı oluyorlar. Dovi’nin (2006: 17-19) neden kadın temsilci gerekli sorusuna geliştirdiği argümanlardan biri olan “*dönüştürücü argüman*” 1, kadın seçim büroları üzerinden değerlendirebiliriz. Bürolara daha çok kadının gelmesi, kadın sorunlarının kadınlar tarafından dile getirilmesi ve tartışılması bu yapıların iyileşmesine ve dönüşmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca araştırmanın sonuçlarına göre seçim bürolarına gelen ziyaretçilerin daha çok erkek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kadın ziyaretçi sayısının artırılması açısından kadın seçim bürolarının önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır diyebiliriz.

Ziyaretçilerin Cinsiyeti

Küçük yerleşim yerlerinde (ilçe/belde) kadınlar üzerinde ataerkil baskının daha yoğun olduğu düşünülerek kadın seçmenlerin, seçim çalışmalarına (*mitingler, toplantılar, seçim bürosu ziyaretler vb.*) daha sınırlı katılacağı öngörülebilir. Kampanya çalışmalarının merkezinde yer alan seçim bürolarına gelen ziyaretçilerin cinsiyeti özellikle kadın seçmenlerin seçim çalışmalarına ne kadar dahil olduklarını görebilmek açısından önemlidir. Kadın başkanlara seçim kampanyası çalışmalarında seçim bürolarına gelen ziyaretçilerin cinsiyetini öğrenebilmek için “*seçim bürolarına gelen ziyaretçilerin daha çok kadın mı erkek mi olduğu*” sorusu sorulmuştur. Araştırmaya katılan 11 başkanla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, kadın başkanlardan 6’sının “*her ikisi eşit, hepsi vardı gibi ifadelerle ziyaretçilerinin hem kadın hem de erkek olarak eşit oranda olduklarını*” ortaya çıkarmıştır. Kadın başkanlardan 3’ü “*ziyaretçilerinin daha çok erkekler*”; başkanlardan 2’si ise “*ziyaretçilerinin daha çok kadınlar*” olduğunu söylemişlerdir. Veriler, “*seçim bürolarına gelen ziyaretçilerin kadın ve erkek olarak eşit oranda olduklarını*” ortaya çıkarmaktadır.

“Seçim bürosuna gelen misafirlerimizi **kadın –erkek diye bir ayrım yapamayız**, öyle bir ayrım yoktu. “Merak ediyoruz adayımızı” diyorlardı. İnsanlara adayın, “işin özünden çekirdeğinden gelen, bizim içimizden biri” diyorduk...” (KB8, AK Parti).

“Valla **her ikisinden de eşit**. Tabii ki genç kadınlar her seçimde daha heyecanlı. Hani bizimde kitlemizin diri bir genç tabanı var.” (KB2, HDP).

“Yok öyle, seçim bürosuna gelen ziyaretçileri kadın-erkek diye ayrım yapamayız onu yok yani... Burası o açıdan çok demokrattır, hani kadınlar da vardı erkeklerde yani bir de şey var mesela, o çok güzel "ben de çalışmak istiyorum ne yapabilirim" diye gelenler çoktu. **O yüzden kadın- erkek diye öyle bir ayrım yapamam ben!**” (KB10, CHP).

“Seçim bürosuna gelen **ziyaretçiler kadın ve erkek hepsi vardı.**” (KB6, CHP).

“Herkes vardı! **Kadınlar da vardı erkekler de vardı.**” (KB7, CHP).

“Evet, ziyaretçilerim **her ikisi de kadın da erkek de vardı**. Ama **ben kadınların çok desteğini aldım, kadınlar ve gençler**. Gençlerle çalıştım. Benim özellikle genç ve kadınlardan oluşan gönüllülerim vardı.” (KB11, CHP).

Kadın başkanlardan 3’ü, seçim bürolarına gelen ziyaretçilerinin daha çok erkekler olduğunu ifade etmektedir. Başkanların, daha küçük yerleşim yerlerinden (nüfusu 10.000’nin altında) belediye başkanı seçildikleri görülmektedir. Akal’ın (2005: 89), küçük yerleşim yerlerinde kadınlar üzerinde geleneksel-ataerkil baskının daha yoğun olabileceği tespiti seçim bürolarına daha çok erkek ziyaretçilerin gelmesini açıklayabilmektedir. Ataerkilliğin saygınlık kalıpları yaşa bağlıdır, kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler vardır ve cinslerin faaliyet alanı ayrılmıştır. Kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine evlenerek dahil oldukları erkek soyu tarafından el konur. Kadınların, baba ya da eşin izni olmadan dışarı çıkması ve bağımsız hareket etmesi mümkün değildir. Kadınlar mensup oldukları ailelerin, sınıfların ve yörelerin bir dizi çelişkisini yaşarlar (Kandiyoti, 2013: 176-189). Modernleşme süreci, kentleşme, göç, eğitim, vb. ataerkil yapıyı etkilese de ortadan kaldırmış değildir yapı modern ataerkiye evrilmiştir diyebiliriz (Çağlayan, 2014: 3). Başkanların ifadelerinden, “...kadınlar burada çarşıya inmez...”, “...erkeklerin, başkanı ve seçim süreçlerini evde eşlerine anlatmalarından...” anlıyoruz ki kadınlar, seçim çalışmalarını ve seçim bürosunda konuşulanları erkeklerden/eşlerinden öğreniyorlar. Kadınlar doğrudan bu süreçlere katılamıyorlar ama ilgisiz de değiller ve bir şekilde eşlerine /babalarına sorarak bilgi alıyorlar ve öğreniyorlar.

“Seçim bürosunda yok **genellikle erkekler, gençler** vardı. Kadınlar da mesela diyelim, bir gün yine orda ilk açtığımızda küçük bir miting yapmıştık, o şeyin önünde. O zaman bayanlar gelmişlerdi desteklemeye yani onlar gene gelmişlerdi kadınlar. Evet geldiler...” (KB1, AK Parti).

“Evet. Seçim büromuza çok fazla ziyaretçi geliyordu. Şimdi şöyle bizim ilçede **kadınlar çok fazla çarşıya inmez**, eski bir Anadolu kasabasıdır bizim ilçemiz. Bizim dönemimizde böyle **miting ya da büyük organizasyonlarda kadınları çağırıyorduk** rica ediyorduk bizi sevenler iniyordu ya da partinin kadın kollarından gelmek isteyen geliyordu. Onun dışında kadınları daha çok ev toplantılarında, bir sünnet toplantısında ya da yasin ya da cenaze taziyelerinde falan görüyorduk. Çok fazla kadınlar meydanda değildi...” (KB4, AK Parti).

“Maalesef, **erkekti. Burada erkekti!** Ama erkekler şöyle bir dönüt veriyordu bana. “İşte biz hanımla oturduğumuz zaman ben işte gösterdim, bak başkanımız falan, o da işte...”. Kendi aralarında sohbet ediyorlar. **Yani her erkek beni evdeki kadınına anlatarak bir destek vermiş yani.** O daha ilginç bir durumdu. Onu mesela ben hiç beklemiyordum. O beni şaşırttı. Çünkü erkeklere ben buradaki erkeklere şey algısını çok verdim. Benim öncelikle muhatabım kadınlar. Size geldiğim zaman öncelikle muhatabım sizin anneniz, kızınız, evdeki bulunan kadındır. Herhalde ben bunu onlara çok verdiğim için çok böyle evdeki kadınlarla beni çok paylaşmışlar ve anlatmışlar...” (KB3, HDP).

Verilerin ortaya koyduğu çok ilginç/önemli bir diğer sonuç kadın seçmenlerin, seçim mitinglerine katılmalarıdır. *Küçük yerleşim yerlerinde çarşıya inmelerine ya da seçim büralarına gitmelerine izin verilmeyen kadınlar, nasıl oluyor da seçim mitinglerine katılabiliyorlar?* Sorunun cevabını iki şekilde açıklayabiliriz. İlki, yaşadıkları ilçenin/beldenin yönetimine ilk defa bir kadının talip olması ile kadınların, “kadın belediye başkanı” kavramı/profilini tanışmalarıdır. Kadın belediye başkanı aday, kadın seçmenler üzerinde hemcinslik dayanışması yaratarak kadınları miting alanına çekebilmiştir. Kadın seçmenlerin, kadın belediye başkanı adaylarını desteklemek ve yanında olduklarını göstermek için mitinglere gittikleri anlaşılmaktadır. İkincisi, kadın belediye başkanı aday kavramının dede/baba/abi/koca üzerinde de etkili olması ve ailelerindeki kadınların mitinglere katılmalarına izin vermeleri ya da ses çıkarmamalarıdır. Adayın ve mitingleri düzenleyenlerin kadın olması kadın seçmenlerin siyasal alana çıkmalarına ve mitinglere katılmalarına bir yol açmıştır.

Burada kadın başkan/temsilci neden olmalı sorusuna Dovi’nin (2006: 17-19) “*siyasi katılımı artırma argümanı*” çerçevesinde cevap verebiliriz. Belediye başkanı adayının kadın olmasının, toplumsal yaşantıya ve geleneklere rağmen kadınların siyasal alana çıkmasına ve sınırlı da olsa siyasi faaliyetlere katılımlarının artmasına neden olduğu görülmektedir. Başkanların ilçelerindeki kadınların, daha önce görülmemiş bir şekilde mitinglere ilgi gösterdikleri ve katıldıkları yine başkanların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Kadın belediye başkanı aday/temsilcinin varlığı; kadın seçmenlerin siyasete, siyasi faaliyetlere katılma, siyasi ilgi ve tutumlarını artırdığı anlaşıyor. Hatta erkekler üzerinde de etki yaratarak hem kadın yöneticiye karşı bakışlarını hem de ailelerindeki kadınların

siyasi faaliyetlere katılmalarına karşı algı ve tutumlarını olumlu anlamda değiştirdiği söylenebilir.

Geriye kalan 2 kadın başkan ise seçim bürolarına gelen ziyaretçilerinin daha çok kadın olduğunu söylemektedir. Bu başkanların, merkez ilçe belediye başkanı olduğunu belirtmeliyiz. Kadınların yaşadıkları yerin; il, ilçe ya da belde olması, toplumsal yapı, gelenekler vb. kadınların seçim bürolarına gelip gelmemelerini etkilediği görülüyor. Büyük ilçelerde yaşayan kadınların geleneksel baskılardan sıyrılma olanaklarının görece olarak daha fazla (Alkan, 2005: 91) olacağı kabul edildiğinde; seçim bürolarına gelen ziyaretçilerin daha çok kadınlar olması anlaşılabilir.

“Sürekli, bizim seçim büromuza gelen **ziyaretçimiz daha çok kadın oluyordu.**” (KB5, AK Parti).

“Herkesin evi seçim bürosuydu inanın öyleydi ve bir süre sonra kadınların bu çok hoşuna gitmeye başladı **ve kadınlar** bizden daha fazla çalışmaya başladılar” (KB9, AK Parti).

Veriler, küçük yerleşim yerlerinde kadınların seçim çalışmalarına dahil olamadığını seçim bürolarına gidemediğini ancak daha büyük yerleşim yerlerinde kadınların seçim çalışmalarına dahil olabildiğini göstermektedir. Diğer taraftan kadın başkanların çoğunluğunun küçük yerleşim yerlerinden belediye başkanı seçilmeleri düşündürücüdür. *Kadın seçmenlerin çarşıya bile inemediği küçük yerleşim yerlerinde nasıl oluyor da kadınlar belediye başkanı seçiliyor?* Sorunun cevabı şu şekilde açıklanabilir. Kadın seçmenlerin, kadın adayları desteklemeleri ve ailelerine rağmen kadın adaylara oy vermeleridir diyebiliriz. Betimleyici temsil kuramı, daha çok kadının temsil edilmesini savunur ve bunu da adalet argümanına dayandırır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların, siyasal karar alma süreçlerinde yetersiz temsil edilmesini adil ve eşit bir toplumun gelişmesini engellediğini vurgular. Buna göre bölgelerinde kadın belediye başkanı adayı ile ilk defa tanışan kadın seçmenlerin, toplumsal yapıya ve geleneklere rağmen hemcinslik dayanışması gösterdiği, mitinglere katıldığı ve oyları ile kadın başkanlara adaylıklarında destek oldukları ortaya çıkmıştır.

3.2.3.2.2. Saha Çalışmaları: Gezmeler, Ziyaretler ve Mitingler

Araştırma verileri, kadın başkanların hepsinin saha çalışmaları kapsamında (ev, köy, mahalle gezmeleri; esnaf, sivil toplum ve kamu kurum/kuruluşlarına ziyaretler ve

mitingler) yaptıklarını ve seçmenleri ile yüz yüze iletişime geçtiklerini ortaya koymaktadır. Küçük yerleşim yerlerinde ve ona bağlı köylerde başkanların, seçmenlerin evlerini kapı kapı dolaşarak onlarla sohbet ettiklerini, sorunlarını dinlediklerini ve projelerini anlattıklarını öğrenmekteyiz. Başkanlar, köyler dahil olmak üzere gitmedik ev bırakmadıklarını hatta birkaç sefer gittiklerini ve özellikle kadın seçmenlerin sorunları ve ihtiyaçları ile yakından ilgilendiklerini söylemişlerdir. Kırsal alanda ve küçük yerleşim yerlerinde kadın belediye başkanı adayı olarak kadınlara ulaşabilmek ve kadınları seçim süreçlerinde dahil etmek çok önemlidir diyebiliriz. Örneğin başkanların hepsi, ilçelerinin ve varsa köylerinin evlerini kapı kapı gezdiklerini “*ev, mahalle ve köy gezmeleri*” söylemektedirler.

“Her gün arabaya biniyoruz **bir köye gidiyoruz sabahtan bir başlıyoruz ev ev dolaşmaya...** Tek tek evleri dolaştım, tek tek ev ev dolaştım yani öyle söyleyeyim. Burada evler, Karadeniz tiplidir, araları 1km - 2km vardır. Yayan yürüdüğünüz yollar da oldu ama herkesin evine girdik, herkese kendimizi tanıttık çok şükür de başarıya ulaştık.” (KB9, AK parti).

“Bu adaylık sürecinde bütün bu dinamikler göz önüne alınarak belli bir program dahilinde yapıldı o açıdan çok kıymetlidir yani bütün hepsinin bir programı vardır. Gidilmedik, gelinmedik yer bırakılmadı. **Ev ve köy gezmeleri ayrı, mahalle gezmeleri ayrı**...(KB10, CHP).

“Bu ilçenin kadını hiç böyle bir şeyle karşılaşmamış, onların dinlenildiği bir şeyle karşılaşmamış bir seçim çalışmasında... İlçe merkezde 7 mahalle vardı, biz 7 mahallenin hepsini kapı kapı gezdik. Biz **sahaya çok çıkardık** seçim çalışmasında, **köylere çok giderdik. 3-4 defa** herhalde biz baştan sonra bütün köylerimizi gezdik. Gezince artık böyle bir, iki, üçüncüde artık tanışıyorsun, iletişim ve bağ kurulmuş oluyor. Gittiğimiz zaman ilk başta seçim çalışmalarında kadınlar yoktu ama sonrasında hep kadınlar vardı.” (KB3, HDP).

Başkanların saha çalışmaları kapsamında yaptıkları diğer çalışma; *ilçe esnaflarına, sivil topluma ve kamu kurum/kuruluşlarına yaptıkları ziyaretlerdir*. Başkanlar ilçelerindeki esnaflara, sivil toplum (varsa), kamu kurum ve kuruluşlarına ziyaretler yaparak adaylıklarını görünür kılmakta, çalışmaları ve projeleri hakkında bilgiler vermektedirler. Başkanların sözlerinden örnekler şöyledir;

“İlk başta **esnaf ziyaretleri, basın kuruluşlarına, şehit gazi ziyaretleri, sivil toplum ve kamu kurum ve kuruluşlarına ziyaretler** yapılıyor. İki kat enerji harcadım. Diğer, **tek el bayiden tutun kuaförlere kadar hepsine girdik**, gittik. Örneğin, mahallemizin birinde salon toplantısı yapılacak, ince uzun çay ocağı var. Ses sistemi bozuldu. Salonda 150-200 kişi vardı. İlçe başkanı konuştu, akşama kadar konuştuk sonra oraya gittik ve konuştuk. Soru cevaba gelince ilçe başkanı ve ben birlikte sorulara cevap veriyoruz, ama çok zorlanıyoruz tabii ki!” (KB8, AK Parti).

“Bu adaylık sürecinde bütün bu dinamikler göz önüne alınarak belli bir program dahilinde yapıldı o açıdan çok kıymetlidir yani bütün hepsinin bir programı vardır. Gidilmedik gelinmedik yer kalınmaması için. **Muhtar ziyaretleri ayrı, sivil toplum kuruluşlarına ziyaretler, kamu kurum kuruluşlarına ziyaretler, esnaf ziyaretleri (kahvehane, sanayi, terminaller, dolmuş durakları...)** yani sanayiye de gidiyorsunuz, dolmuş durağına da gidiyorsunuz, terminallere de gidiyorsunuz... (KB10, CHP).

“**Esnaf, sivil toplum, kamu kurum ve kuruluşlarına** çok ziyaretler yaptık.”(KB3, HDP).

Başkanların adaylık süreçlerinde yaptıkları saha çalışmasının sonuncusunu, *mitingler* oluşturmaktadır. Araştırma verilerine göre başkanların hepsi kampanya çalışmaları kapsamında mitingler yapmışlardır. Başkanlar, mitinglerinin çok coşkulu ve renkli geçtiğini ve özellikle mitinglerde kadın katılımının altını çizmektedirler. Kadınların, daha önce görülmemiş bir şekilde mitinglere katılım gösterdikleri hatta miting alanına gelmeden önce başka bir yerde toplanarak hep birlikte miting alanına geldiklerini başkanların ifadelerinden öğrenmekteyiz. Kadınlar, başkan adaylarının yanında olduklarını birlik ve beraberlik içinde şu şekilde göstermişler.

“Benim **miting** günümde şunu söyleyeyim ilk başladığında; işte erkekler beni destekleyenler işte bu meydana gelmişler. Hiç kimse yok böyle. Herkesin morali bozuk işte ya diyorlar ki, “**yani hiç kimse yok**” ve ben bittim, dedim ki “bitti bu iş”, bizim şansımız kalmadı kaybediyoruz. Yok yani biz kaybettik yani, hiç kimse yok, meydan bomboş. Ben bir ara baktım bir uğultu geliyor çarşının başında, bir uğultu geliyor döndüm baktım, **sanki oradan bir sel gibi kadınlar akıp geliyor. Kadınlar, ellerinde bayraklar, bir baktım buradan da ses geliyor, bir baktım oradan da kadınlar geliyor...** Öyle bir geldiler ki, birikmişler hepsi bir arada o şekilde geldiler... Ve kadınlar o gün miting alanını yağmur olmasına rağmen terk etmediler. Erkekler kaçtı ve kadınlar o yağmurda miting bitene kadar meydanı boşaltmadılar. Evet, yani bu gerçekten böyle oldu.” (KB1, AK Parti).

“**Miting yapıyoruz, miting yaptık.** Bizim vatandaşımız benim mitinglerimi çok seviyor, çok coşkulu miting yaptık biz. 2014'te 4.000 kişi vardı mitingte 13.000 nüfuslu ilçede. Yani şöyle düşünün 13.000 nüfuslu bir ilçede 4.000 ne ediyor yaklaşık nüfusun %40'ı mı, %40'dan daha fazla gibi... Zaten o mitingten sonra herkes tamam bitti bu iş diyordu. O miting zaten seçimleri kazanmamızın habercisiydi çünkü çok coşkuluydu. Uzun uzun bayraklar salladılar kollarını hiç indirmediler yani çok böyle bir **zafer mitingi** gibiydi sanki! Miting çok coşkuluydu. Benim hayatım boyunca hiç unutmayacağım bir miting oldu.” (KB5, AK Parti).

“Elbette yaptık. Gittiğim yerde herkes tanıdığı için **mitinge** dönüyordu zaten...” (KB11, CHP).

“... şöyle bir durumda oluyordu **miting** olduğu zaman ben hangi ilçeye yakınsan oraya giderdim. O ilçe **burada miting** olduğu zaman buraya gelirdi. İlçe mitinglerine giderdik. Birkaç kadın birleşip miting olduğu zaman diğer bir ilçeye giderdik. **Seçim otobüsünde** görünürdük. Mitinglerde biraz daha çok kadın birlikteliğini ön plana çıkarmaya çalıştık yani. Birlikte hareket ettik. Evet!” (KB3, HDP).

Kadınların, belediye başkanı adayı olarak seçim kampanyası yürütmeleri hem yöre halkı hem de kadınlar için bir ilk oluşturuyor. Başkanların çoğunluğunun küçük yerleşim yerlerinden belediye başkanı seçildikleri göz önünde bulundurulduğunda bir kadının kampanya çalışmalarını yürütmesinin kolay olmadığı düşünülebilir. Diğer taraftan kadın adayların; erkek adayların giremediği bir alan olan evlere girebilmeleri, kadınlarla doğrudan ilişkiye geçebilmeleri imkanını sonuna kadar kullanarak ilçelerinde ve bağlı köylerinde gezmedikleri ev, konuşmadıkları kadın kalmadığı görülüyor. Ulusal/yerel seçimlerin kampanya çalışmalarında kadınlar/kadın kollarındaki kadınlar; siyasi partiler ve erkek belediye başkanı adayları için kapı kapı dolaşarak adayın ve partilerinin söylemlerini, projelerini ve getireceği nimetlerin anlatılmasında aracı (Çakır, 2013: 177) olarak kullanılıyorlar. Ancak bu sefer en azından kadın belediye başkanı adayı olan ilçelerde; kadın belediye başkanı adayları, bizzat sahaya çıkarak kendileri için seçim çalışmalarını yürütmekte ve projelerini aracısız/doğrudan kadın seçmenlere anlatmaktadırlar. Kadınlar ilk defa bir belediye başkanı adayı ile doğrudan karşılaşmakta, konuşmakta ve ilişki kurabilmektedir. Kadın seçmenler, ilk defa kadın belediye başkanı adayları tarafından muhatap alınmaktadır diyebiliriz. Bunların, kadın seçmenlerin siyasal faaliyetlere; aile yapıları, toplumsal cinsiyet rolleri, gelenekler ve adetlere rağmen örneğin mitinglere katılabilme cesaretini ortaya çıkardığı görülüyor. Kadın belediye başkan adaylarının daha seçim süreçlerinde kadın seçmenlere rol model (Phillipps, 1995; Dovi, 2006) olduğunu söyleyebiliriz. Kadın başkan adaylarının, kadın seçmenlere rol model olarak kadınların siyasal faaliyetlere katılabilmesinin önünü açarken diğer taraftan kendilerine olan güvenlerin artmasına neden olabilmektedir. Daha çok kadın belediye başkanı temsiline, daha çok kadının belediye başkanlığına talip olmasını özendireceğini tahmin etmek zor değildir. Ayrıca kadın belediye başkanı adaylarının varlığı sadece kadınların değil erkeklerin de; kadınların siyasete/siyasi faaliyetlere ve yöneticiliğe karşı bakışlarını, algı ve tutumlarını etkileyerek ailelerindeki kadınların siyasal alana çıkmalarına karşı daha anlayışlı oldukları ve izin verdiklerini araştırma verileri göstermektedir.

3.2.3.2.3. Seçim Kampanyası Görünürlük Çalışmaları

Araştırma verilerine göre başkanların seçim kampanyası görünürlük çalışmaları iki başlık altında; “*geleneksel ve yeni (sosyal) medya, basılı/görsel malzemeler*” toplanmaktadır.

Geleneksel ve Yeni (Sosyal) Medya

Siyasi partiler ve adaylar seçim kampanyaları sürecinde geleneksel ve yeni (sosyal) medyayı etkin olarak kullanmaktadırlar. Geleneksel medya araçlarındaki (televizyon, radyo, gazete, dergi, sinema vb.) tek yönlü iletişim günümüzde, sosyal medya araçları (facebook, twitter, instagram, youtube vb.) ile birlikte iki yönlü iletişim şekline dönüşmüştür. Geleneksel medya, siyasi partilerin ve adayların kamuoyuna ve seçmenlere yönelik politikalarını, vaatlerini, imaj ve itibar çalışmalarını ulaştırmada tek taraflı bilgi aktarımı sağlarken, sosyal medya aracılığı ile tek taraflı iletişim yerini karşılıklı iletişime bırakmaktadır. Siyasi partiler ve adaylar sosyal medya hesaplarını metinlerle, videolarla ya da görsel unsurlarla destekleyerek seçmenlerini bilgilendirmektedirler (Akyol, 2015: 98). Araştırmanın verileri de bu doğrultudadır. Araştırmaya katılan başkanların hepsi seçim kampanyalarında seçmenlerini bilgilendirmek için hem geleneksel medyayı hem de sosyal medya araçlarını (daha çok facebook) etkili olarak kullanmışlardır. Başkanların geleneksel medya araçlarından ulusal/yerel televizyon ve yerel gazeteleri nasıl kullandıklarını gösteren örnekler aşağıda yer almaktadır.

“Bizim ilçede **yerel televizyon kanalı yok**. Ama mesela yerel olarak çok izlenen bir büyükşehirin televizyon kanalına çıkmıştım. tv, tv. Televizyon programlarını çok fazla düşünmedim çünkü yerel televizyonumuz yok. Bir kaç kere bir büyükşehirin tv programına çıktım.” (KB4, AK Parti).

“Elbette yerel, , **ulusal televizyon programlarına** ve söyleşilere katıldık.” (KB11, CHP).

“Tabi tabi tabi. Tabi tabi **yerel televizyon programlarına** katıldık.” (KB3, HDP).

“Tabii, tabi **yerel gazeteleri kullandık**. Gazetelerde haberlerimiz ve röportajlarımız yer aldı.” (KB1, AK Parti).

“Evet. **Yerel gazetelerle röportaj, ilan, haber hepsini yaptık**. Onların hepsini yaptık.” (KB10, CHP).

“Evet. Ziyaretler, **yerel gazetelere ziyaretler**. Gazetelere röportajlar, haberler, ilanlar... Hepsi vardı.” (KB2, HDP).

Araştırma verileri, başkanların seçim kampanyalarında sosyal medya araçlarından en çok Facebook’u kullandıklarını ortaya çıkartmaktadır. Araştırmaya katılan *11 kadın başkanın 9’unun sadece facebook, 1’inin hem facebook hem de twitter’ı kullandığı ve 1’inin ise hiçbir sosyal medya aracını kullanmadığı* görülmektedir. Başkanların sözlerinden

Facebook’u daha çok seçim çalışmalarını fotoğraflarla görünür kılmak için kullandıkları anlaşılmaktadır.

“Biz facebook adresini çok aktif kullanmaya başladık. Fotoğraf çekimleri yapıp oraya koyuyorduk. Daha rahat ulaşıyordu insanlar. Yani en uygun uygulayabileceğim Facebook üzerinden onları yayınlamaktı ki onu yaptım onun haricinde öyle bir ihtimalimizde yoktu zaten...” (KB9, AK Parti).

“O zaman tabi sosyal medyayı kullandık. **Facebookta işte şeyleri kullandık**, "ne yapıyoruz, ne ediyoruz, nereye gidiyoruz" programın bilgilendirmesini yaptık., ".... belediyesi başkan adayı" diye çıktı öyle yapıldı. Onları da kullandık yani aklımızın erdiğince dilimizin döndüğünce onları da yaptık.” (KB10, CHP).

“Evet. **Facebook’u kullandık**. Çok da etkili olduğunu düşünüyorum” (KB3, HDP).

Başkanların, seçim kampanyaları görünürlük çalışmalarında özellikle seçim çalışmalarının ve kendilerinin görünür kılınması amacıyla hem geleneksel (*televizyon, gazete vb.*) hem de sosyal medyayı (*facebook*) kullandıkları anlaşılmaktadır. Seçim çalışmaları kapsamında; ev gezmeleri, ziyaretler, toplantılar ve mitinglerin görselleri ve yapılacak etkinliklerin duyuruları Facebook’ta yayınlanarak seçmenler bilgilendirilmektedir. Bilgilendirilme tek taraflı yapılmaktadır. Başkanlar, seçmenleri ile sosyal medya üzerinden karşılıklı interaktif bir ilişki kurmamakta sadece yaptıkları çalışmaların ve etkinliklerin görsellerine yer vermektedirler. Tek taraflı kullanmalarının nedenleri arasında; küçük yerleşim yerlerinde seçmenle iletişimin daha çok yüz yüze yürütülmesi, seçmenlerin sosyal medya/internet kullanımlarının sınırlı olması ve sosyal medyanın gücünün tam farkına varılamaması sayılabilir. Başkanlar, daha çok Facebook’u yeni bir tür reklam ve görünürlük aracı olarak kullanmışlar. Büyük ilçe merkezlerinde internet ve sosyal medya kullanımının daha fazla olacağı göz önünde bulundurulduğunda daha etkili olduğu düşünülebilir. Sosyal medya okumalarının henüz yeterince bilinmediği ve daha küçük yerleşim yerlerinde seçim çalışmalarının yüz yüze yürütülmesine rağmen başkanların sosyal medya kullanımı girişiminde bulunmaları önemlidir diyebiliriz.

Basılı/görsel malzemeler

Başkanların seçim kampanyalarında kullandıkları diğer görünürlük araçlarını “*basılı ve görsel malzemeler*” oluşturmaktadır. Araştırma verileri başkanların, basılı/görsel malzeme olarak, “*afiş, broşür, kitapçık, parti/lider ve aday bayrakları vb.*” kullandıklarını göstermektedir. Basılı/görsel malzemeler iki farklı şekilde; matbaa basımı ve sosyal medya

kullanımı için hazırlanmıştır. Malzemelerin tasarımı için reklam firmaları ile çalışılmamış daha çok matbaalarla işbirliği içinde çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir. Başkanların bu süreçleri anlatan ifadeleri şu şekildedir.

“Bir reklam firması ile çalışmadık. Küçük yerlerde çok fazla böyle kurumsal çalışmanıza gerek kalmıyor buralarda. Vatandaş daha çok sizi yüz yüze görmek istiyor. **Matbaalarla (afiş-broşür vb.)** sadece işte basımda, resimler işte görsellerle ilgili çalışıyorsunuz. Bir reklam firması ile çalışmadık. Gerek de yok bu düzeyde gerek kalmıyor...” (KB5, AK Parti).

“Hayır. (afiştir-broşürdür). Kendimizin partimizin stratejik planımıza koyacağı **bir kaç tane el broşürü** dışında bir şeyde hazırlamadık yani. **Bizim çok da reklama ihtiyacımız yoktu.**” (KB2; HDP).

“Ya normal bu bizim işte bildiğimiz **çok ciddi reklam firmaları değil** daha böyle minimal bütçelerle çalışabildik. Benim de öyle çok çok paraları olan bir insan değilim ya da ne bileyim çok şaşayı seven bir kadın da değilim ben! Biz böyle minimal optimum düzeyde ne yapılması gerekiyorsa hepsini yaptık ama böyle bir **reklam firmasına verelim gibi bir şey olmadı...**” (KB10, CHP).

Başkanlar, kampanya çalışmalarının reklam ve görünürlük malzemeleri için bir reklam firması ile çalışmadıklarını anlatmışlardır. Başkanların küçük yerleşim yerlerinde; seçmenlerin adayları daha çok yüz yüze görmek istemelerinin bu tür görsellere ve kendilerinin zaten halk tarafından tanınması dolayısıyla bu tür reklamlara ihtiyaç duymadıklarını anlıyoruz. Matbaaların daha ucuz ve kolay ulaşılabilir olması görsellerin hazırlanmasında ve basılmasında tercih nedeni olmuştur. Bütçenin sınırlı olması nedeniyle kaynakların etkin kullanımı önemlidir. Başkanların, küçük yerleşim yerlerinde yüz yüze iletişimin öneminden ve kendilerinin zaten seçmenler tarafından bilindiği ve tanındığı için çok fazla basılı/görsel malzemelere harcama yapmadıkları ortaya çıkmıştır.

3.2.3.3. Saha Çalışmalarında Kadın Aday Olmak

Başkanların seçim ve saha çalışmalarında kadın aday oldukları için karşılaştıkları olumlu ve olumsuz deneyimleri doğrultusunda adayın kadın olmasının avantajlarını ve dezavantajlarını bu başlık altında ele alacağız.

Kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri, aile ve iş hayatının getirdiği çifte yük, yoksulluğun ve işsizliğin feminizasyonu, mali kaynak yetersizliği, kadınların kısıtlı eğitimi, siyasal hayatta ve seçilmiş makamlarda maskülen yapı, siyasi partilerin yetersiz desteği, sivil toplum kuruluşları ile yetersiz işbirliği, seçimlere katılmada güven eksikliği

ve siyasal alanın kendilerine uygun olmayacağı ön yargısı vb. (Usal, 2010: 160-162) kadınların siyasi temsillerinin önündeki engeller olarak gösterilebilir. Engellere rağmen daha fazla kadının temsil edilmesi talebi üç temel argümana dayanmaktadır. İlki, *adalet argümanıdır*. Betimleyici temsil kuramı, adalet gereği daha fazla kadının temsil edilmesine odaklanarak kadınların siyasal alandan ve temsili kurumlardan dışlanmasını en büyük haksızlık olarak değerlendirmektedir. İkincisi kadınların, *kadınları daha iyi temsil edeceği menfaatlerini gözeticeği argümanına* odaklanan nitelikli temsil kuramı, erkeklerin kadınları temsil edemeyeceğini savunur. Son argüman, *demokrasi argümanıdır*. Kadınların siyasetteki yokluğu halinde demokrasinin zayıflayacağı ve kadınların sahip olduğu farklı tecrübelerin, değerlerin ve bakış açılarının siyasete yansımayacağını ileri sürer (Phillips, 2012: 82). Nüfusun yarısını oluşturan kadınların, temsili kurumlarda yetersiz temsili/dışlanması hem demokrasi kuramlarına hem de insan haklarına aykırıdır.

Uluslararası insan hakları hukukunda siyasal hayata katılım hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 21/1. maddenin; “*Herkes doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir*” şeklinde düzenlenmiştir. Her vatandaşın eşit siyasal haklara ve ülkenin yönetimine katılma hakkına sahip olduğu vurgulanmaktadır. BM tarafından 1952 yılında “*Kadının Siyasal Haklarına Dair Sözleşme*” imzalanmıştır. Türkiye sözleşmeyi 1954 yılında imzalamış, 1959’da TBMM’de onaylanmıştır (TBMM, 2014). Sözleşme ile kadınların erkeklerle eşit koşullarda seçme ve seçilme hakları kabul edilmiş, ayrımcılık olmaksızın tüm kamusal görevlerde erkeklerle eşit koşullarda çalışmaları garanti altına alınmıştır. Ancak Sözleşme, siyasal hayata katılımı kadın-erkek arasındaki fiili eşitsizliği gidermekten çok mevcut hukuki eşitliği teyit eden metin olmuştur ve kadının statüsünü fiilen güçlendirmede reformist bir etki yaratamamıştır (Usal, 2010: 164). Uluslararası insan hakları hukukunda kadının insan hakları alanındaki en önemli belge kuşkusuz 1979’da imzalanan *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)*’dır, Türkiye’nin²⁹ de imzaladığı CEDAW’ın “*Oy Verme, Seçilme ve Katılma Hakkı*” başlığını taşıyan 7. maddesi³⁰,

²⁹ Türkiye’de CEDAW’a Katılımın Uygun Bulunduğuna Dair Kanunu 24 Temmuz 1985 tarih ve 85/9722 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmış, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış olup, 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

³⁰ CEDAW, 7. madde; “*Taraf Devletler ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle kadınların erkeklerle eşit şekilde aşağıdaki haklarını güvence altına alır:*

a. *Bütün seçimlerde ve referandumlarda oy kullanmak ve kamusal olarak seçim yapılan bütün organlara seçilebilmek hakkı;*

kadınların siyasal hayata/karar alma mekanizmalarına eşit bir şekilde katılma ilkesini açıkça düzenlemektedir. Bu maddeye ilişkin olarak kabul edilen 23 No’lu Genel Tavsiye Kararı ise, siyasal hayata katılım hakkını detaylandırmakta, kadının fiilen yaşadığı engellerin altını çizmekte ve parlamentolarda mevcut cinsiyet eşitsizliğini gidermek için devlet politikalarında atılması gereken adımları (Usal, 2010: 166) belirlemektedir.

Türkiye’de, yeni Türk devletinin ve Cumhuriyet’in kuruluşuna imza atan 1924 Anayasa’sı, eşit görev ve haklar vererek eşit vatandaşlık statüsü anlamına gelen seçme ve seçilme hakkını kadınlara vermemiştir (Sancar, 2017: 166). Kadınlar, erkeklerle eşit vatandaşlar olarak yeni Türkiye’nin kuruluşuna dahil edilmemiştir. 1923’te TBMM’de seçim yasasında yapılan değişikliklerin görüşüldüğü oturumda İkinci Grubun lideri Hüseyin Avni Bey (Ulaş) söz alarak birinci maddenin değiştirilerek yirmi bin erkek nüfusa indirilmesini savundu ve gerekçelerinden biri de; *“kadınların oy kullanmak için henüz yeterince olgunlaşmadığı ve bu koşullar gerçekleşene değin kadın nüfusun aile reisi erkeklerce temsil edilmesi”* oluşturmaktadır. 1923’te Meclis’teki grupların, kadınlara siyasal vatandaşlık haklarını vermenin henüz zamanı gelmediği konusunda fikir birliği içinde oldukları görülüyor. Cinsiyetçi yaklaşım, *“kadınların aile reisi olan eşlerine, erkeklere oy vermesi”* (Zihnioğlu, 2016: 121-122) yönünde eğilim ortaya koymuştur. Kadınların yurttaşlığı, Cumhuriyet’in inşa sürecinde işte böyle bir resme oturuyordu ve erkeklerle eşit vatandaşlar değil vesayet ve himaye (Durakbaşı, 2011: 461) altına alınan bir yurttaşlık olmuştur. Cumhuriyet’in, ulusu çağdaş uygarlık düzeyine yükseltme genel hedefine uygun olarak kamusal alanda daha görünür olmaları beklenen kadınlar, aynı zamanda ailenin sınırları içinde yani eş ve anne olarak tanımlanmıştır. Böylece kadınlar, hem modernliğin sözde imgeleri hem de eski toplumsal dokunun hızla çözülmesini frenleme sorumluluğunu yüklenmiş gelenek bekçileri (Kadıoğlu, 1998: 94) olarak görülmüştür.

Kadınlar, siyasal hakları için 1923-1934 yılları arasında mücadele etmiş, 1927 ve 1931 yıllarında kendi parlamento adaylarını çıkarmaya uğraşmış, 1923’te kendi siyasi partilerini kurma girişiminde bulunmuşlar. Kadınların oy hakkını kazanmalarından sonra, siyasal alanda aktif olarak örgütlenmeleri devlet tarafından istenmemiş ve Türk kadınlar Birliği, kadınlara gereken hakların devlet tarafından verildiği gerekçesiyle feshedilmiştir. 1926’da Medeni Kanun’un kabulü ile Cumhuriyet’in önde gelen kadın ya da erkek elitleri Türk

b. Hükümet politikalarının formüle edilmesine ve bunların uygulanmasına katılma hakkı ile kamu görevlerine atanma ve idarenin her düzeyinde kamusal görevleri yerine getirme hakkı;

c. Hükümet dışı kuruluşlar ile ülkenin kamusal ve siyasal yaşamıyla ilgili kuruluşlara katılma hakkı”

Kadınına gerekli bütün hakların verildiği ve bundan böyle kadın hakları için mücadele etme gereğinin kalmadığını savunmuşlardır. Bu yüzden Cumhuriyet'in kuruluşu içinde çalışmış öncü kadınlar içindeki kadınların da devlet yönetimine eşit katılma ve Cumhuriyet'in ilk parlamentosunun kuruluşundan itibaren kadınların siyasal temsil haklarını sonuna kadar talep edip direnmedikleri görülüyor (Sancar, 2017: 156-162). O günden günümüze kadınların siyasal temsil talebi, teşvik ve destek görmediği gibi birçok dezavantajı, engeli ve sorunu beraberinde getirerek sürdürüldüğünü söyleyebiliriz.

Bu bağlamda başkanların seçim çalışmalarında kadın aday olarak sahaya çıktıklarında karşılaştıkları olumlu/olumsuz davranışlar araştırma verileri doğrultusunda, “*kadın aday olmanın avantajları*” ve “*kadın aday olmanın dezavantajları*” olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Araştırma verileri başkanların “*seçim çalışmalarında sahada karşılaştıkları olumsuz davranışların olumlu davranışlara göre çok daha fazla olduğunu*” ortaya koymaktadır. Sonuca göre öncelikle kadın aday olmanın dezavantajları ele alınmıştır.

3.2.3.3.1. Kadın Aday Olmanın Dezavantajları

Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme projesi içinde modern ulus-devletin kurulma süreci kendine has bir “*kamusal alan*” oluşturmuş ve genel olarak “*vatandaş*” tanımları da kamusal alana dahil olma ve bu alanın dışında bırakılma biçimlerine göre belirlenmiştir (Durakbaşı, 2011: 461). Ulus-devletin yurttaş tanımı, cinsiyetçi bir tanım olmamakla birlikte gerçekte bu tanımın erkeği olumladiğı ve kadınları kamusal/siyasal alanın dışında bıraktığı görülmektedir. Kamusal alana çağrılan kadınlara ise modernleşme projesi sürecinde bir yandan “*gereğince modern olup*” diğer yandan “*cinsiyetsizlik ve iffet*” gibi geleneksel erdemleri koruyarak bir denge sağlama rolü yüklenmiştir. Geleneksellik ve modernlik arasında köprü olan kadın, birey ve yurttaş değil anne ve eş olarak tanımlanmıştır (Kadioğlu, 1998: 91-92). Kadınlar; modern olmak, iffetli olmak, meslek sahibi olmak, anne ve evinin kadını olmak “*imajlarını*” yakalamaya çalışarak toplumsallaşmışlardır (Tokuroğlu, 2004: 63). Kamusal alana çağrılan ya da kamusal alanda var olan kadınlar, cinsiyetçi ataerkil toplum düzeni için bir tehdit oluşturmaması ve kadının esas alanının ailenin sınırları içinde, özel alanda toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmede kusur etmemelerine bağlanmıştır. Bu yüzden kadınlar kendi kaderini kuracak bir

özne değil, biçimlendirilecek bir nesne (Kadioğlu, 1998: 94; Tokuroğlu, 2004: 55) olarak görülmüştür.

Diğer taraftan kadınlar mücadelelerinin sonucunda siyasal haklarına 1930 ve 1934 yıllarında kavuşmuşlardır. Kadınlar siyasal haklarını kazanmalarından sonra siyasal alanda aktif örgütlenmeleri devlet tarafından istenmemiştir. TKB'nin kadınlara gereken hakların devlet tarafından verildiği gerekçesiyle feshedilmesini bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Ayrıca, kadınlara siyasal hakların verildiği dönemin otoriter siyasal rejimi, kadınlara çok fazla bir şey yapma şansı vermeyerek günümüze olumsuz miras (Sancar, 2017: 153) devretmiştir. Kadınlar, ne zaman yurttaşlık kategorisine tam dahil olarak temsil haklarını kullanmak isteseler özel alandaki farklılıkları, anne ve eş kimlikleri karşılına (Acar-Savran, 2013: 330) dikilmiştir. Araştırmaya katılan kadın başkanların deneyimlerinden elde edilen veriler de olumsuz mirasın etkilerinin devam ettiğini göstermektedir. Verilere göre, başkanların seçim çalışmalarında kadın aday olmalarından dolayı sahada karşılaştıkları dezavantajlar/engellerin daha çok toplumsal cinsiyet yüklü özel/kamusal alan ayrımından (Acar-Savran, 2013: 329) kaynaklı kadınların yöneticiliğine karşı olumsuz bakış açısından olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınların özel alandan erkeklerin alanı olarak görülen kamusal/siyasal alana çıkmaları, siyasal alanın ve siyasal faaliyetlerin erkeklerle özdeşleştirilmesi nedeniyle yadırganıyor ve toplumsal tepkilerle karşılaşılıyor. Başkanların kadın aday olmalarından dolayı seçim ve saha çalışmalarında karşılaştıkları olumsuz ifadelerin örneklerine bakıldığında; *“kadın konuşmayı bilmez”, “başkan olmayı bilmez”, başkanlık nerde kadın nerde”, “elinin hamuru ile erkek işine kalkışma”, “kadın başkan gece saat 12’de aranır mı?”, “bir kız çocuğundan mı emir alacağız”, “biz kızdan mı akıl alacağız”, “nasılsa senden olmayacak”, “sen kadınsın yapamazsın”, “mümkün değil o kazanamaz işte öyle bir şansı yok”* gibi kadınların toplumsal cinsiyet rollerine atıflar olduğu görülmektedir.

“Mesela diyelim ki, muhalifler tabi, **“elinin hamuru ile gelmiş erkek işine giriyor”** işte, ne işi var burada. O kazanacak bende göreceğim, **“mümkün değil o kazanamaz işte öyle bir şansı yok”** bunları söyleyenlerde oldu tabii ki...” (KB1, AK Parti).

“Seçim zamanı evet yani; **“kadındır bilmez, konuşmayı da bilmez yani, başkan olmayı da bilmez, başkanlık nerde kadın olmak nerde”**. Ama sonra bir bakıyor kadın konuşuyor, kadın siyaset yapıyor, kadın gündemi değerlendiriyor takip ediyor. Ondan sonra değişiyor her şey” (KB3, HDP).

“İşte, şu şekilde izah etti adamın biri, bu da benim çok canımı sıkıyordu işte, **“Biz siyasetçimizle oturur içki de içer çok affedersiniz ... de gideriz, kadını seçersek**

bu olur mu" falan gibilerinden böyle terbiyesizce bir tabir söylemeye kalktı ondan sonra bende tabi ağzının payını verdim hiç lafımı sakınmam ondan sonra **"siz başkan seçiyorsunuz ... seçmiyorsunuz"** dedim. Adam tabii ki oturdu kaldı. Yani yoksa başka hiçbir şekilde bir kötü gözle bakmak herhangi bir şey hiç olmadı.... Ondan sonra adamın biri aynen şunu söyledi, **"diyelim ki dedi, bir işiniz oldu başkan çözecek gece saat 12'de kadın başkanın kapısı mı çalınır"** dedi **"ama bir erkeğin kapısı rahat çalınır"** gibilerinden böyle bir anti propaganda yapmaya kalktı. Bende dedim ki, **"gece 12'de başkanın ilgilendiren bir konu olmaz, gece 12'de tabiri caizse....."** (KB7, CHP).

"O dönemde düşünmüyorum yani o dönemde çünkü çok böyle tepkiyle, şeyle olmadı hani **"bir kız çocuğundan mı emir alacağız"** diyenler oldu, öyle söyleyim ama daha sonra o algı kırıldı biraz daha kitle çoğalınca aslında insanlar konuşamaz hale geldi.... En son hatta muhtarımızın biriyle tartışmışlığım var, bir kahvehane konuşmasında dedim ki, **"bakın yollar yarım kalmış bunları yolları tamamlamak bizim işimiz"**, dedim. **"Sen işine bak! Kendi işine bakacaksın"** dedi, **"biz kızdan mı akıl alacağız"** dedi. Sadece döndüm tek kelime dedim ortalık da bir anda sessiz oldu valla muhtarım dedim, **"devede de boy var ama eşeğin arkasından gidiyor, tıpış tıpış geleceğin gibi duruyor"** dedim. Orda kaldı ve seçimden sonra geldi özür diledi..." (KB9, AK Parti).

"Yani işte şey, hani şimdi işte dediğim gibi yani hani tamam mesela "senin elini sıkıyor" tamam mı ama bazısından hissediyorsun onu yani **"nasılsa senden olmayacak"** anladın mı, hani böyle olmayacak ama hadi hadi gönlün olsun gibi hissettiğim zamanlar olmadı değil! Hiç de yok diyemem şimdi hani ama bu hani yüzdesel anlamda baktığım da çok büyük yüzde değil yani hani var mıydı vardı. Vardı..." (KB10, CHP).

Alıntılarda, başkanların seçim kampanyası çalışmalarında kadın aday olmalarından dolayı karşılaştıkları dezavantajların başında ataerkil toplumsal bakış açısının yansıması *"kadından yönetici olmaz"* düşüncesinin farklı ifadelerle dile getirilmesi olduğu görülmektedir. Ataerkil kavramı, *"erkek aile reislerinin"* otoritesi üzerine inşa edilmiş olan toplumsal kabulleri ifade etmek için kullanılmıştır. Erkeğin, kadına egemen olduğu onun adına karar aldığı güç ilişkilerini dile getirmek için kullanılır. Ataerkil sistem, erkeklerin üstün olduğu bir inanç ve ideoloji sistemidir. Aile, cinsellik, siyasal ve kültürel kurumlar, medya, üretim ilişkileri ve işbölümü ataerkil mekanizmayı görebileceğimiz temel alanlardır. Kısaca, *"erkekler ligi/meclisi"* denilen yerleri yöneten erkekleri içerir (Çakır, 2013: 108). Siyasal alanın, siyasi partilerin ve siyasal faaliyetlerin erkekleri içermesi ve erkekler tarafından yönetilmesi kadınların aday olarak siyasal alana çıktıklarında olumsuz ifadelerle ve önyargılarla karşılaşılarak dezavantajlı duruma düştükleri görülmektedir. Ataerkil sistemde cinsiyetçi ön yargılar var. Modernleşme projesinin ortaya koyduğu kamusal alanın da cinsiyetçi yapısını bu ön yargılar belirler. Kadınların toplumsal ve siyasal eşitsizliğine karşı yapılan yasal düzenlemeler ve mücadelelerin otomatik olarak kadın-erkek eşitsizliğini ortadan kaldıramadığı görülmektedir. Kadın/namus/ataerki ile

ilgili önyargılar değişmedikçe ya da ortadan kalkmadıkça modernleşme bunu getiremez. Birinci dalga feminist hareketin de kadınların yasal haklarına kavuşmaları ile kadın-erkek eşitliğinin sağlanacağı öngörüsü gerçekleşmemiştir. Kadınların bağımlı statülerinin değişmediği/ortadan kalkmadığı ve kamusal alanın kadınlara yönelik dönüşümün gerçekleşmediği anlaşılmıştır. Yasal eşitlik toplumsal ve siyasi eşitliği beraberinde getirmemiştir. Bu yüzden ikinci dalga feminist hareket, kadınların yetersiz siyasi temsili tartışmalarının merkezine geleneksel/ataerkil/cinsiyetçi işbölümü (Yaraman, 2015: 22) kavramlarını koymuştur.

CEDAW'ın 1. maddesi, “*kadınlara karşı ayırım*” ı; kadın erkek eşitliğine dayalı politik, ekonomik, sosyal, kültürel medeni ve diğer alanlardaki insan haklarının ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen cinsiyete bağlı herhangi bir ayırım, dışlama veya sınırlama olarak tanımlamaktadır. Buna göre *başkanların saha çalışmalarında kadın aday olarak yaşadıkları önyargılar, olumsuz ifadeler ve dezavantajlar kadınlara karşı ayırımı ortaya koymaktadır*. Bu ayırımın ortadan kaldırılması için CEDAW'ın 5. maddesi; *kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi için önlemler alınmasını* önermektedir. Toplumun kadına ve erkeğe yüklediği kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların siyasi mücadeledeki başarılarının önünü kestiğini/engellediğini söyleyebiliriz. Örneğin başkanlardan biri, tam da CEDAW'ın 5. maddesinde değiştirilmesi için uygun önlemlerin alınmasını önerdiği kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çok zorlandığını ve üstesinden gelmek için çok çaba sarf ettiğini anlatmaktadır.

“Bizde eş başkanlık sistemi vardı. İki başkan adayı gidiyorsunuz. **Erkek başkan hep önceliklidir**. Hep daha çok değer görür. Daha çok kabul görür. Konuşma esnasında sohbet esnasında ona daha çok değer verilir. Burada da 2 kat 3 kat efor sağlamanız gerekiyor. **Ben buradayım, görün beni, ben buradayım demek için 2-3 kat efor sağlamanız gerekiyor yani...** Efor sağlıyorsunuz, yoruluyorsunuz yani çok yoruluyorsunuz... **Bir meclis üyesi bile gidiyor mesela senden daha fazla çok şey görüyor, kabul görüyor, ilgi görüyor...** Ama emeğinizin karşılığını da alıyorsunuz. Şimdi çok farklı kabul var yani...” (KB3, HDP).

Toplumsal cinsiyet kavramı kadınlık ve erkekliği bireylerin biyolojik özellikleri ile değil, bu özelliklere toplum tarafından yüklenen anlam ve dayatılan rollerle açıklar. Kadınlık ve erkeklik zamana ve mekana göre değişen tarihsel ve toplumsal olgulardır (Berktaş, 2006:

105). Kadınlık durumu erkekler tarafından üretilmiş bir durumdur. Kadınlık durumunu belirleyen olgu, kadının belli bir rolü yerine getirmesi, içinde yer alması gerektiğine inanılan alandır. Buna karar veren, erkek siyasi düzendir. Kadının iktidar konumunda olması veya iktidar konumuna geleceği yolların açılması, kadının iktidarda söz sahibi olduğu veya olabileceği anlamına gelmez. Siyasi iktidar yeri gelince, kadının iktidar gücünün kullanıldığı bir alanda olmasına karar vermişse o zaman kadın o alanda, önceden saptanan belli bir rolü yerine getirmek üzere bulunabilir (Akal, 1994: 84). Kadınların “*kadın aday*” olabilmesi için, erkeğin/siyasi iktidarın belirlediği alanlarda, aynı iktidarın belirlediği biçim ve şartlarda yer alması gerekir. Kadının toplumsallaştırılmasında, bu yönde gerçekleştirilerek toplumsal ve kültürel alan ile siyasal alan arasında bir bütünlük oluşması sağlanmalıdır. Kadınların kamusal/siyasal alana girdiği andan itibaren kadınlıktan uzaklaştığı farz edildiğinden bu alana giren kadınların üzerinde “*ahlak/namus ,iffet ve fazilet*” baskısının daha fazla olması doğaldır. Türk kadınlarının da kamusal alana girdiği andan itibaren giyiminden davranışına kadar kendini cinsiyetsizleştirme çabasına girmesi bu yüzdendir (Tokuroğlu, 2004: 84) diyebiliriz.

3.2.3.3.2. Kadın Aday Olmanın Avantajları

Başkanların adaylık süreçlerinde kadın aday olmalarından dolayı yaşadıkları avantajları üç kadın adayın söylemlerinden anlıyoruz. Araştırmanın verilerine göre başkanlar, kadın aday olmaktan dolayı iki avantaj yaşamıştır. İlki, seçim ve saha çalışmalarında “*kadın adaya daha saygılı ve kibar*” davranılmasıdır. Siyasetin erkek egemen kültürü içinde zaman zaman seçim ve saha çalışmalarında küfürleşme, kaba hareket ve sert çatışmalar içeren bir erkek dili/eril dil oluşmaktadır. Kadın adayların olduğu ve çalıştığı yerlerde siyasetin erkek egemen kaba ve sert kültürü, yerini daha saygılı ve kibar davranışlara bırakabilmektedir. İkincisi, kadın adayların seçim çalışmalarında özellikle mahalle, köy ve ev gezmelerinde “*her eve rahatça girebilmeleri, misafir olmaları ve kadınlarla iletişime*” geçebilmeleridir.

“Şöyle, kadın olmanın ben dezavantajını görmedim ben, birazda dedim ya halkın içindeydin zaten. Erkek- kadın kimliği çok fazla ön planda değildi ama **kadın aday olduğunuz zaman bir kere küfürleşme, çok kaba hareket toplum içinde ya da ayrı olmuyor.** İlçenin insanları kibardır zaten ama böyle erkek adaylar gibi çok sert kaba bir seçim çalışması olmuyor. Arkanızdan ne konuşulur bilemezsiniz ama **böyle mitinglerde, toplantılarda ya da yüz yüze söyleşilerde insanlar daha kibar daha narin.** Ben o konuda çok memnunum. Çünkü ben şahsen küfürü hiç sevmem çok karşı bir insanımdır. Özellikle taşralarda belediye seçimleri normalde çok kıran kırana çok ağır geçer, kaba geçer. Ama **kadın aday olduğunuz zaman insanlar daha saygılı, daha efendi ve daha kibarlar.** Bu konuda ben avantaj gördüm” (KB4, AK Parti).

“ama avantajını baştan kadınların kendilerinin yaratması gerekiyor yani çok çalışacaksınız, para kazanacaksınız, bunları yeneceksiniz... Adaylaştıktan sonra da bu tabii ki çok zor bir süreç, bu ülkede bir kadının kolay kolay alabileceği bir mesafe değil... Ben asıl adaylaştınca yani aday adayı oluncaya kadar zorlu süreci geçirdim; harcamayı da o zamana kadar yaptım, çalışmayı da o zamana kadar yaptım, 25 yıllık bir emekle, 25 yıllık bir emek ve harcama ile...” (KB11, CHP).

“Dezavantajını düşünmedim hatta avantajlı bile oldu kadın aday olmamız sebebiyle. Mesela bir, biz her eve girebiliyorduk ama erkekler her eve giremiyor. Saat 9'da kapıyı çalıp içeri girebiliyordum ama bir erkek bunu yapamaz. Mesela erkekler, kadınların kocaları evde yokken ziyaret edemez ben bunu yapabiliyordum. Kocasını işyerinde ya da kahvehanede ya da çarşıda görüp kadını da evde ayrı görebiliyorduk bu imkanımız var...” (KB5, AK Parti).

Başkanlardan birinin, kadın aday olmanın avantajı olarak belirtilen, “...biz her eve girebiliyorduk ama erkekler her eve giremiyor” cümlesine, toplumsal cinsiyet rolleri açısından açıklanabilir. Başkan, kadın aday olarak toplumsal cinsiyet rolleri gereği her eve girebilmesini avantaj olarak görse ve kabul etse de Akal (1994), farklı bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Kadın naziktir, naiftir evlere daha kolay girebilir, daha iyi iletişim kurar, öncelikle anne ve eş olduğu için saygı duyulur v.b. denilirse en büyük tehlikenin bu olduğunu ve bunun kadını ikincil sınıfa indirgemek olduğunu söylemektedir. Kadın bireydir ve kararlarında özerk olmalıdır. Bir erkek “ben önce babayım” demiyor, neden? Çünkü, ona biçilen/öğretilen birinci görev bu değildir yönetmek/karar vermek için yaratıldığına inandırılmıştır. Siyasi partilerin kadın kollarını; erkeklerin giremediği evlere girebilmeleri, kadın seçmenlerle doğrudan iletişime geçebilmeleri ve erkek adayların eli ayağı olarak alanda kullanmaları (Çakır, 2013: 177) tam da erkek iktidarının/adaylarının, kadınların emeğine el koyması olarak değerlendirilebilir. Siyasi partilerin ve erkek adayların, seçim zamanları kadınları öne sürerek onların emeğinden faydalanarak kampanya çalışmalarını yürütmelerinin doğru olmadığına altını sadece bir başkan çizmiştir. Başkan, kampanya çalışmalarında erkeklerin bu tuzağına düşmediğini ve kadın-erkek birlikte mahalle, köy ve ev gezmeleri/ziyaretleri yaptıklarını anlatmaktadır.

“Mesela biz köylerde ev ev ziyaret ettiğimizde mesela erkek arkadaşlar şey der, "sen git kapıyı çal, sen git konuş, biz seni burada ta uzakta bekliyoruz. İşte biz gelirsek kadın rahat konuşamaz, kadın kapıyı açamaz,". Evet doğru. Birinci sefer dedim ki, "böyle olsun, ilk gezimiz böyle olsun". Ama ikinci sefer sizde geleceksiniz, "siz de kadına alacaksınız kadın da size alacak". Yani çünkü izole ediyorsunuz. Kadını kadına muhatap ederek iki kadını da izole ediyorsunuz. Köydeki kadın, 5 erkek işte 2-3 kadın ya da bilmem tam tersi de olabilir kadınlı erkekli bir grup kapısını çaldığı zaman kadın daha da onure oluyor. “Siz o kadını onure edeceksiniz” diyorum. Maalesef böyle bir toplumdayız. Kadın kendini muhatap görecek. Sadece ben onun muhatabı değilim. Herkes onun muhatabı. 2. 3. ziyaretlerimizde biz böyle yaptık. Ben hurra bir orduyu peşimden sürükledim hepiniz geleceksiniz diye. Bazen benim yakın

arkadaşların benle dalga geçiyorlar, “**Kadın, önden yürüyor arkasından bir sürü erkek yürüyor**” diye!” (KB3, HDP).

Bir ulus-devlet projesi olarak toplumsal cinsiyet rolleri tarihsel ve toplumsal bir kurgudur, üstelik cinsiyet ayrımcılığı içeren bir kurgudur. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kaldırılabilmesi için öncelikle bu kurgunun sorgulanması kaçınılmazdır. Acar-Savran (2013: 330), toplumsal cinsiyet yüklü kamusal/özel alan ayrımının ve buna bağlı olarak toplumsal cinsiyetin ortadan kalkması için kadın kurtuluş mücadelesinin ayrıcalıklı bir hedefi olması gerektiğini belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet yüklü bir kamusal/özel alan ayrımının sabit ve kalıcı kategoriler olmadığını; aksine böyle alınmalarının/düşünölmelerinin uzun vadeli hedefleri çeceleği için sakıncalı olduğunu söylemektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet temelinde temsilleri geçici ve dönüştürücü bir süreç olarak tasarlanmalıdır. Toplumsal cinsiyet temelinde temsil ancak böyle tasarlandığı ölçüde kadınların siyasi temsilleriyle kurtuluşları/özgürleşmeleri arasındaki mesafe daralabilir (Acar-Savran, 2013: 333). Kadın başkanların da toplumsal cinsiyet temelli temsilleri, ortaya koydukları farklar ve mücadeleleri ancak kadın temsili ya da daha fazla kadının temsili konusunda değişim ve dönüşüm yaratabildiği ölçüde etkili olduğu söylenebilir.

3.2.4. Seçim Kampanyalarının Maliyeti: Yerel Siyasi Temsilde Paranın Rolü

Kadınların siyasete ve seçim süreçlerine katılmasının önünde en önemli engellerden biri “*seçim kampanyalarının finansmanı*” (UNDP, 2012: 28) konusudur. Dünya genelinde kadınların ekonomik düzeyi erkeklere göre daha düşüktür. Toplumsal cinsiyet rollerine göre sosyalleşen erkek, ekmek kazanan ve eve ekmek getirendir. Bu yüzden erkek para kazanmaya ve kendi kullanımı için para biriktirmeye alışkındır. Kadın ise daha çok ev ve aile ile ilişkilendirildiği için para kazanmaya ya da kendi kullanımı için para biriktirmeye alışkın değildir. Kadınlar para kazandıklarında ya da biriktirdiklerinde genelde o parayı acil aile ihtiyaçları için kullanmaya zorunlu olmaktadır. Kadınların kendi paralarının olmaması ve ailelerin ekonomik kaynaklarını kullanmakta zorlanmaları kadınları, ulusal/yerel seçim süreçlerine katılmaktan uzak tutmaktadır. Inter-Parliamentary Union (IPU)’nun yaptığı bir araştırmaya göre, kadınları siyasete girmekten uzak tutan en önemli faktörün seçim kampanyalarının maliyeti olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınlar ulusal/yerel seçim süreçlerine dahil olduklarında; bir taraftan seçim kampanyalarının finansman ihtiyacını karşılamak için uğraşmakta diğer taraftan da kampanya sürecinde etkin ve

görünür olmaya çalışmaktadır. Siyasi partiler bu süreçte kadın adaylara ya çok az finansman desteği sağlamakta ya da hiç finansman desteği vermemektedirler (UNDP, 2012: 28-29). Araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanı da benzer ifadelerle seçim kampanyası çalışmalarının oldukça maliyetli olduğunu ve bu maliyetlerin finansmanında oldukça zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Kadın başkanların deneyimleri doğrultusunda seçim süreci maliyet kalemlerinin neler oldukları, nasıl finanse ettikleri (*sponsor, bağış, yardım vb.*) ve partilerinin finansman desteği sağlayıp sağlamadığı gibi tüm sorular bu başlık altında ele alınıp değerlendirilmektedir.

Araştırma verilerine göre, başkanların *seçim kampanyası temel maliyet kalemleri* iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; *partisel maliyet kalemleri* (*seçim bürosu, matbaa (afiş-broşür-bayrak), reklam vb.*) ve *seçmene ait maliyet kalemleri* (*hasta/yoksul ziyaretleri, düğün/bebek görme hediyeleri vb.*) dir. Maddi desteğin nerelerden geldiği, varsa paranın kaynakları da ayrıca önemlidir.

3.2.4.1. Seçim Kampanyası Maliyet Kalemleri

Ulusal/yerel seçim süreçlerinde finansman/para, kadın adayları iki aşamada doğrudan etkilemektedir. Adaylar, aday adaylığından partinin adayı olarak belirlenmeye kadar geçen zamanda ve aday olarak belirlendikten sonra seçimlere kadar geçen süreçte yapılacak harcamalar için finansman desteğine ihtiyaç duymaktadır. Finansman hem kadınları hem de erkekleri zorluyor ancak kadınları, kadın olmalarından kaynaklı daha çok zorladığı söylenebilir. Kadın adaylar; toplumsal engeller, ilişki ağlarının yetersizliği, aile sorumlulukları, ekonomik kaynaklarının azlığı/yokluğu (Matland ve Ballington, 2004: 8-10), parti içi mali kaynakların eşit dağıtılmaması vb. nedenlerden dolayı finansman bulmada erkeklere göre çok daha fazla zorluk çekmektedir. Kadınlar ayrıca, kendilerinin yokluğunda özel alanda/aile içinde ki sorumluluklarının aksamaması için örneğin, çocuk ve yaşlı bakımı, temizlik, yemek vb. giderler için de bir finansman kaynağına ihtiyaç duymaktadır (UNDP, 2007: 11; WEDO, 2007: 4-5). Böylece kadın adayların katlanması gereken giderler ve sorumluluklar daha da artmaktadır.

Kadın ve erkek adayların seçime katılabilmeleri ve seçim çalışmalarını yürütebilmeleri için parasal kaynağa ihtiyaçları vardır. *Doğrudan kaynak*, nakit paradır. Para, siyasi partilerden, devlet yardımlarından, bağışçılardan ya da adayın kendi kişisel kaynağından

sağlanabilmektedir. *Dolaylı kaynaklar* ise, doğrudan nakit para olmayan ama siyasal faaliyetlerde ve kampanya çalışmalarında fayda sağlayan gönüllü çalışmalardır. Dolaylı kaynaklar, kampanya faaliyetlerini yürütmek için gerekli olan iletişim ekipmanları veya fiziksel alanlar (alt yapı-ofis) ve iletişim ağıları kurma gibi materyal kaynaklar da olabilmektedir. Doğrudan ve dolaylı kaynaklar kadın ve erkek adayların seçim kampanyalarında farklı rol oynamaktadır. Kadınların doğrudan finansman kaynaklarına sınırlı erişimleri, kampanya finansmanlarını daha çok dolaylı kaynaklara bağlı yürütmelerine neden oluyor. Verilere göre başkanların, “*seçim kampanya giderlerini daha çok doğrudan değil dolaylı kaynaklara bağlı finanse ettikleri*” ortaya çıkmıştır. Buna göre başkanların kampanya sürecinde iki temel maliyet kaleminin ortaya çıktığını araştırma verileri göstermektedir. Bunlar; “*partisel maliyet kalemleri ve seçmenlere yapılan maliyet kalemleri*” dir.

3.2.4.1.1. Partisel Maliyet Kalemleri

Araştırmaya katılan 11 kadın başkanla yapılan derinlemesine görüşmelerde başkanlara, “*seçim kampanya giderlerinin hangi kalemlerden oluştuğu*” sorulmuştur. Başkanların verdikleri cevaplardan elde edilen veriler, kampanya sürecinde ortaya çıkan maliyet kalemlerinin; “*kira giderleri (seçim büroları ve araç), matbaa-basım giderleri (bayrak, afiş, broşür vb.), seyahat-ulaşım giderleri (benzin-mazot ve gaz), ikramlar (yemek, içecek, pasta vb.), toplantı/miting organizasyon giderleri*” olduğunu göstermektedir. Bu maliyet kalemlerini, adayın ve siyasi partinin görünürlüğüne ve tanınırlığına katkı sağladığı için “*partisel maliyet kalemleri*” olarak adlandırabiliriz. Örneğin, seçim bürosu, araç kiralama, basım malzemeleri (parti bayrakları, logoları, seçim sloganları, parti liderinin/adayların resimleri vb.) giderleri partiye bağlı görünürlük ve tanınırlık için kullanılmaktadır. Başkanların söylediklerine bakarak maliyet kaynaklarını/kalemlerini örneklendirebiliriz.

Kira giderleri (Seçim büroları ve araç)

“Yerimi, seçim büromu kendim tuttum, kirasını ben verdim. Hem de çok yüksek meblağlar istiyorlar. Mesela **ben seçim büromu 5.500 TL’ye kiraladım** orayı o zaman. Böyle meblağlardı. ”İçindeki bütün giderleri mesela, işte malzemesi, işte odunudur, kömürüdür, elektriğidir, çayıdır, kahvesidir..... Mesela bazen orda yemek yapılacak malzemedir, hepsini ben karşıladım. Bu da baya bir meblağ tutuyor yani işte...” (KB1, AK Parti).

“Seçim bürolarına tabii ki fahiş kiralar isteniyor. Rant tabii ki. 2 ay için tutuyorsunuz burayı, çok etik değil. Burada da bize de aynı şeyi yaptılar. Dediler ki, işte **2 aylığı 5**

milyar olacak yere 15 milyar istediler. Ama bizim şöyle de bir gene avantajımız vardı. Partinin bütçesini bildiği için insanlar bazen çok alt seviyeye de çekebiliyorlardı. Birçok yerde biz onunla karşılaştık. Burada biri bize iki kat fiyat verirken diğeri standartların bir tık altı yani “kendimde mağdur olmayım” dedi... Bizde zaten ona da söyledik seni de biliyoruz sende mağdur olma ama bize de normal bir şey söyle.... O avantajımızda çok var çünkü biliyorsunuz hani partinin bütçesi yoktu. HDP barajı geçmeden önce yoktu!” (KB3, HDP).

“**Araç kiralama giderlerini masraf olarak söyleyebiliriz.**” (KB8, AK Parti).

Matbaa/basım giderleri (bayrak, afiş, broşür vb.)

“Birincisi basım malzeme giderlerine çok ciddi masraf yapılıyor... Yazık günah gerçekten yani. O kadar bütçenin görünürlük için ayrılması insanın içini çok acıtıyor. Yok olup gidiyor. Hele o **bayraklar** benim içimi sızlatıyor. **Ne gerek var onca paraya sonra yerlerde sürünüyor o broşürler o şeyler afişler.** Yani ciddi boyutta... Avrupa'da böyle değilmiş mesela ben çok bilmiyordum ama bir ay süren bir seçim dönemi var herhalde. Görünürlük, seçim, şu, bu çok yapılmazmış yani. Bence ekonomi o konuda boşa harcanıyor ve çok zorlanıyor...” (KB3, HDP).

“Matbaa giderleri mesela, **görseller işte afişler, posterler, broşürler** önemli maliyet kalemleridir.” (KB5, AK Parti).

Seyahat-ulaşım giderleri (benzin-mazot ve gaz),

“Şimdi **yakıt gideriniz çok fazla oluyor.** Çünkü köyler, mahalle olduktan sonra nüfus az da olsa seçmen az da olsa en az bir 2-3 sefer gidiyorsunuz köylere... Gençlik kolları bir taraftan çalışıyor, kadın kolaları bir taraftan çalışıyor, partiye o dönemde bizim genel merkezden ya da ilden büyük destek gelmiyor. Belediye başkanlığında şeyler adaylar kendileri harcıyorlar, %90'nı böyle, yani harcamanın %90'nı belki daha fazlasını siz yapıyorsunuz. **Yakıt gideri ve maliyeti** fazla oluyor...” (KB4, AK Parti).

“Dediğim gibi, işte sizinle gelenlere mesela biz ile mitinge gittiğimizde sizinle **gelenlerin araç masrafını (benzin, mazot, gaz) siz veriyorsunuz...** İle ya da köylere gidiliyorsa ve konvoy yapılıyorsa o araçların giderlerini siz karşılıyorsunuz.” (KB1, AK Parti).

İkramlar (yemek, içecek, pasta vb.),

“Seçim bürosu tutuyorsunuz, oraya ortalama günde 100 kişi geliyor, **çay- kahve-su ikramı ve daha başka bir sürü şey ikram ediyorsunuz....**” (KB7, CHP).

“Seçim bürosunda işte diyelim ki bazen işte **halka ikram yapılıyordu, yemek oluyordu gelen misafirlere işte buradaki kişilere yemek veriyorsun** bazen işte insanlara... O tür şeylerin maliyetini sen karşılıyorsun, başka kimse vermiyor onları. Cebinden karşılıyorsun, evet!” (KB1, AK Parti).

Toplantı/miting organizasyon giderleri

“Bir de **toplantılarınız falan olduğu zaman tabii ki ikramlarınız oluyor mecburen insanlara...** Bir çay veriyorsunuz, su veriyorsunuz... Büyük bir toplantıysa uzun süreli ise **bir kuru pastanız ya da yemek ikramınız** oluyor... Bir marketten toplu alışverişler yaptık bu toplantılar sırasında onun borcunun bir kısmı hala duruyor. Ben diğer seçime kadar ancak bitirebileceğim her halde öyle görünüyor...” (KB4, AK Parti).

“Yemek, sürekli yemek ikramında bulunuyorsunuz, **yemekli toplantılar düzenleniyor**, yemekler düzenleniyor...” (KB5, AK Parti).

Kadın adayların finansman ihtiyacını karşılayabilmesi için her şeyden önce kendi gelirinin ve ekonomik bağımsızlığının olması önemlidir. Kadın adaylar partisel maliyet kalemlerinin finansman ihtiyacını ancak karşılayabilmektedir. Araştırmaya katılan *11 kadın başkandan 10'unun ekonomik bağımsızlığının olduğu ve bazı başkanların buna ek olarak maddi birikimlerinin de bulunduğu* ortaya çıkmıştır. Sadece *bir başkanın ekonomik bağımsızlığı olmadığı ama onun da ailesinden maddi destek gördüğü* anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan, kadınların siyasete ve seçim süreçlerine dahil olurken ekonomik açıdan bağımsız olmasının ne kadar önemli ve gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

TÜİK'in 2016 verilerine göre, kadınların istihdam oranı erkeklerin yarısından da azdır. 2016 yılında, Türkiye’de 15 yaş ve daha yukarı yaştaki istihdam edilen erkek oranı %65,1 iken kadınlarda bu oran sadece %28’dir (TÜİK, 2017). 2017 yılında işgücüne katılım oranı erkeklerde %72.1, kadınlarda ise %33.8’dir. Diğer ülkelerde kadınların işgücüne katılım oranlarının (İzlanda, %86.2; Almanya, %73,6; İspanya, %70.2; Norveç, %%75.9; (OECD, 2016) oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların işgücüne katılımının önünde “*ev işleri, çocuk ve yaşlı bakımı sorumlulukları*” engel oluşturmaktadır. TÜİK'in 2018 verilerine göre eğitim oranının yükselmeye başlaması ile daha çok kadının ev dışında çalışmaya başlaması yani işgücüne daha fazla katıldıkları görülmektedir: Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %15.2; lise mezunu kadınlarda % 41.4; yükseköğretim mezunu kadınlarda %71.3’tür. Ancak bu artış evdeki işbölümünde bir değişiklik getirmemiştir. Daha önce yurttaşlığın en önemli koşullarından biri olan askerlik yerini ücretli işe bırakmıştır. Kadınların iş piyasalarında yer alması onların yurttaşlığı açısından önemlidir. Ücretli işte çalışmak hem kazanılan para hem de sosyal haklar nedeniyle finansal bağımsızlık sağlamaktadır. Ücretli iş, kadının kendine güvenini ve saygısını artırırken kamusal alana çıkmasını sağladığı için siyasal alanda siyasi faaliyetler içerisine girmesini de kolaylaştırmaktadır (Çakır, 2013: 39). Başkanların, hepsinin yüksek eğitilmiş, meslek sahibi oldukları ve ücretli bir işte ya da kendi işyerlerinde çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Başkanların, siyasal alana çıkmalarında ve siyasi faaliyetlerde bulunabilmelerinde kendi gelirlerinin olmasının çok önemli ve etkili olduğu söylenebilir. Başkanlar ifadelerinde kendi gelirleri olmasa seçim süreçlerine dahil olmaya cesaret edemeyeceklerini söylemişlerdir.

Diğer taraftan aile içinde kadınların geliri erkekten fazla olsa bile evin geçindiricisi olarak erkekler görüldüğü için kadınların kazancı değersizleştirilir ve aile bütçesine bir katkı olarak görülür. Kadınların bu şekilde “*ikincil geçindiriciler*” (Çakır, 2013: 39) olarak değerlendirilmesi kadınların kendilerini bağımsız bireyler olarak görmelerini engeller. Kadınların eğitimi/çalışma yaşamına girmeleri, sürdürmeleri, yükselmeleri, mülk edinmeleri, maaşını/gelirini kendileri için harcamaları hep sorunlu olmuştur. Kadın evde çalışırken de değer üretiyor ama bunun bir karşılığı olmadığı gibi kamusal alana çıkarak hem işgücü piyasalarına hem de siyasal alana katılmalarının önünde engel oluşturmaya devam ediyor.

3.2.4.1.2. Seçmene Yapılan Maliyet Kalemleri

Seçim kampanyası sürecinde temel partisel maliyet kalemlerinin yanında seçmenle ilişkiler çerçevesinde yapılan başka giderler de bulunmaktadır. Kadın başkanların ifadelerine göre giderlerin başında seçmenlere yönelik yapılan “*hediyeler, seyahat ve harçlık*” gelmektedir. Adayların seçmenlere yönelik onların beğenisini, güvenini ve desteğini kazanmak için yaptıkları harcamaları, “*seçmene yapılan maliyet kalemleri*” olarak adlandırabiliriz. Seçmenlere yapılan maliyet kalemlerinden özellikle “*hediyelerin*” maliyet yükü (UNDP, 2017: 19) kadın adayları zorlayan giderlerin başında gelmektedir. Adayların seçim bölgesi nüfusu düşünüldüğünde ziyaretlerin, uğurlamaların ve organizasyonların sayısı göz önünde bulundurulduğunda hediyelerin ne kadar ciddi bir maliyet oluşturduğu tahmin edilebilmektedir. Örneğin başkanlardan biri, hasta ziyaretlerine, asker uğurlamaya ve organizasyonlara (*düğün, nişan, nikah, bebek görme vb.*) gittiğinde mutlaka küçükte olsa bir hediye götürdüğünü ve bunların bir maliyet getirdiğini belirtmektedir.

“Ondan sonra **hasta ziyaretlerinde** eliniz boş gitmezsiniz... **Asker uğurlamaya** giderken eliniz boş gitmezsiniz... **Düğüne giderken yeni doğan bebek görmeye giderken hediyenizi** götürürsünüz. Mutlaka bir küçük bir şey hazırlarsınız...” (KB7, CHP).

Seçmene yönelik yapılan maliyet kalemlerinden bir diğeri de “*seyahat ve harçlık giderleri*”dir. Seyahat gideri, ilçe dışında okuyan öğrencilerin ilçede oylarını kullanabilmeleri için adaylar tarafından yol ücretlerinin (*uçak, otobüs, tren biletleri*) karşılanmasıdır. İlçelerin, dışarıda okuyan öğrenci sayısı düşünüldüğünde bu giderin karşılanmasının da çok kolay olmadığı söylenebilir. Örneğin bazı başkanlar, seyahat giderlerini karşılamakta zorlandığını ifade etmektedir. Harçlık giderleri, seçmenlerin

adaylara gelerek harçlık talebinde bulunmalarındır. Başkanlar, söylemlerinde bunu doğrulayarak seçmenlerin küçük miktarlarda harçlık talebinde bulundukları ya da para beklentisi içine girdiklerini anlatmaktadırlar.

“Tabii ki çok maliyetli. Çok maliyetli yani öyle söyleyeyim hakikaten! Belki para pul yeter mi yetmez mi istediğiniz kadar harcayın... Bütçenizi koyun sonu yok tabii ki yok... **O dönemde ilçe dışında okuyan öğrencileri getiriyorsunuz bu ayrı gider oluyor...** Çok şükür biz meclis üyeleri arkadaşlar ile son zaman oturduk dedik ki, “bir ortaya havuz yapalım” giderleri karşılamak ve bu öğrencileri getirtmek için...” (KB9, AK Parti).

“İnsanlar gelip işte senden para istiyorlar, “başkanım, ben dardayım işte bana biraz **harçlık** ver” diye söyleyenler oldu... (KB1, AK Parti)

“Bir de her seçimde olduğu gibi bu seçimlerde de **para beklentisi olan insanlar** vardır. Hiç tevessül etmedik ama öyle çok talepler geldi tabii ki...” (KB7, CHP)

Söz konusu maliyet kalemlerinin kadın adaylara ciddi bir yük getirdiği anlaşılmaktadır. Kadın adayların maliyet yükünün altından kalkmak yani finansman ihtiyaçlarını karşılamak için ek kaynaklara (*aile desteği, sponsorlar, bağışlar, yardımlar vb.*) ihtiyaç duymaları kaçınılmazdır. Araştırma verileri, *kadın başkanların hem partisel maliyet kalemlerini hem de seçmene yönelik maliyet kalemlerini karşılamak için daha çok dolaylı kaynaklardan destek aldıklarını/gördüklerini* ortaya çıkartmaktadır. Genel olarak kadınların bir gelirlerinin/öz kaynaklarının olmaması bir sorun, kadının hiçbir yerden yardım alamaması başka bir sorundur. Kadınlar kampanya giderlerinin finansmanı için; erkek egemen finansal, mesleki ve ticari ilişki ağlarına dahil olamadıkları ya da çok az dahil oldukları için bağış, yardım ve sponsor bulmakta erkeklere göre daha fazla zorlandıklarını söyleyebiliriz.

3.2.4.2. Maddi Destek Alınan/Sağlanan Yerler

Seçim kampanyası çalışmalarında kadınların en çok ihtiyaç duyduğu üç şey; para, zaman ve esnekliktir diyebiliriz. Seçim kampanyası süreci devamlı sahada olmayı ve iletişim halinde olmayı gerektirir. Kadın adaylar; ev ve annelik koşullarına rağmen zaman ve esneklik ihtiyaçlarını gidermek için imkan yaratabilmekte ancak kampanya giderleri için gerekli parayı sağlamakta sorun yaşamaktadırlar. Kadınların, iş ve profesyonel ağlara dahil olmamaları ya da çok az dahil olmaları finansman kaynaklarına ulaşmalarının önlerinde en büyük engeli oluşturmaktadır. Engeli aşmak isteyen kadınlar, ailesinden, aile dostlarından ve arkadaşlarından vb. maddi destek sağlamaya çalışmaktadırlar. Derinlemesine

görüşmelerden elde edilen verilere göre başkanlar kampanya giderlerini; öncelikle “*kendi kazançlarından*” sonra “*aile ve aile dostlarının desteği, parti desteği, sponsorlar, halktan gelen bağış ve aidatlar, krediler, gönüllü katkılarla*” karşıladıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin bir başkan, kampanya giderlerini tamamen mesleğinden kazandığı 25 yıllık birikimini harcayarak karşıladığını söylemektedir. Sponsor kullanmadığını partisi dahil hiç kimseden de maddi yardım almadığını dile getirmektedir.

“Ben tabii ki **seçim maliyetlerini** şöyle göze aldım. Kendi seçimimde ne partiye ne meclis üyelerine ne de başka hiç kimseye bir şey harcatmadım. Kendi mesleğimden kazanmış olduğum 25 yıllık emeğimi, kendi kazandığımı harcadım. Hiç **sponsor** kullanmadım, hiç **ekonomik katkı** almadım **partim de dahil olmak üzere...** Ondan sonra hiç kimseden herhangi bir şekilde ne parti ne meclis üyesi ne başkası... **Tamamen harcamaları kendi öz kaynaklarımla yaptım.**” (KB11, CHP).

Başkanların seçim giderlerini karşılama yollarına örnekler verebiliriz;

“Genelde **ailemin** katkısı oldu. Evet tabii ki. Bizzat şahsıma değil ama seçim masraflarına destek olan tabii ki değerli **aile dostlarımız** oldu.” (KB2, HDP).

“Bu konuda **A. beyin çok desteği** oldu. Yani o bana özel kendisi de destek verdi, yardımcı oldu. Ben aniden aday olmuştum, kaybetmem ya da kazanmam herkesi sıkıntıya koyabilirdi. Partiyi yani herkesi derken onun için sağ olsun A. beyin bu konuda bana çok fazla desteği oldu. **A. bey’inde çok fazla desteği var**, o aday adayı idi ya **kendi adına harcarım diye düşündüğü her şeyi benim adıma harcamış oldu**. Ona destek verecek kişileri de sağ olsun bana destek olmalarını sağladı. Allah razı olsun ondan.” (KB4, AK Parti).

“Siyasi partide aday adayı ücretleri paraları kalıyor ve **parti genel merkezinden destek** geliyor. Abartılı bir şey yok!” (KB8, AK Parti).

“**Sponsorlar** oldu ama çok fazla değil yani giderlerin büyük oranını ben karşıladım.” (KB4, AK Parti).

“Biz tamamen **halktan gelen bağışlarla aidatlarla** seçim çalışmasını yürütüyorduk. Bununda böyle çarçur etmeye de ne hakkın var ne lüksün var. O para emanet paradır yani çarçur edecek hakkımızda yoktu. Öyle avantajları da çok yaşıyoruz...” (KB3, HDP).

“Yani dediğim gibi, ben hep her şeyi kendim karşıladım. Giderlerim için işte dediğim gibi sonrasında **bankadan kredi çektim o şekilde ödedim!**” (KB1, AK Parti).

“Biz ilk gün 6 arabayla köy programlarına başlamışken en son bitirdiğimiz gün 780 tane araç vardı ve biz bu araçlara mazot da koymadık para yoktu yani öyle söyleyeyim herkes kendi mazotunu kendi koydu yani o sinerjiyle o atmosferle yani oradaki amaç eğlenmekti bir arada olmaktı ve babama söz vermiş olanlar vardı onlar çok ciddi destek oldular. Hani **gönüllü** partiye gönderip de oradaki çay kahve paralarının döndüğünü biliyorum ama onun haricinde olmadı.” (KB9, AK Parti).

Başkanların, adaylık süreci kampanya giderleri (partisel ve seçmen) için “*kendi paraları*” ile birlikte “*aile bütçesinden ve aile dostlarından, partilerinden, sponsorlardan, halktan gelen bağış ve yardımlardan, krediler ve gönüllü katkılar*” kullanmışlar. Kampanya harcamalarının sınırsızlığı, ekonomik gücü yüksek adayların seçim harcamalarını çok büyük bütçelere çıkarması diğer adayları özellikle de kadın adayların rekabetini zorlaştırmaktadır. Genel olarak kadınların kişisel servetlerinin erkeklere göre daha az olması siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğini engelleyen bir faktördür. Örneğin, Forbes’ın yayınladığı en zengin 100 Türk listesinde yer alan kadınların sayısı 21 ve kadınların toplam servet içindeki payı sadece %17.6’dır (Forbes, 2018). Kamu kaynaklarının büyük çoğunluğu erkekler tarafından kontrol edilmektedir. Kadınlar hem parti içi hem de özel finansmanlara ulaşmada problemlerle karşılaşır. Birçok durumda kamu maliyesi sadece var olan taraflar için kullanılabilir. Kamu finansmanının olduğu yerlerde nasıl değerlendirileceğine, dağıtım ve tahsiste kadın adaylara ayrılıp ayrılmadığına bakılması gerekir. Kaynaklar azsa kadınların kampanyalarını özel ve kişisel fonları ile finanse etmeleri gerekebilir. Kadınların şahsi kaynaklarının azlığı, harekete geçirebilecekleri kaynakları erkekler aracılığıyla kullanmak zorunda bırakılmaları da kadınların erkeklere bağımlılığını artırmaktadır (Güneş-Ayata, 1998: 245). Özel finansman kaynaklarına erişimde kadınlar için daha sorunlu olabilir. Kamusal alana sınırlı erişimleri ve buna bağlı toplumsal cinsiyet algıları, kadın adayların niteliklerini veya uygunluklarının sorgulanmasına neden olur ve kadın adayların fon bulmasının önünde engel oluşturur.

Kadınların, erkeklere göre para toplamak için mücadele etmede zorluk yaşamalarının başında iş ve profesyonel ağlara girme olasılıklarının azlığı gelmektedir. İş ve profesyonel ağlar, parti içindeki “*erkekler ağı*” gibi erkek egemendir. Kadınların bu ağlarda olamayışı erkek adaylara göre fon kaynaklarına ulaşamayacakları anlamına gelir. Erkekler/erkek adaylar, siyasete girişlerini kolaylaştıran çeşitli kuruluşlarda (*siyaset, spor, sanat örgütleri, çiftçi dernekleri vb.*) yer alırlar. Kuruluşlarda/ağlarda kadınların yokluğu, kampanya süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli fonların ve desteklerin bulunmasını zorlaştırır. Ayrıca uzun kampanya dönemleri, aile sorumlulukları ve bunlara ilişkin maliyetler (*çocuk/yaşlı bakımı, ev temizliği vb.*) (IDEA, 2014: 307) de kadınların hem daha fazla finansal kaynağa ihtiyaç duymalarına neden olur hem de diğer adaylarla mücadele etmelerini zorlaştırır.

Bunun için bazı ülkelerde örneğin Amerika, Kanada, İngiltere, Avustralya gibi ülkelerde kadın adayların kampanya maliyet giderlerine yardımcı olmak için “*bağış toplama ağları*” oluşturulmuştur. Bağış toplama ağları ve organizasyonları kadın adayların hem adaylık öncesi maliyet giderlerini hem de aday olduktan sonra maliyet giderlerini karşılama da yardımcı olmaktadır. Kadınların adaylık öncesi maliyet giderlerinin karşılanması çok daha önemlidir. Kadınlar parti adaylığını kazandıktan sonra partiden de maddi destek görebilmektedir. Örnek olarak, Amerika’da “EMİLY List³¹”, Kanada’da “Liberal Parti” kadın adayların kampanya giderleri için yardımlar toplamaktadır. Mali yardım programı kapsamında, kadın adaylara kampanya sürecinde çocuk bakım giderleri için mali yardımlar da yapılmaktadır (UNDP, 2012-29-30). Ülkemizde ise, kadınların aday adaylığı ya da aday olduktan sonra kampanya giderleri için maddi destek sağlayan herhangi bir organizasyon/bağış toplama kuruluşları/ağları bulunmamaktadır. Ancak kadınların ulusal ve yerel seçimlerde aday olmalarını teşvik etmek, bilgilendirmek ve destek olmak için Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA.DER) vardır. KA.DER, kadın adaylara finansal bir katkı sağlamamakta ama onlara eğitimler vererek bilinçlenmelerine ve güçlenmelerine katkı sunmaktadır. Özellikle “*Siyaset Okulu*” kapsamında yürüttüğü eğitim faaliyetleri ile kadınlara siyasi bir bilinç kazandırarak onların siyasete ilgisini çekmeye ve geliştirmeye çalışmaktadır. Kadınların siyasete katılımını engelleyen ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların, yasaların/uygulamaların değişmesi ve eşit uygulamaların gelişmesi için çalışmaktadır (Çaha ve Çaha, 2012: 65). Ülkemizde de kadın adayları kampanya sürecinde maddi destek sağlayacak benzer organizasyonların ya da EMİLY List gibi bağış toplama kuruluşlarına/ağlarına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

3.3. Kadın Temsilci/Yönetici Deneyimi

Kadın belediye başkanlarının, kendilerini bir kadın temsilci olarak nasıl tanımladıkları, ortaya koydukları farkları, kadın sorunlarına nasıl yaklaştıkları ve kadın temsilci olarak yaşadıkları olumlu/olumsuz faktörler bu başlık altında ele alınmaktadır. Öncelikle başkanların, bir kadın temsilci olarak kendilerini nasıl tanımladıkları özellikle kadın sorunları ve çıkarları bağlamında anlaşılmaya çalışılmıştır. Başkanların siyasi

³¹ EMILY’s (Early Money is Like Yeast) List, 1985’te zengin bir feminist tarafından kurulan siyasi eylem komitesidir. Amerika’daki kadın adaylar için katkılar talep eder ve dağıtır. Adaylar, demokrat parti üyesi olmalı ve kadınların kürtaj haklarını desteklemelidirler. Aday seçildikten sonra yani adaylık sürecinde erken para alır ve ardından kampanyasında düzenli bir finansman akışı sağlanır. 2016 yılında 5.000.000 üyeye ulaşmış ve 100.000 insan 2013 seçimlerine finansal katkı yapmıştır.

kimliklerinin, kadın kimliklerini ne derecede etkilediği ya da etkilemediği ortaya konulmaktadır. Kadın temsilcilerin kadın sorunlarına ve çıkarlarına karşı daha duyarlı olması ve bunun politika ve proje önceliklerine ve davranışlarına yansımaları beklenmektedir. İkinci başlıkta başkanların, bir kadın temsilci olarak belediyenin faaliyetlerinde, planlarında ve projelerinde ortaya koydukları farklar tartışılmaktadır. Tartışmada özellikle erkek belediye başkanlarının yapamadıkları/düşünemedikleri ama kadın başkanların yaptıkları/düşündükleri farklı hizmetler, programlar ve projeler ele alınarak kadın temsilci farkı ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Kadın temsilcilerin nitelikli temsil bağlamında kadın sorun ve çıkarlarını daha iyi temsil etmesi beklentisi doğrultusunda kadın sorunlarına yaklaşımları ve çözümleri değerlendirilmektedir. Kadın temsilcilerin; bölgelerinde yaşayan kadınların sorunlarını, çıkarlarını ve isteklerini ne derecede ele aldıkları, neler yaptıkları ve nasıl çözüm ürettikleri tartışmakta ve değerlendirilmektedir. Böylece kadın belediye başkanlarının, kadın sorun, çıkar ve isteklerine nasıl yaklaştıkları ve neler yapabildikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Son başlık altında ise, kadın temsilci olmanın olumlu/olumsuz tarafları ele alınmaktadır. Kadın temsilci olmanın zorlukları ve avantajları tüm aşamaları ile tartışılmaktadır. Başlıklar çerçevesinde; kadın başkanların bir kadın temsilci olarak kendilerinde, kadınların sorun, çıkar ve taleplerinin temsiline ve belediye yönetiminde ortaya koydukları farklar ve farkındalıklar anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmaktadır.

3.3.1. “Kadın Temsilci” Kimlikleri: Farklı Sorumluluklar

Araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan betimleyici temsil kuramı, adalet argümanı gereği daha fazla kadının temsil edilmesine odaklanır ve nüfusun yarısını oluşturan kadınların seçilmiş organlarda yetersiz temsil edilmesini eşit ve adil bir toplumun gelişmesini engellediğine vurgu yapar. Nitelikli temsil kuramı, “*temsil ve kadın yararı*” argümanını kullanarak kadınları ancak kadınların temsil edeceğini, menfaatlerini gözeteceğini ve sorunlarını çözeceğini savunur. Feminist araştırmacılar, siyasi temsilcilerin fonksiyonlarına ve siyasi temsilcilerin kimler olduğunu sorgulayarak, “*kadınları temsil etmek için neden kadın temsilcilere ihtiyaç duyulduğu*” sorusuna bir dizi farklı açıklamalar getirmişlerdir. Kadının siyasette yokluğu halinde demokrasinin zayıflayacağı ve kadınların sahip olduğu farklı tecrübelerin, değerler ve uzmanlıkların demokratik usullere yansımayaacağı savunulmuştur. Diğer taraftan Phillips (2012: 93), kadınların erkeklerle eşit oranda seçilmiş siyasi organlarda temsil edilmesinin önemli olduğunu ancak bunun için

verilen mücadelenin kadınların, kadınları temsil etmesine ya da özellikle kadın bakış açısını ifade etmesine bağlandığı zaman zayıflayacağını belirtmektedir. Genel kadınlık kategorisine dahil edilen ama aynı ezilmeyi yaşamayan/paylaşmayan birçok kadının cinsiyetleri dışında ırkları, sınıfları, milliyetler, yaşları vb. de farklıdır. Cinsel eşitsizlik evrensel bir görüngü olabilir ama kadınların evrensel olarak aynı oldukları anlamına gelmez (Phillips, 2012: 93). Kadınların, kadınları temsil etmesi konusunda yapılan tartışmalardan hareketle araştırmaya katılan kadın temsilcilerin nitelikli temsil kuramı bağlamında *“kadın çıkar, sorun ve talepleri”* temsil etmede; *kadın temsilcilerin erkeklerden farklı davranıp davranmadıkları; farklı bir politik davranış tarzı benimseyip benimsemedikleri; farklı bir öncelikler dizisi tanımlayıp tanımlamadıkları; kadın temsilci kimliklerinin farkında olup olmadıkları* bu başlık altında ele alınmıştır. Kadın başkanların, kadın temsilci olarak kadınların çıkar, sorun ve taleplerini savunma, çözüm üretme ve politika geliştirmede erkek temsilcilerden farklı ve duyarlı olacağı beklenmektedir.

Araştırmaya katılan kadın belediye başkanlarına, *“bir kadın temsilci olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?”* diye sorulmuştur. Kadın başkanların verdikleri cevaplardan elde edilen veriler başkanların, bir kadın temsilci olarak kendilerini farklı şekillerde tanımladıklarını göstermektedir. Örneğin, *“mücadeleci”, “şehremini”, “önder”, “şantiye şefi”, “yol açan dozer”, “her şeyim”, halkın sesi”, “iyi örnek olmak”, “başarısız olmama”, “daha çok çalışmak”, “erkekten daha fazla mesai/çaba”, “dezavantajlı grubu temsil”, “daha çok kadının temsil edilmesi”, “kadın başkandan beklenti yüksek”, “cinsiyete bağlı sorumluluk”, “anneyim, ablayım, kardeşim”, “öğretmenim”* gibi. Cevaplardan anlaşılıyor ki bazı başkanlar, kendilerini önce anne/abla/kız kardeş vb. şeklinde tanımlamakta sonrasında yönetici kimliklerine vurgu yapmaktadırlar. Başkanların, anne/abla olduğum için daha iyi yönetirim gibi öncelikle toplumsal cinsiyet rollerine atıflar yapması ne anlama gelir ya da nasıl açıklanabilir? Siyasal alanda söz sahibi iktidarlı kadınlar, her ne kadar siyasi yönetim katında özne olsalar da *“kadınlık durumu”* denilen kabuktan tamamen çıktığını söylemek mümkün değildir. Kadınlık durumunu belirleyen olgu, kadının belli bir rolü yerine getirmesi için içine sokulduğu alandır. Bu alan toplumun kadına yakıştırdığı ve içinde kalmaya zorlandığı alandır; çoğu zaman kadın bunu onaylar ve alanın içinde kalabilmek için kendi almadığı kararları kendi almış gibi meşrulaştırmaya kabullenmeye başlar ve kadın kendi eliyle kendisine dayatılan alana hapseder. Dolayısıyla buna kamusal alan karşısında özel alan, siyasi iktidar alanı, ya da merkez karşısında çevre, kültür karşısında tabiat, düzen karşısında kargaşa, uygarlık karşısında vahşi hal gibi birçok isim

verilebilir. Kadınlık durumu yaratılmış bir durumsa kadınların, kadın olarak buradan çıkması mümkün değildir ya da onu kadın yapan bu alandan çıktığında kadın olmaktan da çıkacaktır (Akal, 1994: 21). Veriler başkanların da, kadınlık kabuğundan ve onları bu alana hapseden durumdan çıkamadıklarını, siyasi temsilciler/özneler olmalarına rağmen kadınlık durumundan kaynaklı öncelikle annelik/ablalık rollerine atıflar yaptıklarını göstermektedir. Diğer taraftan başkanların, kadın temsilci kimliklerinden kaynaklı farklı sorumluluklarının olduğu da ortaya çıkmıştır. Bunlar üç başlık altında toplanabilmektedir; *“cinsiyete bağlı sorumluluk, başarısız olmama sorumluluğu ve kadın temsili artırma sorumluluğu”* dur.

3.3.1.1. Cinsiyete Bağlı Sorumluluk

Kadın belediye başkanlarının, kendilerini kadın temsilci olarak tanımlamalarında, değerlendirmelerinde ve sorgulamalarında kadın kimliklerinin ne kadar farkında oldukları sorgulanmıştır. Araştırma, 11 kadın başkanın hepsinin kadın temsilci kimliklerinin farkında olduklarını ve erkek temsilciden farklı sorumlulukları olduklarının bilincinde olduğunu ortaya koymaktadır. Kadın temsilciler, cinsiyet körü (Sumbas, 2012: 125) bir yaklaşımla kadın/erkek temsilci olmanın bir fark yaratmayacağı gibi daha genel/üst bir tanımlama yapmamaktadırlar. Başkanlar, kadın temsilci olmanın farkında ve bilincinde olarak; erkek temsilciden farklı sorumluluklarının, farklı beklentilerinin ve farklı çözümlerinin olduğunu sorumluluğunu taşımaktadırlar. Dolayısıyla kadın temsilcilerin kadınların sorun, çıkar ve taleplerini temsil etmede ve çözüme yönelik politika ve proje geliştirmede kadın bakış açılarını yansıtmaya çalıştıkları görülmektedir. Bir kadın temsilcinin kadınların çıkarlarını daha iyi temsil edebileceğini savunan nitelikli temsil kuramının argümanı doğrulanmaktadır diyebiliriz. Örneğin başkanlardan biri, ifadesinde yerel yönetimlerin kadın işi olduğunu; kadınların, kadınları ve çocukları daha iyi temsil edeceğini ve daha başarılı olacağını özellikle vurgulamaktadır.

“Ben yerel yönetimlerin kadın işi olduğunu düşünüyorum çünkü gerçekten çok çaba harcamak gerekiyor ve kadınlar burada çok daha başarılı olabilirler... Çünkü bu toplumun yarısı kadın ve çocukları çoklukları da kattığın zaman kadın da bu hizmet sektöründe... Kadın çok daha başarılı o nedenle de...” (KB11, CHP).

Kadın anne olduğu için daha naif olduğu için cumhurbaşkanı, başbakan olamaz ama belediye başkanı olur çünkü *“anaçtır”* vb. dersek ataerkilliğin dayattığı toplumsal cinsiyet rol dayatmalarını onaylamış oluruz. Yerel yönetimlerin ve yerel karar alma süreçlerinde temsil edilmenin *“kadın işi”* olduğu diğer siyasal karar alma süreçlerinde temsil edilmenin

sanki “*erkek işi*” gibi düşünülmesine neden olabilir. Yerel düzeyin iktidardan çok hizmetle dolayısıyla kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle daha kolay bağlantı kurulabilmesi ve kadınlara daha çok yakıştırılmasıyla ilgilidir. 1930 belediye seçimlerinde meclis üyeliğine seçilen Latife Bekir’in “*belediyecilik her şeyden önce büyütülmüş bir ev idaresi demektir*” sözü de kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile yerel yönetime etkin katılımları arasında kurulan (Alkan, 2005: 88) bağlantıyı göstermektedir.

Başkanlardan bir diğeri, kadın temsilci olarak sorumluluğunun çok ağır olduğunu ve kadın temsilci olarak erkek temsilciden çok daha fazla çaba sarf etmesi gerektiğini belirtmektedir. Ataerkil toplum yapısının kadın yöneticiye olumsuz bakış açısı nedeniyle “*kadın belediye başkanı yapamadı*” ya da “*kadın temsilci başaramadı*” yı dedirtmemek için çok daha fazla çalıştığını, hafta sonları bile çalıştığını vurgulamaktadır. Kadın temsilci olarak, kadın kimliğinin ön planda olduğunu ve bu nedenle cinsiyete bağlı farklı sorumluluklarının olduğunu altını çizmektedir.

“Gerçekten bir kadın temsilci olarak sorumluluklar ağır, cevap olma noktasında.... Sorumlu his, aidiyet hissetmenizle sorumluluklar ağır. **Bir kadın olarak erkekten daha fazla çaba sarf ediyorum, daha fazla çaba sarf ediyorum ve daha fazla....**İnanın cumartesi günü bile, cumartesi ve pazar günü de çıkıp şantiyeye gidiyorum. Bu halk seçmiş beni, bu halka layık olabilmek ve “**şu kadın yapamadı**” yı söyletmemek! Korkunç bir çaba sarf ediyorum!” (KB2, HDP).

Bu ifadeleri onaylayacak şekilde bir başka belediye başkanı da, bir kadın temsilci olarak siyasetin içinde olduğunu farkında olduğunu ve erkek egemen yapıda bir kadının yer bulabilmesinin zorluğunu dile getirmektedir. Kadın temsilcilerin siyasette yer bulduğunda ise çok çalışması gerektiğini ve kendisinin de süresiz çalıştığını söylemektedir. Kadın temsilciliğinin sadece görüntüde (*nikah kıyması, taziye gitmesi vb.*) olmaması ve çok çalışması gerektiğini anlatmaktadır.

“**Belediyenin ilk kadın mühendisiyim, ilk kadın müdürüyüm ve ilk kadın başkanım.** Bu şehirde kadının erkek egemen bir yapıda yer bulabilmesi hiç kolay değil. Ancak çalıştıkça bu farkı yaratıyorsunuz. Zamanı yok, hafta sonu yok işine aşık biri için çalışmak hiç kolay değil çok zor. **Kadın siyasetçi profilinde erkek istemiyorlar!** Buna alışmaları lazım peki alıştılar mı alışmak istemiyorlar, alışınca savaş açıyorlar nasıl yapacağız diye... Bölgeyi iyi tanımak ve ona göre cevaplar vermek sizi öne çıkarıyor. Belli kişilerin işine gelmiyorsa “**erkek gibi kadın**” diyorlar. **Belediye başkanı sadece görüntü (nikah-taziye) de olmamalı....**” (KB8, AK Parti).

Siyasi temsil tartışmalarında kadınların ve erkeklerin çıkarlarının farklı olduğu ve bu nedenle erkeklerin kadınları temsil etmesi beklentisinin anlamsız kaldığı vurgulanmaktadır (Phillips, 2012: 82). Bu yüzden kadın temsilciler, siyasal karar alma süreçlerinde kadınları doğrudan temsil etmelidir. Örneğin, iki başkanın ifadeleri tam da bu tartışmayı desteklemektedir. Kadınların kadınları temsili; kadınların sorunlarını, çıkarlarını ve taleplerini anlama ve onlara çözüm üretme anlamında doğrudan etkili olabilmektedir. Başkanlardan biri, bir kadına uygulanan şiddeti öğrendiğinde ne kadar etkilendiğini anlatırken aynı şekilde başka bir kadının intihar ettiğini duyduğunda da kendini çok sorumlu hissettiğini söylemektedir. Sanki yapması gereken şeyleri yapamadığını ya da bunu nasıl hissedemediğinin farkına varamadığını düşünerek kendini sorguladığını ve sorumlu tuttuğunu üzümlere anlatmaktadır. Başkan, intihar eden kadın için savcı ile defalarca görüştüğünü ve gerçekten olayın intihar mı cinayet mi olduğu konusunun aydınlatılması için gerekenin yapılmasını istediğini belirtmektedir. Tüm bu çabalar kadın temsilcinin, kadın kimliğinden dolayı şiddet gören ve intihar eden kadınları anlamaya çalışması, sorunlarına çözüm üretmede sorumluluk hissetmesi kadın bakış açısını korumasından kaynaklanmaktadır. Başkanlardan bir diğeri ise, alıntısında yine bu doğrultuda sözler dile getirmektedir. Başkan, kadınların sorunlarını çözemediğinde çok üzüldüğünü, utandığını ve ezildiğini dile getirmektedir. Örneğin, işsiz bir kadına iş bulamadığında ya da başka bir sorununa çözüm üretemediğinde ben bunu nasıl yapamadım, nasıl yardımcı olamadım diyerek çok üzüldüğünü söylemektedir. İşsiz bir kadının nasıl zorluklarla karşılaşacağını kendi deneyimlerinden çok iyi bildiğini, anladığını ve çözüm üretemediğinde sıkıntı yaşadığını anlatmaktadır. Bu cümleler kadın temsilcilerin kadınları çok daha iyi anladığını, temsil ettiğini ve hayatlarına dokunmaya çalıştıklarını göstermektedir diyebiliriz.

“Ağır bir sorumluluk! Her şeye yetişme gibi bir şeye giriyorsunuz yani sanki böyle her şeye yetişmem gerekiyor gibi özellikle kadın olduğu zaman. Ama onu da biraz daha rayına oturtuyorsunuz. Bir de bizim buralarda yani daha doğrusu **kadına şiddet her yerde var da böyle hani kadına bir şiddeti öğrendiğim zaman çok etkilendim** sanki benim yapabileceğim bir şey vardı da yapamadım gibi bir duyguya giriyorum. **Bir kadın burada intihar etmişti.** İstemediği bir evlilik yapmıştı. 3-4 ay sonra intihar etmişti bir köyde. Ben savcı ile mesela defalarca görüştüm, **"ne olur üstü kapanmasın, cinayetse intihara dönüştürülüyorsa ne olur savcım bunu hani el birliğiyle ortaya çıkaralım"** gibisinden. Orada birkaç gün böyle çok kötü bir zaman geçirmiştik, kendimi çok sorumlu hissetmişim. Ben o köye defalarca gitmişim o aileyi görmüştüm. Niye farkına varamadım diye....” (KB3, HDP).

“Ben düğüne gidiyorum o insanlara baktığımda ben utanıyorum, üzülmüyorum çünkü bir beklentileri var. **Çocuğu işsiz, o işsiz, kadına baktığımda işte hakikaten**

eziliyorum, üzüldüyorum diyorum ki işte, **“ben ona yardımcı olamadım, buna ben şunu yapamadım”** diye. Hep bu şekilde bir şey var yani... Belediye başkanlığı makamı yani böyle kimileri için böyle çok şey işte, **bak başkan orda oturmuş işte havası var, hiç valla havası yok belediye başkanlığının...**” (KB1, AK Parti).

Kadın temsilcilerin, kadınların sorunlarını anlama, tanımlama ve çözüm üretmede etkili olduklarını söyleyebiliriz. Alkan (2005: 186) araştırmasında, *kadınların sadece %6’sı erkek temsilcilerin kadınların sorunlarını anlayıp ihtiyaçlarını karşılayabileceğini düşündüklerini* ortaya koymuştur. Kadınlar, kendileriyle benzer ihtiyaçlara, deneyimlere ve sorunlara sahip olmayan erkeklerin kadınların ihtiyaçlarını ve sorunlarını anlamayacağı ve çözemeyeceği için böyle düşündüklerini belirtmişlerdir. Kadınların yerel siyasal karar alma süreçlerinde belediye başkanı olarak temsili, kadın bakış açısının ve duyarlılığının yerel politikalara, projelere ve faaliyetlere yansımaları açısından önemlidir Diğer taraftan erkek temsilcilerin kadınların sorunlarını ve ihtiyaçlarını anlamayacağı düşüncesinin altında iki neden yatmaktadır. Kadınların yaşam tarzlarının dolayısıyla ihtiyaçlarının ve sorunlarının erkeklerden farklılığı ile kurumsal düzlemde görev yapan erkek temsilcilerle olası iletişim güçlükleridir (Alkan, 2005: 187). Örneğin, başkanlardan ikisi sözlerinde erkek temsilcilere göre halkla daha sıcak, samimi ve merhametli bir bağ kurduklarını belirtmektedirler. Kadın temsilciler, halkla olan sıcak temasları nedeniyle halkın isteklerine yetişmekte zorluk yaşadıklarını da dile getirmektedirler.

“Yani o kadar küçük şeylerden aslında insanlar kırılıyor ki yaptığınız bütün işleri yok sayıyorlar, o yüzden hani çok görmemek lazım çünkü **kadın başkanlar erkeklere göre daha sıcak, biz o teması da sağlıyoruz o yüzden insanlar bekliyor.** Erkek bir başkan olsa bunu beklemezler, beklemezler... O yüzden hani çok şey değil mesela bizde burada çok serzenişmeler... Başkanım, "sizi görmüyoruz, sen çıkmıyorsun, sen dolaşmıyorsun" diye. Benim 56 tane köyüm ve 320 de mezram var. Her mezrayı birer gün dolaşsam bir yıl yapar...” (KB9, AK Parti).

“Kadın olduğumuz için Allah bize bir fitrat vermiş, **merhamet** yani o mümkün değil onu şey yapamıyorsun. Yani ben bazen diyorum ki hani kızayım diyorum ama kızamıyorum yapamıyorum. Çünkü, Allah orada demek ki yine de şükrediyorum ki **rabbime o merhamet duygusunu bana çok vermiş rabbim...** O fitratla ben insanları kıramıyorum. Yani bazen oluyor insan sinirli olabiliyor, diyorsun ki “ben ağzıma geleni söyleyeyim ama tutuyorsun”. Diyorsun ki, “yok, senin o kızdığın seni getirip buraya oturttu”. Ha oturttu da bir şey mi oldu yok! **Dikenli bir koltuk, ateşten bir gömlek.** Sen kendin istedin şimdi kalkıp da bize ne kıvrır, ne üzülsün ve ne ağla... Sen kendin istedin bunu sonuçlarına da katlanacaksın...” (KB1, AK Parti).

Araştırmaya katılan kadın başkanların hepsi, kendilerini *“kadın temsilci, kadın siyasetçi”* olarak tanımlamakta, cinsiyete bağlı sorumluluklarının gerektirdiği gibi davranmaya çalıştıkları söylenebilir. Kadın başkanların özellikle yerelde, kadınların sorunlarına,

çıkarlarına, ihtiyaçlarına sahip çıkmaları ve çözüm üretmeleri beklentisi vardır. Bu durum kadınların karar alma süreçlerinden dışlanmasının yanlışlığını eksikliğini gösterdiği kadar; ihtiyaçların tespitinde ve çözümlenmesinde kadın temsilcilerin siyasette yer almasına ne kadar ihtiyaç olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Kadın sorun ve çıkarlarının kadın temsilciler aracılığı ile karar alma süreçlerinde dile getirilmesi ve savunulması demokrasinin de bir gereğidir. Bu durumdan erkeklerin olumsuz etkilenmediğini de belirtmek gerekmektedir. Erkekler, idari, mali, savunma vb. alanlarda paylaşımı yaparak kendilerine öncelik sağlamışlardır ve temel çalışma alanlarında kadınların söz sahibi olabilmeleri zor görünmektedir. Burada amaç, kadınların hep görünmeyen ve ötelenen sorunlarının, ihtiyaçlarının ve çıkarlarının karar alma süreçlerinde temsil edilmesini ve dillendirilmesini sağlamaktır. Başkanlardan sadece biri, diğer başkanlardan farklı düşünmekte ve kendisini kadın temsilci ya da kadın başkan olarak tanımlanmasını istemediğini aşağıdaki sözlerinde dile getirmektedir. Belediye başkanı seçildikten sonra artık “yönetici/belediye başkanı” olduğunu ve “*kadın belediye başkanı*” vurgusunun kendisini üzdüğünü belirtmektedir. Başkan, kendisini kadın vurgusu olmadan sadece “belediye başkanı” olarak “*cinsiyetsiz*” tanımlamaktadır.

“Onun için ben hiç bir yerde bazen böyle başbakanımıza ya da cumhurbaşkanımıza **"efendim pozitif ayrımcılık istiyoruz falan"** diye söyleriz ama onun dışında hiç bir şekilde **ben bayan aday olduğumu** kullanmam. Bir belediye başkanı bir ihtiyaç var ilçede şeklinde bu süreci götürürüm. Ben artık tamam kadındım başörtülüymüm onlar bitti. Seçildim ben artık yöneticiyim hatta böyle kadın belediye başkanı falan filan diye de ön plana çıkarılmak da bazı yerlerde şey üzüyor da beni, üzüyor da! Bunun avantajları da oluyor dezavantajları da oluyor hatta daha çok dezavantajları oluyor... Bir belediye başkanı arkadaşımız ilk seçildiğimizde, **"ya ne olmuş kadın olunca o da belediye başkanı biz de belediye başkanınız"** falan diye bir olaya tepki göstermişti mesela. Biz büyükşehir belediye başkanımızdan, **"başkanım bu konuda pozitif ayrımcılık isteriz"** diye söylediğimizde, **"ya olur mu başkanım işte ne özelliği var bizden, ne ayrıcalığı var, onlarda belediye başkanı bizde belediye başkanınız"** diye tepki göstermişti. Bunu çok ön planda tutmak daha büyük tepkiye neden oluyor çünkü erkek egemen bir toplumdayız. Ben artık böyle anılmak istemiyorum ben iyi bir belediye başkanlığı yapıyorsam ya da yapmışsam dönemin sonlarına doğru onunla anılmak isterim. **Bayan belediye başkanı olarak anılmak istemem.** Öncelikle bunu bir söyleyeyim...” (KB4, AK Parti)

Başkanın alıntısından, “*kadın belediye başkanı*” diye söylenmesinden ya da öne çıkartılmasından rahatsız olduğu anlaşılmaktadır. Siyasette kadın kimliğini kullanmamak yani kadın olduğu için koruma ve kollama istemediği için rahatsız olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsal koşullar için eşit olmadığının, kadın olarak önündeki engellerin ve bunların nasıl aşılabileceğinin farkında olup olmamak şeklinde açıklayabiliriz. Kadın başkan olduğu

için değil “yönetici/başkan” olduğu için önüne çıkan engelleri aşmaya ve başarmaya çalıştığını ve diğer erkek başkanlardan bir farkının olmadığını da söylemektedir.

Başkanlardan ikisinin ise, kadın kimliklerini ön planda tutmalarına ve kendilerini kadın temsilci olarak tanımlamalarına rağmen sözlerinde “*muhafazakar bir dil*” kullandıkları görülmektedir. Muhafazakar dil, kurumlaşmış siyasal alanda kadınlar hakkında konuşulan toplumsal dilin retoriksel kuruluş alanlarından biridir. Modern ulus devletin inşası ve devam ettirilmesi sürecinde muhafazakarlık kadına geleneğin taşıyıcısı rolünü yüklemiştir. Milletin biyolojik yeniden üretimi yanında kültürel yeniden üretimin sorumluluğuyla şerefliendirilen kadın, geleneği yeni kuşaklara aktaracaktır. Muhafazakarlığın toplumsal programında ailenin ve aile etrafındaki halenin korunması kilit rol oynar. Kadın, aile üzerinden geleneğin cevherinin muhafaza edildiği özel alanla özdeşleştirilir (Bora, 2005: 244) Kadın siyasetçiler, her şeyden önce toplumsal düzenin temeli olan ailenin, milletin ve devletin bekasının sembolik sürdürücüsü ve Türk anasıdır (Sancar-Üşür, 1998: 535). Bir kadının belediye başkanı olarak siyasal hayatın içinde yer alması/düşüncesi ne toplum ne de erkekler tarafından halen kabul görmemektedir diyebiliriz. Milliyetçiliğin hem modernist cephesinin hem de muhafazakar cephesinin kadına yüklediği “*ailenin korunması ve annelik*” görevlerinin, kadın temsilcilerin söylemlerini etkilediği ve kendilerini tanımlarken muhafazakar bir dil kullandıkları görülmektedir. Örneğin başkanlardan ikisi, kendilerini tanımlarken muhafazakar bir dil kullanarak “*başkanlarıyım ama daha çok anneleriyim, bacılarıyım, kardeşleriyim*” ifadelerini kullandıkları görülmektedir.

“Yani ben söyle söyleyeyim belediye başkanından çok ben burada neyim biliyor musun? Ben kendimi öyle hissediyorum; **anne, teyze, hala, abla, kardeş, çocukların arkadaşı vb...** Başka türlü bu insanlarla sen şey yapamazsın o ilişkiyi kuramazsın. Demek ki Allahım, “**sen gidip ilçede belediye başkanı olacaksın ve sen o insanların annesi olacaksın, ablası olacaksın, bacası olacaksın, her şeyi olacaksın**” dedi. Ben burada bu insanlara hakikaten öyle şey yapıyorum...” (KB1, AK Parti).

“Aslında başkanlığı sorumluluk yetki olarak kısıtlamayı sevmiyorum çünkü şöyle söyleyeyim belediye başkanının görevi sorumlulukları var ama ben şu an ilçede her şeyim, öyle söyleyeyim, “**bir anneyim, işte ablayım, kardeşim, başkanım, öğretmenim hepsi var**”. O yüzden hani bunu kısıtlamak değil yani az önce bahsettiğim gibi hani bir yere gidilecek ya da kız istemeye gidilecek olduğunda genelde “**başkanım seninle gidelim**” özellikle aile beni kıramayacaksa karşı tarafın isteği de böyle oluyor. Seni çok seviyorlar, seni kırmazlar gidelim bu noktada birçoğuna gidiyoruz. **Eşinden ayrılacak olan oluyor işte teyzeler geliyor çocukları ile problem yaşıyor** onları dinliyorum yani aklınıza hayalinize gelebilecek herşey... Bir başkan her şeydir zaten... **Hani erkek olsanız evet gelemezler** ama genelde gelen kitlenin %60'ı deyim yani %40, %60 oranında bayan...” (KB9, AK Parti).

Milliyetçilik ve kadın dediğimizde; erkek devleti yöneten, kararları alan ve gerektiğinde ceza veren baba, kadın topluma/aileye sahip çıkan anne/bacıdır. Din ve kadın söz konusu olduğunda, anneliğin ve bacılığın kutsal olması ikinci planda kalmaktadır. Toplum dışı olmak gibi biyolojik bir durumu kadın olmak gibi sosyal bir duruma dönüştürmüş ve ona edilgen olmayı öğretmiştir. Kadının erkek karşısında güçsüz kılan şey doğal durumu dişiliği değildir; herşeyden önce toplumun yeniden biçimlendirdiği bedenini düşünme biçimidir. Kadının özne olmak yerine nesne olması ve özerk varlığından kopmasının (*kendi bedeni üzerinden karar verememesi/ulusun annesi olması/gelecek nesilleri vatan-millet yetiştiren kişi olması/vatanın namusu olması*) nedeni doğuştan getirdiği özellikleri/doğurganlığı değildir; doğumla birlikte bir eğitime ve denetleme süreci vardır (Akal, 1994: 53). Eğitim ve denetleme süreci sonunda kadının kendisi bile bağımsız kararlar alabilecek güçte özerk bir birey olduğunu unuttur, eğitim unutturur. Bu nedenle kadın başkanlar, kendilerini öncelikle anneyim, ablayım, teyzeyim vb. diye tanımlıyorlar. Bu tür vurgu ve söylemlerin kadın başkanlar tarafından kullanılması kadınların siyasal alanda kadın temsilci olarak var olurken bile öncelikle “*aileden sorumlu anne ve eş*” rollerinin devam ettiğini göstermektedir. Erkek siyasetçilerin zihninde kadın temsilci söylemi bu şekilde kurulmaktadır. Siyasetin ve siyasal alanın kurallarını erkek egemen yapı belirlediği için kadın temsilcilerden bu söylemleri talep etmekte ve duymak istemektedirler. Kadınlar siyasal alanda var olabilmek ve temsil edilebilmek için öncelikle “*annelik ve eşlik rollerini*” koruyarak onlara atıflar yapmakta ve erkek egemen yapının talebine cevap vermekte dolayısıyla onaylamaktadır diyebiliriz

3.3.1.2. Başarısız Olmama Sorumluluğu

Kadın başkanlarla yapılan görüşmeler sonucunda elde dilen verilere göre, kadın temsilci kimliklerinin ortaya koyduğu farklı sorumluluklarının ikinci başlığını, “*başarısız olmama sorumluluğu*” oluşturmaktadır. Başkanlar, kadın temsilci kimliklerinden dolayı topluma karşı başarısız olmama sorumluluklarının olduğunu özellikle dile getirmektedirler. Araştırmaya katılan başkanların çoğu, başarılı olmak için çok çalışmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Kadın temsilcilerin “*başarısız olamayız*”, “*başarılı olmalıyız*” söylem ve vurgularının altında ataerkil toplumsal yapının kadın siyasetçiye bakış açısı yatmaktadır. Örneğin başkanlardan ikisinin,

“Biz kadın belediye başkanları başarısız olursak erkekler, **"biz demiştik kadın bu işi yapamıyor"** derler! Bunu söyletmememiz gerek...” (KB5, AK Parti).

“Bu halk seçmiş beni, bu halka layık olabilmek ve **"şu kadın yapamadı"** yı söyletmemek için korkunç çaba sarf ediyorum!” (KB2, HDP).

sözleriyle bu argüman doğrulanmaktadır. Ataerkil toplumsal yapının siyasete, iktidara ve güce uygun öznesi daima erkek olmuştur. Kadınların bu alanlardan uzak tutulması iktidar/güç ilişkilerini sorunlu ve gerilimli hale getirmektedir (Berktaş, 1998: 521). Aynı şekilde toplumun da kadın temsilciye bakışını sorunlu ve gerilimli kılmaktadır. Kadın temsilcilerin, cinsiyete bağlı başarısız olamayız sorumluluğu tam da bu bakış açısının sonucudur. Başkanlar, kadın temsilci olmanın sorumluluğunu o kadar ağır hissetmektedirler ki yapacakları bir hatanın ya da başarısızlığın tüm kadınlara mal edileceğinin bilincinde davranmaktadırlar. Örneğin başkanlardan biri, belediye başkanlığı koltuğundan bir gün kalkacağını ama onuruyla, haysiyetiyle ve gururuyla kalkması gerektiğini sözlerinde dillendirmektedir. Kadın başkan, *“bunu yaptı ya da bu çocuğun anası da böyleydi”* gibi ifadelerle anılmamak için çok daha fazla çalıştığını ve hata yapmamaya gayret ettiğini vurgulamaktadır.

“Benim bir tane oğlum var bir gün ben bu koltuktan kalkacağım **onurumla, haysiyetimle, gururumla** kalkmam lazım! Sonra demesinler ki **"bu çocuğun anası da böyleydi"** diye benim derdim tasam bu! Onun haricinde ben bunun için çalışıyorum. Çok keyifle yapıyorum ama dediğim gibi çok ciddi bir sorumluluk, sıkıldım oynamıyorum diye bir dünya yok...” (KB10, CHP).

Benzer ifadelerde bulunan bir diğer başkan da başarısız olmama sorumluluğunu; bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az sayıda olduklarına bağlamaktadır. Kadın belediye başkanı sayısının azlığı *“başarılı olma zorunluluğunu”* da beraberinde getirdiğini söylemektedir. Başkanın şu ifadeleri önemli bir örnektir.

“Seçilmiş ilk kadın belediye başkanları olarak bütün kadınlara karşı da cinsiyete bağımlı bir sorumluluğumuz var. Yani bir elin parmaklarını geçemeyecek sayıda olduğumuz için başarılı olup iyi örnek olmak zorundasınız. Ticarete de böyledir yani bir kişi bir sektörde yatırıma ilk başlamışsa onun başarısını ya da başarısızlığını herkes gözler o sektöre yatırım yapmak için onun aldığı risk her zaman ondan sonrakilerin aldığı riskten daha fazla bir risktir. Bizde bu riski aldık ve bu risk altında yürüyoruz. **Başarısız olursak Allah muhafaza bizim de yok olmamızı bizden sonrakilerin de sayıca az olmasını sağlarız ya da sebebi oluruz.** O yüzden sorumluluğumuz çok büyük! Evet, çok büyük!” (KB5, AK Parti).

Siyasal hayatta yer almak isteyen kadınların *“rol model”* eksikliği önemli bir sorundur. Aile içinde kadının siyasal hayata hazırlanacak şekilde eğitilmemesi ve desteklenmemesi

de kadınların cesaretinin kıran önemli faktörlerden bir diğeridir. Görüştüğümüz belediye başkanı kadınlar bu nedenlerden dolayı, kendilerinden sonra gelecek kadınlara başarılı bir örnek olarak yol gösterme çabasında oldukları görülmektedir. Başkanlar ifadelerinde disiplinli olarak çok çalışmalarının nedenlerini şöyle anlatmışlardır.

“Benim personelim bana şunu der, dediğim gibi “ben 60'a yakınım 60 yaşındayım”. Diyorlar ki, **"başkan hiç yorulmuyor, başkanım sen ne yapıyorsun dediler, şarjı mı takıyorsun kendini"**. Ben de, **"stres ve çalışmak beni besliyor herhalde sevdiğiniz işi yapıyorsanız, ben bu işi seviyorum, üretmeyi seviyorum"** diyorum.”(KB7, CHP).

“Valla bir sürü sorumluluğum var yani toplumun önündesiniz. **Toplumun önündeyseniz önder olmanız gerekiyor**, önder olabilmeniz içinde ders çalışmanız, çok çalışmanız ve iş disiplininizin olması gerekiyor. Ondan sonra da pek çok şeyi organize etmeniz gerekiyor...” (KB7, CHP).

Kadın, öncelikle anne ve eş olarak ev sorumluluklarını yerine getirecek sonra siyasal alanın gerekliliklerini yapacak; bunları yaparken kendisi için çizilmiş toplumsal cinsiyet rolleri ve ahlak dışına çıkmayacaktır. Erkeklerin yapmadıkları fedakarlıkları yaptıkları takdirde yollarına devam edebileceklerdir. Kadın temsilciler, çok çalıştıklarını hatta erkek temsilcilerden daha fazla çalıştıklarını ve *“kadın başkan bu işi yapamadı, beceremedi”* cümlesini söyletmemek istediklerini vurgulamaktadırlar. Kadın temsilciler görevlerinde başarılı olduklarında; toplumun kadın temsilcilere karşı sosyal kabulleri ve bakış açıları değişmeye başlayacak ve böylece daha fazla kadının belediye başkanı olarak temsil edilmesinin önü açılabilecektir diyebiliriz.

3.3.1.3. Daha Çok Kadının Temsil Edilmesi

Kadınların ulusal/yerel siyasal karar alma süreçlerinde eşit temsili demokratik yönetimlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin temelini oluşturmaktadır. Kadınların eşit siyasi temsili sadece demokrasinin ya da adalet taleplerinin sonucu değil aynı zamanda kadının hayatının/çıkarlarının temsili için de önemlidir. Bunun için uluslararası kurumlar (UN, UNDP, EC, OECD, CEMR, UCLG) ve organizasyonlar kadınların yerel siyasi karar alma süreçlerinde temsili artırıcı politikalar, programlar ve projeler geliştirerek düzenlemeler yapmaktadır. Kadınların insan hakları konusundaki en kapsamlı ve Birleşmiş Milletler’e üye devletlerce en yaygın biçimde onaylanan ulusal üstü yasa olan CEDAW, kadınların bir birey olarak sahip oldukları hakların *“her yerde, her kadın için aynı”* olduğu anlayışından hareket eder, her türlü doğrudan ya da dolaylı ayrımcılığı yok edilmesi gerektiğini vurgular

(Acar, 2010: 197). Taraf Devletlerin, ülkenin siyasal ve kamusal yaşamında kadınlara karşı her türlü ayrımı önlemek için tüm önlemleri almaları ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarda, “*Bütün seçimlerde ve halk oylamalarında oy kullanmak ve halk tarafından seçilen organlara seçilebilmek (7/a)*” hakkını sağlamaları istenmektedir. Birleşmiş Milletler’in 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’nden biri de “toplumsal cinsiyet eşitliği” dir. 2030 yılına kadar, “*kadınların siyasal, ekonomik ve kamusal yaşamın karar alma süreçlerinin tüm aşamalarına ve eşit fırsatlara tam ve etkili katılımını sağlamak*” hedeflenmektedir (EC, 2017, 28). Ülkemizde de bu hedefler ve programlar çerçevesinde çalışmalar yapılmaktadır. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı’nda, kadınların siyasal hayata katılımı ve temsiliinin artırılması konusunda yerel yönetimlere belli ödevler ve sorumluluklar³² yüklenmektedir. Kadınların temsiliini artırmayı/fırsat eşitliğini sağlamayı amaç edinen bir takım kuruluşlar vardır ama konuyu temel çalışma alanı olarak belirleyen KA.DER’dir. KA.DER’in amacı, seçimle gelinen siyasal görevlerde ve kamu görevlerindeki kadınların sayısını artırmak, kadınların eşit temsil hakkından yararlanmasını sağlamak, demokrasinin ve tüm toplumun güçlendirilmesi için çalışmaktır. Uluslararası/ulusal düzeyde projeler gerçekleştirmekte ve kadınlara düzenli olarak paket eğitimler vermektedir. Özellikle “*siyaset okulu*” kapsamında yürüttüğü eğitim faaliyetleri ile kadınlara siyasi bilinç kazandırmakta ve siyasete ilgilerini artırmaya çalışmaktadır. Eğitimlerin yanı sıra KA.DER, yayın faaliyetleri yoluyla da önemli çalışmalar yürütmektedir.

Kadınların siyasetin karar alma süreçlerine yönetici konumunda ulaşabilmeleri için; öncelikle eğitimleri/yetiştirilmeleri boyunca kendilerine yeterli ve kapsamlı bilgilerin verilmesine ve ailenin dışında kamusal alanda bir birey olarak özgürce var olabilmelerine bağlıdır diyebiliriz. Söz konusu kurum ve kuruluşlar kadın-erkek fırsat eşitliğinin önkoşullarının sağlanması için yapılması gerekenlerden yola çıkmaktadırlar. Araştırmanın bulguları da bu beklentiyi doğrulamaktadır. Kadınları bilinçlendirmek kadar hatta ondan daha önemlisi bilgi ve bilinç sahibi kadınların toplumsal/siyasal/ekonomik hayatta var olabilmeleri için toplumun toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili önyargılarını ortadan kaldırmak kaçınılmazdır. Örneğin başkanlardan biri, kadın temsilci sorumluluğu ve

³² “Parlamentoda, yerel yönetimlerde ve muhtarlık görevlerinde kadınların yer almasının önemi hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi; kadınların siyasete katılımı konusunda farkındalık yaratmak için toplumun farklı kesimlerinden kadınları bir araya getiren platformlar olan kadın konseyleri ile birlikte yerel seviyede çalışılması; yerel yönetimler kapsamında kadın meclisi sayısının artırılması ve bu meclislerde alınan kararların uygulamaya yansıtılmasının sağlanması” (KSGM, 2008).

bilinciyle çok fazla çalıştığını, hata yapmamak için çalışmalarının üzerine titrediğini bunu da bütün kadınlar adına yaptığını söylemektedir. Belediye başkanlığı görevinde kadın temsilcilerin önyargılar nedeniye hata yapma şanslarının olmadığına altını özellikle çizmektedir.

“Dezavantajlı gruptan gelenler diğerlerinden daha fazla çalışmak, çok başarılı olmak ve hiç hata yapmamak üzere bunun üzerine titrerler ben de öyle titriyorum yani bunu bütün kadınlar adına yaptığımı biliyorum. Başarılı olamazsak bu görevleri kadınlara vermezler, herkesten daha başarılı ve daha iyi olmak zorundayız. İyi olmak zorunda hissediyorum kendimi!... Ben şimdi günde 16 saat mesai yapıyorum; 8 saatini bir kamu görevlisi olarak, geriye kalan 8 saatinde ise bir kadın olduğumun bilincinde çalışıyorum ve bir 8 saat daha fazla mesai yapıyorum. Bir erkek belediye başkanı ya da herhangi biri nasıl çalışır böyle... Burada gördüğünüz gibi halkla görüşüyorum, dışarıya çıkıyorum yani benim kadın olmam benim hayatımda 24 saatin bir 8 saat ekstra mesai yapmama neden oluyor. Bunu da kadınlar için yapıyorum, benden sonra kadınlara bu görevi versinler diye yapıyorum!” (KB11, CHP).

Kadınların siyasete katılımı ve temsilini artırmaya yönelik cinsiyete bağlı sorumluluklarının bilincinde olduğunu anlatan bir başka belediye başkanının sözleri de benzer şekildedir. Başkanlar hem diğer kadınlara *“rol model”* olmak hem de toplumdaki kadınlarla ilgili önyargıları yıkmak istemektedirler.

“İnşallah, inşallah, evet inşallah! Bizim şu an başarılı olmak gibi bir zorunluluğumuz var, bütün kadınlara karşı da sorumluyuz. Başarısız olursak Allah muhafaza bizim de yok olmamızı, bizden sonrakilerin de sayıca az olmasını sağlarız ya da sebebi oluruz o yüzden sorumluluğumuz çok büyük, evet çok büyük! Biz yaparsak başarılı olursak bizden sonra daha fazla kadının buraya gelmesini seçilmesini sağlayabiliriz...” (KB5, AK Parti).

Bir diğer başkan da kadın belediye başkanı sayısının çok az olduğunu belirterek daha fazla kadının seçilmesi için kadınlara/kadın adaylara öncelik verilmesi gerektiğini sözlerinde vurgulamaktadır. Kadın, belediye başkanı olursa bir de başarılı olursa erkeklerin önümüzü keser düşüncesi kadınların temsilinin önünde engel oluşturmaktadır. Başkan, bir kadın temsilci olarak başarılı olmanın gerekliliğinin altını çizmekte ve kadın temsilinin önündeki engellerin ancak bu şekilde aşılabileceğinin altını çizmektedir.

“Türkiye’de çok fazla kadın belediye başkanı yok. Keşke kadınların seçilmesine böyle bir torpil yapsalar... Düşünsünler işte, bu yaptığımız kim; kadın, kadın kim? Annemiz oluyor, yengemiz oluyor, teyzemiz oluyor, ananemiz oluyor, babaannemiz oluyor... İşin oluş şeyine gitseler var ya hiç sıkıntı olmayacak. Kadın, bunu yaparsa ve başarılı olursa önümüzü keser diye bir zihniyet var işte insanlarda. Biz ona ne çelme takalım, ne ayak oyunları yapalım da bunu başarılı etmeyelim! Başarılı olmasında aradan biz sıyrılalım istiyorlar, evet!” (KB1, AK Parti).

Araştırma verileri kadın başkanların çoğunun, kadın temsilci kimliklerine bağlı sorumlulukları kapsamında kadınların yerel karar alma süreçlerinde belediye başkanı olarak yetersiz temsilinin farkında olduklarını ve bu sorunu sahiplendiklerini ortaya koymaktadır. Başkanlar, daha fazla kadının belediye başkanı seçilmesi için başarılı olmalarının bir zorunluluk olduğunu belirtmektedirler. Kadın temsilcilerin kadın sorunlarını sahiplenmekte; erkeklere göre daha duyarlı ve çözüm üretmede gayretli oldukları anlaşılmaktadır. Betimleyici temsil kuramının daha fazla kadının temsil edilmesi ve nitelikli temsil kuramının kadınların kadınları daha iyi temsil edebilir argümanları bu araştırma için doğrulandığı söylenebilir. Feminist literatürün “*neden kadın temsilci gerekli?*” sorusuna Phillips (1995) ve Dovi (2006), “*rol model argümanı*” ile açıklama getirmişlerdir. Araştırma, kadın başkanların hem topluma hem de kadınlara rol model olma sorumluluğunun bilincinde olduklarını ortaya koymaktadır. Kadın başkanların varlığı/temsili, kadınlara rol model olmakta ve kendilerinin de başkan olabileceğine olan inanaçlarını ve öz saygılarının artırmaktadır. Kadınların karar alma süreçlerinde lider pozisyonunda (*başbakan, cumhurbaşkanı, meclis başkanı, belediye başkanı gibi*) araştırma için belediye başkanı pozisyonunda temsil edilmeleri kadınların, bu kadınların siyasi kariyer yollarını taklit etmeye teşvik edebilmektedir (Wolbrecht and Campell, 2006). Aynı şekilde kadın başkanların da rol model olma bilinci içinde olduklarını ve özellikle daha fazla kadının bu görevlere seçilebilmeleri için sorumluluklarının bilincinde olduklarını ve ona göre davrandıklarını söyleyebiliriz.

3.3.2. Kadın Başkanların “Kadın Temsilci” Olarak Ortaya Koyduğu Farklar

Kadın başkanların “kadın temsilci” olarak belediye yönetiminde, hizmetlerinde, politika ve projelerinde ortaya koydukları farklar ve katkılar burada ele alınmaktadır. Kadınlar; anne ve eş olarak eve ait, kamusal alandaki kadınlara, işsiz kadınlara, sokaktaki, parktaki ve alışverişteki kadınlara, çocuğunu eğiten kadınlara, hasta/yaşlı bakan sağlık problemlerini çözen kadınlara ait sorunların ve çözümlerinin üzerine görüşleri erkeklerden farklı olmaktadır. Kadınların sahip olduğu farklı konumlar kadınlara; farklı özellikler, bilgiler ve deneyimler yüklediğinden bunların yönetim kararları alınırken temsil edilmesi kadın başkanları daha avantajlı konuma getirebildiği söylenebilir. Başkanlara, bir kadın temsilci olarak “*erkek belediye başkanının yapmadığı/yapamadığı ama sizin yaptığınız neler var*” ya da “*bir kadın temsilci olarak ortaya koyduğunuz farklar nelerdir*” diye sorulmuştur. Alınan cevaplardan elde edilen veriler başkanların erkek temsilciye göre; *belediye*

yönetiminden projelere, personelden kadın sorun ve çıkarlarına, çocuklardan halka ortaya koydukları farkların, özelliklerin ve katkıların çok zengin ve farklı ve nitelikli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Araştırma kapsamındaki kadın başkanlar, kadın sorun ve çıkarlarına uygun hizmet götürme ya da proje geliştirme konusunda erkek temsilcilerin duyarlı davranmadıklarını düşünmektedirler. Başkanlar, hem toplumun hem de kadınların sorunlarına ve taleplerine daha farklı bir bakış açısıyla bakabildikleri için sorunların çözümünde ve taleplerin karşılanmasında daha başarılı olduklarını belirtmektedirler. Kadın başkanların kadınlara yönelik geliştirdikleri veya dile getirdikleri projeleri şöyle sıralayabiliriz; “pozitif ayrımcılık projeleri”, “toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe”, “kadın girişimcilerin desteklenmesi”, “kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılması”, “kadın yaşam alanları”, “kadın konferansları”, “kadın muhtarlar çalıştay”, “kadın el emeği pazarı”, “kadınlarla iletişim ve işbirliği”, “kadınların belediyeye daha çok gelmesi”. Araştırma verilerine göre, kadın başkanların erkek temsilcilere göre ortaya koyduğu farklar ve katkılar iki başlık altında toplanmaktadır: “Belediye yönetiminde farklar ve belediye hizmet-politika-projelerinde farklar”.

3.3.2.1. Belediye Yönetiminde Farklar

Kadın başkanların bir kadın temsilci olarak belediye yönetiminde, personel ile ilişkilerinde ve çalışmalarında erkek temsilcilere göre ne gibi farklar yarattıkları, neleri değiştirdikleri ya da neleri değiştirmek istedikleri konusunda düşünceleri anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri kadın temsilcilerin, erkek temsilcilere göre dört başlıkta fark yarattığını göstermektedir. Bunlar; “sosyal belediyecilik, kültürel belediyecilik, borç yönetimi/tasarruf ile personel yönetimi”. Başkanların ortaya koyduğu diğer bir fark, belediye binalarında ve makam odalarında gözlenmiştir. Başkanlar, belediye binalarında çiçekler, tablolar ve renkli aksesuarlar kullanarak belediye binalarının renksiz, soğuk ve donuk görüntüsünü yumuşattıkları görülmüştür. Makam odaları ise; siyah, büyük ve gösterişli deri koltuklardan kurtularak yerini daha estetik, açık renkli koltuklara ve mobilyalara bırakmıştır. Kadın temsilcilerin mekan algılarını hem belediye binalarına hem da makam odalarına yansıttığı söylenebilir.

3.3.2.1.1. Sosyal Belediyecilik

Türkiye’de 1950’li yılların ortalarında başlayan ve 1960’lı yıllarda daha da hızlanan kentleşme süreci; kentleri ve yönetimlerini önemli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Süreçte yerel yönetimlerden özellikle de belediyelerden toplumun artan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik sosyal belediyecilik hizmetleri yönünde beklentiler artmıştır. Sosyal belediyecilik faaliyetlerinin hukuki çerçevesini, 5393 Sayılı Belediye Kanunu ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu oluşturmaktadır. 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 14/b maddesinde, *"hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır"* denilmektedir. Madde ile Kanun’un sosyal politikalara duyarlılığı ortaya koyulmaktadır. Kanun’un diğer maddeleri (13/1-2, 14/1-2-3-4-5-6, 15., 77/1) sosyal politikalara atıflar yapmakta ve sosyal politika alanında belediyelere geniş yetkiler verilmektedir. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda sosyal belediyecilik ilgili maddelerde (7/m-n-u-v-z, 18., 24/J) yer almaktadır. Her iki Kanun’un maddelerinde sosyal belediyecilik ile yapılması gerekenleri özetlediğimizde sosyal belediyeciliği de tanımlamış olabiliriz. Sosyal belediyecilik; barınma ihtiyaçlarından imarethanelere, spor tesislerinden sosyo-kültürel ortamlara, eğitimden park ve bahçelere, rehberlik hizmetlerinden toplumsallaşma alanlarına, konuttan ekmek fabrikalarının kurulmasına her türlü sosyal refahı artıran hizmetlerdir. Hizmetlerin, halkın ve ihtiyaç sahiplerinin hayatlarına yansıyabilmesi için belediye başkanlarının sosyal belediyecilik faaliyetlerine karşı daha duyarlı ve istekli olması kaçınılmazdır. Kanun’un bu görevleri belirtmesi kadar belediye başkanlarının da sosyal belediyecilik faaliyetlerini kabullenmesi önemlidir. Sosyal belediyecilik faaliyetlerinden erkek temsilcilerin yapmadıkları, yapamadıkları ya da göremediklerinin neler oldukları; kadın temsilcilerin sosyal belediyecilik faaliyetleri üzerinden açıklanmıştır. Sosyal belediyecilik faaliyetlerinde kadın ve erkek temsilci farkının ortaya çıkması beklenmektedir.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, kadın temsilcilerin sosyal belediyecilik faaliyetlerini sahiplenerek yerine getirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Ayrıca veriler, kadın temsilcilerin sosyal belediyecilik alanında yaptıkları hizmetlerin, faaliyetlerin ve projelerin çok nitelikli ve farklı özelliklerde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Örneğin kadın temsilcilerden biri, kadınların ihtiyaçlarına yönelik olarak her mahallede *"semt evi"* kurduklarını, her köyün meydanına *"tiyatro"* götürdüklerini, çocuklar için *"konservatuara hazırlama birimleri"* kurduklarını ve bu konudaki duyarlılıklarını sıklıkla vurgulamaktadır.

“Şimdi **belediyecilik anlayışı da değişti** aslında bakarsanız **sadece siz yol yapıp çöp toplayan ya da alt yapı ile uğraşan birimler değilsiniz artık!** Dolayısıyla **halka bire bir de dokunabileceğiniz bir yerdesiniz.** O yüzden kesinlikle mesela şey söylemleri budur, "keşke gidip köylerde de konuşabilseydik", "Biz belediyeyi böyle bilmezdik" diyorlar mesela benim çok muhafazakar bir köyüm var içlerine girebilmek çok zor ama şimdi o kadar şeyler ki inanamazsınız! Kadın aile müdürüm evleniyordu. Kına gecesine bütün hepsi geldi yani düşünebiliyor musunuz kınasına hepsi geldi... Mesela tarım birimi sorumlumuz var, bir şey olduğunda ona telefon açıyorlar ne olursa olsun artık bir belediyeleri var onların. Yani anlatabildim mi belediye sadece bir binadan ibaret değil mesela her mahallede **"semt evi"** açtık orada evleri var hiç bir şey yapamasa bile gelirler otururlar. Orada sosyalleşecekleri bir alan yarattık aslına bakarsanız... Ben bir yere çağırdığımda da çatır çatır gelirler bir şey var mutlaka diye... İlk başta **"tiyatroları"** bile her köyün meydanına götürdüm mesela, ramazan eğlencelerini her akşam bir yerde yaptık. Bizde sadece merkez yok! Ben belediye falan bilmem, belediye her yerde... **Belediye konservatuarı** kurduk, çocukları konservatuara hazırlıyoruz. Artık **belediyecilik anlayışı da değişti.**" (KB10, CHP).

Başkanlar, sosyal belediyecilik kapsamında belediyelerin bünyesinde kadın, yaşlı, çocuk vb. vatandaşların yaşam standartlarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve hayata katılmaları; aile eğitimleri ile ailenin korunmasına katkı sağlanması, evlilik öncesi ve sonrası danışmanlık hizmeti verilmesi; kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılması için *"Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü"* nı kurduklarını belirtmektedirler. Bazı başkanlar ilk iş olarak bunu yaptıklarını özellikle vurgulamaktadırlar. Daha önce erkek başkanlar tarafından yönetilen bu belediyelerde böyle bir müdürlüğün olmadığı anlaşılabilmektedir.

"İlk olarak **Kadın ve Aile Müdürlüğü'nü** kurduk. Bu müdürlüğümüze bina tahsis ettik. Burada psikologlar ve sosyologlar danışmanlık hizmeti veriyor ailelere. 100 çiftte destek verildi ve boşanmadan dönüldü." (KB8, AK Parti).

"Mesela kadının sorununu nasıl çözeceğim? Kurumsal yapılarını kurarak, kurumsal yapıları da şu; **Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü.** Türkiye'de ilk kadın aile müdürlüğünü ben kurdum yani belediyemizde kadın aile müdürlüğünü kurduk ve yönetmeliğini yazdık. Şimdi kadın müdürlüğü ne yapacak? Kadın sorununu çözecek, nasıl? Kadının sorunu ne? Sosyal yaşama ve ekonomik yaşama kavuşmasını sağlamak." (KB11, CHP).

"Müdürlüklerde ciddi kadın çalışanlarım var ilk geldiğimde hemen 2 ay içerisinde **Kadın ve Aile Müdürlüğü'nü** kurdum. Kültür Müdürlüğü'nün altında yani böyle kıpır sapır bir birim değil ciddi bir müdürlük." (KB10, CHP).

"İlçenin sosyo-ekonomik durumu biraz düşük. Şöyle caddenin öbür tarafı yaklaşık 200 bin kitemizin yaşadığı yerin sosyo-ekonomik durumu çok kötü. Orada ekonomik durum olmadığı zamanda, **"erkek egemen zihniyet kadından intikamını alır. Sanki her şeyin suçlusu kadın gibi"**. Bizim orada Kardelen Merkezi'miz var, hukuki ve psikolojik danışmanlık veriyor. **Kadın Müdürlüğü'müz** var. O da hizmet sunuyor, 4 katlı bir binamızdır, istasyon merkezinde. Ayrıca kadınlarla ilgili birebir şeyde eskiden **"eğitim destek evi"** olan şey yani dar gelirli vatandaşlara yardımcı olabilmek için gönüllü eğitim gruplarını **"Solin Aile ve çocuk evi"** adı altında bu yıl yeniden restorasyonunu yaptık. Atölyeler açtık, dramadan tutun her tür sanatsal boyutunu açtık, şu anda faaliyetler." (KB2, HDP).

Başkanlardan ikisi ise köylerden ilçeye gelen kadınlara her konuda yardım, destek ve yaşam alanı sunmak için “*Kadın Sosyal Yaşam Merkezi*” ya da “*Kadın Kurumu*” yaptıklarını belirtmektedirler. Minibüslerin köylerden sabah çok erken saatte geldiğini kadınların çarşı, banka vb. yerlerin açılma saatine kadar soğukta beklediklerini ve hiçbir ihtiyaçlarını (*tuvalet, soğuktan korunma, dinlenme vb.*) karşılayamadıkları için bu merkezleri açmak istediklerini söylemektedirler. Erkeklerin gidip sıcak kahvelerde oturduklarını ama kadınların gidecek bir yerlerinin olmaması merkezlerin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Şimdiye kadar bir erkek temsilcinin bile bu ihtiyacı fark etmemesi, görmemesi ve anlamaması gerçekten düşündürücüdür. Başkanların ifadelerinde örnekler aşağıdadır.

“Şimdi bir tane **"Kadın Sosyal Yaşam Merkezi"** adı altında bir merkez açmak istedim o da şundan dolayı açmak istedim. Bizim köy minibüslerimiz çok erken gelir, sabah 6.30- 7.00 gibi gelir, kışın çok soğuk olur yani adam maaşını çekecektir, bankaya gidecektir, adliyede işi vardır, kredi ödeyecektir, elektrik parasını ödeyecektir. **Gelirler erkekler kahveye gider sıcak, kadınlar bir bankamatikğin önünde büzüşür** ya da işte daha açılmamıştır çünkü hiç bir yer... Bunlarla ilgili bir tane yer açayım, kadın çocuğu ile geldi çocukları eğitilsin oyunlar oynasın bir katında hatta kreş gibi olsun eğer bakkala gidecekse hastaneye gidecekse çocuğunu bize bırakabilsin ya da annesini babasını bırakabilsin yaşlı yatalak yeri var... İstiyorum ki günlerini orada yapsınlar çok geniş bir alan, altın günü mü yapacaklar burada yapsınlar, yasin günlerimiz olur bizim dualar okunur neyse... **Ondan sonra böyle bir işte çayını içebileceği, ihtiyaçlarını giderebileceği 3 katlı bir yer yapalım** dedim. Tabii ki paramız yok! Burada hep kadınlar çalışacak, burada erkek sinek bile dolaşmayacak, kalorifer yakan bile kadın olacak, o derece bir merkez olacak 3 katlı, kabası bitti ama bekliyor... Sponsor bulamadığım için... Yani kadın gelecek, istediğini yapacak orda yani onun evi olacak orası hiç ücretsiz hiç bir şeysiz... Pırıl pırıl genç kızlarımız çalışacak, ondan sonra kütüphanesi olacak, interneti olacak vb.“ (KB7, CHP).

“**Kadın Kurumu** açma vaadimiz olmuştu. Kadın dinlenme yeri açma vaadimiz olmuştu. Biz şeyi fark ettik, köyden şehre gelindiği zaman yani işte hastane için, alışveriş için gelindiği zaman özellikle çocuklu kadınlar çok zorlanıyorlar. Özellikle burada akrabası olmayanlar çok zorlanıyorlar. **Tuvalet ihtiyacını bile gidermek sıkıntı oluyor.** Burada küçük yerlerde camiye de gidemiyorsun büyük yerlerde gidiyorsun. Kadın için ayrı yer var ya da emzirme alt değiştirme ciddi bir problem yani bu gittiğimiz zaman karşılaştığımız. Bu talep bize çok gelmişti. Geldiğimiz zaman dinlenebileceğimiz ihtiyaçlarımızı karşılayacağımız bir yer olsun. Onu vaat etmiştik ve kadın kurumu vaat etmiştik. Kurumun içerisinde biraz daha hem ekonomik gelir de sağlayacak şeyler düşünmüştük; **kurslar, beceri kazanma kursları, toplantılar, seminerler, film gösterimleri olacak.** Bir kurum düşünmüştük ama aynı zamanda bir bölümü de buna ayrılacak dinlenme yerine ayrılacak. Kurumumuz bitti, o da yeni bitti daha bir hafta oldu biteli! Şimdi ona bir bütçe ayırmamız gerekiyor ciddi bir bütçe ayırmamız gerekiyor oraya yani dekore edilmesi, araç gereci ciddi bir bütçe...” (KB3, HDP).

Kadınların ayrı erkeklerin ayrı mekanlarda toplanması birbirinden uzak ve birbirlerinin sorunlarından habersiz almalarına yol açıyor diyebiliriz. Birlikte oturlan/vakit geçirilen/çay içilen/sohbet edilen mekanların olması kadın ve erkeğin davranışlarını birbirlerine göre ayarlayabilmelerini de sağlıyor. Geleneksel yapı ve toplumsal kurallar buna izin vermediği için kadın başkanlarda izin verilmeyen bu alana girememişler diyebiliriz. Ancak kadın başkanların, izin verilen alanda kadınlar için kamusal mekanlar oluşturmaları kadınların sosyalleşmeleri ve kendilerine yeni alanlar açabilmeleri açısından çok önemlidir. İlk aşamada kadınların ihtiyaçlarından yola çıkılarak kadınlar için kurulan bu merkezler, belki de geleneksel toplumsal yapıda olumlu değişmelere katkı sağlayarak kadın ve erkeğin bir arada olduğu mekanlar haline dönüşebilir.

Diğer kadın temsilcilerde de benzer söylemleri görmek mümkündür. Örneğin başkanlardan biri, kadınların sosyal ve ekonomik hayata dahil olmaları için *Bacıyan-i ...*; mahallelerin ihtiyaç ve sorunlarının tespiti için *Kadın Meclisi*, *Gençlik Merkezi* ve ihtiyacı olanlara yardım etmek için *Aile ve Sosyal Yardım Merkezi*'ni açtıklarını belirtmektedir. Başkan, yeni doğan bebekler için “*hoşgeldin bebek*” ekiplerinin (3 hemşire) ve “*hoşgeldin bebek paketlerinin*” olduğunu ve ayrıca *mobil araç hizmeti* ile kırsal kesimlerde eğitimler ve hukuki destekler verildiğini de sözlerine eklemektedir.

“Geldiğimizin ilk birinci yılı ilk kadın örgütlenmesi (Bacıyan-i Rumi)’den esinlenerek **Bacıyan-i ...’i** kurduk. Kadınlar burada yeme-içme, mefruşat üzerine faaliyet gösteriyorlar. Sigortalı çalışıyorlar! **Kadın Meclisi** oluşturuldu. Kadın, aile ve toplum üzerine farkındalık oluşturmak için. 115 mahallemiz var, her mahalleden 3’er temsilci istendi (115X3). Mahallelerin sorunlarına, ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar yapılacak ve böylece her mahalle, mecliste temsil edilecek. **Gençlik Merkezi**’miz kuruldu. Mekânsal ve alansal olarak çocuklara bilgi merkezleri kurduk! **Aile ve Sosyal Yardım Merkezi** ile 4.000 civarında aileye yardım ediyoruz. Yardımlar koli şeklinde değil market şeklinde yaptık. Markette çekirdekten gıdaya, züccaciye, çocuk bezi, deterjan her şey var. Belli ürünler var. Diğer taraftan ihtiyaç sahiplerini, ihtiyaç özelliklerine göre (1. 2. 3. sırada gibi) sıralıyoruz. Bu ilk olabilir, üst gelir gruplarından kullanmadıkları eşyaları vb. alıyoruz, temizliyoruz ve ihtiyaç sahiplerine veriyoruz. Yeni doğan bebekler için “**hoşgeldin bebek**” ekibimiz var. Ekipte 3 hemşire var. 2 gezici ekibimiz var. “**hoşgeldin bebek paketi**” nin içinde zıbın, derece ölçer, bilgilendirme kitabı vb. bulunmaktadır. **Mobil araçla hizmeti** oturttuk. Kırsal mekanlarda eğitimler ve sosyal-hukuki destekler verilmektedir.” (KB8, AK Parti).

Kadın temsilcilerin, kadınların sosyal ve ekonomik hayata girmeleri için bölgelerinde; “*Kadın El Emeği/Üretici Pazarı*, *Kadın Üretici Kooperatifi*, *Kadın Semt Pazarı* vb.” kurdukları görülmektedir. Kadın temsilciler, pazarlarda sadece kadınların satış yapabildiğini vurgulamaktadır.

“**Kadın El Emeği Pazarı’nda**, kadınlar ürettiklerini getirip orada satıyor. Pazardaki stantları da biz veriyoruz, kira da almıyoruz. Kadın evinde ne ürettiyorsa getirip satıyor, parasını da cebine koyuyor. Bu da kadını ekonomik ve sosyal yaşama kazandırma projesidir. Aynı pazarı başka bir yerde de yapıyoruz. Bu Kadın Aile Müdürlüğü’müzün bir projesidir, bunları yapıyoruz.” (KB11, CHP).

“**Kadın Üretici Kooperatifi** kurduk ve Kadın Üretici Kooperatifi’nin işletme tesisini kurduk. Birçok bölgede çay ocakları var, kadınlar bu çay ocaklarında çalışıyorlar ve para kazanıyorlar. Her köyde bir Kadın Üretici Pazar’ım var.” (KB10, CHP).

“Köylü pazar istemişti. **Kadın Semt Pazarı’mız** var, sabit pazarımızda var. Gezici Semt Pazarı’mızda. Bu ilçenin semtinde erkeğe pazar yeri vermedik. Bizim dönemimizde yaptık bunu. 82 kadın pazarcımız var. Sadece kadın pazarcılar var hiç erkek pazarcı yok!” (KB2, HDP).

Kadın temsilcilerin, kadınların hayatlarını kolaylaştırmak ve kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak için ortaya koydukları farklı hizmetlerden bir diğeri ise, “*aydınlatmadır*”. Kadın temsilciler, sokakların, park/bahçelerin ve köylerin aydınlatılması konusunda erkek temsilciye göre daha duyarlı ve ilgili oldukları görülmektedir. Örneğin başkanlar ifadelerinde, belediye meclis gündeminde aydınlatma konusunun olmadığını ve erkek temsilcilerin de bu konuda çok duyarsız davrandıklarını söylemektedir. Kadın temsilciler, *sokak, park/bahçelerle birlikte camilerin, köprülerin vb. yerlerin* ışıklandırmasını yaparak hem halkın hem de kadınların güvenliğine katkı sağladıklarını düşünmektedirler. Başkanlardan biri, aydınlatma ile suç oranı arasında ilişki kurmaktadır. Kendi döneminde sokakların ve parkların aydınlatılması ile suç oranının %36 oranında azaldığını emniyet kayıtlarının ortaya koyduğunu özellikle vurgulamaktadır.

“**Aydınlatma kadınlar için çok önemli ama erkekler önemsemiyor**. Sahaya gittiğiniz zaman bu ortaya çıkıyor. Yoksa belediye meclis gündeminde aydınlatma, köy aydınlatması yoktur yani. Ne kadar önemli bir kadın için. **Tacizin, taciz ve tecavüzün en uygun ortamıdır yani karanlık sokaklar**. Bir kadın için çok önemlidir aydınlatma. İlçe merkezde çok ihtiyaç yok, merkezde çok yok ama mesela köyde bir iki yerde karşılaştım. Söylendi bana!” (KB3, HDP).

“Biz göreve geldiğimizden beri, bulunduğum ilçede **emniyet kayıtlarından öğrendiğimize göre suç oranı %36 azaldı. Çünkü sokakları aydınlatıyorsunuz, parkları aydınlatıyorsunuz, sokak adamları ya da uyuşturucu bağımlıları o parklarda yatamıyor**. Bu da suç oranının azalmasını etkiliyor. Büyük kentlerin böyle sorunları vardır.” (KB11, CHP).

“Belediyemizin tarihi bir camisi var o **camimizin ışıklandırmasını** yaptık. **Köprümüzün ışıklandırmasını** yaptık. Hani çok böyle şaşalı bir şey yapamadık çünkü paramız gücümüz ona yetti. Normal şekilde ışıklandırmasını yaptık işte. En azından şimdiye kadar mesela o köprü karanlıktı, ışıklandırılan iki tane direği vardı sadece o da çok zor oluyordu ışık yetmiyordu. Şu anda ışıklandırmasını yapmışız insanlar gidip balık tutuyorlar üzerinde. Gece saat 3’te geçiyoruz bakıyoruz millet gelmiş yani dışardan gelmiş şuradan buradan gelip orada balık tutuyor. Biz mesela o

insanlarımızı düşündük köprünün başına bir seyyar tuvalet yaptırdık. Aldık koyduk oraya. **Kadınlar için tuvalet yoktu, tuvalet yaptırdık.** En azından dışardan gelenler için rahat gidip abdestlerini alsınlar, ihtiyaçlarını gidersinler diye. 5 tane yere seyyar tuvalet yaptırdık.” (KB1, AK Parti).

Sosyal belediyecilik alanında kadın temsilcilerin fark yarattıkları en önemli faaliyetlerden bir diğeri, kadın ve çocuklar düşünülerek oluşturulan “*park ve bahçelerdir*”. Kadın temsilcilerin, “*bunu ancak bir kadın düşünebilir*” cümlesini akla getiren uygulamalarla, fonksiyonel araç gereçlerle parkların ve bahçelerin kadın ve çocuk yaşam alanlarına dönüştürdükleri görülmektedir. Örneğin kadın temsilcilerden biri, kadınların parklarda daha uzun ve tek başına oturabilmeleri için “*lale sandalye*” leri düşündüklerini ve bunları sadece parklarda değil çarşı içlerinde de kullandıklarını ifade etmektedir. Lale sandalyelerin en önemli özelliğinin açılır kapanır olması ve kadınların tek başlarına oturmalarına imkan vermesidir. Kadın temsilci, bir kadının bankta erkeklerin yanına oturmasına ya da kendisinin erkeklerin yanına oturmak durumunda kalmaktan rahatsız olduğunu ama lale sandalyelerle bu sorunu çözdüklerini anlatmaktadır. Başkan lale sandalyelerin ayrıca özelliklerini ve önemli katkılarını şu sözlerle ifade etmektedir.

“İlçeye geldiğinizde, parklarda ve sokaklarda “**lale sandalyeleri**” görürsünüz, lale şeklinde. Şimdi İstanbul'un simgesi lale ama o sandalyelerin üç temel özelliği var. İlki, 180 derece değil 360 derece dönüyor. Şimdi kadın parka gittiği zaman üçlü bir grubun yanında başka adamlar varsa oraya oturmaz, kendisinin o yabancı adamlarla ilişkilendirmesini istemez. Lale sandalyelerde böyle bir durum yok, tek kişilik, kadın açıyor ve oturuyor, istediği yere dönebiliyor yanındaki ile ilişkilendirilmeden. İkincisi, o sandalyeler kapanıyor bu nedenle üzerinin kirlenmesi mümkün değil. Üçüncüsü, lale sandalyelerin üzerinde gece uyuşturucu madde bağımlıları ya da sokak adamları kimse yatamıyor, çünkü lale sandalyeler kapanıyor, yatmaya uygun değil. **Kadın açıyor oturuyor yanındakinden bağımsız, herkesten özgür, tek kişilik. Bir sandalye bile kadını daha çok sosyal yaşamda tutmak için projelendirilmiştir.** Daha fazla sokakta ve parkta oturabilsin diye!” (KB11, CHP).

Örneğin, 90 dönümlük park içinde yaptıkları “*Kamelya, Şirin Evi (bebek odası) ve Şirinler Parkı*” nın kadınların hayatını kolaylaştırmak için düşünüldüğünü özellikle belirtmektedir. Çocuklu kadınların parka geldiğinde rahat edebilmeleri ve çocuğunu rahatça emzirebilmeleri, altını değiştirmeleri ve uyutabilmeleri için Şirin Evi yaptıklarını, böylece kadınların, parkta çocuğu/çocukları ile birlikte daha uzun süre vakit geçirme imkanı elde ettiğini belirtmektedir.

“Bir kadına prezantabl konforu ile bir kent park, içinde **açık hava tiyatrosuna** kadar her şey var... Kadın ailesini bir kamelya içinde güzelce pikniğini yaptırabilir bir şey getirmesine gerek yok, barbeküler var, gidip barbeküde pişirip orda mangalını yemeğini yapıp yiyebilir sunabilir. Parkın birinci kapısından girdiğinizde bir “**Şirinler**

Parkı" görürsünüz, o da bir kadına göredir. Bir anne düşünün birden fazla çocuğu olabilir, diğer küçük çocukları kapının önünde şirinler parkında oynarken, anne bebeğini emzirmek için orda bir **"Şirin Evi (bebek odası)"** var. **Bu evin içine anne giriyor orada bebeğin altını değiştireceği yer var, bebeğinin altını değiştirebilir, bir kanepe var uzanıp dinlenebilir ve bebeğini emzirebilir.** Yani bir parkta kadının gün boyu gittiğinde çocuğu nerede emzirecek, altını nasıl değiştirecek, nerede dinlenecek gibi dertleri yok artık! Kadının parkta çocukları ile daha fazla vakit geçirmesi, rahat etmesi ve içinde bebeğini emzireceği alana kadar ve şık ve şirin bir ev... Anahtarı da güvenliğe bırakıyoruz çünkü oraya bir başka yabancı gelip kötü amaçla kullanmasın diye. Anne, güvenlikten anahtarı alıp eve girdiğinde bebeğini emzirebilir, altını değiştirebilir... **Bu da mesela bir kadın başkan farkı!"** (KB11, CHP).

Bir diğer başkan da yukarıdaki örneklere benzer uygulamalar yaptığını bir kadın temsilci olarak, kadınların sorunlarını anlama ve çözme noktasında daha etkili ve etkin olduklarını da sözlerine eklemektedir.

"Ben **"kadın yaşam alanları yarattım"**. Özellikle okulların çıkış yerlerine parklar kondu. İşte kadınların oturup çay içebilecekleri, spor yapabilecekleri işte çocuklarını aynı anda parka götürebilecekleri yerler. Mesela benim **"bütün parklarımda kadının çocuğunu görebileceği yerdedir banklar"**, yani o kadın orada oturacak ki çocuğunu karşısında görebilsin. Bütün bunların hepsi zaten **"ben şantiye şefiyim"** diyorum. Son dokunuşları ben yaparım yani ne nerede nasıl konacak ve kullanılacak... Mesela bu parkta bildiğin bire bir ben çalıştım. Mesela iç tarafa park kondu, kadınların oturacakları yerler farklı yapıldı, ondan sonra çocuklar şey olmasın diye oralara işte farklı şeyler konuldu anlatabildim mi? **Bütün bunların hepsini, sen kadın olduğun için zaten sen kadın olarak, kadınların ihtiyaçlarını bildiğin için yapıyorsun.** Zaten sen bunları yaşıyorsun! O nedenle kadınlar diyor ki, **"evet ya bu başkan beni tanıyor, beni anlıyor ve sorunumu biliyor"** diyor..."(KB10, CHP).

Kadın temsilcilerin fark yarattıkları bir diğer uygulama **"Spor Merkezleri ve Spor Okulları"** dır. Örneğin başkanlardan ikisi, belediyelerinin bünyesinde çocuklar için spor merkezi ve spor okulları açtıklarını söylemektedirler. Belediyenin klasik faaliyetleri (*çöp toplama, sağlık, eğitim vb.*) ile bir kadın temsilci farkının yaratılamayacağını ve farkın ancak kadınların ve ailelerinin hayatlarına dokunarak yani yaptıklarınızın içine onları da alarak yapılabileceğini vurgulamaktadır. Diğer başkan ise, spor merkezinin kiraya verilmesi teklifi gelmesine rağmen alt gelir grubundan insanların üye aidatını karşılayamaması durumunda merkezden yararlanamazlar diye düşündüğünü ve kiraya vermedğini ifade etmektedir. Her iki uygulama da kadın temsilci duyarlılığını ve farkındalığını ortaya koymaktadır.

"15 köyümüz var. Hani ne fark yarattınız dersiniz esasında ben zaten bütün işlerimi yapıyorum yani yapılması gereken her şey yapılıyor işte çöp toplanıyor... **Ama fark yaratma noktasında esas önemli olan kadın ve ailedir. Kadın ve aile deyip geçmeyin, evin içinde direksiniz** çünkü. Yani bir yolla bu evlere girebilmelisiniz ama

evin içine çöp toplayarak da giremezsiniz.... O nedenle kadını ve aileyi içine alacak bir fark yaratmalısınız. Mesela **Spor Okulları (basketbol, voleybol, yüzme, vb.)** açtım, şimdi inanılmaz bir durumda köyden gelen çocuklar ve burada ki çocuklar yani bir de farklı kültürel yapıdaki çocuklar, aynı yere geliyorlar, birbirlerini tanıyorlar ve arkadaş oluyorlar. Çocukların hepsi çok kıymetli o yüzden en büyük farkı bu şekilde kadın ve ailenin içine gönlüne girerek yaratabilirsiniz...” (KB10, CHP).

“**Spor Merkezi** (yüzme havuzu, fitnes salonları vb.) açıldı. Meclis üyeleri, “spor merkezini kiraya verelim” dedi. Belediyenin işletmesinde bu merkez ama kiraya vermedik aidatı yüksek olursa alt gelir grubuna dahil insanlarımız gelemeyi diye. Şu anda bu merkezden yararlananların sayısı 3000 kişiye ulaştı.” (KB8, AK Parti).

Araştırma, kadın temsilcilerin belediyenin imkanlarını kullanarak, zorlayarak ya da değerlendirerek “*girişimcilik*” yaptıklarını ve kaynak yarattıklarını ortaya çıkartmaktadır. Örneğin kadın temsilcilerden biri, girişimcilik yaparak belediyesine ciddi kaynak yarattığını ifade etmektedir. Başkan, orman köyü olan belki tek belediye olduğunu ve *fıstık çam ormanından* her sene 70-80 bin liralık satış yaptığını anlatmaktadır. Tomrukların işlenmesi ile *park bahçe mobilyaları* yapmaya başladıklarını bunları çevre belediyelere sattıklarını, mobilyaların demir kısımları için *demir atölyesi* kurduklarını ve istihdam yarattıklarını ifade etmektedir. Başkanın bir diğer girişimciliği ise, *güneş enerjisi santrali kurması ve ürettiği elektriği devlete* satmasıdır. Başkan, bunu yapan tek belediye olduğu vurgusunu da sözlerine eklemektedir.

“Türkiye’de ormanı olan belki tek belediyeyim, benim yaklaşık 9 tane orman köyüm var. Bu orman köylerini nasıl, ne yapabilirim diye düşündüm, ormanları kendime alayım, ormanları tahsis ettireyim dedim. Bir orman mühendisi ile anlaştım nasıl olacağını ondan öğrendim beraber bir rapor hazırladık ve Orman Bakanlığı’na sunduk. Tabii ki bu da kolay olmuyor yaklaşık bir sene sürdü yani müsteşarla görüşmekten başkan yardımcıları ile görüşmekten, şuradan, buradan ıvırdan zıvırdan girerek çıkarak, her şeyi de tam her şeyi düzgün yapıyorum. Nihayet yaklaşık 350.000 metrekare kızıl çam ormanını, 200.000 metrekare kara çam ormanını ve 100.000 metrekareye yakında fıstık çam ormanını 49 seneliğine belediyeme tahsis ettirdim. Belediye başkanı arkadaşlarım bana sordular: “ne yapacaksın ormanı”. “Elbet bir şey olur” dedim. **Fıstık çam ormanından her sene ortalama 70-80 bin liralık künar satıyorum.** Orman Bakanlığı’ndan her sene mühendisler geliyor, ormanın yaklaşık 1000 metrekarelik bir demonstrasyon alanında buranın gençleşmesi, seyreltilmesi lazım diye alanı işaretliyorlar. Biz bunu 300.000 metrekareye 600.000 metrekareye yayıyoruz ve her sene benim **20 tır - 40 tır tomruğum** oluyor ve bunlar benim. Bunları satalım mı diye düşündük. Satmak kolaycılık dedik “**iş atölyesi**” açtık. Önce kendimizin **park bahçe mobilyalarını** üretelim, çitler yapalım bilmem neler yapalım dedik! Aman Allah’ım bir güzel yaptık, bir güzel yaptık ondan sonra diğer belediyelere bunu satmaya başladık çünkü piyasadan yaklaşık %100 daha kaliteli ve %100 daha ucuz çünkü KDV’miz yok bilmem nemiz yok. İş atölyemde önce 3 kişi çalışırken sonra 5’e, 7’ye, sonra 9’a şu anda 12 kişiye çıktı ve benim park bahçe mobilyalarımı üretiyorlar. Hemen hemen satmadığım belediye yok gibi sonradan tabii ki bunların dediler ki “**başkanım bir de demir atölyesi aç bize, aç ki buradaki demiri de biz kendimiz yapalım**”. Ham pik demir alıyoruz benim personelim kendileri işliyorlar. Öz kaynak yaratmam lazım yoksa param hiç yok! Şimdi

Türkiye'de hiç yapılmayan şeyleri yaptım ben. **Türkiye'de güneş enerjisi santrali kuran ve devlete elektriği parayla** satan ilk belediyeyim. Ayrıca işte dediğim gibi güneş enerjisi konusunda Türkiye'de bu işi en iyi bilen belediyelerden biriyiz onun için 5 belediyeye güneş enerjisi konusunda danışmanlık yapıyorum. Bunların 2'tanesi de AK Partili belediye çünkü ben çok zor süreçten geçtim istiyorum ki onlar bu zor süreçten geçmesin onlara öğreteyim, öğretiyorum.” (KB7, CHP).

Araştırma verileri, kadın temsilcilerin sosyal belediyecilik faaliyetleri kapsamında hayata geçirdikleri uygulamaların, projelerin ve eserlerin zengin, farklı ve nitelikli olduğunu göstermektedir. Sosyal belediyecilik faaliyetlerinin daha çok “*kadın/aile, çocuk/genç ve girişimcilik*” üzerine yapıldığı görülmektedir. *Kadın ve aile için yapılan faaliyetler*; kadın ve aile hizmetleri müdürlüğü, aile ve sosyal yardım merkezi, kadın sosyal yaşam merkezi, kadın kurumu, kadın meclisi, semt evi, mobil araç hizmeti, kadın el emeği/üretici pazarı, kadın üretici kooperatifi, kadın semt pazarı, kadın yaşam alanları, aydınlatma (sokaklar, park/bahçeler, camiler, köprüler vb.), park ve bahçeler (lale sandalye, kamelya, şirin evi, şirinler parkı). *Gençler ve çocuklar için yapılan faaliyetler*; spor merkezleri, spor okulları, tiyatrolar, konservatuvar, gençlik merkezi, hoş geldin bebek ekibi, hoş geldin bebek paketi. *Girişimcilik faaliyetleri*; fıstık çam ormanı, park-bahçe mobilya üretim atölyesi, demir atölyesi, güneş enerjisi santrali.

3.3.2.1.2. Kültürel Belediyecilik

Türkiye’de kültürel belediyecilik, uzun yıllar sosyal belediyecilik anlayışı içerisinde değerlendirilse de son dönemlerde sosyal belediyecilikten ayrı bir yönetim anlayışı olarak gelişmeye başlamıştır. Yerel yönetimlerin kültürel hizmetlere giderek daha fazla yatırım yapması neticesinde gelişen kültürel belediyecilik anlayışı, diğer hizmetleri tamamlayan bir özellik göstermektedir. Kültürel belediyecilik anlayışı sadece şenlikler veya konserler organize etmekten daha fazla anlam ihtiva etmektedir (Kutlu, Göksel, 2014: 83). Bu anlayışın, kültürel, sanatsal ve akademik faaliyetlerle desteklenerek kent kültürüne ve insana değer katması beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırmaya katılan kadın başkanların, kültürel belediyecilik faaliyetlerinde de fark yarattıkları ortaya çıkmaktadır. Kadın başkanların kültürel belediyecilik faaliyetleri kapsamında; *konferanslar, sempozyumlar, çalıştaylar, festivaller vb.* yaptıkları görülmektedir. Bu faaliyetlerin ilk defa yapılıyor olması, hem kadın temsilci farkını hem de erkek temsilci döneminde yapılan faaliyetlerden farkını ortaya koymaktadır. Örneğin bu argümanın en güzel ispatını kadın başkanlardan birinin yaptığı, hatta dünyada da bir ilk olan “*Uluslararası Kadın Belediye Başkanları*

Zirvesi-2015” oluşturmaktadır. İlk defa yapılan bu zirve, kadın temsilci farkını ve kadın sorunlarına duyarlılığı ortaya koymaktadır. Zirveye Türkiye’den ve diğer ülkelerden (*İtalya, Hindistan, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, İzlanda, Belçika, Polonya, Kosova, Fransa, Filistin ve Macaristan*) kadın belediye başkanları davet edilmiştir. Her bir katılımcı zirvede, kadın temsilci olarak kendi bölgelerinde karşılaştıkları sorunları ve çözümleri paylaşarak kadın bakış açısının farkı ve gerekliliği ortaya koyulmuştur. Başkan, zirveyi şu sözleri ile anlatmaktadır.

“Tabii ki. Kadın sistem kurar. Bizim her zaman çözümlerimiz kalıcı ve daha sonraki nesillere aktarmak üzerine çözümlerdir. Ben dünyada ilk defa yapılan size de takdim etmek istiyorum **"Kadın Belediye Başkanları Zirvesi"** yaptım. Kadın bakış açısı topluma geniş spektrumlu bir bakış açısı getirir. **Bazı sorunlar toplumda görünmez bile erkek yönetici göremez çünkü bu bir kadın sorunu olarak görülüyordur yani sorun olarak bile görülüyordur...** Zirveye katılan bir Hintli belediye başkanı, böyle sizin gibi genç pırıl pırıl diyor ki, "evlerden diyor su akıtacağım"... Bulunduğu yerde kasabada, hiçbir evden su akmıyor, suyu da o kadar uzun yerden getiriyorlar ki ve kafalarında su taşınıyor... **Ama hiçbir erkek böyle bir vaatte bulunmuyor çünkü kafasında su taşıyanlar kadınlar çünkü bu bir kadın sorunu olduğu için!** Adam evinde içecek suyu da banyo yapacak suyu da buluyor, çamaşırı da yıkıyor bu kendisinin sorunu değil, böyle bir sorun var mı, böyle bir sorun yok! Bu kimin sorunu, kadının sorunu aslında toplumun sorunu sonra belediye başkanlığını kazanıyor... Kadınlar ve kadınların sorununun çözülmesini isteyen erkekler tarafından desteklenince seçimleri kazanıyor sonra da dünyanın her yerinden su sorununu çözmek için destek alıyor ve sorunu çözüyor. Şimdi **"evlerden su akıyor"**. (KB11, CHP).

Başkanlar bir diğeri de kadın temsilci farkını, *"Kadın Muhtarlar Çalıştayı"* ve *"Kadın Konferansları"* yaparak ortaya koyduğunu söylemektedir. Kadın Muhtarlar Çalıştayı için Türkiye’nin 7 bölgesinden 256 kadın muhtar katılım sağlamıştır. İki yıl öncesinde de Türk Kadınlar Birliği’nin³³ üyelerini davet ederek Kadın Konferansları yaptığını da sözlerine eklemektedir. Her iki faaliyetin de ilk defa yapılıyor olması kültürel belediyecilikte kadın temsilci farkını ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

“Ben burada **"Kadın Muhtarlar Çalıştayı"** yaptım. Tüm Türkiye’den bütün kadın muhtarları davet ettim. Bu çok önemliydi benim için çünkü kadın muhtarları çok önemsiyorum. Dedim ya borcum var siyasete... Muhtarlık, siyasetin başlangıç noktasıdır, muhtarın partisi yoktur ve kadın ismiyle çıkmıştır. İnanın bütün partilerden

³³ Türk Kadınlar Birliği 1924 tarihinde kuruldu. Kurucuları arasında; Nezihe Muhittin, Latife Bekir ve Sabiha Zekeriye Sertel bulunmaktadır. Kuruluş amacı, kadının siyasal haklarını elde etmesi ve sosyal yaşama eşit olarak katılmasıdır. 1926 yılında Medeni Yasa’nın kabulü, 1930 belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı ve 1934 yılında kadınların TBMM’ne seçilme haklarını elde etmeleri üzerine 1935 yılında dernek fesih kararı almıştır. Ancak, 1949 yılında hakların kazanılması için olduğu kadar, korunması ve geliştirilip genişletilmesinin gerekliliği amacıyla 13 Nisan’da yeniden kurulmuştur. 1954 yılında da, Bakanlar Kurulu kararıyla *"Kamu yararına çalışan dernek"* statüsünü kazanmıştır. Türk Kadınlar Birliği, 1996 yılından beri Sema Kendirci’nin Genel Başkanlığında faaliyetlerini sürdürmektedir (www.turkkadınlarbirligi.org).

gelen oldu yani partisi yok ama tandansı olanlar geldi ama hepimizin derdi ve tasası ortak o da **"kadın"**. Türkiye'nin 7 bölgesinde geldiler 256 kadın muhtardık ama o kadar net ki aslında, **"lider kadın, muhtar kadın demek"** aslında... Geçen yıl değil ondan önceki yıl **Türk Kadınlar Birliği'nin tüm üyelerini** davet ettim tüm Türkiye'den Kıbrıs dahil! Her sene bu şekilde **"Kadın Konferansları"** yapıyoruz biz!" (KB9, CHP).

Diğer başkanlar ise, **"Kültürel Belediyecilik Konferansı"** yaptıklarını ve **"Resim Sergileri"** düzenlediklerini anlatmaktadırlar. Bir diğer başkan, köylerde yaşayan ama ömründe hiç sinemaya gitmemiş nineleri ve teyzeleri **"sinemaya"** film izlemeye götürdüğünü söylemiştir.

"İlk göreve geldiğimizde **"Kültürel Belediyecilik"** konferansı düzenledik. Sanat ve insan ilişkilerinde farklılıklar var; **belediye binasında tablolar, 15 Temmuz Sergisi, amatör yapıda okul resim sergileri vb."** (KB8, AK Parti).

"Ondan sonra ne yaptık özellikle kırsalda köyde **ömründe hiç sinemaya gitmemiş kadınları (nineler, teyzeler) yılbaşı hediyesi olarak otobüse doldurup sinemaya götürdük.** Kadın filmine götürmüştük!" (KB7, CHP).

Kadın temsilci farkını ortaya koyan faaliyetlerin son örneğini, **"Uluslararası Enginar Festivali"** oluşturmaktadır. Başkan, festivali ilk defa kendisinin yaptığını hem yöresel ürünün tanıtımına hem de ilçe ekonomisine katkı sağladığından bahsetmektedir.

"Ben en son 1 milyon ziyaretçi ağırladım **"Uluslararası Enginar Festivali"** için tam bir milyon kişi, 62.000 nüfusu olan bir yerde... Toplam bir milyon kişi geldi. Bütün herkes, misafirimiz geliyor, evimiz toplamamız lazım diye çalıştı. Tabii ki yani anlatabildim mi? O gece saat 01:00'de biz her şeyimizi temizlemiştik yerleri de yıkadık. Sabah kalktığımızda hiç bir şey yoktu ortada ama bütün ekiplerin başında ben vardım anlatabildim mi?" (KB9, CHP).

Kadın başkanlar, bir kadın temsilci olarak kadın bakış açısını yansıtan farklı, nitelikli ve özgün faaliyetler yapmışlar. Kadın temsilcilerin özellikle kadın sorunlarını tartışmak ve çözüm üretmek için diğer kadın temsilciler (*belediye başkanları, muhtarlar ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri*) ile bir araya gelerek; konferanslar, sempozyumlar ve çalıştaylar yaptıkları görülmektedir. Resim sergileri ve sinema etkinlikleri düzenledikleri de ortaya çıkmıştır. Tüm faaliyetlerin ortak özelliğini **"kadın konusu"** oluşturmaktadır. Daha önce yapılmayan ama kadın temsilci döneminde kadınlar için yapılan bu faaliyetler; kadın temsilcinin farkını, önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kadın temsilcilerin kadın bakış açısı farkıyla başta kadınlara, kültürel belediyeciliğe ve kent kültürüne özgün katkılar sundukları görülmektedir.

3.3.2.1.3. Borç Yönetimi ve Tasarruf

Kadın temsilcilerin belediye yönetiminde ortaya koydukları farkın üçüncü başlığı, “*borç yönetimi ve tasarruf*” dur. Araştırma verileri, kadın temsilcilerin çoğunluğunun göreve geldiğinde borçlu bir belediye devraldıklarını göstermektedir. Belediyelerin borçları nedeniyle personelinin maaşlarını bile ödeyemediği ortaya çıkmıştır. Belediyelerin, başta alt yapı olmak üzere yatırım harcamalarını dönemsel kaynaklarla finanse edememesi borçlanma yoluna gitmelerine neden olmaktadır. Tabii ki kaynakların etkin kullanımı ve borçların yönetilmesi de bu süreçte önemli hale gelmektedir. Belediyeler açısından borç yönetimi, *idarelerin ihtiyaç duyduğu kaynağın, maliyet ve riskler dikkate alınarak en uygun şekilde karşılanması* olarak tanımlanmaktadır. Belediyelerin borçlanırken orta ve uzun vadeli finansman programları çerçevesinde, piyasa koşullarını dikkate alarak, basiretli bir borçlanma politikası yürütmesi beklenmektedir. Uygulamada bunun mümkün olmadığı, belediyelerin borçlarını ödemedi ve yapılandırmada sıkıntı yaşadıkları görülmektedir. Kadın temsilcilerin söylemlerinden alınan örnekler devraldıkları belediyelerin borçlu olduğunu göstermektedir.

“Belediyeyi devir aldım. **Belediyeyi alırken de 8 trilyona yakın borcu** vardı. Maaş alamayan personel, emekli olup giden personel ama 15 yıldır tazminatını alamamış... Petrol bayisi var burada, petrol satan bir yer, benzin istasyonu. Buraya **500 milyona yakın borç birikmiş, elektrik şirketine 500 küsur milyon lira borç** birikmiş ve piyasaya borç var... İlden piyasanın belediyeden bir sürü alacağı olanlar var ve artık belediyeye iş yapmıyorlar... Dediğim gibi işte belediyenin araba tamirleri için borcundan dolayı malzeme vermiyorlar. Böyle bir belediye devir aldık biz!” (KB1, AK Parti).

“**İlçe belediyesi olarak her yanımız borçtu**, ben hep söylüyorum vatandaşa ikramlık **çikolata parası** yoktu belediyenin. **Çikolata paramız yoktu ve her şeyimiz haciz altındaydı**. Hacizlerimiz kalktı şu an borçsuz belediyeler arasındayız ve yatırım yapıyoruz.” (KB5, AK Parti).

“**Borç ödeyen bir belediyeyiz**. Ciddi mali disiplin sağladık. Belediyemizin örnek belediye olarak gösterileceği söylendi! İlk geldiğimizde Sayıştay Denetim Raporu oldukça kalındı. Şimdi ise oldukça inceldi. Bürokraside direniş olsa da kurumsallaşmayı sağlayacak çok şey yapıldı. Hantallık yok!” (KB8, AK Parti).

Belediyeleri borç içinde devralan kadın temsilciler, ilk olarak ciddi bir mali disiplin sağlayarak borçları yönetmeye başladıkları ve başarılı oldukları görülmektedir. Örneğin başkanlardan biri, borçların ödenmesi için mali disiplin kapsamında tasarrufa gittiklerini ve borçlarını kontrol altına aldıklarını belirtmektedir. Belediyelerin borçlarını ödediklerini

ama bunu öderken gelirlerinin artmadığını ya da bir “*altın gömüsü*” bulmadıklarının altını özellikle çizmekte ve sadece tasarrufla borçlarını yönettiklerini vurgulamaktadır.

“Şöyle söyleyeyim, onlar (erkek başkanlar) hep borç takmışlar, biz hep borç ödüyörüz. Mesela, **tasarrufu ve aile ekonomisini de kadın tutuyor...** Bizim yaptığımız ödemeler tasarruflarla oluyor. **Yoksa bizim gelirlerimiz artmadı yani biz altın gömüsü falan bulmadık.** Biz sadece tasarruf ediyoruz ve tasarruflarla da bir taraftan borçlarımızı yönetiyoruz ve ödüyörüz...” (KB5, AK Parti).

Benzer şekilde borç ödemede tasarrufun altını çizen bir diğer başkan, erkek başkanların *çiçek, çelenk, sms vb.* paralar harcadıklarını ama kendi yönetiminde asla bu harcamaları yapmadığını ve paraları biriktirerek tasarruf ettiğini söylemektedir. Bir diğer başkan ise, tasarruf konusunda çok daha farklı bir uygulama içine girdiğini kaynakların azlığı karşısında yapılacak hizmetin etkinliğini sağlamak için kendi personelinin devreye girdiğini belirtmektedir. Personelinin yardımı olmasa işin altından kalkamayacağını yani maddi boyutunu karşılamayacağını “*parke taşı örneği*” üzerinden anlatmaktadır.

“Şimdi ömrümde hiç daha **çiçeğe** para vermedim yani birinin düğünü var, ilçe belediye başkanı olarak ben **çelenk** falan göndermem, bunları çok böyle şey görürüm fuzuli para görürüm, hatta **mesaj atmaya** bile fuzuli para görürüm... Çünkü gelen mesajları hiç okumadan siliyorum onun için bunlara vereceğim paraları hep biriktiriyorum!” (KB7, CHP).

“Bakanlık bana **kilitli parke taşı 100 bin lira para gönderdi** için. Ben, 100 bin lirayı alıp da ihaleye çıksaydım ve bir müteahhide verseydim, 4000 metrekarelik bir alanı bile yapamazdım. Ben o paranın hepsini taş yapımında kullandım. Allah razı olsun valimiz de destek oldu taşımaya yardım etti ve taşlar o şekilde geldi. Ben o taşlara başka bir şey ödmeden, kendi personelimle beraber taş döşedik. Kum da almadım. Benim personelim o taşları döşedi. Daha önce yaptıkları bir şey değildi ama alıştılar sonra alıştılar. Şu anda benim personelim taş döşüyor. **Ben şu anda bu yolla 15.000 metrekarelik bir alana taş döşedim ki ben bunları müteahhide verseydim mümkün değil altından kalkamazdım.** Kalkamazdım!” (KB1, AK Parti).

Kadın temsilcilerin, buldukları tasarruf yöntemleri ile borçlarını yönettikleri, hacizleri kaldırdıkları ve borçsuz belediye olarak yatırım yapma aşamasına geçtikleri görülmektedir. Kadın başkanlar, köy konağı, tesis yapımı, bakım ve onarım gibi alanlarda yatırım yaptıklarını ve bu yatırımlarla fark yarattıklarını vurgulamaktadırlar.

“Kendi personelimin belediyede alacağı vardı, hepsinin alacağını ödedim. Emekli olmuş gitmiş çalışanların KEY ödemeleri varmış, onları bile ödedim, ölmüş adamın KEY ödemesini bile ödedim. **Piyasaya olan borçları bitirdim.** Dediğim gibi işte diğer yerlere olan borçları, TEDAŞ'a önce TEK'ti onlara olan borçları ödedim kapattım. Şu ana kadar hiçbir personelimin maaşını içerde bırakmadım, maaşlarını tıkrır alıyorlar.” (KB1, AK Parti).

“İlçe belediyesi olarak her yanımız borçtu... Her şeyimiz haciz altındaydı hacizlerimiz kalktı... Şu an borçsuz belediyeler arasındayız ve yatırım yapıyoruz. Şu an iki köyde köy konağı çalışmamız devam ediyor. Yedi köyde bakım onarım devam ediyor. İki tesisi bitirdik ve ikisinin toplam maliyeti yaklaşık 3 milyon. Bu tesislerin farkı, ayrıntılarında gizli olan kadın başkan emeği mesela, ilden ilçeye gelen her vatandaş, "biz böyle bir yer ilde görmedik" diyorlar ve hepsi şunu diyor "kadın eli değdiği çok belli!" (KB5, AK Parti).

Örnekler kadın temsilcilerin borçlu, hacizli ve parasız devraldıkları belediyeleri, tasarruf ve disiplin ile borçları kontrol altına aldıklarını ortaya koymaktadır. Aile ekonomisini yöneten kadınların, kadın temsilci olarak belediye borçlarının yönetiminde de etkili ve başarılı oldukları görülmektedir. Araştırma çerçevesinde kadın temsilcilerin, erkek temsilciye göre belediye kaynaklarının kullanımı, yönetimi, denetimi konusunda fark yarattıkları ortaya çıkmaktadır. Özellikle borç yönetimi ve tasarruf ilişkisini çok iyi kurdukları ve başarılı oldukları görülmektedir.

3.3.2.1.4. Personel Yönetimi

Belediyelerin, halkın mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları kaynakların içinde en önemlisi ve en zor sağlananı personel/insan kaynağıdır. Belediyelerin insan kaynağını; memurlar, sözleşmeli personeller ve işçiler oluşturmaktadır. Memurlar belediye başkanı tarafından atanmakta ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabii olarak çalışmaktadır. Sözleşmeli personel (*avukat, doktor, mühendis, sosyolog vb.*) kısmi ya da tam zamanlı olarak istihdam edilebilmektedir. İşçiler, İş Kanunu'na tabii olarak çalıştırılmaktadır. Personeller arası uyum ve motivasyonun sağlanabilmesi için insan kaynaklarının etkin ve verimli yönetilmesi; hem personel ve yönetici arasında uyumun sağlanmasına hem de kurumların etkinliğini artmasına (Tortop vd., 2007: 10-23) neden olmaktadır. Bu bağlamda araştırma verileri kadın başkanların, kadın temsilci olarak personel yönetiminde ve personeller arası uyumun sağlanmasında etkili ve başarılı olduklarını göstermektedir.

Personel yönetimi, kadın temsilcilerin belediye yönetiminde fark yarattığı dördüncü başlıktır. Araştırma verileri başkanların, *personellerinin sorunlarına çözüm ürettikleri (kreş, maaş ödemeleri vb.), onları motive (eğitim, çalışma vb.) ettikleri ve emredici dil kullanmadıklarını* ortaya koymaktadır. Örneğin başkanlardan ikisi, *personellerinin sorunlarına karşı duyarlı davranarak çözüm ürettiklerini* ifade etmektedirler. Başkan, kadın personellerin kreş sorununa duyarlı davranarak sorunu belediyede kreş açarak

çözdüğünü anlatmaktadır. Uygulamadan hem kadın personelin hem de çocukların çok memnun olduklarını da dile getirmektedir. Diğer bir başkan, göreve geldiğinde personelin en büyük sorununun düzensiz maaş ödemeleri olduğunu ve bundan yakındıklarını ifade etmektedir. Personelin, erkek temsilci döneminde (5 yıl boyunca) sadece 3 defa tam maaş aldıklarını ve maaş ödemelerinin büyük sorun oluşturduğunu ama kendi döneminde bu sorunu aştıklarını ve tüm personelin maaşını eksiksiz ve düzenli ödediklerinin altını çizmektedir.

“Kadın personelin çocukları için kreş kurdum. Bu zamana kadar yapılmamış bir şeydir belediye personeline kreş... Şimdi hepsinin aldıkları maaş belli zaten maaşlarını olduğu gibi bakıcıya vermeleri lazım! Kreş açma fikri, personellerden birinin çocuğu buraya geldi, bir baktım buraları siliyor, sehpaları siliyor... Annesine "niye böyle yapıyor" diye sordum. Dedi ki, "çocuğa kayınvalidem bakıyor, o da çok titiz, çocuk da sadece bunu görüyor" dedi. Çok zoruma gitti ve çok üzuldüm. Annenin baktıracak başka kimsesi yok, ne yapsın para da yok! Ya kayınvalide bakacak ya da şey! Ondandır personelin çocuklarına kreş açma fikri doğdu bende! Hatta bana dediler ki, "kreş başımıza iş açar zor bir iş! Bir de birincil işiniz değil kreş, asli görevimiz değil"... Ama şu an çok mutluyum ve **bütün kadın personel de çok mutlu!**” (KB10, CHP).

“Allaha hamd olsun şimdiye kadar biz 3 yıldır bir işçimizin, personelimizin ve memurumuzun maaşını eksiksiz ödedik. Biz geldiğimizde diğer belediye başkanları döneminde, mesela **son belediye başkanı döneminde 5 yıl boyunca tek 3 defa tam maaş ödenmiş personele.** Eksik maaş ödenmiş, eksik ödeme yaptıklarında bile personel, **"Allah razı olsun başkanımızdan bu ay bize işte 500-600 TL verdi"** diyormuş. Bu kadar düzensiz ödeme yapıyor olmuş personele...” (KB1, AK Parti).

Personel yönetiminde fark yaratan kadın temsilci örneklerinin bir diğerini, *personelin eğitim niteliğinin artırılması ve etkin çalışmaları için onların motive edilmesi* oluşturmaktadır. Başkanlardan biri personeline, kadroya alınması olarak üniversite bitirme şartı getirirken; bir diğer başkan, personelinin etkin ve verimli çalışması için yaptıkları işten faydalananların kendilerinin, ailelerinin ve çocuklarının olduğunu hatırlatarak onları motive ettiğini dile getirmektedir.

“Bizim memur ve işçi açığımız çok fazla. Personel almıyorum çünkü KPSS'den almam lazım o zamanda ilçeden alamıyorum, dışardan gelecek. Daha çok şirket vasıtasıyla eleman alıyorum, ama onlara da diyorum ki, “üniversite bitirmeden ilerde imkan olsa bile kadroya almam”. Üniversiteyi bitireceksiniz öyle kadroyu alacaksınız! Şu anda çalışan bütün elemanlarım büyük kısmı açık öğretimden üniversite bitirmeye çalışıyorlar. Bu benim şartlarımdan birisi, bazı şartları kendiniz belirleyebiliyorsunuz. Dedim, “bütün şartlarınız uysa bile üniversite bitirmezseniz kadroya almayacağım”. Şu anda hepsi üniversite bitirmeye uğraşıyor. Üniversiteden sonra da gözlerini fazla korkutmuyorum da yüksek lisans şartı getireceğim, yüksek lisans şartı gelecek ondan sonra da bakalım!” (KB4, AK Parti).

“Ben personelime şunu söylüyorum; yaptığınız işi bana yapmıyorsunuz siz kendinize yapıyorsunuz . Yaptığınız işin üstünde sizin çocuklarınız yürüyor, sizin hanımlarınız yürüyor, sizin aileniz yürüyor, siz yürüyorsunuz, siz faydalaniyorsunuz. Bunu iyi yaparsanız, siz kazanacaksınız. **Kötü yaparsanız da siz kaybedersiniz.** Onun için diyorum ki “elinizi vicdanınıza koyun”. **Ben size bağırarak iş yaptırمام. Kızarak iş yaptırمام daha çok ters tepki verirsiniz.** Elinizi vicdanınıza koyun o kazandığınız parayı hak edin az ya da çok ne olursa olsun ama hak edin bu parayı. Vallahi diyorum ki, “ben olsaydım bu benim fitratımda var. Mesela ben memurluk yaparken de o kadar sıkıntı çektim ama asla işimi aksatmadım.” (KB1, AK Parti)

Kadın temsilcilerin personel yönetiminde ortaya koyduğu son fark, *personellerine karşı kullandıkları dildir*. Kadın temsilciler, personellerine karşı “*emir verici*” bir dil kullanmadıklarını daha çok “*birlikte yapalım*” gibi anlayışlı bir dil kullandıklarını söylemektedirler. Personele kızarak, bağırarak ya da onları küçük düşürecek bir davranış içine girmedikleri aksine anlayışlı, saygılı ve olumlu bir dil kullandıklarını ifade etmişlerdir.

“**Hiçbir personelime ne emir veririm ne de şunu yapın** derim, “**hadi bunu yapalım, beraber yapalım**” şeklinde yaklaşırım çünkü kimse kimseye bu hayatı zindan etmeye hakkım yok. Tabii ki çalışanlarımda saygı duymasını bilirler her zaman ama huzurlu bir ortamda çalışmak gibisi yok, mutlaka öyle! Şükrederseniz insanın kimyası değişiyor bir süre sonra alışılıyorsunuz, bir serzenişte ne kadar bulunursanız bünyenize o yerleşiyor yani eğitimci olduğum için bunları söylüyorum ve sürekli personele de terapi gibi bunu uyguluyorum bakın, “olumsuz düşünmeyin olumsuz düşünmeyin” diye.” (KB9, AK Parti).

“Burada iyi yaparsanız da siz kazanacaksınız. **Kötü yaparsanız da siz kaybedersiniz.** Onun için diyorum ki elinizi vicdanınıza koyun. **Ben size bağırarak iş yaptırمام. Kızarak iş yaptırمام daha çok ters tepki verirsiniz.** Elinizi vicdanınıza koyun o kazandığınız parayı hak edin az ya da çok ne olursa olsun ama hak edin bu parayı!” (KB1, AK Parti).

Kadın temsilciler, personel yönetiminde ve personelin sorunlarını çözmede etkili, farklı ve başarılı oldukları görülmektedir. Kadın temsilcilerin; personelin sorunlarına karşı ilgileri, personelin eğitim ve çalışma niteliklerini artırmalarına yönelik çabaları ve herşeyden önce personele karşı saygılı dil kullanmaları kadın temsilci ile personel arasında uyum sağlarken aynı zamanda hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini de yükseltebilmektedir. Bu da halka yansımakta, halk üzerinde olumlu etki yaratmakta ve kadın temsilciye olan önyargıların değişmesine yardımcı olacaktır diyebiliriz.

3.3.2.2. Belediye Hizmet-Politika-Projelerinde Farklar

Araştırma verileri kadın başkanların, kadın temsilci olarak belediye hizmet, politika, proje ve faaliyetlerinde fark yarattıklarını ortaya koymaktadır. Kadın temsilcilerin hepsi (1 başkan hariç), belediye yönetimlerini erkek temsilcilerden devralmışlardır. Belediye personeli ve halk, ilk defa kadın temsilcileri deneyimleme imkanı buluyorlar. Kadın temsilcilerin belediye hizmet ve faaliyetlerinde ortaya koyduğu farklar aynı zamanda erkek temsilcilerin yapmadıkları/yapamadıkları hizmet, politika, proje ve faaliyetler anlamına gelmektedir. Kadın/erkek temsilci farkının da ortaya çıkmasına neden olan hizmet ve faaliyetlerin özellikle kadınların lehine arttığı görülmektedir. Belediye yönetimine kadın başkanın seçilmesi, kadınların belediye ile olan ilişkilerini etkilemiş ve kadınlar belediyeye daha çok gelmeye ve başkanla iletişime geçmeye başlamışlardır. Kadın başkanların görüşmelerinden elde edilen veriler de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Araştırma verileri kadın başkanların belediye hizmet ve faaliyetlerinde ortaya koydukları farklar iki başlık altında; *“hemcinslik dayanışması: İletişim ve işbirliği ve belediye plan ve projeleri: Pozitif ayrımcılık”* toplanmaktadır.

3.3.2.2.1. Hemcinslik Dayanışması: İletişim ve İşbirliği

Yerel yönetimlerin erkek egemen yapısı belediyeleri erkek vatandaşların daha çok gidip geldiği ve ilişki içinde olduğu kurumlar haline getirirken kadınların belediye ile ilişkilerini sınırlayarak daha az gidip gelmelerine neden olmuştur. Verilere göre, kadınların belediye ile sınırlı ilişkisi kadın temsilciler döneminde kadınların lehine değişmeye başladığını göstermektedir. Araştırmaya katılan 11 kadın belediye başkanının hepsi kendi dönemlerinde kadınların belediye ile ilişkisinin ve iletişiminin arttığını vurgulamaktadır. Örneğin başkanlar; *“Tabii ki arttı”* (KB11, CHP), *“Tabii ki. %100. %100”* (KB7, CHP), *“Evet, evet arttı!”* (KB4, AK Parti), *“Kesinlikle arttı!”* (KB6, CHP), *“Çoook arttı! Hatta erkekleri tedirgin edecek şekilde arttı”* (KB5, AK Parti), *“Tabii ki, çoook! Ziyarete geliyorlar”* (KB1, AK Parti), *“Tabii ki arttığını düşünüyorum”* (KB8, AK Parti), *“Çok arttı!”* (KB10, CHP), *“Düşünüyorum, arttığını!”* (KB2, HDP), *“Kesinlikle. %100. Belki de %100’ün üzerinde öyle söyleyeyim”* (KB9, AK Parti), *“İstekler ve karşılığını bulma noktasında gelişti”* (KB3, HDP) ifadelerinde ortaya koymaktadırlar. Başkanlardan ikisi, kadınların daha önce belediyeye gelmediklerini ama kendi dönemlerinde rahatça gelip gittiklerinden özellikle bahsetmektedirler.

“Önceden **kadınlar belediyeye çıkmazmış**. Eşlerini, çok nadiren işte eşleri kabul ederse gönderirlermiş, çok sıkışınca ya da çok acil bir şey olunca telefonla utana utana ararlarmış. **Şimdi belediye her kadına açık, istedikleri gibi rahatça girip çıkabilirler**. Biraz tabii ki hala sosyal baskı devam ediyor çünkü belediye çarşı içinde... Ama onu eskiye göre çok çok aştık. **Belediyede bayramlaşmaya artık kadınlarımızda geliyor ki önceden bu mümkün değildi, bayramlaşma yaparız biz**. Kızlarımız özellikle genç nesil geliyor tabi bu konuda daha ataklar. Belediye ile iletişim kurma, belediye ile sorunlarını halletme ya da kendileri belediye konularında nasıl deyim muhatap olma ilgilenme bakımından çok çok istediğimiz noktada değil ama çok çok gelişti. Ama henüz istediğimiz noktada değil, toplumsal baskı hala var!” (KB4, AK Parti).

“**Kadınlar, “biz belediyeyi böyle bilmezdik”** diyorlar. Mesela benim çok muhafazakar bir köyüm var, şimdi o kadar şeyler ki inanamazsınız! Belediye sadece bir binadan ibaret değil, burada her mahallede semt evi açtık onlara, orada evleri var. Hiçbir şey yapamamaları gelirler otururlar orada sosyalleşecekleri alanlar yarattık aslına bakarsanız...” (KB10, CHP).

Veriler, kadın temsilciler döneminde kadınların daha çok belediye gelmelerine etki eden faktörleri ortaya çıkarmıştır. Kadın temsilcilerin varlığı yanında kadın temsilcilere bağlı diğer faktörlerinde etkili olduğu görülmektedir. Bunlar, *aidiyet (bizim belediyemiz) duygusu, sorunlarını paylaşma rahatlığı, muhatap alınma ve güler yüzlü karşılanmadır*. Kadınlara bu faktörlerin etkisiyle kendilerini evlerinde gibi hissediyorlar ve daha rahat iletişime geçiyorlar.

"Tabii ki, **“bizim belediyemiz”** diye kadınlar **aidiyet duygusu** hissetmektedir. İsteddiği zaman görüşebileceğini ulaşabileceğini biliyor... Zaten her günün 3 saatini (mesai sonrası) görüşmelere ayıran bir belediye başkanının olduğunu biliyorlar.” (KB11, CHP).

“**Kadınlar belediyeye geliyorlar ve diyorlar ki, “kadın başkana rahatlıkla sorunumu anlatacağım, derdimi anlatacağım”**. Hani ne kadar da desen belki ilçe halkı biraz politize olmuş. Çok şeyleri, feodal zihniyetleri aşmış ama hani yine de kadının beyninin bir köşesinde hani **mahremiyet** şeyi var. **“Ohh diyor, başkan kadındır, anadır, abladır, sorunumu açıklarım”**. Bu, tabii ki bu! Anadır, abladır rahatlıkla sorunumu paylaşabilirim, konuşurum.” (KB2, HDP).

“**Bu güne kadar kadınların varlığı yoktu zaten ortada, kadınları dinleyen yoktu**. Belediyeye gelip kendilerini ifade edebilecekleri bir nokta yoktu. **Kadınlar şimdi gelip dilekçe verebiliyorlar eskiden böyle bir şey mümkün değildi burada**. Sen otur “ben götürürüm falan” diye, şimdi diyor ki **“kadın başkan var orada ben gidiyorum noktasında”**. Artık kadınlar kendilerini ifade ediyorlar böyle bir dünya yok. Bir sıkıntılar olduğunda eşleri izin vermeyeceği bir konu bile olmuş olsa bile beni arıyorlar ve **benimle iletişime geçiyorlar**.” (KB9, AK Parti).

“**Kadınlar bu güne kadar hiç belediyeye gelmemiş. Ama şimdi, “belediye bizim evimiz gibi, güler yüzün var, geliyoruz” diyorlar**.” (KB6, CHP).

Kadın temsilciler, kadınların belediyeye gelmeleri için herhangi bir faaliyet yaptılar mı ya da yapıyorlar mı? Kadınların belediye ile iletişiminin artmasında etkili olan faktörler sadece bunlar mı? Kadın temsilcilerin varlığı ne kadar etkili? Kadın dernekleri var mı, kadınlarla iletişim kurmada katkıları oluyor mu? Soruların cevapları kadın temsilcilerin hemcinslik dayanışması bağlamında yarattıkları farkları ortaya koymaktadır. Verilere göre farklar; *“halk günü ve organizasyonlar (alan çalışmaları, toplantılar, ziyaretler vb.)”* dır. Başkanlar, haftada bir ya da iki günlerini sadece halkla görüşmeye ayırmakta ve onların sorunlarını, taleplerini ve şikayetlerini dinlemektedirler. Bir müddet sonra kadın temsilcilerden bazıları halk günlerini yapmaktan vazgeçmişlerdir. Vatandaşın her zaman gelmek istemesi ve geldiğinde de başkan ile görüşmesi özellikle küçük ilçelerde halk günü uygulamasını anlamsızlaştırmıştır. Kadınların belediyeye geldiklerinde başkan tarafından muhatap alınmaları kadın temsilcilerin farkını ortaya koymaktadır.

“Halk günüm vardı ama kimse ona gelmiyor. Cuma günlerini ben halk günü yapmışım. Sabahtan öğleye kadar erkeklere, öğleden sonra hanımlara diye ama kimse ona uymuyor. Çünkü her zaman geliyorlar, her zaman açık, her zaman görüşüyoruz. Telefon açıyorlar gece saat 11'de olsa 12'de olsa sabah da olsa yani hiç bir sıkıntı yok. Herkeste benim telefonum var, herkes arayıp iletişime geçiyor... ” (KB1, AK Parti).

“Benim pazartesi günleri halk günlerim. Cuma günü de eğer ilçedeysem öğleden önceleri halk günüm oluyor. Öğleden sonra genelde bir yerde oluyoruz ya da bazen öğleden sonra da sürüyor görüşmeler. Diğer günlerde de halk geldiğinde çok acil bir şey ise yine görüşüyorum ya da o anda uygunsam yine görüşüyorum. Hatta bazı günler halk gününü de geçiyor.” (KB4, AK Parti).

“Her günümüz halk günü ama şöyle ki saatini planlayarak, şimdi ben kamunun iş saatinde görüşmeleri acil değilse ayırmıyorum. Saat 16:00'a kadar kamu görevimi yapıyorum. 16:00'dan 19:00' a kadar yani 4 'ten 7'ye kadar olan saati de gördüğünüz gibi görüşmelerimi (halkla) yapıyorum. Bunun için randevu alması bile gerekmiyor, saat 16:00'da geliyor burada görüşmesini yapıyor ve kaçta biterse gidiyor. **Yani her günüm benim halk günüm!**” (KB11, CHP).

“Var, benim de halk günüm var. Cuma günleri 10:00 ile 13:00 arasında halk günüm var, oraya işte gelenler oluyor yani işte o zaman şeyde olmuyor "randevu verdim almadı bilmem ne olmuyor" ama genelde ben diyorum ya toplantıları çok seviyorum hep alanda olduğum için yani o açıdan bir sıkıntım olmuyor! Buraya gelen her zaman benimle görüşüyor!” (KB10, CHP).

“Hayır, hayır! Ben asla halk günü yapmadım, asla yapmadım. Çünkü ben her gün görüşüyorum, her gün alıyorum. Dedim ya tek bir eleştiriyi kabul etmem, **“başkan kabul etmedi, ben gittim ama başkanla görüşemedim”** eleştirisinin kabul etmem! Benimle görüşmek isteyen herkesle görüşürüm. Onun için tek bir şeyde iddialıyım. Bunda iddialıyım!” (KB2, HDP).

“Hiç kimse bizden randevu alarak da görüşmüyor. Mesela bizim kapımız hep açıktır, belediye küçükük zaten mekân olarak küçükük. İstedığın kişiye istediğin zaman

ulaşıyorsun. Böyle bir avantajımız var. Yazın bahçedeyiz zaten. Herkes gelip direk oturuyor zaten. Direkt istediğini söylüyor talebini söylüyor. Dilekçeye bile gerek duymuyor. Ben mesela bizim partide de söylüyorum, “bürokrasinin en az işlediği belediyelerden biri herhalde bizim belediye” diye. Küçük olmanın avantajlarından biri, daha samimi. **Öyle olunca insanlar toplantıya (halk günü) çok gelmiyorlardı.** Mesela ben söylüyordum, “niye gelmiyorsunuz” diye. Onlar da, “başkan biz gelince seni görüyoruz ne gerek var toplantıya” diyorlar. O da hoşuma gitti, güzel dedim!” (KB3, HDP).

Kadın temsilcilerin, hemcinslik dayanışmasında fark yarattığı ikinci uygulama “*organizasyonlar (alan çalışmaları, toplantılar, ziyaretler vb.)*” dır. Organizasyonlar, hem kadın temsilciler hem de kadınlar tarafından iki taraflı yapılmaktadır. Kadın temsilciler, kadınlar için organizasyonlar (*eğitimler, kurslar, seminerler, projeler vb.*) düzenlemekte ve kadınlar bunlardan faydalanmaktadır. Kadın temsilcilerden birinin yaptığı alan toplantısına kadınlar katılmakta, sohbetler edilmekte, istekler ve şikayetler dile getirilmektedir. Kadınlar, toplantılarda başkanlarla ve belediyenin diğer görevlileri ile bir araya gelmekten, iletişime geçmekten ve işbirliği içine girmekten memnun olduklarını şu sözlerle anlatmaktadırlar; *biz belediyeyi ve başkanı böyle bilmezdik.* Organizasyonun diğer boyutunda ise kadınlar vardır. Kadınlar organizasyonlar (*gün oturmaları, yasin okumaları, mevlit, taziye vb. ya da düğün, nişan, kına, doğum günü vb.*) düzenlemekte ve başkanı davet etmektedirler. Başkanların bu organizasyonlara katılması kadınların kafalarındaki başkan algısını değişmesine neden olabilmektedir. Örneğin başkanlardan birinin şu ifadesi, “*bir kere sen rol modelsin ve onlara göre başarmış bir insansın, örnek var seninle konuşmayı seviyor, onu yapmayı seviyor bunu yapmayı seviyor, dokunmayı seviyor, dokunuyor, “gerçek misin” diyor!*” (KB10, CHP) açıkça göstermektedir. İşte bu kurulan karşılıklı ilişki kadın temsilcinin hemcinslik dayanışması bağlamında ortaya koyduğu en önemli farktır. Kurulan karşılıklı ilişki, kadınların başkana ve belediyeye karşı var olan algılarını değiştirerek hem başkanla hem de belediye ile iletişime geçmelerine neden olmaktadır. Bu da kadın temsilcilerin, kadınların oluşturdukları kamusal alanlarda onlarla iletişime geçerek hem fark yarattığını hem de kadınların kamusal alana (belediye) gelmelerine/çıkmalarına katkı sağlayabilmektedir.

“İlk iki sene “halkla görüşme” günü yapıyordum. Aynı şey olduğu için bunları yapmıyorum artık. Kendi toplantıları olursa (**mevlit, kutlama vb.**) katılıyoruz. Her zaman sahadayız.” (KB8, AK Parti).

“Hayır, hiç öyle bir şey olmuyor şöyle ben yetişebildiğim kadar **herkesin cenazesine, doğum gününe, şuna buna gitmeye** çalışırım. Zaten toplu olarak da **toplandıklarında, "abla (başkanım) müsaitsen şimdi çay demledik hemen gel"** diyorlar, ben de atlayıp gidiyorum yani problem değil hiç bizim için.” (KB7, CHP).

“Bizim belediyenin konağında **günler yapılıyor, kadınlar bir araya geliyorlar**. Kadınların isteklerini dinlemek için ayrıca kadın halkla ilişkiler danışmanımız var. Bazen burası kalabalıksa anlatmak istediği bir şey varsa ona da anlatabiliyorlar...” (KB5, AK Parti).

Kadın temsilciler, kadınlarla iletişime geçmek için özel organizasyonlar yapmadıklarını çünkü hep sahada olduklarını belirtmektedirler. Belediye bünyesinde yapılan, kurslar, eğitimler, programlar ya da sahada (mahalle, köy, ev) toplantılar yaptıklarını ve kadınlarla her zaman iç içe olduklarını özellikle dillendirmektedirler. Kadın temsilcilerin daha çok sahada olması ve kadınların sorunlarını kendilerinden öğrenmeleri ve çözüm üretmede kararlı olmaları farkı ortaya çıkarmaktadır.

“Mesela, bizim işte o proje kapsamında kadınlarımıza yönelik programlarımız da oldu. O program çerçevesinde dışardan işte eğitimciler getirdik, burada gününbirlik **kurslar, eğitimler** verdiler. Sonra bizim yine Başbakanlık bünyesinde programlarımız oldu. O kursların kapsamında bir de dışardan işte böyle bayan arkadaşlar geldi onlara böyle eğitimler verdiler. Tabii ki, tabii o tür şeylerimiz oldu bizim. O kapsamda hep bir araya geliyoruz.” (KB1, AK Parti).

“Genelde ben diyorum ya **toplantıları** çok seviyorum. **Alanda** çok olduğum için yani o açıdan bir şeyim olmuyor.” (KB10, CHP).

“Kadın Meclisi’miz var. Mahallelerin talepleri, istekleri, sorunları... Kadın Meclisi ve Kadın Aile Müdürlüğü ile birlikte sorunları konuşarak bunların çözümüne yönelik proje ve politikalar üretiyoruz. **Sorunların belirlenmesine yönelik taramayı alanda yapıyoruz yani sorunları alandan toparlıyoruz ve ona göre çalışma alanları belirliyoruz**. Çalışma alanlarını büyütüyoruz...” (KB2, HDP).

Örnekler kadın başkanların, kadın temsilciler olarak hemcinsleri ile dayanışma içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Verilerde ortaya çıkan “*kadın – kadın temsilci ilişkisi*” nin iki yönlü yapısı; hem kadınların belediye başkanı algısını değiştirmekte hem de belediye ile iletişime geçmelerinin ve işbirliği kurmalarının yolunu açmaktadır.

“Hatta bazen erkekler şey diyormuş, “**buraya gelip belediyeyi güne çevirmişler işte başkanla görüşemiyoruz kadınlar bırakmıyor**” diyorlarmış. **Bugüne kadar hep erkeklerin başkanı vardı artık kadınların başkanı var.**” (KB5, AK Parti).

Kadınların belediye ve belediye başkanı ile iletişime geçmelerinde kadın derneklerinin bir etkisinin olmadığını araştırma verileri göstermektedir. Kadın temsilcilerin bulunduğu 11 ilçenin sadece 4’ünde kadın derneği var geriye kalan ilçelerde yoktur. İlçelerinde kadın dernekleri bulunan başkanların; onlarla neler yaptıkları, nasıl iletişime geçtikleri, iletişimin karşılıklı olup olmadığı önemli hale gelmektedir. Veriler kadın derneklerinin, kadın temsilciler ile ilişkilerini daha çok “*maddi talepler, sponsorluk ve ortak çalışmalar*” için

kurduklarını ortaya çıkarmıştır. Başkanlardan biri, ilçesinde 12 kadın sivil toplum kuruluşu olduğu ve ortak çalışma yapma teklifi ile geldiklerini ama her birinin çalışmada ayrı ayrı yer almak istemesinin ortak çalışma yapmayı zorlaştırdığını dile getirmektedir. Başkan, sponsorluk taleplerinin de olduğunu belirtmektedir.

“Kadın sivil toplum kuruluşları var. Farklı sivil toplum kuruluşları ve vakıflar **ortak çalışma yapalım** isteğiyle geldiler. 12 sivil toplum kuruluşu var. **Birlikte hareket edelim istiyorlar ama her biri ayrı yer almak istiyorlar ve sponsorluk istiyorlar.** Aynı yapmak işine çok yanaşmıyorlar!” (KB8, AK Parti).

“Onların (kadın dernekleri) da bazen **maddi talepleri oluyordu, karşılıyorduk destek oluyorduk.** Ama **sponsorluk** istiyorlar...” (KB3, HDP).

Benzer şekilde diğer başkanlar da hem bölgelerindeki kadın dernekleri ile hem de Türkiye genelinde faaliyet gösteren kadın dernekleri ile ortak faaliyet yaptıklarını anlatmaktadırlar.

“Elbette, yani şöyle biz hem Türkiye çapındaki **kadın dernekleri** ile ondan sonra **kamu yararına kadın dernekleri** olsun **ortak faaliyetlerimiz** oluyor. Bunları da sürdürüyoruz ve yapıyoruz.” (KB11, CHP).

“Sivil toplum kuruluşları ile çalışmayı seviyorum mesela **Türk Kadınlar Birliği ile en son yaptığımız toplantıyı örnek verebilirim.** Türkiye’den Türk Kadınlar Birliği’nin temsilcileri geldi ve ben onları ağırladım. **Kadın Eserleri Kütüphanesi** var, orayı da seviyoruz, faaliyetlerine ve törenlerine katılıyoruz. Onlara yapabileceğimiz desteklerimiz olunca da gerekeni yapıyoruz. Kadın dernekleri ile tabii ki çalışıyorum!” (KB10, CHP).

“Kadın hareketinin öncülüğünde biz, tüm kurumların bileşenleri ve **kadın derneklerini de katarak tüm sivil kuruluşlarındaki kadınları da katarak** toplantılar aldık, öyle faaliyetlerimiz oldu.” (KB2, HDP).

Araştırma verileri kadın temsilcilerin, kadın derneklerinden gelen talepler doğrultusunda onlara destek olduklarını ya da ortak çalışma yaptıklarını göstermektedir. Kadın temsilciler ile kadın dernekleri arasında kurulan ilişki, iletişim ve çalışmaların sınırlı kaldığı güçlü bir bağın kurulamadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada “*kadın temsilci-kadınlar*” arasında kurulan karşılıklı güçlü bağın, “*kadın temsilci-kadın dernekleri*” arasında kurulamadığı söylenebilir. Çaha ve Çaha’nın (2012: 297) kadın dernekleri üzerine yaptığı araştırma da, kadın derneklerinin genel olarak siyasete ve özel olarak da siyasal partilere karşı mesafeli durdukları sonucu ortaya çıkmıştır. Sebebi, siyasetin ve özel olarak da siyasi partilerin “*ayrıştırıcı*” bir özellik taşıdığını düşünmeleridir. Bu yüzden kadın dernekleri, kadınlar üzerindeki en düşük etkisini siyaset alanında göstermektedir.

3.3.2.2. Belediye Yönetimi, Politika ve Projeleri: Pozitif Ayrımcılık

Pozitif ayrımcılık kavramı ilk kez 1970’li yıllarda uluslararası platformda gündeme gelmiştir. Pozitif ayrımcılık, genellikle erkeklerin egemen olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik alanda var olan eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan politika ve uygulamaları ifade etmektedir (KSGM, 2008: 6). Başka bir ifade ile pozitif ayrımcılık, siyaset ya da iş alanında eğitim, donanım ve becerileri eşit kişiler arasından kadının tercih edilmesi anlamına gelmektedir. Liberalizmin eşitlik politikasının pratikte gösterdiği yol kadınların siyasette yer almalarının önünde var olan yasal engellerin kaldırılıp seçme ve seçilme hakkının verilmesi ile cinslerarası eşitliğin sağlanmasıdır. Fırsat eşitliğinin sağlanması yönündeki yasal düzenlemeler birinci dalga feminist hareketin hedefleri arasında yer almış ve birçok ülkede seçme ve seçilme hakkının elde edilmesinde başarılar sağlanmıştır. Ancak fırsatlar düzeyinde sağlanan eşitliğin sonuçlarda bir değişikliğe yol açmadığı, kadınlar ve erkekler arasındaki fırsatların çok nadiren eşit olduğu, erkeklerin toplum içindeki ayrıcalıklı konumlarından dolayı gerçek bir fırsat eşitliğinden bahsedilemeyeceğinin anlaşılması üzerine yeni feminist yaklaşımlar yeni bir eşitlik anlayışı, sonuçların eşitliğini (Equality of Results) savunmaya başlamışlardır. Sonuçlarda eşitlik, siyasi kurumlarda cinsiyet dengesinin kendisinde bir eşitliği amaç olarak belirler. Örneğin kota uygulamaları tam da kadın-erkek siyasi temsilde eşit temsili yani sonuçlarda eşitliği hedefler. Kota uygulamalarının amacı, tarihsel olarak hiçbir zaman eşit yarışma şansı bulamamış kadınlara öncelikle eşit yarış şartları oluşturmaktır. Dolayısıyla kota uygulamaları, kadınların eksik temsiline neden olan olguların sonuçlarını düzeltir. Dünyada algılanış biçimiyle, böyle bir eşitlik devletin aktif müdahalesini gerektirdiği için kota uygulamaları eleştirilir. Böyle bir uygulamanın “olumlu” olsa dahi “ayrımcı” olduğu, Türk siyasetinde de kota karşıtı argümanların temel itiraz (Güneş-Ayata ve Gölgelioğlu, 2010: 140-141) noktasını oluşturur.

Araştırmaya katılan kadın başkanlara, “*belediye yönetiminde, personel alımında, politika ve projelerde kadınlara pozitif ayrımcılık yapıyor musunuz*” diye sorulmuştur. Soru ile kadın başkanların, pozitif ayrımcılık konusunda ne gibi fiili uygulamaları hayata geçirdiklerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Belediye yönetiminde; *kadın meclis üyeleri ve belediye başkan yardımcıları olup olmadığı ya da neden kadın meclis üyesi/başkan yardımcısı tercih etmedikleri; personel alımında pozitif ayrımcılık eğilimleri kapsamında kadın çalışan sayısının artırılmasına yönelik uygulamalar; politika ve projelerde kadınlara*

öncelik veren uygulamaların neler oldukları bu başlık altında değerlendirilmektedir. Kadın başkanların pozitif ayrımcılık uygulamalarını, fiili uygulamalarına ne kadar yansıtılabildiklerini ortaya koymak hedeflenmektedir. Buna göre araştırmaya katılan 11 kadın başkanla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, kadın temsilcilerin hepsinin (sadece bir başkan hariç) belediye yönetiminde, personel alımında, politika ve projelerde eşitler arasında kadınlara öncelik veren pozitif ayrımcılık uygulamalarını savunarak fiili uygulamalarına yansıttıklarını göstermektedir.

“Evet. Basın çalışanlarımızın birisi kadın birisi erkek. **Pozitif ayrımcılıktan** öte biraz ayrımcılık oluyor!” (KB5, AK Parti).

“**Pozitif ayrımcılık yapıyorum**, yapıyorum. Ne için yapıyorum onu da söyleyeyim. Şimdi şöyle düşünmek lazım ilk geldiğimde sayıları eşitti şu an toptasak beş erkek falanlar artık yani öyle söyleyeyim! Ama şunu da düşünüyorum, **kadınların elinin değdiği her yer farklı oluyor!**” (KB9, AK Parti).

“Tabii ki **pozitif ayrımcılık** yapıyorum. Ben geldiğimde hiç kadın personelim yoktu. Ondan sonra şimdi var.” (KB7, CHP).

“**Türkiye’de ilk defa toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe** yaptık, ilk defa onu yaptım ben, hatta UCLC Memork Belediyeler Birliği, Ortadoğu Belediyeler Birliği’nde geçen hafta sunumunu yaptım. Türkiye’de bir ilk, modelimiz var. Yani öyle hani adı üstünde bir bütçe değil gerçek bir bütçe hazırlandı!” (KB10, CHP).

“**Evet, evet! Pozitif ayrımcılık** şeydi ben geldiğimde hepsi sözleşmeliler hepsi erkekti ama hemen ikinci yıl bir kadın arkadaş aldım sözleşmeli. Hani bir hak kaybı olmasın. Hani bir sözleşmeliyi çıkartıp da yerine bir kadın koyamazsın. Bir sözleşmeli hakkımız oldu, onu da kadına verdim.” (KB2, HDP).

“**Evet! evet, evet pozitif ayrımcılık.** Bizim zaten belediyelerimizde böyle şeyimiz vardı sözleşmemiz vardı. Sözleşmemizde de böyle bir durum vardı. İlçe belediyesinde personel sayısı az ve kadın personel konumlandıracağımız pozisyon da az olduğu için konumlandıramadık!” (KB3, HDP).

Başkanlardan sadece biri, belediye yönetiminde, personel alımında, politika ve projelerde kadınlara pozitif ayrımcılık yapmadığını belirtmektedir. Başkan, bu tür uygulamalarında cinsiyet odaklı değil liyakat esaslı yaklaştığının altını çizmektedir.

“Şöyle, ben çok **cinsiyet** yönünden bakmıyorum **liyakat** yönünden bakıyorum!” (KB4, AK Parti).

Başkanın bu yaklaşımı, pozitif ayrımcılık uygulamalarının liyakati arka planda tutarak sadece cinsiyet odaklı yaklaştığı gibi bir anlam çıkartmaktadır. Toplumsal cinsiyet kotalarına yapılan eleştirilerin başında; fırsat eşitliği ilkesine aykırılık yaratması, oy verenlerin kimi seçeceklerine karar verememesine sebebiyet vereceği için antidemokratik

olması, siyasetçilerin vasıf ve yeterlilikleri değil, cinsiyetleri için seçildiğinden nitelikli adayların dışlanması, birçok kadının sırf kadın oldukları için seçilmek istememesi, kota uygulamalarının siyasi parti bünyesinde çatlaklar ve ihtilaflar yaratması vb. (Dahlerup, 2005 ve Bacchi, 2006; aktaran Usal, 2010: 168) sayılabilir. Ayrıca kota uygulamalarının bir grup lehine yapılan düzenlemeler olduğu sistemin liyakat ilkesi ile çeliştiği ve eşit yarışma koşullarını yok ettiği için de eleştirilmektedir. Eleştirilere rağmen kota düzenlemeleri sonucu kadın sayısındaki artışın kadın siyasi ajandalarında bir değişikliğe yol açarak kadın konularının/sorunlarının gündeme gelmesinde önemli etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Kadın siyasetçilerin kadın seçmenlerle daha çok iletişime geçmelerinin; hem kadın seçmenlerin daha fazla siyasi katılım göstermelerine hem de kadınlarla ilgili erkeklerin kamuoyunun gündemine getirmedikleri konuları tartışmaya açtıkları gözlemlenmektedir (Güneş-Ayata ve Gölgelioğlu, 2010: 142). Kadın başkanların da belediye meclis üyeleri tercihlerini yaparken/seçerken; hem kadınların sorun, çıkar ve taleplerinin meclis gündemine alınmasında hem de meclis toplantılarında kadınlarla ilgili konularda kararların alınmasında daha güçlü olmayı düşünerek daha çok kadın meclis üyesi tercih etmeleri/seçmeleri beklenebilir. Yine başkanların kendilerine başkan yardımcısı seçerken/atarken tercihlerini kadınlardan yana kullanarak kadınlara bu görevlerde pozitif ayrımcılık uygulayabilirler. Bu bağlamda kadın başkanların, kadın temsilciler olarak belediye yönetiminde özellikle belediye *meclis üyeleri ve belediye başkan yardımcılığı* görevlerinde kadın sayısını artırma yönünde pozitif ayrımcılık uygulamalarına bakmak önemlidir. Araştırma verileri, *kadın başkanların başkan yardımcılarını seçerken kadınlara pozitif ayrımcılık uygulamadıkları/yapmadıkları ve başkan yardımcılığı görevlerine erkekleri seçtikleri* görülmektedir. Araştırmaya katılan 11 kadın başkandan sadece 4'ünün başkan yardımcıları arasında kadın bulunmaktadır. Geriye kalan 5 başkanın, başkan yardımcıları tamamen erkeklerden oluşmakta ve 2 başkanın ise başkan yardımcıları olmadığı ortaya çıkmıştır. Başkanların, başkan yardımcılığı görevine daha çok erkekleri atadıkları/tercih ettikleri görülmektedir. Buna karşın başkanlar ifadelerinde, başkan yardımcılarını belirlerken/seçerken kadın-erkek eşitliğine dikkat ettiklerini söylemelerine rağmen başkan yardımcılığı görevinde erkek ağırlığının öne çıktığı görülmektedir.

“Benim hepsi başkan yardımcım. Bütün meclis üyelerimin hepsi başkan yardımcım. İki tane var, başkan yardımcısı diye yapmışız. Diyelim ki ben yoksam ve meclis toplantısı varsa **onlara eşlik edecek iki tane belirlemişim biri bayan diğeri erkek başkan yardımcılarım var.** Ama diğer şehre gittiğimde sıra ile hepsine veriyorum,

vekaleti. "Ben almadım, bana niye vermedin" demiyorlar, herkese veriyorum başkan yardımcılığını."(KB1, AK Parti).

"Başkan yardımcılarımız arasında da **kadın erkek cinsiyet eşitliği** gözetilmiş durumdadır. Şimdi **dört başkan yardımcısının ikisi kadın ikisi erkek**. Erkeklerden biri buranın en kıdemli olanı, diğeri de en genç (30 yaşlarında) olanı. Türkiye'nin en genç başkan yardımcısı yani gençlikte gözetilmiştir... Ama bu kadın üzerinden değil kadında yine %50 oranında gözetilmiştir." (KB11, CHP).

"Var, üç tane başkan yardımcım var. **Bir tanesi kadın, iki tanesi erkek**. Daha önce hiç kadın belediye başkan yardımcısı yoktu, bizim dönemimizde oldu, yaptık. Burada mal müdürlüğü yapan bir kadın arkadaşımı çok sağlam bir kadındır!" (KB10, CHP).

"Seçilmiş üç başkan yardımcım var ama **şu an iki seçilmiş başkan yardımcımız var, biri erkek, diğeri kadın**. Memur şu an hiç yok! (KB2, HDP).

Sumbas'ın (2012: 157) 2009 yerel seçimleri ile seçilen kadın belediye başkanları üzerine yaptığı araştırmada, 8 belediyenin 6'sında kadın belediye başkan yardımcısı olduğu sonucu çıkmıştır. Bu araştırma da ise; belediye başkan yardımcılığı bulunan 9 belediyeden sadece 4'ünde bir ya da iki kadın belediye başkan yardımcısı bulunurken geriye kalan 5 belediyede kadın belediye başkan yardımcısı bulunmamaktadır. Buna göre, 2014 yerel seçimlerinde seçilen kadın başkanların, 2009 yerel seçimlerinde seçilen kadın başkanlara göre belediye başkan yardımcılığı görevine daha çok erkekleri tercih ederek/atayarak kadınlara belediye başkan yardımcılığı görevi için pozitif ayrımcılık yapmadıkları ya da yapamadıklarını söyleyebiliriz.

Araştırma verilerine göre kadın başkanların, belediye meclislerinde en az 1 kadın meclis üyesi bulunan belediye sayısı 8, kadın meclis üyesi bulunmayan belediye sayısı ise 3'tür. Kadın temsilcilerin, belediye meclislerinde kadın meclis üyesi sayısı, merkez ilçelerde 5-10 arası değişirken küçük ilçelerde bu sayı sadece 1'dir. Küçük ilçelerde kadın belediye meclis üyesi sayısının neden bu kadar az olduğunun ve 3 ilçe belediye meclislerinde neden hiç kadın meclis üyesi bulunmamasının nedenlerine bakıldığında; *kadın siyasetçilerin olmaması/bulunamaması, halkın tepkisini çekmemek ve seçim stratejileri* olarak sıralanmaktadır.

Kadın siyasetçi olmaması/bulunamaması

"Yani çok fazla kadını da böyle zorlamamak lazım buralarda, meclis üyesi olabilecek **kadın, genelde eğitilmiş kadınlar göçmüş gitmiş her kadını da meclis üyesi yapamazsınız** yani meclisinde şeyi var çünkü... O dönemin ortamında kadın şeyi yoktu oluşumu yoktu yapamadık zaten dediğim gibi **çok kadın yok elimizin altında, siyasette uygun kadın yok**. Şimdi hiç uygun olmayan bir kadını aldığınızda zaten erkekler zor dayanıyor size... Bu kadar ötelemeye gerek yok!" (KB5, AK Parti).

“Tabi ki hepsi erkekti. Evet, ama özel tercihim değildi! Meclise girebilecek bir kadın sadece bir kadın vardı, biraz arka sıralara koymuştuk, seçilemedi!” (KB7, CHP).

“Kadın siyasetçi bulamıyorsunuz! Niçin bulamıyorsunuz mesela aslında bütün partilerin kadın kolları başkanlarına bakın başkan aktiftir ama arkasında bir ya da iki kadın ancak bulabilirsiniz aktif olan... Çünkü **erkek egemen bir toplumda yaşıyorsunuz şimdi işin en büyük sorunu da buradan çıkıyor zaten!** Şimdi erkek gece 00:00-01:00’de gelir, daha geç de gelir ama o siyasetçi olur... Kadın onu evde bekler problem yok! Ama kadın siyasetçi olduğu zaman gece 00:00-01:00’de geldiğinde **“sen neredesin falan olur!”**. Erkek, kadının yanında olmayı ona destek olmayı planlamıyor... Eğer çok düşünüyorsan o zaman sen de eşinin yanında olacaksın onun yanında olamıyorsan o zaman da yapacak bir şey yok! Aynı şeyi söylüyorum çünkü en büyük aslında sıkıntı buradan doğuyor...” (KB9, AK Parti).

Halkın tepkisi

“Ha şunu da söyleyeyim, **cumhurbaşkanımız bana ısrarla mutlaka bir bayan meclis üyesi yaz diye çok ısrar etti.** Ama şöyleydi zaten aday adayı değildim direkt aday olmuştun ve bir tepki almıştım. İkincisi de halk ne kadar bana alışık olsa da ataerkil ya da erkek egemen bir toplumu var ilçenin. Şimdi dedim, zaten bayan olmamı rakipler özellikle dezavantaj olarak kullanmaya çalışıyorlar. **Bir de bayan başkanın meclisinde bayan olursa biraz milletin gözü korkabilir, belki sıkıntı olur diye bayan yazmadım! Keşke yazsaymışım, tabi tecrübesizlik!**” (KB4, AK Parti).

Seçim stratejileri

“Şimdi hiç uygun olmayan bir kadını aldığınızda zaten erkekler zor dayanıyor size... Bu kadar ötelemeye gerek yok! Tabi **orada seçimi kazanacak stratejiler de uyguluyorsunuz**, tabi o meclis üyesini alıp onun arkasındakileri almak istiyorsunuz...” (KB5, AK Parti).

Türkiye Cumhuriyeti’nin “*yeni kadını/kadınları*”, rejimin simgeleştirilmesinde ön planda rol üstlendiler; törenlerde şort giydiler, balolarda asker üniformasıyla bayrak taşıdılar ve batı modasına uygun gece elbisesiyle dans ettiler. Yeni rejimin kadınları eğitimli ve meslek sahibi kadınlar olarak Cumhuriyet kadrosuna katıldılar. Başlangıçta bu değişiklikler yalnızca dar bir şehirli tabakası üzerinde etkili olurken Anadolu’nun büyük bir bölümü pazarla bütünleşmiş değildi ve tarımın ticarileşmesi farklı aşamalarda gelişme göstermiştir. Okullaşma ve sağlık hizmetleri çok yavaş yaygınlaşıyordu ve klasik ataerkilliğin maddi temelini oyacak pek az değişiklik gerçekleşmiştir. 1950 yılından sonra kırsal alanlara sermayenin girişi ile Cumhuriyet reformlarının başarılı olmadığı yerlerde tarımsal makineleşmenin yalnızca iki mevsim kullanılması ile eviçi patriarka tehdit altına girmiş ve ve aile içindeki ataerkil otoritenin karşısına yeni tabakalaşma süreçleri ve toplumsal hareketlilik kanalları dikilmiştir. Genellikle yaşlı, daha az okumuş ve politik bakımdan marjinal erkeklerin oluşturduğu bir grup erkeğin yaşadığı statü kaybı, erkeklerin bir bütün olarak statü kaybettikleri anlamına gelmemiştir tersine erkek egemenliğinin temelleri

yeniden tanımlanmıştır. Sermaye, eğitim, politik dayanaklar ve kayırma mekanizmaları gibi yeni maddi ve simgesel kaynaklar giderek önem kazanmıştır. Erkeklerin kendi hanelerinde hala birer reis gibi davranabilmelerini mümkün kılan şeyin, artık ev dışı kaynaklara erişme yeteneklerinden geçmeye başlamıştır. Türkiye'nin sonunda geleneksellikten modernliğe götüren bir yola girdiği kabul edilmiş ve bu sürecin aile ve karı-koca ilişkilerinde onlara tekabül eden yapılara sahip olduğu düşünülmüştür. Ancak modernleşmenin sakıncalarının başında; hane halkının bileşimine ve hane halkı tiplerine demografik bakılması ve cinsiyete dayalı işbölümünü anlatmak üzere rol kavramının kullanılması farklı toplumsal cinsiyet düzenlemelerinin gerçekte ne olduğunu ayırt etmemizi engellemiştir. Kadınları aile içi iktidar ve otoritenin kendine özgü farklı ifadelendirme yolları olduğunu ya da farklı otorite ve sevgi örüntüleri olduklarını fark etmemizi zorlaştırmıştır. Sonuçta, değişik sosyal tabakalarda aile hayatlarının duygusal yönüyle ve her bağlamda etkili olan toplumsal cinsiyet dinamikleriyle ilgili pek az bilgi edinilmiştir (Kandiyoti, 2013: 192-196). Bu nedenle başkanların ifadelerinde yer alan bölgelerinde kadın siyasetçi bulamamaları ya da meclis üyesi yazacak kadın adayın olmaması ataerkil yapının bu süreçlerden etkilenmesine rağmen kadınların siyasal alana çıkmalarında ve siyasal faaliyetlerde bulunmalarının önünde engel olmaya devam ettiğini göstermektedir.

Başkanlar, personel alımında öncelikle liyakate dikkat ettiklerini sonrasında pozitif ayrımcılık yaptıklarını özellikle dillendirmektedir. Başkanların, hem memur (*avukat, mimar, peyzaj mimarı, inşaat mühendisi, çevre mühendisi, ziraat mühendisi, sekreter, teftiş kurulu başkanlığı, müdürlükler...*) hem de işçi (*park-bahçe ve sokak temizliği, yeşil alanların bakımı, servis elemanları, tekstil atölyeleri, İŞKUR çalışanları, yardımcı zabıta vb.*) alımında kadınlara pozitif ayrımcılık yaptıkları örneklerde görülmektedir.

“Sekreterimi mutlaka bayan alıyorum çünkü siz de bir bayansınız. **Sekreter demek sizin her türlü işinizi bilen takip eden demek onun bayan olması daha uygun oluyor.** Onun dışında fen işlerine bir arkadaş alacaktım, bir bayan arkadaş geldi hoşuma gitti. Hatta aynı siyasi görüşte olmamamıza rağmen o dönemde **liyakatini** uygun bulduğum için aldım ve memnunum.” (KB4, AK Parti).

“Personel alımı olduğu zaman ben hep meclise söylüyordum, **"kadın olsun, işte bir mühendis mi alınacak kadın olsun, bir avukat mı?"**. Mesela biz geldiğimizde sözleşmemizi başka bir avukatla yeniledik ve kadın olsun dedik Çok da sorun yaşadım çok çok sorun yaşadım. Ama ben dedim ki, **"kadın olacak"** dedim. Mesela Biz aylardır o kadın avukatın kavgasını meclisle yürüttük ve **"o olacak"** dedim. Bir yerden sonra insanlar sizi kabul ediyor.” (KB3, HDP).

“Müdürlerim de kadın, **yeni kurulan müdürlüklere hep kadın müdür atayarak** bu sayıyı kadın lehine artırarak devam ediyoruz.” (KB11, CHP).

Kadın temsilciler, işçi alımında da kadınlara pozitif ayrımcılık yaptıklarını ifadelerinde anlatmaktadırlar. Kadın temsilciler, işçi alımında “*kadın işçi*” tercihi yaparken sırf cinsiyetlerinden dolayı pozitif ayrımcılık yapmadıklarını özellikle belirtmektedirler. Kadın işçi tercih etmelerinin nedenleri arasında; *işlerini iyi yapmaları, rahat çalışılması, kadınların çalıştığı yerlere (park-bahçe, lokanta, kafe vb.) kadınların daha rahat gitmesi* sayılabilir. Kadın temsilciler, kadın işçilerin bu özellikleri nedeniyle kadınlara pozitif ayrımcılık yaptıklarını ve işe aldıklarını söylemektedirler. Buna göre kadın başkanların, çevre temizliğinden servis elemanına, İŞKUR çalışanından zabıta yardımcılığına ve yeşil alanların bakımından tekstil atölyelerine kadar işçi alımında kadınlara pozitif ayrımcılık yaparak işe aldıkları görülmektedir.

“**İlçede sabah temizlik yapan sokağı süpüren kadınlar görürsünüz**, istediğimiz arzulanan sokakların temiz olması... Çünkü bizim temizlik işçilerimizin aldığı maaş bir kere asgari ücretin çok üstünde (%50 fazlasıyla yani 1900TL civarında alıyor ve 8 saat çalışıyor). Bir kadın düşünün, eğitimi olmayan bir kadının bu parayı hiç bir yerde alma şansına sahip değil! Kadın tulumunu giyiniyor geliyor ve 8 saat çalışıyor sonra ücretini alıyor ve sokakları da tertemiz edip gidiyor. Sonra kıyafetini değiştirip şık kıyafetlerini giyiniyor gidiyorlar. **Halk, kadınların temizliğini tercih ettiği için biz de kadınları tercih ediyoruz.** Onlar bizi tercih ediyorsa biz de onları tercih ediyoruz!” (KB11, CHP).

“Bu parklarda ben, kadın çalıştırıyorum. **Birincisi, kadın istihdamını artırmak çok önemli! İkincisi, kadın çalışan olduğu yerlere kadınlar daha rahat gidiyor o açıdan da çok önemli.** Genelde semtlerin içindeki parklarda çalışanlar kadınlar, kadın çalışanlar var, parklara gitmek isteyen kadınları bu daha da rahatlatıyor.” (KB10, CHP).

“İstihdam alanında bunu göz önünde bulunduruyorum. **Tekstil atölyesinde** kadınlar çoğunlukta ve ayrıca her siyasi partiden var.” (KB6, CHP).

“**Yardımcı zabıtada kadın çalışan oranı kesinlikle %50.** Yardımcı zabıta aldık onun da %50'sini kadın aldık!” (KB2, HDP).

“Ama İŞKUR olayı olduğu zaman özelliklerde **mahallelerde işi iyi bilen yapan bayan varsa erkeğe göre ilk seçeneğim bayan oluyor. Bayandan seçmeye çalışıyorum.** İŞKUR çalışanlarını, ya da geçici eleman alacağız diyelim önceliği ihtiyacı olan bayanlara veriyorum” (KB4, AK Parti).

“Evet. Basın çalışanlarımızın birisi kadın birisi erkek. **Pozitif ayrımcılıktan öte biraz ayrımcılık oluyor.** Kadınlar evet, mesela yeni açtığımız konağımıza beş kadın aldık. **Genelde böyle hizmet alanında kadınlarla çalışıyoruz çünkü daha temizler, daha tutkulu çalışıyorlar parklarımızı kadınlar temizliyor, kadınlara emanet ve tertemiz.** Genelde böyle kadınlar, şu an aħımız kadın konağımızdaki mutfak şefimiz kadın, fırın açtık servis elemanlarımız kadınlar.” (KB5, AK Parti).

Betimleyici temsil kuramı, temsilcilerin karar alma mekanizmalarında temsil edilen nüfusun toplumdaki oranı kadar bulunmasına dair bir anlayış getirirken, nitelikli temsil kuramı böyle bir sayısal şarttan çok temsil edilenlerin çıkarlarının ve fikirlerinin temsiline vurgu yapar. Kadın sayısındaki artışın kadın politikalarının yürütülmesindeki zorunlu etkisini tartışan yaklaşımlara karşılık, yapılan birçok çalışmada kota düzenlemeleri sonucu kadın sayısındaki artışın siyasi ajanda da bir değişikliğe yol açtığı, kadın konularının/sorunlarının gündeme gelmesinde önemli etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kotası ve diğer pozitif ayrımcılık politikaları bu nedenle temsilin niteliğini değiştirmeyi hedeflemektedir ancak bu da alışagelmış kalıpları oldukça zorlamaktadır. Kota ve kota benzeri uygulamaların en önemli mücadelesi ataerkil temsil anlayışı ve temsil kalıpları ile olmaktadır (Güneş-Ayata ve Gölgelioğlu, 2010: 141-156). Kadın başkanlarında belediye yönetiminde ve meclisinde kadınlara pozitif ayrımcılık yaparak onlara meclis üyeliği ve idari görevler (başkan yardımcılığı) verdikleri görülmektedir. Başkanların özellikle personel alımında pozitif ayrımcılık yaparak kadınları işe aldıkları da ortaya çıkmıştır. Kadın temsilcilerin, hem daha fazla kadının kamusal alana çıkmasında/iş bulmasında hem de meclis toplantılarında kadın sorun ve çıkarlarının daha fazla gündeme gelmesinde tartışılmasında katkılarının olduğu söylenebilmektedir.

3.3.3. Kadın Temsilci/Başkan Olmak: Olumlu/Olumsuz Tarafları

Türkiye’de kadınların kamusal alana çıkmaları/girmeleri “cinsiyetsiz” bir kimliğe hatta bir ölçüde erkek kimliğine bürünmekle meşrulaştırıldığı ileri sürülebilir. Toplumsal cinsiyet temelinde kesin şekilde ayrılmış, erkek şerefine kadınların davranışlarıyla yakından ilişkili bir toplumda, kadınların kamusal/siyasal alana katılmaları ancak saygınlıklarını koruyarak mümkün olabilir. Kadınlar saygınlıklarını ancak erkeklere kendilerini cinsel nesne olarak sunmama yönünde kuvvetli işaretler vererek sağlayabilirler. Cumhuriyet’in “peçesiz” yeni kadınları, bu nedenle kimliğine yeni sınırlar çizerek yeni davranış kuralları benimsemişler; koyu renkli kostümler, makyajsız yüzler ve kısa saçlar. Bunlar, hem kamusal/siyasal alana çıkmış kadınların makyaj ve süs vakit ayıracak zamanlarının olmadığını gösteriyordu hem de güçlü sembolik bir zırh görevi görüyordu. Kamusal/siyasal roller üstlenen kadınlar üzerinde saygın erkekler gibi davranma ve cinsiyet kimliklerini arka plana itme yönünde (Kandiyoti, 2013: 196) bir baskı olduğudur. Akal’da (1994) siyasi iktidarın, kadının iktidar gücünü kullandığı bir alanda olmasına karar verdiğinde kadının ancak önceden belirlenen bir rolü yerine getirmek üzere

bulunabileceğini belirtmektedir. Kadının, “*kadın aday*” olabilmesi için erkeğin/siyasi iktidarın belirlediği alanlarda aynı iktidarın belirlediği biçim ve şartlarda yer alması gerekir. Kadın, kamusal/siyasal alana girdiği andan itibaren kadın kimliğinden uzaklaştığı farz edildiğinden bu alana giren kadınların üzerinde “*ahlak/namus ve fazilet*” baskısının daha fazla olduğu görülür. Bu nedenle Türk kadını kamusal/siyasal alana girdiğinden itibaren giyiminden davranışına kadar kendini cinsiyetsizleştirme çabasına girer. Bu bağlamda kadın başkanların, belediye başkanlığı koltuğuna oturduktan sonra “*kadın temsilci olarak karşılaştıkları olumlu/olumsuz davranışlar, baskılar ve önyargılar*” bu başlık altında ele alınmaktadır.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler kadın başkanların, kadın yönetici olarak karşılaştıkları olumsuz davranışların olumlu davranışlara göre daha fazla olduğunu ortaya çıkartmıştır. Örneğin başkanlardan biri, kadın temsilcilere karşı olumsuz davranışların nedeni olarak, yerel yönetimlerin “*erkek iktidar alanı*” olmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Kadın temsilciler olarak erkek iktidar alanına (ilçe yönetimleri erkek, belediye meclisleri erkek, belediye personeli erkek...) girdikleri için bu olumsuz davranışlarla, tutumlarla ve önyargılarla karşılaştıklarını anlatmaktadır.

“Kadın temsilci olarak asıl dezavantajım çoktu çünkü **erkek iktidarı** alanına girdim yani erkek alanına girdiniz. **Bir erkek ortamındaydım; ilçe yönetimi erkek, belediye meclisi erkek, 2 kadındık mecliste (biri ben, diğeri de kadın meclis üyesi arkadaş).** O meclis üyesi kadın arkadaş da erkekleşmiş kadınlardandı. Daha yeni yeni itiraf ediyor kendisi mesela geçen bir konuşmamız oldu bu konuyla ilgili. Ben çabuk farkına vardım ilk bir sene mesela benim bütün gündemim belediye, bütün gündemim erkekler, bütün gündemim şey sorunlar... Evde sürekli bu konuşuluyor, arkadaş ortamında sürekli bu konuşuluyor ve ben gerginim, sürekli gerginim... Bence bir kadın temsilci sürekli gergin olmamalı, esnek ve rahat olmalı. Yani esnek olursa ancak üstesinden gelebilir bu sorunların... Erkek alanına kayma oranınız çok yüksek. Evet, **toplum erkekçe yaşıyor sizde öyle yaşıyorsunuz** ama bu başka yani bir kadın üstüne başka bir kat daha geliyor... Daha hassas olmanız gerekiyor! Onun için kadın okumalarını daha sıklaştırdım ve derinleştirdim, derinleştikçe kadın özüm daha çok ortaya çıktı!” (KB3, HDP).

Başkan sözlerinde; bir kadın temsilci olarak erkek iktidar alanına kaymamak yani erkek gibi davranmamak için çok mücadele ettiğini, hassas davrandığını ve kadın okumaları yaparak bunu başardığını anlamaktadır. Verilere göre kadın başkanların, kadın temsilciler olarak karşılaştıkları olumsuz davranışların; *otoritesiz bulunmak, hata yapma şansının verilmemesi, nazik davranılmaması, duygusal ve düşünsel baskı, ufak-tefek dedikodu,*

iftira, personelin muhatap almaması, eş desteğinin olmaması ve erkekçe dövüşme beklentisi, olduğu görülmektedir.

Otoriter tavır istiyorlar!

“Başkanım diyorlar, **“sende hiç başkanlık olmuyor, sen beceremiyorsun bu işi! Sen niye yapmıyorsun otoriteyi”**. Dedim, “ya değilim işte ben beceremiyorum, beni de böyle idare edin ya ben buyum! Ben bu kadarını becerebiliyorum” dedim. Ha dedim, “beğenemiyorsanız ya da beni iyi görmüyorsanız dedim zaten 5 sene sonra beni değiştirirsiniz. Bu başkan bize yaramadı bu işi beceremedi dersiniz ve daha iyi birini getirip buraya oturtursunuz” dedim. Ben ancak bu kadarını yapabiliyorum.” (KB1, AK Parti).

Hata yapma şansı verilmemesi

“Erkek eş başkan bir çok şeyi yapar ama hiç göze gelmez ama kadın bir eş başkan hata yapamaz, yaptığı an meclis üstüne yürüyor... Çok ciddi adaletsizlikler var. Kadın her şeye dikkat eder ama insanız, insansınız ya arada bir şey kayıverir bütün bir meclis üstünüze geliyor. Ya da bir şeyi yanlış anlar sizin hiç öyle bir niyetiniz yokken bir şeyi yanlış anlar, gider halka çok farklı yansıtır mesela. Biz bunları çok yaşadık mesela. Kadın bilincimi kaybetmemeye çalışıyorum tam tersine ortaya çıkartıp topluma o şekilde bir yön vermeye çalışıyorum. En azından içinde bulunduğum yeri...” (KB3, HDP).

Nazik davranmak yok!

“Diyelim ki ben sağlık ocağına gittim ya da çarşıda bir yere gittim. Ha kalkanlara ben diyorum ki, “utanırım yapmayın, oturun kalkmayın” yani bunu söylerim. **Ama mesela bazısında gittiğimde görüyorum yerinden kalkmayı bırak bir de kaykıldığı yerden hiç kıpırdamıyor, selam veririm o selamı alırken bile oturduğu yerden böyle alır mesela. Ha şey yapar mıyım hayır, acayibime gider ama umursamam yani geçer giderim...** Niye yapmadı, niye kalkmadı diye şey yapmam ama biraz böyle benim acayibime gider. Bazısı diyor ki, “niye yapmadı”. Ya yapmasın! Herkes kendine yakışanı yapar. Yani ben onu da böyle dert etmem! Niye yapmadı, niye kalkmadı diye... Ha o anda böyle acayibime gider ama sonra unuttur giderim. Yani yapmadı, yapmadı ne yapayım. Ben yani insanlara şey veremem ki bu insanların kendi fitratında olan bir şeydir. İnsanları değiştiremezsiniz yani belki de samimiyetlerinden. Ben bu yörenin kızıyım. Onlarla hep o şekilde biz arada olmuşuz. Yani dairedeyken çağırılmışım yanıma gelmişlerdir. **Yani farklı davranmamışım onlarda kendi kızları gibi bilmişlerdir belki o yüzden yapıyorlardır elbet!”** (KB1, AK Parti).

Duygusal ve düşünsel kitleleme!

“Bir de bizim erkeklerimiz buna fırsat vermedi. İster eş başkanlıkta ister resmîyette ister gayri resmîyette olsun kadını hiçleştirdiler yani. Bir çok noktada benim imza yetkim olmasına rağmen beni kilitlediler, ben hiç bir şey yapamadım, kilitlediler... Çünkü diyorsun ki, “meclisin kararı olacak”. Nasıl kilitlediler? Elimi ayağımı mı tuttular, **yok tabii ki duygusal ve düşünsel baskı yaptılar!** Bunların altından **sen erkekçe yöntemlerle çok rahat kalkarsın ortalığı yakar yakarsın üstesinden gelirsın ama bu benim kadın kimliğimi yok ederdi.** Ben hep bununla mücadele ettim. Ben yok olmadan mücadele edeyim dedim.” (KB3, HDP).

Ufak-tefek dedikodu.

“Yai çok karşılaşmadım ama ufak tefek dedikodular evet can sıkıcı problemler oluyor çünkü bir kadınsınız, gece 23:00'de olsa 01:00'da olsa bir erkek oturup kahvede içebilirsin çay da içebilirsiniz bundan normal bir şey yok! Ama buranın küçük yani ilçenin küçük bazda olması **"gecenin bir yarısında adamla mı oturuyor"** falan konularına doğru gidiyor... En büyük yaşadığım sıkıntılardan bir tanesi bu! O yüzden hep yanımda bir bayan personelle gezmek zorunda kalıyorum şehir dışına çıksam da mutlaka yanımda **bir bayan personel götürüyorum** en büyük belki sıkıldığım noktalardan bir tanesi bu. Ben müthiş derecede böyle özgürlüğüme düşkün rahatı seven bir insandım ama şu an kimsesiz bir yere çıkamıyor gibi bir pozisyonda oluyorsunuz. **Yani işte sırf bu konuşulan konuları engellemek için bunu da yapmak zorundayım beni en büyük sıkan kısmı da bu aslında!"** (KB9, AK Parti).

İftira!

“Başkanlığımın ilk senesinde kendimi savaş alanında hissediyordum, ciddi bir savaş alanı. Böyle hani bazen çizgi filmlerde hayal dünyasında olur ya işte birilerinin elinde silah, birilerinin elinde kılıç yani öyleler. **Biri seni başka duygunla vurmaya çalışıyor, biri sen kadınsın çok kolay rahat senin hakkında konuşuyor, iftira atıyor bu toplumda...** Zaten her şeyde düzgün davranman gerekiyor, çok doğru konuşman gerekiyor. Hala diyorum bana göre değil yerel yöneticilik. İktidar alanı zaten kadına göre bir alan değildir. Biz bunu ranttan iktidardan çıkartalım dedik ama kolay olmuyor, fırsat da verilmedi.” (KB3, HDP).

Personelin muhatap almaması

“**Personel bile ilk başlarda sizi muhatap almıyor! Personel bile erkek başkan varken sizi muhatap almıyordu ilk başlarda.** Ben bunu oturtana kadar çok zorlandım. Bir de bende şey tarzı yoktur, **"işten atarım, hadsizlik yapma"** gibi yani ben verdiğimi alırım yani eğer ben onlarla iyi bir iletişim kurabilirsem onlar da bana saygı gösterirler. Bu da çok zamanımı aldı açıkçası. **Erkek eş başkan diğer yolu yaptı ve saygıyı da çok çabuk aldı. Zaten bir saygınlığı vardı, ilçenin ileri gelen bir ailesindendi. Zaten herkes tanıyordu, bir saygınlığı vardı. Böyle yaparak yani erkekçe yöntemlerle de daha çok saygınlık kazandı.** Ama ben o yöntemi yapmadım, uzun zamanımı aldı ve çok yıprandım!” (KB3, HDP).

Eş ve eşin ailesinin destek olmaması

“şöyle söyleyeyim bizde ki hazımsızlık sebebi tabii ki bu çok özel bir konu çok deşmeyi de sevmiyorum ama şeyde değil **bu güç dengesinden ziyade ben hep yanımda istedim zaten şuraya gidelim Antalya'da seminer var ya da Ankara'ya gidiyorum gibi. Hiç bir zaman benimle gelmedi eşim...** Ailesi ile yaşadım ama yani öyle söyleyeyim daha önce gelir giderlerdi şimdi yoklar. Bir insanın zor mu gelip gitmesi ya evet çocuğa vakit ayıramıyorsunuz hani ben acaba çocuğa nasıl vakit ayırabilirim diye düşünüyorum gün içerisinde onların benden vakit beklemesi çok zor oluyor. Ama yok olmuyor, olmuyor, olmuyor... **Emin olun erkek veya erkek ailesi siz belli bir noktaya geldikten sonra o şeyi kaldıramıyorlar.**” (KB9, AK Parti).

Cumhuriyetin modernleşme projesinde kadınlar Batılı olma ile geleneksel kalma arasında denge sağlamak zorunda kaldığı için çoğu zaman nereye ait olduklarını tartışmadan ve anlamlandırmadan kendilerinden isteneni yapmıştır diyebiliriz. Modern olmak, iffetli

olmak, meslek sahibi olmak, anne ve evinin kadını olmak “*imajlarını*” yakalamaya çalışarak toplumsallaşmışlardır (Tokuroğlu, 2004: 63). Araştırmanın verileri de kadın başkanların, erkek iktidarının belirlediği biçim ve şartlarda siyasal alanda yer aldıkları aynı zamanda kadın kimliklerini de arka plana aldıkları görülmektedir. Başkanların ifadelerinde siyasal alana girdiklerinden itibaren kadın kimliklerinden dolayı ahlak/namus ve fazilet baskısının ve beklentisinin devam ettiği de ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan araştırma verileri kadın başkanların, kadın temsilci olarak az da olsa olumlu davranışlarla karşılaştıklarını da ortaya koymaktadır. Araştırmaya katılan 11 kadın başkandan sadece 2’sinin olumsuz bir davranışla karşılaşmadıklarını hatta olumlu davranışlarla karşılandıklarını belirtmişlerdir. Kadın temsilcilerin karşılaştıkları olumlu davranışların; *insanların daha kibar davranması, üsluplarına ve tavırlarına dikkat etmeleri ve halkın kabul ettiğinin hissedilmesi* olduğu ortaya çıkmıştır.

“Yok, yok! **Yani daha insanlar daha kibar biraz daha üsluplarına konuşma ve tavırlarına dikkate ediyorlar** ama onun dışında avantaj ya da dezavantaj yok!” (KB4, AK Parti).

“Ben şurada kurumsal olarak hiç karşılaşmadım. **Ya da ben avantajlıydım çünkü iki dönemdir burası kadın başkanlar tarafından yönetiliyordu.** Bence ondan doğru **ben avantajlı olduğumu düşünüyorum çünkü hem personel alışkın hem ilçe halkı alışkın o yüzden diyorum.** Hayır olumsuz hiç bir şey hissetmedim, asla hissetmedim. Şu kadındır yapamaz ya da şu gibi. Ben ona bağlıyorum.” (KB2, HDP).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkiye’de kadınların yurttaş olma mücadelesinde karşılaştıkları zorlukları ve engelleri aşmak için verdikleri mücadele Osmanlı dönemi ile başlayıp, Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte artmış ve günümüzde de halen devam etmektedir. Kamusal alandaki medeni haklara Cumhuriyet ile birlikte sahip olmalarına rağmen 1930’lardan günümüze kadınlar, seçme ve seçilme haklarına kavuşmalarına karşın kendi istek ve rızaları ile bu haklarını kullanamadılar. Cumhuriyet’in kuruluş yıllarının erkek egemen siyaset yapısı kadınların siyasette yer almalarını ve aktif olarak çalışmalar sürdürmelerini istemediler, karar alma mekanizmasındaki erkeklerin istediği zamanlarda ve izin verdikleri kadar elde ettikleri haklarını kullanabildiler. Cumhuriyet’in ilanından bu yana kadınların siyasetteki temsil oranlarına baktığımızda erkeklerin temsil düzeyiyle orantısızlığı bir yana, kadınların siyasi çalışma alanlarında bilfiil bulunma isteklerinin önünü kesen birçok toplumsal engelin de varolduğunu görüyoruz.

Cumhuriyet ile birlikte kurulan ulus-devlet’in vaadi kadın ve erkek ayırmadan “*eşit yurttaşlık*” idi. Kadınlar, yurttaş olarak temsil haklarını kullanmak, siyasal alana çıkıp siyasal özne olarak temsil edilmek isteselerde, anne ve eş kimlikleri karşılına çıkmışır. Türkiye’nin modernleşme süreci her alanda batı kökenli birçok değişimin oluşmasına izin verirken, aile içindeki toplumsal cinsiyet rollerinin tartışılmasına ve dönüştürülmesine izin vermeyerek kadının öncelikle “*iyi bir anne ve iyi eş*” olmasını öngörmüştür, bu durum siyasal alanın sadece erkeklere ait olabileceği düşüncesini desteklemiştir. Türk toplumunun en önemli teminatı ailedir ve ahlaki, milli, manevi değerlerin yaşatılması ve aktarılması görevini üstlenen aile kurumu içerisindeki kadındır denilerek; iffetli, faziletli, namuslu ve ailesine sadık olması istenen kadınların öncelikli görevinin, evi yaşatmak, Cumhuriyet’in temel ilkelerini sahiplenilen yeni nesiller yetiştirmek olduğu özellikle belirlenmiştir. Kadının öncelikli görevi aile olarak düşünüldüğü için, yurttaş olarak yeralabileceği diğer bütün alanlar kadına kapalı kalmıştır. Bugünde, siyasi partilerin ideolojileri farklı olmasına rağmen kadına bakış açılarının temelinde bu zihniyet vardır diyebiliriz. Kadınların siyasal alana çıkıp siyasal özne olarak temsil edilme talepleri bu nedenle yapıları, usulleri ve kuralları erkekler tarafından erkek normlarına göre düzenlenmiş siyasi partilerde yeterli karşılık bulamamaktadır. Siyasi partiler, kadınları daha çok seçmen ve kendilerine oy kazandıranlar olarak görmeyi/kullanmayı tercih etmektedir. Araştırmaya katılan kadınların, belediye başkanı aday adayı olarak siyasal alana çıkmaları hem kendi siyasi partilerinde

hem de diğer siyasi partiler/aday adayları tarafından desteklenmemekte, engellerle, zorluklarla ve tepkilerle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu çalışma ile kadınların seçilme süreçlerinin önündeki engeller kadın belediye başkanları üzerinden örneklendirilmiştir. Araştırmanın bulguları kadınların, *“belediye başkanı” seçilme mücadelelerinin hiç kolay olmadığını ve erkek rakiplerine göre çok daha fazla engellerle, zorluklarla ve tepkilerle karşılaştıkları ve bunları aşmak için çok daha fazla çalışmaları gerektiğini ortaya koymuştur.*

Kadınların, “özne olma” mücadelesi tarihsel süreç içerisinde de hiç kolay kazanılan bir mücadele olmamıştır. Tekeli’nin, *“Türkiye’de kadın haklarının Atatürk tarafından tepeden inme verildiği tezinin haksız ve yanlış”* olduğunu saptaması da bu anlamda çok önemlidir. II. Meşrutiyet’in öncesinden başlayarak milli mücadele dönemi boyunca ve Cumhuriyet’in ilanından sonra yeni anayasalar yapılarak yeni rejimin temel taşları yerlerine oturtulurken kadınların hakları kapsamlı olarak tartışılmaya başlanmıştır ama tartışmaların siyasal haklardan çok medeni haklara yoğunlaştığı görülmektedir. Tartışmalar temelinde kadınlar 1924 Anayasa ile siyasal haklarını erkeklerle aynı anda alamamışlar ama 1926 yılında Medeni Kanun’un kabulü ile (*resmi nikah, boşanma hakkı, eşit miras hakkı*) modern aile yaşamı ile ilgili haklarını getirdiği kazanımlar olmuştur. Medeni Kanun ile aile ve evlilik konusunda kadınların lehine yapılan tüm değişikliklere rağmen siyasi hak talepleri geri çevrilmiştir. Kadınların toplumsal statüsünde yapılan bu iyileştirmelerin geçmişten/geleneksel yapılanmadan kopuşu ve modern bir hayata geçişi sembolik olarak göstermek içindir. Kadınlar, 1924 senesinde, bir siyasi parti çatısı altında; siyasi mücadeleyi hedeflediklerini, söylemlerinin ve eylemlerinin siyasi alandaki iktidar ilişkilerine, siyasi gücün paylaşımına dair olduğunu açıkça ifade ettikleri için reddedildiler. Kadınlar, siyasi parti olarak örgütlenmekten vazgeçip cemiyet olarak örgütlenmeye mecbur bırakılarak siyasal alanın dışında kaldılar. Cumhuriyetin eşit vatandaşları olmaktan bu şekilde dışlanan kadınlar, siyasal haklarına on yıl gecikme ile ancak 1930’lu yıllarda kavuşmuşlardır. Cumhuriyet ve demokrasi için olmazsa olmaz vatandaşlık hakkı olan seçme ve seçilme hakkının kadınlara gecikmeli olarak verilmesi ve o günden bugüne kadınların *“siyasi temsil”* sürecini her dönemde olumsuz etkilemiştir. Kadınların sivil ve siyasi vatandaşlık hakları arasındaki farklılıklar, *“Cumhuriyet’in vatandaşı olamamalarının”* kaynaklanmaktadır. Araştırmanın bulguları da bu yöndedir. Başkanların; eğitim ve öğretim haklarını kullanarak yüksek eğitimlerini tamamlayarak meslek sahibi oldukları, çoğunun kendi işyerlerinde çalıştıkları ve kamusal alanda görünür ve bilinir

oldukları ortaya çıkmıştır. Kadınlar “*belediye başkanı aday adayı*” olarak siyasal alana çıktıklarında aynı Cumhuriyet döneminde kadınların siyasal hak taleplerinde olduğu gibi ayrımcılık, dışlama ve iftiralarla karşılaşabilmektedirler. Kadınların bunlarla mücadele edebilmeleri; kuralları ve çıkarları erkek iktidarı tarafından belirlenen siyasal oyuna dahil olabilmeleri için siyasal alandaki eylemlerini ve faaliyetlerini görünür kılabilmesi önemlidir. *Kadınların eğitim ve meslek temelli kamusal alandaki varlıklarının, siyasal görünürlüklerine ve siyasal alanın dışlayıcı ve ayrımcı nitelikleri ile mücadele etmelerine bir katkı sağlamadığı ortaya çıkmıştır.* Kadınların siyasal alanda siyasi eylem ve faaliyetleri ile olmalarının siyasi görünürlüklerine ve bilinirliklerine katkı sağladığı ve bunun da siyasi temsillerine yansıdığı görülmüştür. Başkanlardan üçü, eğitim ve meslek temelli kamusal alanda olmalarına rağmen siyasal alana çıkarak yerel seçim süreçlerini aday adayı/aday olarak deneyimlemeleri seçimleri kazanamamış olsalar bile çok önemli iki bağlantı kurmalarına neden olmuştur. *Kamusal görünürlüklerinin siyasal bağlantılarını kurmaları ve siyasetin yapabilirliğini görebilme tecrübesi kazanarak siyasal alanın tüm ayrımcılıkları ile baş etmeyi öğrenmeleridir.* Siyasal alanda siyasal yaşamın içine girerek mücadele veren ve siyaset yapabilmenin yollarını bu şekilde öğrenen kadınların bir sonraki seçim süreçlerine çok daha güçlü dahil oldukları ve hepsinin ezici bir üstünlükle seçimleri kazandıkları görülmüştür.

Kadınlar siyasal alana aday adayı/aday olarak çıktıklarında; ataerkil geleneksel yapının yöneticiliğin erkek işi olduğunu vurgulayan toplumsal cinsiyet yüklü söylemlerle karşılaştıklarını araştırmanın bulguları göstermektedir. Örnek olarak, “*kadın konuşmayı bilmez*”, “*başkan olmayı bilmez*”, *başkanlık nerde kadın nerde*”, “*elinin hamuru ile erkek işine kalkışma*”, “*kadın başkan gece saat 12’de aranır mı?*”, “*bir kız çocuğundan mı emir alacağız*”, “*biz kızdan mı akıl alacağız*”, “*nasılsa senden olmayacak*”, “*sen kadınsın yapamazsın*”, “*mümkün değil o kazanamaz işte öyle bir şansı yok*” verebiliriz. 1924 Anayasası ile 18 yaşını geçmiş her erkek vatandaşa seçme ve seçilme hakkı verilirken kadınlara verilmemesinin sebebi olarak; “*yeterince tekamül etmemiş*” oldukları gösterilmiştir. Kadınların siyasal haklarını kullanacak yetkinliğe erişemedikleri düşünülmüştür. Aynı zamanda kadınlar vatana evlatlar yetiştirerek topluma karşı en önemli vazifelerini zaten yerine getirmiş kabul ediliyor. Bu yüzden Cumhuriyetçi kadroların kadınlara biçtikleri toplumsal rol; öncelikle annelik ve sonrasında hayır işleridir. Cumhuriyetçi iktidar, kadınlar adına konuşarak kadın haklarının sınırlarını cinsiyetçi temelde ve ataerkil sınırlar içinde belirlemiştir. Ataerkil sınırlar, başkanların siyasal alanda

karşılaştıkları olumsuz tutum, ifade ve tepkilerin temelini “*kadından yönetici/başkan olmaz*” cümlesi ile belirlemektedir. Cumhuriyetin kuruluşunda kadınlara siyasal haklarının verilmeme nedeni olarak gösterilen sebepler bugün siyasal alana belediye başkanı adayı olarak çıkan kadınların da karşısına aynen çıkmaktadır. Kadınların birinci vazifesi yöneticilik/belediye başkanlığı değil toplumsal cinsiyet rolleri gereği ailesi, evi ve çocuklarıdır. Kadın öncelikle özel alanla ilgili görevlerini yerine getirmelidir. Başkanların da daha küçük ilçe ve beldelerde belediye başkanı seçildikleri göz önünde bulundurulduğunda; toplumsal cinsiyet rollerine dayalı geleneksel toplumsal yapının daha güçlü olduğu ilçe/beldelerde kadın aday olmaktan kaynaklı toplumsal, siyasal, kültürel tepkilerle karşılaştıklarını tahmin etmek zor görünmemektedir. Ancak, burada çelişkili gibi görünmesine rağmen araştırmaya muhtaç çok önemli bir sonuç daha ortaya çıkmıştır. *Geleneksel ataerkil toplumsal yapının daha güçlü olduğu kabul edildiği ilçe ve beldelerde nasıl oluyor da kadınlar belediye başkanı seçilebiliyor? Siyasi parti mi, aday mı yoksa her ikisi mi halk üzerinde etkili oluyor?* Başkanların, aday adaylığı ve adaylık dönemlerinde özellikle toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı karşılaştıkları tepkileri, ayrımcılıkları ve önyargıları araştırma sonuçları ortaya koymaktadır. Bunlara rağmen başkanların nasıl başkan seçilebildikleri açıklanmaya muhtaç bir başka araştırma konusu olarak karşımıza çıkıyor.

Araştırma kadın başkanların, *geleneksel-ataerkil baskının kadın üzerinde daha yoğun hissedildiği küçük yerleşim yerlerinde belediye başkanı aday adayı/adayı olmalarının daha sonra başkan seçilmelerinin ataerkil yapıyı kadınlar lehine etkileyebildiği sonucunu ortaya koymuştur*. Ataerkilliğin saygınlık kalıpları yaşa bağlıdır, kadınlar ve erkekler için farklı hiyerarşiler vardır ve cinslerin faaliyet alanı ayrılmıştır. Kadınların emeğine ve üreme kapasitelerine evlenerek dahil oldukları erkek soyu tarafından el konur. Kadınların, baba ya da eşin izni olmadan dışarı çıkması ve bağımsız hareket etmesi mümkün değildir. Anacak başkanların ifadelerinden seçim çalışmalarında örneğin *seçim mitinglerine kadınların yoğun bir katılım sağladığını* öğreniyoruz. Kadınların, kadın belediye başkanı adaylarını sahiplendiklerini, desteklediklerini ve bunun için mitinglere katıldıklarını anlıyoruz. Geleneksel toplumsal yapı içinde kadınların seçim bürolarına gidemedikleri hatta ailelerinden izinsiz sokağa çıkamadıkları göz önünde bulundurulduğunda seçim mitinglerine katılabilmelerinin izahı iki şekilde yapılabilir. İlki, bir kadının belediye başkanı adayı olarak yönetime talip olmasının ataerkil yapının temsilcileri olan dede/baba/abi/koca üzerinde olumlu etki yaratarak ailenin kadınlarına mitinglere katılma

izninin çıkması. İkinci olarak, ilk defa kendilerinden yani hemcinslerinden bir kadının yönetime talip olmasının kadınlar üzerinde etki yaratarak hemcinslik dayanışmasının ortaya çıkmasıdır. Kadınlar, ailelerinden izinli ya da izinsiz kadın başkan adaylarını desteklemek için sokağa çıkmışlar ve miting alanlarını doldurmuşlardır. Dovi'nin (2006) sorduğu neden kadın temsilciler olmalı sorusuna karşı geliştirdiği argümanlardan özellikle *Siyasi katılımı artırma ve siyaseti dönüştürücü argümanları* tam da bu örneklerle doğrulanmaktadır. Kadın başkanların, daha aday adaylığı/adaylık süreçlerinde varlıkları; hem seçmen kadınların siyasete katılımını artırma hem de geleneksel toplumsal yapıda kadınların lehine (*sokağa çıkma, siyasi toplantılara ve mitinglere katılma vb.*) olumlu değişikliklere/dönüştürücü etkilere neden olabildiği görülmüştür.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kadınların yetersiz temsili nedeniyle sayısal varlığını öne çıkaran ve destekleyen betimleyici temsili ile kadınların sayısal varlığının yanında kadın temsilcilerin kadın çıkarları adına eylemde bulunmasını savunan nitelikli temsilin birbirinden ayrılması mümkün görünmemektedir. Her ne kadar kadınların sayısal varlıkları nitelikli temsilin garantisi (Celis, 2008: 19) olmasa da kadınların sayısal varlığının öncelikli olması kabul edilmeli ve ondan sonra nitelikli temsili ortaya çıkartıp çıkartmadığı tartışılmalıdır. Kadınların sayısal varlığının, kadınlar üzerindeki sembolik görünürlüğü etkileyerek kadınları güçlendirdiği de tartışılmaktadır. Bu görünürlüğü temsil eden kadın özne, kendi grubunun çıkarları adına eylemde bulunmasa bile o grubun yararına olumlu etki yaratabilmektedir (Jones, 2014: 178). Araştırmanın sonuçları da hem betimleyici hem de nitelikli temsil kuramının argümanlarını desteklemektedir. Kadın başkan adaylarının daha seçim süreçlerinde kadın seçmenlere rol model (Phillipps, 1995; Dovi, 2006: 17-19) olduğunu söyleyebiliriz. Kadın başkan adayları, kadın seçmenlere rol model olmakta, kadınların siyasi faaliyetlere katılabilmesinin önünü açmakta ve kendilerine olan güvenlerin artmasına neden olabilmektedir. Daha çok kadın belediye başkanının varlığının, daha çok kadının bu görevlere talip olmasını özendireceğini tahmin etmek zor değildir. Başkanlar, bir kadın temsilci olarak belediye başkanı koltuğuna oturduktan sonra politikalarında, projelerinde ve hizmetlerinde kadın çıkar ve sorunlarına karşı daha duyarlı bir politika izledikleri araştırmanın sonuçları ile ortaya çıkmıştır. Kadın başkanlarında belediye yönetiminde ve meclisinde kadınlara pozitif ayrımcılık yaparak onlara meclis üyeliği ve idari görevler (başkan yardımcılığı, müdürlük, daire başkanlığı vb.) verdikleri görülmektedir. Başkanların özellikle personel alımında pozitif ayrımcılık yaparak kadınları işe aldıkları da ortaya çıkmıştır. Kadın temsilcilerin, hem daha fazla

kadının kamusal alana çıkmasında/iş bulmasında hem de meclis toplantılarında kadın sorun ve çıkarlarının daha fazla gündeme gelmesinde ve tartışılmasında önemli katkılarının olduğu söylenebilir.

Araştırma, başkanların meclis üyeliği ve belediye başkanı yardımcılığı görevlerinde kadınları tercih etmedikleri ya da çok az tercih ettiklerini ortaya çıkarmıştır. Başkanlar, küçük ilçelerde *kadın siyasetçi bulmanın çok zor olduğunu, halkın tepisini çekmemek ve seçim stratejileri* nedeniyle kadın meclis üyesi seçimlerini daha çok erkeklerden yana kullandıkları görülmektedir. Aynı şekilde *başkanların, başkan yardımcılığı görevine de erkekleri seçtikleri* görülmüştür. Başkanların, kadınları tercih etmesi hatta kadınlara pozitif ayrımcılık yapmaları beklenirken tam tersi bir uygulama ile karşılaşmaktadır. Bu, küçük ilçelerde meclis üyesi yazacak kadın adayın olmaması ile değil ataerkil yapının küçük ilçelerde kadınların siyasal alana çıkmalarında ve siyasal faaliyetlerde bulunmalarının önünde engel olmaya devam ettiği ile açıklanabilir. Belediye başkanlığı yardımcılığı görevi için yetişmiş kadın personelin olmaması ile değil; kurum içinde kadınların yükselmesinin önünde engel oluşturan cam tavanların varlığı ile açıklanabilir. Yine aynı şekilde seçim stratejileri kapsamında erkeklerin sosyal sermayelerinin kullanılmak istenmesi; toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün kadınların sosyal sermaye üretimlerini değersiz kıldığı ve kadınların birçok alanda var olan ağbağlara katılımında fırsat eşitliği sunmadığı ile açıklanabilir. Sosyal sermaye, kapsamlı bir biçimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı içinde ortaya çıkmakta ve kadınların dezavantajlı konumda oldukları iletişim ve işbirliği ağları kurmaya çalıştıkları siyasal alanda bunu daha çok artırdığı söylenebilir.

Kadınların seçim çalışmalarına katılmalarının önünde geleneksel toplumsal yapı engel olmaya devam etmektedir. Kadın adayların varlığı, kadınların seçim çalışmaları kapsamında seçim bürolarına gelmelerini olumlu etkilese de ziyaretçilerin daha çok erkekler olduğu araştırma verileri ile ortaya çıkmıştır. 2014 yerel seçimlerinde ilk defa “*kadın seçim büroları*” açılmıştır. Kadınları seçim süreçlerine dahil etmek için düşünülmüştür. Kürtlerde de cinsiyete dayalı bir hiyerarşi mevcut ve kadınların emeği ve cinselliği üzerinde ataerkil bir denetim uygulanıyor. Otorite ailenin en yaşlı erkeğindedir. Kadın ise bu yapı içinde en alt katmandadır ve kadınlar arasında da bir hiyerarşi vardır. Baba ya da eş otoritesi; modernleşme süreçleri, kentleşme, göç ve eğitim yoluyla sarsılmış olsa da kadın bedeni ve cinselliğini denetlemeye yönelik kültürel ve ideolojik etkiler

ortadan kalkmış değildir (Çağlayan, 2014: 3). Kürt kadınların bürolar aracılığıyla evlerinden izin almadan çıkmalarını kolaylaştırmak, seçim süreçlerine dahil etmek ve siyasal özne haline gelmelerine yardımcı olmak istenmiştir.

Kadınların siyasete ve seçim süreçlerine aday adayı ve aday olarak dahil olmalarının önünde en büyük engellerin başında “*seçim maliyetlerinin finansmanı*” gelmektedir. Inter-Parliamentary Union (IPU)’nun yaptığı bir araştırmaya göre, kadınları siyasete girmekten uzak tutan en önemli faktörün seçim kampanyalarının maliyeti olduğu ortaya çıkmıştır. Başkanlar seçim kampanyası çalışmalarının oldukça maliyetli olduğunu ve bu maliyetlerin finansmanında oldukça zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Maliyetlerin kadınların siyasete girmelerinin önünde büyük bir engel oluşturduğunu da kendi deneyimleri doğrultusunda söylediklerini belirtmişlerdir. Daha önce yapılan sınırlı çalışmalarda seçim maliyetlerini kadınların deneyimleri doğrultusunda ortaya koyan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Kadınların deneyimleri doğrultusunda “*seçimlerin aday adaylığı ve adaylık süreci maliyet kalemleri*” ilk defa bu araştırma ile ortaya koyulmuş ve literatürdeki boşluğa önemli bir katkı sağlanmıştır.

Kadın adaylar; toplumsal engeller, ilişki ağlarının yetersizliği, aile sorumlulukları, ekonomik kaynaklarının azlığı/yokluğu (Matland ve Ballington, 2004: 8-10), parti içi mali kaynakların eşit dağıtılmaması vb. nedenlerden dolayı finansman bulmada erkeklere göre çok daha fazla zorluk çekmektedir. Kadınlar ayrıca, kendilerinin yokluğunda özel alanda/aile içinde ki sorumluluklarının aksamaması için örneğin, çocuk ve yaşlı bakımı, temizlik, yemek vb. giderler için de bir finansman kaynağına ihtiyaç duymaktadır (UNDP, 2007: 11; WEDO, 2007: 4-5). Böylece kadın adayların katlanması gereken giderler ve sorumluluklar daha da artmaktadır. Bu bağlamda kadınların iş piyasalarında yer alması önemlidir. Ücretli işte çalışmak hem kazanılan para hem de sosyal haklar nedeniyle finansal bağımsızlık sağlar. Ücretli iş, kadının kendine güvenini ve saygısını artırırken kamusal alana çıkmasını sağladığı için siyasal alanda siyasi faaliyetler içerisine girmesini de kolaylaştırmaktadır (Çakır, 2013: 39). *Başkanların, hepsinin yüksek eğitilmiş, meslek sahibi oldukları ve ücretli bir işte ya da kendi işyerlerinde çalıştıkları ortaya çıkmıştır.* Başkanların, siyasal alana çıkmalarında ve siyasi faaliyetlerde bulunabilmelerinde kendi gelirlerinin olmasının yani ekonomik özgürlüğün çok önemli ve etkili olduğu söylenebilir. Başkanlar ifadelerinde kendi gelirleri olmasa seçim süreçlerine dahil olmaya cesaret edemeyeceklerini söylemişlerdir.

Diğer taraftan kadınların bir gelirlerinin/öz kaynaklarının olmaması ve kadınların hiçbir yerden yardım alamaması büyük bir sorundur. Kadınlar kampanya giderlerinin finansmanı için; erkek egemen finansal, mesleki ve ticari ilişki ağlarına dahil olmadıkları ya da çok az dahil oldukları için bağış, yardım ve sponsor bulmakta erkeklere göre daha fazla zorlandıklarını söyleyebiliriz. Kampanya harcamalarının sınırsızlığı, ekonomik gücü yüksek adayların seçim harcamalarını çok büyük bütçelere çıkarması diğer adayları özellikle de kadın adayların rekabetini zorlaştırmaktadır. Genel olarak kadınların kişisel servetlerinin erkeklere göre daha az olması siyasette toplumsal cinsiyet eşitliğini engelleyen bir faktördür. Bunun için bazı ülkelerde örneğin Amerika, Kanada, İngiltere, Avusturalya gibi ülkelerde kadın adayların kampanya maliyet giderlerine yardımcı olmak için “*bağış toplama ağları*” oluşturulmuştur. Bağış toplama ağları ve organizasyonları kadın adayların hem adaylık öncesi maliyet giderlerini hem de aday olduktan sonra maliyet giderlerini karşılama da yardımcı olmaktadır. Kadınların adaylık öncesi maliyet giderlerinin karşılanması çok daha önemlidir. Kadınlar parti adaylığını kazandıktan sonra partiden de maddi destek görebilmektedir. Örnek olarak, Amerika’da “Emily List”, kadın adayların kampanya giderleri için yardımlar toplamaktadır. Örneklerden hareketle Türkiye’de de seçim maliyetlerini kadınların temsillerinin önünde engel olmaktan çıkarabilmek ya da azaltabilmek için bağış toplama ağlarının kurulmasına ihtiyaç vardır. Kadınların özellikle “*aday adaylığı sürecinde*” yapılan harcamalar için finansal destek çok önemlidir. Kadın aday adaylığı sürecinden “*partinin adayı*” olarak belirlendikten sonra finansal kaynaklara ulaşması ya da partiden finansal destek alması daha kolay hale gelebiliyor.

Sonuç olarak, kadınların toplumsal cinsiyet temelinde siyasi temsilleri geçici ve dönüştürücü bir süreç olarak tasarlanmalıdır. Kadın başkanların da toplumsal cinsiyet temelli temsilleri, ortaya koydukları farklar ve mücadeleleri ancak kadın temsili ya da daha fazla kadının temsili konusunda değişim ve dönüşüm yaratabildiği ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Başkanların, küçük ilçelerde geleneksel toplumsal yapıda değişim ve dönüşüme katkıları olduğu özellikle ataerkil yapının “kadından yönetici olmaz” bakışını yumuşatabildikleri söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2009). *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*. 2. Baskı, İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Action (2017). *Women 4 Climate Women Mayors Empowering a New Generation of Women Leaders*. New York City: C40 Cities Climate Leadership Group.
- Açık Toplum Vakfı (2010). *Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu.
- AK Parti (2016). *Tüzük Program (Kalkınma ve Demokratikleşme Programı)*. Ankara.
- Akal, C. B. (1994). *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Akbağ, M. (1994). *Liseli Ergenlerin Anne-Baba Tutumlarını Algulamaları ile Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akyol, M. (2015). Seçim Kampanyalarında Sosyal Medya Kullanımı: Facebook ve 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55), 98-114.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Altıparmak, C. (2008). Demokrasilerde Aday Belirleme Yöntemleri. *TBB Dergisi*, 76.
- Anbarlı-Bozatay, Ş. ve Kutlu, S. Z. (2014). Siyasette Kadın Temsili Açısından 30 Mart 2014 Yerel Seçimi Sonuçlarının Çanakkale İli Örneğinde Değerlendirilmesi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 12, (16), 131-156.
- Araslı, O. (1972). *Aday Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Arat, N. (1991). *Feminizmin ABC’si*. 1. Baskı, İstanbul: Simavi Yayınları.
- Arendt, H. (2009). *İnsanlık Durumu*. çev. B. Sina Sener, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslan, M. (2009). *Erillikten Dişiliğe Türkiye’de Kadın Belediye Başkanları*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Avcı, K. (2015). Siyasal Partilerin Seçim Kampanyaları Faaliyetlerine Karşı Seçmenin İlgi Düzeyleri: 2015 Genel Seçimleri Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2), 177- 205.
- Ayata-Güneş, A. (2011). *Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı*. Ş. Tekeli (Der.). 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar (293-312). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayata-Güneş, A. (1998). *Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset*. A. B. Hacımirzaoğlu (Edt.), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (237-248), İstanbul: Tarih Vakfı Yayını.

- Ayata-Güneş, A. ve Gölgelioğlu, Ö. (2010). *Fırsat Eşitliği mi Sonuçta Eşitlik mi? 2000’li Yıllarda Kadın Kotası Tartışmaları*, H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Order, D. Yüksek (Der.). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar (137-158). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, F. Ç. (2008). “Siyasette ‘Kadın Tektipleştirme’ Süreçleri,” içinde: N. Mutluer (der.) Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Aydın, F. Ç. (2011). Kadın Temsili Şart. *Görüş*, 26-30.
- Aydın, M. A. (2007). Milletvekili adaylarının Belirlenme Usulü ve Önseçim. *Yasama Dergisi*, (5), 82-108.
- Balcı, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ballington, J. and Matland, R. E. (2004). *Political Parties and Special Measures: Enhancing Women’s Participation in Electoral Processes*. Enhancing Women’s Participation in Electoral Processes in Post-conflict Countries. New York.
- Batista-Medina, J. A. (2015). Public Administrations as Gendered Organizations. The Case of Spanish Municipalities. *Revista Espanola de Investigaciones Sociologicas*, 149, 3–30.
- Beckwith, K. and Cowell-Meyers, K. (2007). Sheer Numbers: Critical Representation Thresholds and Women’s Political Representation. *Articles*, 5(3), 553-565.
- Beer, S. H. (1957). “The Representation Of Interests In British Government: Historical Background”. *American Political Science Review*, 51(September).
- Benhabib, S. (2014). “Feminizm ve Postmodernizm: Huzursuz Bir İttifak” içinde: J. Butler, S. Benhabib, N. Fraser, D. Cornell, Çatışan Feminizmler: Felsefi Fikir Alışverişi. Çev: F. E. Sezer, İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (1998a). *Kadınlar ve İktidar: Paylaştırmak mı, Dönüştürmek mi?*, (Ed. O. Çitçi). 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek. Ankara: TODAİE Yayın No: 285.
- Berktaş, F. (1998b). *Cumhuriyet’in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak*, A. B. Hacımirzaoglu (Edt.), 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (1-13). İstanbul: Tarih Vakfı Yayını.
- Berktaş, F. (2006). *Tarihin Cinsiyeti*, 2. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Black, M. J. (2013). *Making the Personal Political: The Role of Descriptive and Substantive Representation in the “War on Women*. Wesleyan University.
- Bora, A. (2011). *Feminizm Kendi Arasında*. 1. Baskı. İstanbul: Ayizi Yayınları.
- Bora, A. ve İşat, C. (2006). *Düğüm Bilgisi*. Ankara: Ka.Der Yayınları.

- Bora, T. (2005). *Analar, Bacılar, Orospular: Türk Milliyetçi-Muhafazakar Söyleminde Kadın*. A. Öncü, O. Tekelioğlu (Der.), Şerif Mardin'e Armağan (241-281), İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Brollo, F. and Troiano, U. (2014). *What Happens When a Woman Wins an Election? Evidence from Close Races in Brazil*, Working Paper, University of Warwick, Coventry.
- Bryson, V. (2003). *Feminist Political Theory*. Second edition, Palgrave Macmillan: New York.
- Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç. S. ve Saniyaman, S. (2015). Çiçeklerin Kaderi: Türkiye'de Kadınların Erken Evliliği Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Bilig*, 73, 63-98.
- Butler, J. (2012). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Çev: B. Ertür, İstanbul: Metis Yayınları.
- Butler, J. (2014). "Olumsal Temeller: Feminizm ve 'Postmodernizm' Sorusu" içinde: J. Butler, S. Benhabib, N. Fraser, D. Cornell, Çatışan Feminizmler: Felsefi Fikir Alışverişi. Çev: F. E. Sezer, İstanbul: Metis Yayınları.
- C40 CTIES (2018). *Women4Climate Women Mayors Empowering a new generation of women Leaders*. Mexico: Mexico City.
- Campbell, R., Childs, S. and Lovenduski, J. (2009), Do Women Need Women Representatives?'. *British Journal of Political Science*, 40(1), 171-194.
- CE (2014). *Council Of Europe Gender Equality Strategy 2014-2017*, Documents and Publications Production Department (SPDP). Council of Europe: Strasbourg.
- CE (2016). *Women's political participation and representation at local and regional levels*. CG31(2016)09 final: Congress of Local And Regional Authorities.
- Celis, K. (2006). Substantive Representation of Women: The Representation of Women's Interests and the Impact of Descriptive Representation in the Belgian Parliament (1900–1979). *Journal of Women, Politics & Policy*, 28(2), 85-114.
- Celis, K. (2009). Substantive Representation of Women (and improving it). What is and should it be about?'. *Comparative European Politics*, 6(4), 95-113.
- Celis, K. and Childs, S. (2008). Introduction: The Descriptive and Substantive Representation of Women: New Directions. *Parliamentary Affairs*, 61(3), 419–425.
- Celis, K. and Childs, S. (2012). The Substantive Representation of Women: What to Do with Conservative Claims?, *Political Studies*, 60, 213–225.
- Celis, K., Childs, S., Webb, P. and Marthaler, S. (2010). Constituting and Substantively Representing Women: Applying New Approaches to a UK Case Study. *Politics & Gender*, 6(2010), 199–223.
- Celis, K., Childs, S., Kantola, J. and Krook. M. L. (2014). Constituting Women's Interests through Representative Claims. *Politics & Gender*, 10, 149–174.

- Childs, S. (2006), The Complicated Relationship between Sex, Gender and the Substantive Representation of Women. *European Journal of Women's Studies*, 13(1), 7–21.
- Childs, S. and Krook, M. L. (2008). Theorizing Women's Political Representation: Debates and Innovations in Empirical Research1. *FEMINA POLITICA*, 2, 20-29.
- Childs, S. Webb, P. and Marthaler, S. (2010). Constituting and Substantively Representing Women: Applying New Approaches to a UK Case Study. *Politics & Gender*, 6, 199–223.
- CHP (2015). *Cumhuriyet Halk Partisi Yönetmelikleri*, Ankara.
- Cohen, J.L. (1999). “*Demokrasi, Farklılık ve Özel Yaşam Hakkı*” içinde S. Benhabib (haz.) *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*. Çev: Z. Gürata ve C. Gürsel, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Edt: Bütün, M. ve Demir, S. B.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çağlayan, H. (2014). *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*. 5. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum*. 2. Baskı. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çaha, Ö. ve Çaha, H. (2012). *Yerelde Tango Kadın Örgütleri ve Yerel Demokrasi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çaha, Ö. ve Guida, M. (2011). *Türkiye’de Seçim Kampanyaları*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih*. İstanbul: Versus Kitap.
- Çitçi, O. (2001). *Yerel Seçimler Panoraması: 1963-1999*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Donovan, J. (2013). *Feminist Teori*. Çev: A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılğan, 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dovi, S. (2002). Preferable Descriptive Representatives: Or Will Just Any Woman, Black or Latino Do?, *American Political Science Review*, 96, 745-754.
- Durakbaşı, A. (2011). *Türk Modernleşmesinin Kamusal Alanı ve “Kadın Yurttaş”*, S. Sancar (Der.). Birkaç Arpa Boyu...21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmaları Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan, Birinci Cilt, (461-474), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Dursun, D. (2013). *Siyaset Bilimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Eagly, A. H. and Karau, S. J. (2002). Role Congruity Theory of Prejudice toward Female Leaders. *Psychological Review*, 109(3), 573–598.

- Eagly, A. H., Johannesen-Schmidt, M. C. and Van Engen, M. L. (2003). Transformational, Transactional, and Laissez-Faire Leadership Styles: A Meta-Analysis Comparing Women and Men. *Psychological Bulletin*, 129(4), 569–591.
- EC (2016). *Report on Equality Between Women and Men 2015*. Publications Office of the European Union: Luxembourg.
- EC (2017). *2017 Report On Equality Between Women And Men In The EU*. European Union: Belgium.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir?, *Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 83-88.
- Erbay, E. (2013). Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2, 1.
- Evans, E. (2013). *Whose Interests? Third Wave Feminism and the Descriptive and Substantive Representation of Women and Feminists*. Draft paper presented to the 2013 ECPR Conference, Bordeaux.
- Filipe-Ferraz, E. A. J. and Tejedro-Romero, F. (2016). Women's political representation and transparency in local governance. *Local Government Studies*, 42(6), 885-906.
- Flax, J. (1990). *Thinking Fragments: Psychoanalysis, Feminism and Postmodernism in the Contemporary West*. Berkeley: University of California Press.
- Forbes, (2018). *En Zengin 100 Türk*, Mart, No:03.
- Fox, R. L. and Schuhmann, R. A. (1999). Gender and Local Government: A Comparison of Women and Men City Managers. *Public Administration Review*, 59(3), 231–242.
- Glesne, C. (2014). *Nitel Araştırmaya Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gould, C. C. (1999). “Çeşitlilik ve Demokrasi: Farklılıkların Temsili” içinde S. Benhabib (haz.) *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*. Çev: Z. Gürata ve C. Gürsel, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Göhring, R. (2003). *Shaping the New Europe - Interest Representation in the European Union*. Doktora Tezi, Berlin Freie Üniversitesi Siyasal ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi Otto Suhr Enstitüsü, Almanya.
- Gökçe, A. F. (2013). Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi ve Disiplin Algısı. *Türkiye, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5(9), 65-79.
- Gürleyen, S. (2012). *Siyasi Temsil Teorisi: Kavram, Tarih, Felsefe*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Habermas, J. (2010). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. Çev: T. Bora, M. Sancar, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler*. (Çev: A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın, B. Kalkan). Ankara: Adres Yayınları.

- Heywood, A. (2012). *Siyaset*. (Çev: B. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu, A. Yayla), Ankara: Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (2012). *Leviathan*. Çev. S. Lim, 10. Baskı, İstanbul: YKY.
- Howell, J. (2008). *Gender and Rural Governance in China*, K. Iwanaga (Edt.), Women's Political Participation and Representation in Asia Obstacles and Challenges, Denmark: NIAS Press.
- IDEA, (2014). *Funding of Political Parties an Election Campaigns A Handbook on Plitia Finance*, Stockholm: International IDEA. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.
- IKNOW (2008). *Women's Participation in Local Governments*. İKNOW Politics: e-discussions.
- IPU (2018). *Annual Report 2017*. Geneva: Inter Parliamentary Union.
- Iwanaga, K. (2008). *Women's Political Representation in Japan*. K. Iwanaga (Ed.). Women's Political Participation and Representation in Asia Obstacles and Challenges, Women and Politics in Asia series, No. 2, 101-129.
- İnternet: Dovi, S. (2006). "Making Democracy Work for Women?", www.researchgate.net. adresinden 18 Aralık 2018'de alınmıştır.
- İnternet: Dovi, S., (2006, 2011). "Political Representation", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy: USA*. Erişim Tarihi: <http://plato.stanford.edu/entries/political-representation/>, adresinden 31 Ağustos 2016'da alınmıştır.
- Jennings, M. K. (1983). Gender Roles and Inequalities in Political Participation: Results from an Eight-Nation Study. *The Western Political Quarterly*, 36(3), 364-385.
- Jones, P. E. (2014). Does the Descriptive Representation of Gender Influence Accountability for Substantive Representation?, *Politics & Gender*, 10, 175-199.
- Kalaycı, N. (2013). Farklılıkların Temsili Sorunu ve Kamusal Alan. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), 1-25.
- Kamalak, İ, Kiriş, H. M. ve Gül, H. (2013). Türkiye'de Siyasal Partilerin Belediye Başkan Adayı Belirleme Etkinliğinin 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Çağdas Yerel Yönetimler*, 22(3), 1-30.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, F. Özbay (Çev.), Dördüncü Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Kartal, F. (2016). Kadınların Yurttaşlığı ve Feminist Kuram. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(3), 59-87.
- Kızıldere, N. (2002). *Kadınların Oy Verme Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler*. Yüksek Lisan Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Koray, M. ve Tekeli, Ş. (1991). *Devlet-Kadın- Siyaset*. İstanbul: TÜSES Vakfı.
- Koyuncu-Lorasdağı, B. ve Sumbas, A. (2016). *Discussing women's representation in local politics in Turkey: The case of female mayorship*, Women's Studies International Forum 58 41–50.
- KPMG, (2017). *Kilidi Kırarak Yönetim Kurulunda Kadın*. İstanbul: KPMG.
- KSGM (2008). *Türkiye’de Kadının Durumu*. Ankara: KSGM. 24.
- KSGM, (2008). *Politika Dokümanı Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadın*. Ankara: KSGM Yayınları.
- KSGM, (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*. Ankara: KSGM Yayınları.
- Kuhn, T. (1982). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. (Çev: Kuyaş, N.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Kurebwa, J., (2015). A Review of Hanna Pitkin’s (1967) Conception of Women’s Political Representation. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 5(11), 50-60.
- Kutlu, Ö. ve Göksel, Z, (2014). Kent Kültürü Oluşturma Aracı Olarak Kültürel Belediyecilik: Selçuklu Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet Yıldız Özel Sayısı*, 75-91.
- Kymlica, W. (1998). *Çok Kültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lloren, A. (2015). Women's Substantive Representation: Defending Feminist interests or Women's Electoral Preferences?, *The Journal of Legislative Studies*, 21(2), 144-167.
- Locke, J. (2002). *The Second Treatise of Government*. (Ed. P. Negri ve T. Crawford), New York: Dover Publications.
- Mackinnon, C. A. (2003). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. Çev: T. Yöney, S. Yücesoy. 1. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent ‘Yes’”. *Journal of Politics*, 61(3), 628-657.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev: Akın, O. ve Kömürcü, D.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Matland, R. E. (2005). “*Enhancing Women’s Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems*”, in J. Ballington and A. Karam. *Women in Parliament: Beyond Numbers*, Stockholm: IDEA.
- Matland, R. E. ve Tezcür, G. M. (2011). Women as Candidates: An Experimental Study in Turkey. *Politics and Gender*, 7, 365-390.

- Matthews, N. (2016). *Candidate selection in Northern Ireland: a cold house for women?*, International Studies & Philosophy, Northern Ireland: The Northern Ireland Assembly.
- MİGM (2014). *2013 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.
- Monika, M. (2002). *Identities and Representation: On The Development Of A European Democracy*. IWE–Working Paper Series, No.33,
- NDI and UNDP, (2012). *Empowering Women for Stronger Political Parties: A Guidebook to Promote Women's Political Participation*, New york and Washington: NDI Press.
- Negiz, N. ve Üçer, N. (2012). Yerel Siyasette Seçil(E)meyen Kadın 2004-2009 Mart Seçimleri Düzleminde Analitik Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, (21), 2.
- Negiz-Avşar, N. (2008). *Türkiye’de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Neuman, W. L. (2012a). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1*. (Çev: S. Özge), İstanbul: Yayın Odası.
- Neuman, W. L. (2012b). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2*. (Çev: S. Özge), İstanbul: Yayın Odası.
- OECD (2014). *Women, Government and Policy Making in OECD Countries: Fostering Diversity for Inclusive Growth*. OECD Publishing.
- Okin, S. M. (1998). “Gender, the Public and the Private”, Phillips, A. (Ed.), *Feminism and Politics*, London, NY, Oxford University Press.
- Onbaşı-Gençoğlu, F. (2013). “Kadınlar halk Fırkası: Doğudan Yükselen Işık”. *Doğu Batı Dergisi (Toplumsal Cinsiyet Sayısı)*, Kasım-Aralık-Ocak, ss. 75-92.
- Özkazanç, A. (2015). *Toplumsal Cinsiyet, Siyaset ve Feminist Siyaset*. TMMOB 1. Kadın Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Eflal Ajans.
- Öztimur, N. (2003). Hannah Arendt ve Kadınlık Durumu. *Birikim*, 168, ss. 37-47.
- Pateman, C. (1988). *The Sexual Contract*. Stanford. California: Stanford University Press.
- Phillips, A. (1991). *Engendering Democracy*. Pennsylvania: PSU Press Co-published with Polity Press.
- Phillips, A. (1999). “Farklılığa Nasıl Yaklaşmalı: Fikirler Politikası mı, Yoksa Mevcudiyet Politikası mı?” içinde S. Benhabib (haz.) *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*. Çev: Z. Gürata ve C. Gürsel, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- Phillips, A. (2012). *Demokrasinin Cinsiyeti*. 2. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.

- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017), Eril Siyasette Kadın Temsili (Mi?). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1), 12-24.
- Pitkin, H. F. (1967). *The Concept of Representation*. The University of California Press: USA.
- Pitkin, H. F. (2014). *Temsil Kavramı*. Çev: Seda Erkoç, 1. Basım, Sakarya Üniversitesi Yayınları: Sakarya.
- Pollak, J., Batora, J., Mokre, M., Sigalas, ve Slominski, P. (2009). *On Political Representation: Myths and Challenges*. RECON Online Working Paper, ARENA Centre for European Studies University Of Oslo: Norway.
- Punch, F. K. (2014). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev: Bayrak, D., Arslan, H. B. ve Akyüz, Z.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Rena, P. (2015). *Female Descriptive and Substantive Representation: A Complicated Correlation*. Undergraduate Honors Thesis, Department of Political Science, Indiana University.
- Rousseau, J. J. (2011). *Toplum Sözleşmesi*. Çev. Vedat Günyol, 7. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sancar, S. (2008). Türkiye’de Kadınların Siyasal Kararlara Eşit Katılımı. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4), 173-184.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sancar, S. (2017). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sancar-Üşür, S. (1998). *Siyasal Alanda Cinsiyetçilik ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı*. (Ed. O. Çitçi). 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Ankara: TODAİE Yayın No: 285.
- Sapiro, V. (1981). Research Frontier Essay: When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women. *American Political Science Review*, 75(3), 701-721.
- Sarıtaş, E. (2014). Feminist Politika ve Temsil Sorunu. *Ayrıntı Dergi*, 3(Mart-Nisan).
- Saward, M. (2006). “The Representative Claim.” *Contemporary Political Theory* 5:297–318.
- Scott, J. W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analizi Kategorisi*. A. T. Kılıç (Çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Shvedova, N. (2005). *Obstacles to Women’s Participation in Parliament*. J. Ballington, and A. Karam (Ed.). Women in Parliament: Beyond Numbers. Stockholm: IDEA.
- Siyasi Partiler Kanunu (1983).

- Skinner, Q. (2005). Hobbes on Representation. *European Journal of Philosophy*, 13(2), 155-184.
- Sumbas, A. (2012). *Demokrasi ve Kadın temsili Çerçevesinde Yerel Siyasette Kadın Temsilcilerin Etki ve Katkıları: Türkiye'de 2009 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları Örneği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sumbas, A. (2015). Kadının Politik Temsil Meselesi Üzerine Bir Tartışma. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (53), 103-121.
- Şener, Ü. (2009). *Kadın Yoksulluğu*. Ankara: Tepav Değerlendirme Notu.
- Tali, R. ve Tokuroğlu, B. (2018). Kamusal/Siyasal Alanda Görünürlük: Türkiye’de Kadın Belediye Başkanlarının Siyasi Temsili Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 4(8), 111-122.
- Tanesini, A. (2012). *Feminist Epistemolojilere Giriş*. (G. Demiriz, B. Binay, Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal/Toplumsal Hayat*. İstanbul: Birikim.
- Tokuroğlu, B. (2004). *Özgürleşemeyen Kadın*. Ankara: Odak Yayın.
- Turan, İ. (2011). Türk Siyasi Partilerinde Lider Oligarşisi: Evrimi, Kurumsallaşması ve Sonuçları. İ. Ü. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 45, 1-21.
- TÜİK (2017a). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2016*. Haber Bülteni, Ankara: TÜİK Yayınları.
- TÜİK (2017b). *İstatistiklerle Kadın 2016*. Haber Bülteni, Ankara: TÜİK Yayınları.
- TÜİK, (2018). *İstatistiklerle Kadın, 2017*. Haber Bülteni, Ankara:
- TÜSİAD, (2017). *Women Matter Turkey 2016 Turkey’s Potential For the Future: Women in Business*, McKinsey&Company: İstanbul.
- UCLG Women (2015a). *From SDG 5 To Habitat III (The Role Of Local Governments In Promoting Gender Equality For Sustainability)*. UCLG Standing Committee on Gender Equality: Paris.
- UCLG Women (2015b). *Women, Leadership and Development (From SDG 5 To Habitat III)*. UCLG Standing Committee on Gender Equality: Paris.
- UN (2015). *The World's Women 2015: Trends and Statistics*. New York: United Nations.
- UNDP (2006). *Türkiye’de Siyaset ve Kadın Kamuoyu Araştırması Raporu*, İstanbul: Konsensus Araştırma Danışmanlık.
- UNDP (2012). *Empowering Women for Stronger Political Parties A Guidebook to Promote Women’s Political Participation*, Washington: NDI.

- UNDP (2016). *Özet 2016 İnsani Gelişme Raporu Herkes İçin İnsani Gelişme*. Washington DC: UNDP.
- UNDP, (2006). *Türkiye’de Siyaset ve Kadın Kamuoyu Araştırması Raporu*. İstanbul: Konsensüs Araştırma ve Danışmanlık.
- UNDP, (2007). *Primers In Gender And Democratic Governance Electoral Financing to Advance Women’s Political Participation: A Guide for UNDP Support*. New York: UNDP Programme.
- Usal, Z. O. (2010). *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku Merceğinde Kadının Siyasal Hayata Katılımı ve Bazı Kota Uygulamaları*. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Order, D. Yüksek (Der.). *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar* (159-177). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi*. TODAİ Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No:20, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Üste, B. (2017). Yerel Seçimlerin Cinsiyeti: Seçimler ve Kadın Temsili. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 18(1), 101-131.
- Üşür, S. (1994). Liberalizmin “Cinsiyetten Arındırılmış Birey”i ve Feminist Eleştiri. *Mürekkep*, (1), 57-61.
- WEDO (Women’s Environment and Development Organization), (2007). *Global 50/50 Campaign - Get the Balance Right Women Candidates and Campaign Finance*. New York: WEDO.
- World Economic Forum (2017). *The Global Gender Gap Report 2017*. Geneva: WEF.
- Yaraman, A. (2015). *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. 2. Basım, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap Nezihe Muhittin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği*. İstanbul: Metis Yayınları.
- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu,
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu

EK-1. Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU**Araştırma Soruları:**

Belediye başkanı seçilmeyi nasıl başardınız?

Kadın yönetici (belediye başkanı) olarak yaşadığınız deneyimler nelerdir?

.....Belediyesi
Tarih ve saat (başlangıç – bitiş).....
Görüşmeci (Belediye başkanı).....

GİRİŞ

Merhaba. Benim adım Ruziye Tali. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda doktora öğrencisiyim. 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri ile belediye başkanı seçildiniz. Yerel siyasette kadınların yetersiz temsili karşısında siz, “belediye başkanı” olarak temsil edilmeyi başardınız. Öncelikle tebrik ediyorum! Bu görüşmenin; ilk olarak *belediye başkanı olmayı nasıl başardığınızı*; ikinci olarak, bu görevi yürütürken, *kadın yönetici olarak yaşadıklarınızı* öğrenmek ve anlamak gibi iki temel amacı bulunmaktadır. Bu araştırma ile ortaya çıkacak sonuçların, kadınlara örnek teşkil etmesi ile daha fazla kadının belediye başkanı olmasına neden olması beklenmektedir. Bu nedenle, belediye başkanlığına nasıl aday olduğunuzu, seçimi nasıl kazandığınızı ve daha sonra kadın yönetici olarak neler yaşadığınızı deneyimlerinizi sizin ağzınızdan öğrenmek istiyorum.

- Bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacılar dışında herhangi birinin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, görüştüğüm tüm bireylerin, adı/soyadı dahil diğer kişisel bilgileri ve belediyenin ismi ve coğrafi bilgilerine kesinlikle tezde yer verilmeyecektir.
- İzin verirsiniz, görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı? ***Sakıncası varsa, not da alabilirim.***
- Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- İzin verirsiniz sorulara başlamak istiyorum.

EK-1. (devam) Görüşme Formu

GÖRÜŞME SORULARI**1. Tanıma (Belediye Başkanını)****1.1 Yaşınız:**

Nerede doğdunuz?

Aslen nerelisiniz?

Çocukluğunuz/gençliğiniz nerede geçti?

1.2 Eğitim durumunuz!

İlkokul/lise/Üniversiteyi nerede bitirdiniz? (devlet/özel/kolej)

Türkçe dışında dil biliyor musunuz? Nelerdir?

Yüksek lisans/ Doktora yaptınız mı?

Hangi konuda? Hangi üniversitede?

1.3 Daha önce başka bir işte çalıştınız mı?

Yöneticilik kademesinde göreviniz oldu mu?

Gönüllü olarak bir sivil toplum örgütünde çalıştınız mı?

1.4 Evli misiniz?

Eşiniz ne işle meşgul?

Çocuklarınız var mı?

Yaşları kaç? Hangi okula gidiyorlar?

Kızınız belediye başkanı olmak istiyor mu? (Kızı varsa! Sorulabilir...)

Kızınızın belediye başkanı olmasını ister misiniz?

Tanıma (Aile)**1.5 Nasıl bir ailede büyüdünüz? (çekirdek, geniş aile...)**

Bu il/ilçe/beldenin eski ailelerinden misiniz? Ailenizin bir lakabı var mı?

Anne/babanızın eğitim durumu ve mesleği?

Anne/babanızın, belediye başkanı olmak kararınızda rolü var mı?

1.6 Ailenizde/akrabalarınızda siyasetle ilgilenen var mı?

Belediye Başkanlığı için rol model aldığınız ailede/aile dışından biri var mı? (yol gösteren, tavsiye eden vb.)

Ailenize/etrafınızdakilere siyaseti tavsiye ediyor musunuz?

Yerel Siyasi Temsil Süreci**2.Seçilme Süreci****2.1 Yerel siyasete katılma/başlama hikayenizi anlatır mısınız?**

- Daha önce ulusal/yerel siyasette yer aldınız mı?

Milletvekilliği/il/belediye meclis üyeliği/belediye başkanlığı vb.

EK-1. (devam) Görüşme Formu

2.2 Belediye Başkanlığı Aday Adaylığı Süreci

2.2.1 Belediye başkanlığı için aday adayı olmaya nasıl karar verdiniz? Aday adayı olmanızı isteyen/teşvik eden birileri var mıydı? Siz mi istediniz aday adayı olmayı?

2.2.2 Aday adaylığı başvuru ücreti ödediniz mi? Ne kadardı? Sizden başka kadın aday adayı var mıydı?

2.2.3 Kadın olmanız aday adaylığınızın önünde engel oluşturdu mu? Kadın ile ilgili önyargılarla karşılaştınız mı?

2.2.4 Siyasi partinizin “aday adaylığı” sürecinde takip ettiği aşamaları ve sizin hazırlanma sürecinizi bize anlatır mısınız? Bu süreçte sizi, partinizin diğer aday adaylarından ayıran/ayrı bir çalışmanız oldu mu? Örnek verebilir misiniz?

- Ön seçim/teşkilat yoklaması/mülakat vb.

2.3 Belediye Başkanlığı Adaylık Süreci

2.3.1 Partinizin sizi aday olarak belirlemesinde sizin hangi özelliklerinizin/çalışmalarınızın etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

2.3.2 Belediye başkanlığı adayı olduğunuz açıklandıktan sonra adaylığınızı kimler daha çok destekledi? Seçime kadar kimler sizinle çalıştı?

2.3.3 Adaylığınız kesinleştikten sonra; “seçime” kadar geçen sürede yürüttüğünüz çalışmalar var mı? Bunlar nelerdir? Sadece partinizin yaptığı programlar çerçevesinde mi hareket ettiniz yoksa kendiniz de kişisel seçim çalışmaları (ek kampanya programları) yaptınız mı?

- Seçim büronuz var mıydı? (ziyaretçileriniz daha çok kadınlar mıydı?)
- Reklam firması ile çalıştınız mı?
- Mitingler/esnaf ve mahalle gezmeleri yaptınız mı?
- Yerel TV programları (söyleşiler, tartışma vb.)
- Yerel gazete (röportajlar, ilanlar vb)
- Sosyal medya (facebook, twitter vb.)

2.3.3.1 Diğer partilerin adayları ile nasıl rekabet ettiniz? Kadın aday var mıydı?

2.3.3.2 Çalışmalarınız boyunca sizi destekleyen ve sizin için çalışanlar daha çok kadın seçmenler mi yoksa erkek seçmenler mi oldu? Partinizin diğer kadın/erkek adayları ile bu süreçte bir araya geldiniz mi?

2.3.4 Seçim çalışmaları maliyetli mi? Bu maliyetler hangi kalemlerden oluşmaktadır ve bunları nasıl karşıladınız? Maddi katkı sağlayanlar oldu mu? Olduysa bunlar kimlerdir? Sizce bu maliyetler, kadın temsiliyi nasıl etkilemektedir?

EK-1. (devam) Görüşme Formu

2.3.5 Seçim kampanyası süresince kadın aday olmanız nedeniyle size farklı davranıldığını düşündünüz mü? Evetse, örnek verebilir misiniz?

2.3.6 Seçim çalışmaları süresince kadın seçmenlerle ilişkileriniz nasıldı? Kadın seçmenlerin desteğinin daha çok olduğunu düşünüyor musunuz? Seçim kampanyanızda kadın seçmenlere yönelik vaatleriniz oldu mu? Olduysa, bunlar nelerdir?

3.Yönetici (Belediye Başkanı) Olma Deneyimi

3.1 Bir kadın siyasetçi olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız? Vatandaşlar ve özellikle kadınlar için yapmak istediğiniz projeleriniz var mı?

3.2 Belediye başkanı kadın olarak ortaya koyduğunuz farklar nelerdir? Erkek bir belediye başkanının düşünemediği ama sizin düşünebildiğiniz neler var? Örnek verebilir misiniz?

3.3 Kadın yönetici olmanızdan dolayı size farklı davranılıyor mu? Davranılıyorsa nasıl? Örnek verebilir misiniz?

3.4 Belediyede yaptığınız planlamalarda/projelerde mesela personel alımında toplumsal cinsiyet eşitliğini göz önünde bulunduruyor musunuz? Şöylede sorabilirim kadınlara pozitif ayrımcılık yapıyor musunuz?

- Kaç belediye başkanı yardımcınız var? Kadın var mı? Yoksa, neden kadın yardımcısı tercih etmediniz/ettiniz ?

3.5 Belediye başkanı olarak, kadınlarla ilgili ele alınmamış, ihmal edilmiş sorunlar var mı, sizce? Bu sorunlar nelerdir ve nasıl belirlediniz? Bu sorunların çözümüne yönelik politikalar/projeler ürettiniz mi?

3.6 Sizin döneminizde, kadınların belediye ile ilişkisinin ve iletişiminin arttığını düşünüyor musunuz? Kadınların istek ve şikayetlerini dinlemek/çözüm üretmek için özel bir görüşme/organizasyon vb. yapıyor musunuz? Yörenizde kadın dernekleri varsa sizinle iletişimleri/destekleri nasıl?

3.7 Meclis üyesi kadınlardan bölgenizin kadın ihtiyaçlarına yönelik bir istek geldi mi?

3.8 Diğer belediye başkanı kadınlarla/erkeklerle irtibatınız var mı? Ortak çalışmalar yapıyor musunuz? Yaptıysanız bunlar nelerdir?

3.9 Sizce belediye başkanı kadın olarak, kadınların siyasete girmelerinde/ilgilerinin artmasında rol model olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Sorularımız bu kadar. Sizin eklemek istedikleriniz varsa çok memnun oluruz.

Çok teşekkür ederim!

Ruziye Tali

EK-2. Etik Komisyon Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 11/07/2017-E.26281

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 27968600-302.99-
Konu : Etik Komisyon Kararı Hk.

Sayın Ruziye TALİ
Mebus Evleri
Süslü Sk. 22/3
Çankaya/ANKARA

Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'nun göndermiş olduğu yazının bir sureti ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Mine İŞLER
Enstitü Sekreteri V.

Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu'nun gönderdiği yazının sureti.

Evrakı Doğrulamak İçin: <https://belgedogrulama.gazi.edu.tr>
Emniyet Mahallesi Muammer Bostancı Cad. No:4 B Blok Kat:5 06500 Beşevler -
ANKARA - TÜRKİYE
Tel:0 (312) 216 17 14-15 Faks:0 (312) 215 07 00
e-Posta :sbe@gazi.edu.tr İnternet Adresi :http://sbe.gazi.edu.tr

Pin: 39622
Bilgi için :Taner Cem Kofçulu
Şef
Telefon No:2161725

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

EK-2. (devam) Etik Komisyon Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 10/07/2017-E.99358

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu

Sayı : 77082166-302.99-
Konu : Diğer

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 12/04/2017 tarihli ve 27968600-302.99- 54313 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Doktora Öğrencisi Ruziye TALİ'nin, Yrd.Doç.Dr.Belma TOKUROĞLU'nun danışmanlığında yürüttüğü "Yerel Siyasette Kadın Belediye Başkanları" adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 13.06.2017 tarih ve 06 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Aydın Büyükşehir Belediyesi, Gündül/Ankara Belediyesi, Kalecik/Ankara Belediyesi, Avcılar/İstanbul Belediyesi, Konak/İzmir İlçe Belediyesi ve Urla/İzmir İlçe Belediyesi Başkanları'ndan izin alınması koşuluyla, yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

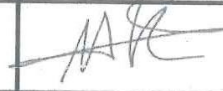
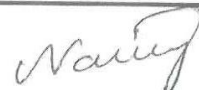
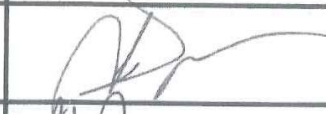
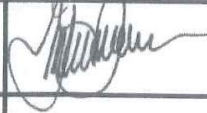
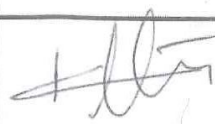
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Alper CEYLAN
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2017-300

Ek:1 Liste

EK-2. (devam) Etik Komisyon Kararı

GAZİ ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU KATILIM LİSTESİ	
TOPLANTI TARİHİ : 13.06.2017	TOPLANTI SAYISI : 06
ADI-SOYADI	İMZA
Prof.Dr.Alper CEYLAN BAŞKAN	KATILAMADI
Prof.Dr.Mustafa N.İLHAN BAŞKAN YRD.	
Prof.Dr.Mehmet KÜÇÜKKURT	KATILAMADI
Prof.Dr.Fatma GÜMÜŞ	
Prof.Dr.Rahmi ÜNAL	
Prof.Dr.Mehmet Sayım KARACAN	
Prof.Dr.Naciye YILDIZ	
Prof.Dr.Mustafa SARIKAYA	
Prof.Dr.İbrahim DOĞAN	
Prof.Dr.C. Haluk BODUR	
Prof.Dr.Mustafa İLBAŞ	KATILAMADI
Prof.Dr.Fusun DEMİREL	KATILAMADI
Doç.Dr.Nihan KAFA	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : TALİ, Ruziye
 Uyruğu : T.C
 e-mail : ruziyetali@yahoo.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/ Türkiye-AB İlişkileri	2008
Lisans	Selçuk Üniversitesi/ Kamu Yönetimi	1998

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Katılımcı
2014	Kalkınma Ajansı/Ankara	Proje Yöneticisi
2008- 2009	Yalova Belediyesi	Proje Koordinatörü
2006-2008	Malatya İl Özel İdaresi	Proje Teknik Personeli
2006-2012	Vizyon Anadolu Danışmanlık Şirketi	Şirket Müdürü
2006-2007	Albatros&Delta/İspanya	Katılımcı
2006	OECD/ PISA Proje	Kalite Gözlemcisi
2005-2007	Türk Hukuk Enstitüsü/Ankara	Araştırmacı ve proje koordinatörü
2004 -2005	Gazi Üniversitesi/ Hukuk Müşavirliği	Asistan

Yabancı Dil

İngilizce, Arapça ve İspanyolca (Temel)

Yayınlar

Tali, R. (2008). LDV Project Online Distance Learning Module In EU Basic Law Education (TR/06/B/F/PP178127). *The Parliament Politics, Policy and People Magazine*.

- Tali, R. (2014). *Kayseri Erkilet'te Türk Devri Mimari Eserleri*. Ankara: Eflal Matbaacılık.
- Tali, R. (2015). 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamelerinde Kadınlar. *Kimlik Dergisi*, 1(1), 12-18.
- Tali, R. ve Tokuroğlu, B. (2018). Kamusal/Siyasal Alanda Görünürlük: Türkiye’de Kadın Belediye Başkanlarının Siyasi Temsili Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 4(8), 111-122.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

